

ПОЕЗИЇ
ОСИПА ЮРИЯ ФЕДЬКОВИЧА

з передмовою
Д-ра ДЕНИСА ЛУНІЯНОВИЧА.

ВИБІР З ПЕРШОГО ПОВНОГО ВИДАНЯ
ДЛЯ УЖИТКУ МОЛОДЕЖИ

зладив
І Л. КОКОРУДЗ.

У ЛЬВОВІ, 1907.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

З друкарні Наукового Тов. імени Шевченка
під зарядом К. Веднарського.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00598096 (.)

2012

В. 3121

ПОЕЗІЇ ОСИПА ЮРИЯ ФЕДЬКОВИЧА.

З ПЕРЕДМОВОЮ Д-ра ДЕНИСА ЛУКІЯНОВИЧА.

ВИБІР З ПЕРШОГО ПОВНОГО ВИДАНЯ

ДЛЯ УЖИТКУ МОЛОДЕЖИ

ЗЛАДИВ

ІЛ. КОКОРУДЗ.

У ЛЬВОВІ, 1907.

Нанладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарского.

кр

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

КИЇВСКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 36 652

И. 13461

ОСИП ЮРИЙ ФЕДЬКОВИЧ.

UNIVERSITY OF MICHIGAN

Дещо про жите й поезії Осипа Юрія Федьковича і два слова про інші його писання.

Др. Колесса у вступі до своєї студії про Федьковича зазначив, через які недостачі тяжко було за монографію про Федьковича. Нині повне видане Федьковичевих творів уже на укінченю і літературний критик має поле до ділання, натомісьць повної критичної біографії Федьковича ще й нині ніхто не напише, бо більша часть потрібних материялів не оголошена друком. А всеж в останній десятці літ оголошено їх чимало; маю на думці причинки К. Горбала і дра Терлецького, студію дра Колесса, записки Р. Заклинського і статю Ом. Поповича. Через те біографія, написана Огоновским і нині ще мабуть найбільше читана, вимагає конче не тільки доповнення, але й поправок. А справити її в дечім потреба, бо Огоновский взяв в основу автобіографію¹⁾ Федьковича, в якій декотрі вісти не цілком згідні з правдою, особливо вісти про молодий вік дали причину до великої плутанини.

Маю на меті на вступі популярного видання поезій Федьковича подати на підставі всіх відомих до нині материялів його житєпис і короткий погляд на його твори. Знані до тепер материяли про Федьковича потребують також одні провірки, другі доповнення. Та не тут на се місце...

Рід Федьковича був руский лише по мамі Анні. Вона була донькою Михайла Ганицького, православноного протоєрея (декана) в Дихтинці на Буковині; скоро повдовіла через смерть свого мужа, Миколи Дашкевича, пароха в Сторонці-Путилові²⁾, віддала ся за Альберта Гординського де Федьковича, галицького переселенця, Поляка³⁾. Він був зразу писарем, потім мандатором у Путилові. Ся обста-

вина, що старий Гординський був Поляк, лишилася без більшого впливу на Федьковича. Давнє руске священство „старої дати“ жило життям заможних мужиків, попівні нерідко віддавалися за сільських господарів, нерідко були неписьменні. Те саме можна сказати й про Дашкевичів. На Федьковича мала вплив чудова природа Гуцульщини, народна поезія і буденне життя Гуцулів, яке бачив довкола, а не батько. Впрочім і старий Гординський, скоро пристав до багатї вдови, яка ціле життя запопадливо займалася своїм великим хазяйством, не зумів домашнього її життя поставити на панську ногу, а вже про спольщенє родини — то й мови нема: в домі Гординських на все лишилася руска розговірна бесіда. Правда, шлюб Гординського й Анни відбувся по латинському обряді у вижницькім костелі, тамже-ж охрещено їх сина Осипа Домініка (2 ім.) родженого 18. серпня 1834. р., і його молодшого брата, який однак помер малим⁴). Та ся маловажна в житю Осипа подія не мала ніякого значіння супротив цілого його вихованя, а навіть мав він формально перейти на гр.-православний обряд, до якого в дійсности від дитинства належав⁵), по якому й поховано його.

О скільки тут старий Гординський не мав на сина впливу, то знов, як добрий батько, мав він важний вплив на судьбу Осипа: він забезпечив його життя, дбаючи про його освіту, і лишив йому значний маєток. Першу науку побирав Федькович від приватного вчителя в домі свого стрія Ів. Ганицького, протоєрея села Киселиці, куди Осип їздив від свого батька. Тільки на сій підставі міг Федькович перейти до черновецької реальної школи (k. k. Kreis-Haupt- und Realschule). Була се найвища на той час черновецька школа, т. зв. низша реальна; для скінчення висшої реальної школи треба було їхати у Львів або у Відень і старий Гординський — як кажуть⁶ — мав гадку післати туди сина. В рр. шк. 1846/7 і 47/8 Josef Hordynski de Fedkowycz скінчив як еміне́нт (відзначаючих учеників ділено на: преміантів, акцедентів і еміне́нтів) першу й другу класу

сеї школи, яка складала ся з елементарної кляси I, II і III; IV кл. сеї школи розпадала ся на I і II кл. реальну ⁶⁾.

Для нас важно се знати, бо перше була така думка, що Федькович не мав ніякої шкільної освіти.

Дальше образував ся Федькович у Молдавії, хоч і несистематично, не в школі. Отсей побит Федьковича за границею, то найменше вияснена доба в його житю. Передівсім не цілком певно знаємо, як довго він був у Молдавії та що там робив. Коли др. Стоцький оголосить листи писані до нього малярем Роткелем, який приятелював із Осипом у Яссах, тоді дещо прояснить ся у сій справі, а поки що мусимо задовольати ся більше або менше певними здогадами. І так: причиною мандрівки була певне буйна вдача й молодеца фантазия Осипа, а в тих часах — як повідають сучасні — „був звичай ходити в Молдаву“. Осипови сприяла й ся обставина, що батько в тім часі переніс ся вже був до Чернівців і не було кому спинити молодика, а надто старший його брат, Іван Дашкевич, у ту пору був уже в Молдавії і був писарем при австрійським консуляті ⁷⁾. Цілком певно можемо сказати, що до сеї мандрівки не був Осип примушений буцім то через те, що австрійське військо сплїндрувало хату й газдівство Гординьської за прихильність Івана Дашкевича до Лукіяна Кобилиці. Ся вість, історично не справджена, містить ся в давнійших житєписах Федьковича, а відгомін її находимо також у Федьковичевій поемі „Новобранчик“ (стр. 110). Тимчасом у дра Франка ⁸⁾ читаємо, що розрухи під проводом Лукіяна Кобилиці не стояли в ніякій звязи з провідниками угорської революції і мали чисто економічний підклад: селянам ходило о те, щоб відобрати назад ліси й пасовиска, які ріжними способами дістали ся дідичам. Коли військо прийшло в путилівські околиці, щоб зловити Кобилицю (господаря в Плоскій), тоді капітан Бенделя закватував ся в домі Гординьської; се їй дошкулило, але бурити хату не мав Бенделя рації. В тих часах Іван Дашкевич, як знаємо, був уже за границею, але хоч би й був у краю тай не знати як провинив ся,

то не поступили би з ним була острійше, ніж з провідником руху, Кобилицею, а того хату й газдівство уряд спродав тай купив йому ґрунт аж у Солці межі Волохами, де й поселив його на заслання.

Се справа ясна. Натомісць не знаємо певно, як довго на Молдаві був Осип, длячого вернув відтам та що цілий час робив там. Скупі вісти подає про се др. Колесса на підставі згаданих листів Роткеля. Та сі відносять ся не до всього побуту Осипа за границею; вони обіймають рік, а найбільше півтора, коли Осип відбував практику у Роткелевого свояка, аптикаря в Яссах. Там прийшов він із Нямца, де практикував у інженіра Чунтуляка, з яким мабуть таки прийшов із Чернівців. Можна за те сказати, що в Яссах і де там ще не був Осип, придбав він собі багато знаня й читаня при помочи Роткеля, який збудив у нього божу іскру поезії. Там познайомив ся Осип із румунською поезією, а може там навчив ся й французької мови, а не що йно в війску, бо в Румунії знане тої мови доволі розповсюднене. Там почав Осип складати вірші в німецькій мові.

З того часу, як Осип покинув аптикаря в Яссах, губить ся за ним слід, тільки знаємо, що слідуячого року т. е. 1852. в серпни взято його до війська як охотника. Батько купив йому кадетство за 240 кор.; по кількох роках, (відбувши в тім часі похід на Італію), став Осип офіциром (19/IV 1859. р.) і за старанем батька був перенесений з Угорщини до Чернівців, але вже по двох роках (1861-го) пішов із своїм полком у Семигород.

Отсей короткий побут Федьковича на родині мав безперечно найбільший вплив на його поетичну творчість. Тут пізнав ся він із німецьким поетом і вченим Найбауером тай показав йому свої молодечі твори. Найбауер надрукував їх у своїй газеті „Вukowina“, давав йому щирі ради тай відповідну лектуру, улєкшив товариські знайомости, одним словом: заопікував ся талановитим, надійним молодцем. Яке значіне мало се все для початкуючого автора, про се й говорити не треба. Але в тім часі Федькович зробив

і другу знайомість, а то з кількома людьми, які стояли на чолі народолюбного руху серед галицко-руської молоді. Як Роткель розбудив, а Найбауер роздув у нього іскру божу, так сі його переконали, що свій талант треба посвятити не кому, а рідному народові. Були се: Антін Кобилянський, що дуже рано, ще на шкільній лаві прийшов самотійно до рускої народної ідеї, Кость Горбаль, редактор „Ниви“, педагог із великим впливом на цілу генерацію молоді, і Льонгін Лукашевич, хоч сей і не мав безпосередного впливу на Федьковича. Всі вони відіграли визначну роль в відродженю галицко-руської інтелігенції. Отже Кобилянський перший познайомив ся з Федьковичем: він бував в однім із тих німецьких домів, де Федьковича впровадив Найбауер (пані Морошани), а знав його німецькі поезії тай старав ся його наклонити, аби писав своєю рідною мовою. Тоді признав ся йому Федькович, що ще в Італії написав думку „Нічліг“, що знає добре гуцульську мову, але не знає руского письма⁹⁾, а про літературу вже й не казати. На се порадили молоді приятелі: навчили його руского письма тай доставили руских книжок, кілька могли, а головно твори Шевченка, Квітки, Марка Вовчка й Кулішч.

Від тепер почало ся нове духове житє Федьковича. Він безліч народних пісень умів від сестри Марійки¹⁰⁾, своєї першої вчительки (вона була хрома, але поетичної вдачі і славна співачка; померлаж, як Осипови було 14 років). Та не знав Федькович, що такоюж мовою на подібний лад, як народні пісні, писані такі чудові твори, як Шевченкові. Він побачив, що се мужицке житє, яке він так добре знав і любив, прекрасно змальоване у Марка Вовчка та у Квітки. Судьба занесла була його далеко від рідних сторін, але він усе близько жив із Гуцулами, бо служив у рускім полку і товариші недолі нагадували йому своїми піснями, своїми оповіданнями та щирими розмовами його любу вітчину, що незатертим, поетичним образом запала в його молодечу душу. Високо поетичні твори, які прочи-

тав, зворушили його уяву і його душу: на дні тої душі почув він невичерпане жерело поетичних вражінь. Матеріялу додавали спогади гуцульського буденного життя, відсвіжені окруженем, підкріплювані та відновлювані кожним новобранцем, що приходив із красної Буковини, і туга та журба Гуцула-вояка, яку коло себе бачив і яку чув у власнім серці. Від тепер стає Федькович народним поетом і то найбільшим після Шевченка. В Чернівцях не був Федькович довше ніж два роки, але огонь, який затлів у його серці, вже не потах, любов до рідного слова вже не погасла: він поніс її з собою на далеку чужину, куди пігнали його враз із 41-им полком, він уже ціле жите служив сьвятій ідеї.

Про його військове жите маємо докладні вісти в його листах до Горбала. Весь вільний від військової служби час посвячував він на науку вояків, учив їх письма, читав їм вірші, а одного року справляв навіть Шевченківські вечерниці в товаристві своїх легінів.

Отся щира дружба офіцера з простими жовнярями, противна військовим приписам, із якої виходили нераз непорозуміння між ним і властями¹¹⁾, почасти недуга самого Федьковича як і його мами, а також туга за рідними сторонами, все те було причиною, що він у перших місяцях 1863-го р. звільнив ся від війська, дослуживши ся невеликої пенсії.

Дома, в Путилові застав невеликі гаразди. Мама газдувала вже яких 16 років сама одна, бо старий Гординьский, міркуючи, що панщина буде знесена, ще перед її скасованем постарав ся о державну службу (при ґрунтовім уряді т. зв. „табулі“) в Чернівцях, куди й переніс ся. Час до часу пересиджувала при нїм жінка, але мусїли жити осібно, бо його держала служба в місті, а її велике хазайство на селі. Дочки з першого подружа померли, син Іван був у Молдаві, а Осип у війску. Таке невідрадне, самітне жите при господарских клопотах поконало її тай недовго вона тішила ся своїм сином: у січні 1864-го р. померла.

Так і мав тепер Федькович те, до чого тужив, чого бажав собі горячо: відіпняв офіцерську шаблю, вернув ся в свої улюблені гори і вбрав сардак, якого вже й до смерти не скинув, вірний своїй заповіді:

Я бо тебе не звержу ся, руский мій сардаче,
Тепер аж я заспіваю, тепер аж заплачу,
Бо маю ся в що утерти, — широкії поли,
Не скину тя мій сардаче, ніколи, ніколи!

Таке привязане Федьковича до мужицких форм було у нього заціплене на щирім демократизмі. О скільки ходить про одяг, то Федькович у сїм не був одинокий: те саме стрічаємо у тогочасної молодези; ріжниця лиш ся, що Федькович був консеквентний, а паничі скоро поскидали чамари, чи жупани¹²). Тепер мав Федькович і достаток (мати лишила йому велике хазяйство), мав свободу і волю, міг займатися літературою. Він і справді займав ся нею, власне на ті часи припадає розцвіт його поетичного таланту, а все-ж таки не доставало йому чогось до задоволення самим собою. Жите не давало йому того задоволення... Передівсім така вже людська натура, що перед чоловіком показує ся пустка, скоро тільки перейшли перші вражіння після досягнення назначеної мети. Надто Федькович у довгих мандрівках стратив фізичне здоровле і психічну рівновагу, а вкінці не мав на селі відповідного для себе товариства. Під кінець військової служби, коли так дуже бажав її кинути, не гадав про се, що на селі прийдець ся йому газдувати (а він і газдував і нову хату поставив), що прийдець ся навчати діти місцевих урядників, тощо. Він мав ріжні замисли: то дістати якусь приватну посаду при рускій інституції у Львові (при Ставропії), то при школі, то знов задумував відбути артистичне турне по Україні, то видавати літературну газету в роді Вечерниць і т. д. Тимчасом сїльська самотність морозить такі мрії. Неозначений, невилічаний сум навело на Федьковича також неповіджене в любови; дві його проби одружитись,

остали безуспішними. Тому то й не диво, що в листах із того часу ¹³⁾ нарікає Федькович на житеві обставини, що зриваєть ся їхати до Львова, каже шукати для себе якоїсь посади і т. д. А тут тимчасом треба було займатися хазяйством, поставити нову хату, вчити діти місцевих урядників і т. ин.

Але його енергія шукала доконче якогось ширшого поля до праці. Не вдали ся літературно-артистичні замисли, то він звернув ся до політики, як кажуть його сучасні. Тяжко провирити, чи мав Федькович справді такі замисли, щоб стати послом, а всеж таки був він через 5 літ двірником (війтом) у Сторонці, а також вибрали його селяни своїм повновластником до комісії, яка мала розсудити сервітутовий спір між громадами й дідичами. Той довголітний спір покінчив ся для громад користнійше ніж деінде, бо комісія признала селянам ґрунти, які вони обробляли, й відзначені ліси та пасовиска. Звороту побраних пожитків із тих земель, які дідичі неправно побрали (від часу знесеня панщини аж до присуду комісії), зrekli ся самі громади, бо селяни, знеохочені до дальшої боротьби, по частиж збаламучені, не хотіли довгих процесів. Федькович не тільки нічим тут не провинив ся, але навіть дуже загриз ся тим, що селяни не хотіли витривати ¹⁴⁾.

Із свого війтівства міг бути Федькович більше задоволеним. Він правив громадою трохи по мандаторски і по війсковому. Поліційну власть розумів він широко, а виконував її остро, але справедливо і тому громадяни піддавали ся його присудам, коли він рішав про такі справи, які властиво належать до судів. Не згадуючи там ріжних „образ гонору“, то він судив і цивільні спори і з карних на пр. тяжкі побиття ¹⁵⁾. З накладаних грошових кар призирані гроші позичав Федькович на процент між громадян, а з того зібрав ся фонд на будову церкви так, що обійшло ся без конкуренції т. є. примусового розділу і стягання коштів будови від громадян відповідно до висоти оплачуваного кожним ґрунтового податку.

До того-ж треба сказати, що сі часи, як і час військової служби, то власне пора, коли Федькович написав свої найкрасші твори. Після 1867-го р., коли появило ся коломийске виданє його поезий, написав він уже менше гарних річий. Не виходить із того, що сю цілу добу Федьковичевого життя можна вважати добою його впадку, бо хоч його поетична творчість справді ослабла, то на інших полях діяльності виказує Федькович талант і повну силу, а не треба при тім забувати, що значіне Федьковича не дасть ся означити самою літературною вартістю його поетичних творів. Його займала живо народна просвіта і так само, як Шашкевич зладив „Читанку для малих дітей“, також Федькович зладив „Буквар“, якого однак буковинські церковні власти (в 1867 р.) не прийняли. Через Партицкого предложив Федькович свій буквар галицким властям, але не з ліпшим успіхом. Коли-ж в 68-ім р. для зрівноваженя Волохів буковинське правительство почало прихильнійше відносити ся до Русинів¹⁶⁾, консисторія сама попросила Федьковича предложити буквар. Пишучи про се до „Правди“, каже Федькович, що йому „блиснула надія наші школи на народнім язичі оснувати“. В тім самім листі пише Федькович, „що задумав зладити для шкіл „історію цілої Руси“, тай просить о присланє потрібних жерел¹⁷⁾. Важним у наслідках для буковинської Руси був би факт, якого довершити не вдало ся Федьковичеви. Усе його твори були друковані за границями Буковини, але власне в тих часах задумав поет видати в Чернівцях більш-менш сю збірку, яка вийшла в Коломиї. Збірка мала появити ся коштом черновецької молодежи, в першій мірі богословів, між котрими збирав складку його кривняк, Юрий Ганицкий¹⁸⁾. Найважнійшим однак фактом із тої доби Федьковичевого життя є його інспекторство у вижницьким шкільнім окрузі¹⁹⁾.

Федькович не був учителем по званю, а проте іменовано його інспектором, бо коли не було інших кандидатів, то не вважали на формальну

кваліфікацію, а з другого знов боку, коли хочете, то Федькович як раз мав кваліфікацію на сей уряд. Він мав педагогічно-дидактичний талант, висказував влучні погляди про навчане та виховане²⁰⁾, сам учив малих і великих неуків тай укладав для них книжочки. Ще перед іменованєм написав він „Сьпіваник для господарских діточок“, друкований у Відні коштом і заходом Меліт. Бучинського, написав також календарик для школярів, де помістив важнійші дати з рускої і всесвітної історії. Справа з букварем та читанкою, описана висше, була ще в пам'яті шкільної власти і от Федькович видав ся їй відповідним кандидатом, хоч на лісті кандидатів не написав його вижницький староста. А що вибір був добрий, про се свідчить діяльність Федьковича, яку належить докладнійше представити, а то з огляду на се, що вона до статі Поповича, отже й у давніших житєписах, була цілком незнана.

Інспектором іменовано Федьковича в 1869-ім р.²¹⁾ Сьмілі реформи, які він старав ся перевести в шкільництві, булиб значно піднесли просьвіту руского народа на Буковині. Досить сказати, що аж 25 років пізнійше удало ся буковиньским Русинам завести в народних школах фонетичний правопис і учебники Поповича писані чистою народною мовою на місце старих, нікому незрозумілих. Фонетику й народну мову прийняв Федькович у своїм букварі і старав ся її завести, коли зістав інспектором. Йому перешкодила в сім ділі румунізаторска консисторія, тепер для Русинів знов неприхильна, і москвофіли, з котрих табора Глібовіцький як рецензент шкільних книжок заявив ся против учебників Федьковича, а прийняв тарабарщину Кириловича, тільки де міг, то ще більше нагнув її до церковно-славянської мови. Так само, запитаний кр. шкільною радою заявив ся Білинкевич против фонетичного правопису.

Із справоздань, які Федькович писав до власти про стан шкільництва (а найдено їх три), видно, як він розумів задачі народної осьвіти, як старав ся зарадити тому лиху, що народня школа не спов-

няє своєї задачі. Він добачував лихо в тім, що т. зв. місцеві інспектори (румунізаторські попи) нарочком звільняють від школи 80% дівчороби обов'язаної до шкільної науки, далі в тім, що учителі лихо платні не мають охоти до ревної праці, а навіть не можна вимагати великої кваліфікації від лихо платного вчителя. Остро виступив Федькович против того, щоб і на далі, як до тепер, надзир над школами лишати в руках румунських попів. На його внесене учительська конференція (одинокка, яка відбулася за час його інспекторства) ухвалила відповідні проєкти до розваги висшій власти. Доховала ся також промова, яку виголосив на сій конференції Федькович, а в якій він розвинув свої погляди на народну освіту і мотивує свої реформаторські домагања.

Ся сама конференція прийняла також нарис пляну науки в народних школах. Знавці (інсп. Попович) кажуть, що сей нарис має велику вартість, старанно оброблений, опертий на дидактично-педагогічний літературі, а навіть нині не стратив своєї ваги, бо ще не всі домагања того пляну введено в житє.

Вкінці треба піднести ще одну справу. Відбуваючи т. зв. візитації в школах, старав ся Федькович в короткій дорозі завести те, що викладав на конференції, надто поручав заведене малих бібліотек при кожній школі для школярів і селян та більших при раді шк. окр. для учителів. В перших мали би бути популярні книжки і газети, а селяни користаючи з них не забувалиб письма, якого навчили ся в школі. Що ся справа дуже важна, се бачимо хоч би з того, що й нині польські просьвітні товариства закладають по селах такі бібліотеки при приватних польських школах. Сей плян Федьковича годі було перевести не тільки через неохоту німецьких властей, але головно для браку відповідних книжочок.

Наглядно бачимо з того, як Федькович розумів свій уряд, і тільки жалувати треба, що він занадто ко-

ротко був інспектором (несповна три роки від 22/9 1869 до 20/6 1872). А треба було з уряду „добровільно“ уступити, бо сї самі закиди, які роблено колись Федьковичеві в війську, піднесено й тепер. „Федькович має хоробливий наклін братати ся з найпростійшою голотою замість шукати відповідного для себе товариства“ — писав про нього вижницький староста до Чернівців. Треба-ж мати на увазі, що Федькович не скидав з плечий сірака і се не могло подобати ся старості, а обиджені румунські попи не забули, хто виповів їм боротьбу за школу й за науку в школі.

Ще того самого року, місяць по złożеню уряду інспектора, бачимо Федьковича у Львові, в товаристві „Просьвіта“ редактором популярних книжочок для люду. За річну плату 250 зл. був Федькович обовязаний написати 12 аркушів оригінальної праці для народу, а за других 250 зл. перекласти 5 класичних драм для „Рускої Бесіди“. А що Бесіді ні відки було платити, то змінено умову в той спосіб, що „Просьвіта“ платила Федьковичеві всі 500 зл. річно за 24 аркушів друку²²⁾. З того то часу походять його драматичні переклади, натомість оригінальну драму Довбуша почав Федькович писати ранійше, бо ще на селі. З написаних у той час праць надрукувала „Просьвіта“ його „Село Фармазони“ та пісні про сьв. Николая у двох виданях, чотири книжочки в однім виданю, а кілька праць треба було відкинути, бо за багато там було церковщини. А хоч і прадатні були книжки до друку, то видавці бачили потребу деяких змін, на що безконечно вразливий Федькович ніяк не хотів згодити ся. І так весь час він чув себе чужим серед „панської“ рускої громади, а вкінці мусів з нею розійти ся неласкаво. „Я писати не думаю на тото, аби мали літературні монополїети що критикувати“, написав він у листі до „Просьвіти“ і все опісля нарікав, що „ледве вибув тих чорних 14 місяців у Львові“²³⁾.

Вернувши в Сторонець, прожив там ще Федькович півтретя року. Такі непорозуміння, як із „Про-

світотою“, виходили у нього тепер частійше, а то з видавцями „Правди“. Не все, що тепер виходило зпід його пера, було здатне до друку, декуди дозволяли собі редактори на змїни, а тоді Федькович лаяв ся, не добираючи слів. Писав і тепер чимало, але головно переробляв давнійше писані річи (Довбуш) та пересьпівував давні теми. Тепер він розчитує ся в Шопенгаверівській пессимістичній філософії та займає ся астрологією, переймає ся сам пессимізмом, а той настрій слїдний у тогочасній його „дивоглядї“ Довбуш. Відраднійші для нього часи настали аж у 1865-ім р. уже в Чернівцях, куди Федькович перенїс ся ще літом 1876 р. В осени того-ж року по дуже довгій слабости помер старий Гординський відказавши синові, одинокому спадкоємцеві, все своє добро, головно-ж ґрунт при Цвітній улиці (Blumengasse) близько ринку, а на ґрунті каменичку й дімок. Переселяючись у місто лишив Федькович у Стронці на материзні свого слугу та застеріг собі чинш. Не багато він бачив того чиншу, а вкінці подарував землю державцеві.

Без сумніву марнував Федькович свій талант, але він не мав на стільки сильного характеру, щоб міг стояти сам ²⁴). Колись мав приятелїв, тепер їх не стало, за те були люди, що з гори давали йому науки в менторскім, холоднім тонї і, самовільно справляючи текст надісланих творів, опоганювали їх, люди, котрих Федькович не любив і не поважав. Мягка його, ніжна, хоч дуже вразлива натура так і потребувала когось, щоб пожалував його, пригорнув ся до нього і від щирої душі подав раду, а не науку. Правду сказати, то відколи померла Марійка тай мати, коли в листах Танячкевича та Горбала замість розради чув їх власні наріканя, Федькович не мав властиво щирого, прихильного для себе серця. Тай не мав щастя сей гордий чоловік, що ні одного молодечого, фантастичного замислу не перевів у діло. Розбили ся пляни видавництва один за одним, з редакторами пересварив ся, інспектором недовго був, у Львові ще коротше. Вернув ся на село,

а тут давні клопоти. Ще й гірші, бо господарство в його неприсутности марнувало ся, а хатнього не мав хто вести. „Не було кому ані зварити, ані випрати“, каже про сі часи Федьковичева своячка п. Никифоріян. В Чернівцях не було йому ліпше, незабаром продав свою посілість, переніс ся на далеке передмістє Кльокічку і мало коли показував ся в місті. Що йно з кінцем 1884-го р. удало ся черновецьким Русинам притягнути його до себе при помочи Тимінського. Іван Тимінський, то був здасть ся одинокий сурдутовець, котрого в сі часи Федькович любив та якому вірив.

Обновлена „Руска Бесіда“, що властиво істнувала ще від 1869 р., але точив її москальофільський боляк аж до 1884-го, почала в 1885-ім р. за почином Ом. Поповича видавати для інтелігенції „Буковину“, а для менше просьвіщених „Бібліотеку для молодіжи“. Сам ініціатор вів оба видавництва аж до свого іменованя окружним інспектором у Сереті т. є. по кінць 1891. р. Але Тимінський піддав гадку, аби Федькович підписував „Буковину“ як відвічальний редактор, і спровадив його на першу нараду видавничої секції. Руська громада дуже радо пристала на внесене Тимінського²⁵⁾ і примістила бездомного поета в одній кімнаті „Рускої Бесіди“, де він замешкав разом із своїм „профатином“.

Тепер Федькович почав знов працювати. Багато із написаного в той час надруковано в фейлетонах „Буковини“ та в книжочках „Бібліотеки для молодіжи“, інші річи друковано вже по смерти поета.

В 1886-ім р. минуло 25 літ з того часу, як тодішний студент Кобилянський видрукував у Чернівцях (*Slovo na slovo do redaktora Slova*) 16 поезій незнаного нікому співака. Тепер був се славний на всю Україну поет. Знали, читали й шанували його не тільки в тіснійшій вітчині т. є. на Буковині і в Галичині, але й у Києві видав свого часу (1876) Драгоманов його повісти, а децю було переложене на німецьку, сербську, чеську, московську і польську мову. Отже черновецькі Русини гідно пошанували

свого великого земляка ювілейним обходом ²⁶), на який наспіли привітні письма з усіх закутків Буковини й Галичини.

Така почесь і стільки признаня зворушили Федьковича й заохотили до щирійшої праці. Між иншим переробив він у третє Довбуша, написав Хмельницького і Керманича таї инші, поменші річи. А в тім ненадійно для всіх звалив ся сей як дуб сильний мужчина в 54-ім році житя. Дня 10. січня 1888. р. вечером був у нього Попович, що, як сказано, редагував Буковину; він радив ся з Федьковичем про найблизший випуск своєї Бібліотеки і лишив поета здоровим. Другого дня рано вже зазвонили жалібні дзвони православної катедри: найбільший буковиньский поет уже не жив. Його парубок оповідав, що в ночі дістав Федькович вибух крови з боляків, які мав у череві, і помер скоропостижно. Се діяло ся в домі, де містила ся „Руска Бесіда“, на розі площі Австрії й ул. Лилійної (Liliegasse) ²⁷). Федькович похований на цвинтари на Горечій, громадским коштом здвигнено на його гробі памятник.

Для доповнення сеї біографії подамо ще коротку характеристику самого Федьковича і його творів, головнож поезій.

Федькович був високого росту, русявий, носив усе цвікер, пізнійше окуляри. З літами розріс ся і мав вигляд чоловіка кремезної будови, з лицем видатних, грубих рисів. Був мовчазливий і задумчивий, на вид поважний, а може й суворий, але за тою неприступністю крила ся щирість і сердечність для кожного, хто йому був щирий. Ходив у гуцульским строю; в місті не скидав кресані і сердака, за те носив темні сподні і камізельку, в руках усе жирований, гуцульський топорець ²⁸). Не тільки народний стрій любив Федькович, але й звичаї людові шанував і тримав ся їх. Коли померла йому мати, не виходив нікуди, а на похороні йшов з головою перевязаною чорною хусткою і голосив. Кождої неділі ходив до церкви, хоч би й на друге село, по Службі

піджидав п. отця під церквою, нерідко цілував його в руку та проводив від церковних дверей аж до брами. Радо гостив у себе селян, а тоді також тримався тих церемоній, яких придержують ся селяни. В парі з тими формами ішов демократизм, як щире переконанє поета, як житєвий його принцип. Він не мав демократичних фраз на устах, так як ми, що називаємо руский нарід демократичною нацією та разом із тим пнемо ся хоч у драповану, хоч у духову аристократію, або так, як старші від нас двома поколіннями, що вбїрали ся нїби по народньому, а все таки по козацьки тай на тїм убраню кінчив ся їх демократизм. Федькович не бачив нїякої рїзниці між собою і своїми сусїдами-Гуцулами і тому жив із ними як брат з братом, як рївний із рївним і за дїточих лїт і опїсля в вїйску і як вернув ся на свою матерїзну. Недоставало селянинови просвїти — сеї треба йому дати. „Нарїд, се вся наша сила і оперте, його стараймо ся просвїтити і піддвигнути, пригорнути до себе, а тоді не журїмо ся, відповідна повага все нам знайде ся. Ви панотче, живючи межи народом, можете зробити много“. Се слова Федьковича ²⁹⁾. Правда, що він не мав ясною пляну зорганїзованої, просвїтної роботи. На се вказують його писаня для люду, які він зладив, будиши при „Просвїті“, тай його лїричкї пляни ³⁰⁾. Се правда, але правда й се, що коли-б було багато щирих, правдивих демократів таких, як Федькович, то вони, живучи з людом, зробили би на нього лїпший і певнїйший вплив, нїж покликї та проповідї; а тоді плянова робота лише довершила би просвїтне дїло.

Для Українця такий щирїй демократизм Федьковича буде зрозумїлий, та ми, Галичани й Буковинцї, маючи инші взїрцї перед очима, мусимо шукати жерела того Федьковичевого демократизму.

Священїчї родини antiquae educationis, як їх характеризує Ів. Франко у „Паньских жартах“, жили житєм близьким до людового та иншої мови, крім рускої, не знали. З такого роду вийшла мама Федь-

ковича, що ще до того мала власний ґрунт у Сторонці і займала ся господаркою на тім ґрунті і добре жила з селянами. Через слабість її першого чоловіка (сухотника) весь тягар тої праці був на ній, а праця все єднає людей. Так само було й за Гординського, бо той їздив по селах, справуючи свій мандаторський уряд. Тимчасом підростав малий Осип і в його вразливій, поетичній душі почали лягати перші вражіння, яких дізнавав від оточення. Сі вражіння, то було братерство з сусідами-Гуцулами і вплив природи. Бо справді, в мало доступних горах природа, обичай, обряди і традиція та привязане до рідної землі такі сильні, що Гуцула не легко відмінити. На Поділю та близько великих міст, де колоністи витиснули руского селянина з лісів і пасовищ, запрягли його в тяжке ярмо, там забув *glebae adscriptus* свою бувальщину, покалічив свою мову, понехав обряди. На Поділю, в домі спольщеного шляхтича мабуть не виховав би ся був Федькович, але в Сторонці він зістав Гуцулом. А ще сестра Марійка стільки байок і казок, стільки пісень його навчила, а ще він стільки наслухав ся про давню славу та золоту волю Гуцулів... Незабаром і батько виступив із хати і лишила ся сама Гординська з дітьми. Осип пішов у школи, але приїздив часто до мами і пробував тут веселі, щасливі хвилі безжурної молодости. Тоді то над сплячим хлопцем шептали чудову мову зелені бори, темні ізвори; сині верхи шуміли тими віршами, які він опісля виспівав, коли тужив на чужині за горами. І дебри коло Довбушевої могили говорили до нього мовою, яку не кождий розумів. А він ту мову переспівував у Диких думках, у „Довбушу“. Сей факт, що Федькович не скінчив шкіл та не пішов у бюрократію, як сего хотів батько, се тільки піддержало його демократизм, чи радше зберегло від спаношеня. Бо коли Федькович 18-літнім хлопцем опинив ся в війську, стрітив ся знов із своїми легінями, котрим „тільки милих хвиль життя винен“, з котрими співав народні пісні та згадував свої любі гори. На-

решті познайомився він у Чернівцях із Кобилянським і Горбалем, опісля з Танячкєвичем і иншими, а все то були молоді та щирі народолюбці 60-их років, тим щирійші, що молоді, що ще не прикроїли своїх поглядів та переконань до вимог життя. І література, яку вони подали молодому Осипови, найкрасші твори найліпших українських поетів, була демократична, писана народною мовою і черпає свої сюжети виключно з людового, не з панського життя. Федькович иншої Русі, як сільський народ, також не знав: він що йно в 1872. р. побачив інтелігентну руску громаду (у Львові) тай очевидно не пристав до неї серцем, хоч усї його шанували, з подивом на нього гляділи.

Сей демократизм був жерелом усього доброго, що бачимо у Федьковича, але також і відємних боків у його життя і творчости. Коли Федькович почув у себе творчу силу, коли став висловляти свої почуваня, виливати свої думки на папір, то міг се робити лише в народній мові, бо лише сю мову знав. На щасте не вчили його в школах рускої мови і тому у нього ні слїду книжної тарабарщини. Коли він приглянув ся ближше життю, коли відчув смуток леґіня-воєяка, його тугу, то висьпївав їх у піснї, як свої власні. Коли сьпївав про радість леґіня, то висловляв власну втїху. Він не потребував сповідати ся з любови до люду, бо він себе самого любив, не жалував мужика, бо плакав над своїм власним горем; нема у нього рефлексї, як у инших поетів, хоч би навіть у Франка, бо його ніщо а ніщо не ділить від люду, він не є видцем, але є сам частиною того люду, який описує. Тому він може всюди вживати першої особи, де пише про люд, оттому він і тільки він один після Шевченка є правдивим народним поетом.

З того демократизму мабуть пішли і деякі хиби Федьковича, бо він став т. зв. хлопоманом, а далі переняв деякі хиби від люду. Багато дечого в його життя й поведеню не дасть ся пояснити самим демократизмом, тільки хлопоманською манєрою, яка

однак не разить, бо Федькович був у тім консеквентний. Надто, чуючи по мужицки неохоту до сурдутових, зрозумів Федькович хибно, що вже з ніким із них не можна працювати для добра народу, а далі замкнув ся в своїм кутку, не здобув собі ширшого світогляду, відчував малий інтерес до загальних, хоч би лише руских справ; ніде в листах його нема сліду, щоб його душу ворушили які справи, що були злобою дня на Руси. Ось чому то черновецьким Русинам ледве вдало ся в 80-их роках склонити його, щоби дав свою фірму „Буковині“ та їх просвітно-політичній роботі. А що така тіснозорість некорисно відбила ся на його творчості, шкода й говорити. Коли він раз висьпівав тугу вояка, списав спомини веселої гуцульської бувальщини, не мав що більше сказати. А врешті, чи не тут треба шукати жерела тої дивної появи, що в автобіографії сказав Федькович багато дечого незгідного з правдою? Його демократизм трохи фальшиво понятій та зманерований хлопоманьством, підкріплений ще хлопоманьством баченням у товаришів, Галичан, заставив його соромити ся свого „паньського“ роду, здумати, що він неук, при чім не був без впливу житєпис Шевченка, особливо тоді, як Федькович диктував свій житєпис Реваковичеві.

Федькович був дуже пильний і працювятий чоловік, а працювати приходило ся йому мабуть легко. Доказом його робучости є велика скількість його писань та потрійні редакції Довбуша і Макбета. З оповідань очевидців можна міркувати, що він творив працюючи доривочно: він замикав ся в хаті, писав і не виходив із неї кілька днів під ряд.

Почерк його письма виразний, відповідав темпераментови і вдачі фудульного Гуцула, що високо ніє голову; у Гуцула „коротка справа“ — каже він у „Любі-згубі“. Федькович обиджував ся легко і не дуже міркував свій гнів: коли появилася в 17-ім ч. „Руси“ з 1868-го р. відемна, хоч не така несправедлива критика на новіші твори Федьковича, тоді він та-

ким гнівом спалахнув, що написав ось які характеристики слова в листі до Горбала: „А вашим редакторам там скажіть, аби моє імено не важило ся у своїх газетах споминати, ні друкувати, бо мені не тяжко до Львова поїхати да їх обдрукувати, але не друкарским калилом, а гуцульским топорищем. Мені тепер однаково: пропала честь, пропав хліб, найже пропадає і вік, хоть мій, а хоть чий...“³¹⁾

Але як легко було за гнів його, так знов не треба було брати до серця всіх слів сказаних ним у гніві. От хоч би в сїм випадку, то вже пару місяців пізнійше написав Федькович цілком спокійний лист до „Правди“. Впрочім лише на віддаль знав Федькович так відгрозувати ся, особисто бувши несміливим, не спорив він із критиками. Одного разу професор університету вважав потрібним і відповідним прилюдно (на Просьвіті) критикувати тай навчати поета. Сей слухав мовчки, а коли лекція була вичитана, смирний ученик підійшов і покірно поцілував руку свого учителя. Те саме зробив він у такім самім випадку професорови семінарії, хоч се був сьвітський чоловік³²⁾.

У себе, в хаті був Федькович дуже гостинний, але не любив „сурдутових Німців“, що тримали ся конвенціональних, не-мужицких форм. Такому панови мовив Федькович своїм поведенем: „Я собі простий Гуцул“, і тоді тільки щиро відносив ся до гостя, коли той лишив перед дверима панські манери. Несміливий, несвій у товаристві т. зв. інтелігенції, був преці Федькович веселий, щирий і до тепний серед селян, бо й Федькович сам вів спосіб життя заможного селянина. Був доброго серця. Материзну свою дарував своему слугі „Юзькови“ Огоновському, а як продав батьківщину, то гроші роздав та роззичив на пропаще. Бідних і незаможних у своїм селі спомогавав і то сам їх вишукував. Те саме робив і в Чернівцях: хлібом ділив ся з бідними. В часї посвяченя памятника на його гробі якась нища обіймала холодний камінь і ридала та розказувала, який добродійний був небіщик.

З його листів видно, який то щирий був чоловік, як він поводив ся не розумом, але чутем, які фантастичні робив пляни, мабуть і не на те, щоб їх сповняти. Був він сентиментальний, трохи забобонний, а пізнійше то, й сам не раз забавив ся в ворожене судьби.

Як звісно, Федькович пристрасно любив народні пісні. У нього були й музичні струменти і один то другий спомин про Федьковича мовить про його музичні та співачкі здібности. На всякий спосіб не був він концертний співак. Голос мав сильний, баритоновий, але невироблений, тай грав так, як усі самоуки. Цікавий спомин Ів. Верхратекого про один концерт Федьковича у Львові записав др. Франко ³³).

*

Федькович відразу зірвав ся до великого лету, його талант не розвивав ся на очах читаючої громади. На могутних крилах натхніня злетів він над високу Черногору, підслухав чарівну минувшість її люду і виспівав гуцульську славу, кєрвавую славу. Окинув бистрим оком країну над Черемошем, всю красну Буковину над Прутом і Дністром та виспівав її несписану поезию, виспівав незмальовану красу темних бескидських ізворів, зелених долин, синіх лугів, мальованих як писана тайстра загонів. Заглянув у саму душу того люду, що живе в сій країні, і змалював його любу-згубу, побратимство буйних легінів і тугу тай горе такого сокола, що мусить під цісарским івером далеко від Гуцульщини ходити. Се все він виспівав. Правда, він прославив свою рідну Буковину, радуєчись її веселістю, плачучи її горем, але що Буковина є частиною великої рускої землі, то-ж і буковинський народний поет став поетом усеї України.

В нашій історії літератури займає Федькович виїмкове становище так, як Котляревський, Шевченко і Шашкевич, бо почав писати серед виїмкових обставин. Виїмковість часів лежить у тім, що тоді

в Галичині і на Буковині, можна сказати, не було ще народного письменства. Правда, довкола всі славянські народи писали вже свої літературні твори у живих, народніх мовах. За те у нас инакше, нас і 48-ий рік не багато навчив. За кордоном писали по українськи, але писали й по московськи, в Галичині теоретично вивели, що треба писати мовою люду, але сї переконання по найбільшій часті не були щирі, тільки роблені. Правда, що були й щирі народовці, але з другого боку навіть други Маркіяна Шашкевича і люди, що стояли ближше до Шашкевичівського кружка, писали тільки на-пів чистою мовою. Затеж більша жмінка т. зв. інтелігенції ніби то признавала потребу протонародньої мови, але не тому, що иншою годі писати; вони тут робили ніби якусь уступку для демоса, а в глибині душі все таки задержали польсько-шляхотський погляд, що вони щось ліпшого, ніж сей хам, та що незабаром можна буде признати ся до якогось висшого, правдиво-літературного, панського язика. І люди з такими поглядами взяли верх, але не відважили ся голосно зітхати до російського уряду, хиба кому було дуже спішно, той пішов за Збруч. Центральне правительство само жадало від Русинів, щоб вони держали ся якоїсь золотої середини, щоб стояли на дивнім якімсь, нездекларованім становищу. „Відезьський Вістник“ (урядовий) остерігав їх перед „українським болотом“, воли бачив, що після 60-го р. молодіж, користаючи з конституції, піддає ся українським впливам, розбудженому живому рухови після появи Шевченкових поезій і змагань до освободження крєпаків. В ті переходові часи, коли в 61-ім р. ніби дана була конституція, а по правді ще доживав своїх днів абсолютизм, висші урядничі круги бояли ся серед нас політичних впливів ізза кордону, а висші духовні бояли ся православя. Відень іще не хотів, щоб ми були Поляками, але не хотів, щоб ми були Українцями; ми мали бути рутенами, а навіть пропонували нам латиньську азбуку. Очевидно відгравали тут ролю польські впливи у Відні.

Коли в 48-ім р. уряд зашахував Поляків Русинами, то тепер Поляки, хотівши виторгувати для себе всю Галичину, мусяли представити нас небезпечним для Австрії елементом, який з природи річи гравітує до свого центра, до більшости народу під російським правлінням, а могли покликати ся й на деякі правдиві факти. Остаточо централізм мав уступити перед автономічними змаганнями, а тоді рішено разом віддати нас на жертву Польщі, чого й не скривав сам уряд. А тоді вже наші десперати і ренегати, хоч іще недавно заявляли себе (в соймі) рутенами, зложили тепер (в тім самім соймі) декларацію, що ми маємо гравітувати до Росії, а Дідицький писав, що в „адін час“ навчеш ся російської мови, бо лише потребуеш замість як уживати как. В отсім останнім то і вся біда, а не в самій проповіді політичного москвофільства і навіть не в тім, що така декларація стала наче доказом правди польських доносів на нас у Відні. О скілько політичне москвофільство міг би хтось оправдати, о стілько наро дна, літературна апостазія, то одинокий обяв, яким лише Русь може похвалити ся, і вона то причиною нашого застою в усій культурній роботі. А до того і животворний вплив із України мав незабаром устати, бо там уже лагоджено злочасний указ (із 76-го р.), що забороняв друкувати українське слово в російській імперії. І певне, що зрада москвофільська була би навіть доразу далеко більшу страту заподіяла нашому розвоєви, особливо-ж нашій словесности, наколиб за кілька років (від 62-го) молода Русь не придбала була сяких таких починів. Що між тими, нині вже цілком забутими писаннями на першім місци стоїть Федькович, автор творів літературної вартости — се річ певна. Написати стілько гарних, поетичних творів живою, народною мовою — значить більше для тої мови зробити, ніж писати довгі, теоретичні розвідки про се, якої мови належить уживати.

Тим більше значіне має Федькович для своєї ближшої вітчизни, Буковини, бо тут він є не тільки

найбільшим, але і першим поетом, і тому, коли в 1886. р. святковано в Чернівцях 25-літній ювілей его праці, то святковано разом 25-літній ювілей відродження буковинської Русі³⁴). Се відроджене поступало дуже поволи. Перше руске товариство, осередок духового життя, завязано в Чернівцях ще в 1869. р., але свідомість національна в ту пору була мала. Хоч говорило ся там про Русь, каже др. Стоцький³⁵), то се слово „було зовсім порожне, без найменшої ваги, більше вивчене, ніж дійсно прочуте, більше абстрактне, ніж конкретне. Було повне мрачних, фантастичних мрій; на „Рускій Бесіді“ почали ся палкі „розговори о употребленіи двох „с“ в слові „русский“, далі заопікували ся товариством російський консуль і Раєвський, знаний російський агітатор у Відні (а Волохи в буковинськїм соймі не забули се використати). Натомісьць ухвала перших загальних зборів, щоб видавати газету для народа, мусіла цілих 15 літ ждати на виконанє. Навіть такі тямущі люди, як оба Воробкевичі, зіставали під кормигою общерусів у „Рускій Бесіді“. Аж живіший вплив із Галичини, приклад „Просвіти“, заложенє черновецького університету (75. р.) і зближенє до міщан деяких одиниць (Окуневський заложив міщанську читальню 79-го р. а студенти із „Союза“ аматорський театр 81-го р.), аж се допровадило до того, що в 1884-ім р. взяли гору щирі народовці.

Федькович випередив своїх земляків як раз о 20 років і, правду сказати, його ювілей у 1886-ім р., то був що йно знак відродження буковинської Русі. Федьковича оцінила Галичина і Драгоманов, а не його земляки, а навіть на ювілейне свято на 8 буковинських привітів наспіло аж 21 із Галичини. Причиною тих сумних відносин треба вважати московську пропаганду, підпірану Наумовичем і товариством Качковського (залож. у Львові 74-го р.), а з осібна факт, що науку рідної мови захопили в руки людці не тільки москвофільських переконань, але наскрізь несовісні³⁶), наукуж релігії — Волохи. Другою причиною був клич „унія“, кинений між

буковинських Русинів Волохами і російським консулом в ясно зрозумілій цілі, клич, яким темні духи і нині воюють на Буковині. Всякий поступ, кожде народне змагане стрічало ся з отсим окликом людей, в яких інтересі було мішати народність у Русинів з обрядом. Будителі бук. Руси³⁷⁾ мусіли сей назадницький оклик „унія“ поборювати. Якуж підмогу мали вони в тім, що не уніят Галичанин, але православний автохтон, Осип Федькович, писав народньою мовою, такою, за якої права вони й борбу вели! Тим то й пояснити треба, що в 1885. р., заложивши „Буковину“, народовці конче хочуть мати Федьковича побіч себе і просять його о підпис на Буковині. О скілько він сам безпосередно прикладав руки до піддвиження осьвіти серед народа в кінци 60-их рр. а то популярними писаннями, шкільними підручниками та інспекторскою діяльністю, про се була вже бесіда. Тут би хіба згадати ще, що Федькович силою обставин чи з переконаня (се річи не змінє) показав також дорогу, якою треба йти; а власне в тіснім союзі з Галичиною. Великий поет любив свою Буковину, казав, що без неї нема йому житя, але вітчину свою, Русь-Україну не розмежовував, не бачив над Черемошем непрохідної границі.

Таке становище в історії літератури має Федькович. Писав він чимало: се один із найплодовитших наших письменників. Надруковані до тепер Науковим Товариством ім. Шевченка 4 випуски його творів займають 142 аркушів. Між оригінальними творами більшу пайку складають поезії. Драгоманов признає більшу вартість його повістям³⁸⁾. Коли взяти на увагу всі поезії Федьковича та порівняти їх із повістями виданими Драгомановом, ся думка є оправдана. Найменшу вартість з його творів має більшість моралізаторських і дидактичних писань, а в драматичних творах — правда — показав Федькович свій великий талант, але драматична поезія то не поле для його поетичної творчости. Завважати треба, що Федькович зіймав ся й етнографічними працями, але зібраний матеріал він обробляв само-

етійно, бажаючи старорускі обряди вкоренити межи народом при помочи популярних книжочок.

Як в умовім розвою чоловіка, так само у більшій часті письменників можна завважати, як розвивається їх поетична творчість. Починають вони звичайно від творів меншої або середньої вартости, в яких у ріжній мірі проявляєть ся їх талант та індивідуальність, і йдуть до творів що раз то ліпших, наколи у них справді є талант, коли вони працюють над собою. У такого письменника, що йде наперед, можна завважати розширене обсягу поетичної творчости, поглиблене провідної думки творів, розширене світогляду під впливом образования й житевого досвіду, пронизуване творів щораз висшими, вселюдськими думками, а в парі з тим вироблене техніки, збогачене лексикки, — одним словом: вироблене та зріжницьоване поетичної форми. Після такого світлого поступу приходить найчастійше застій, упадок або мовчанка. І так літературні критики й історики літератури помічають у поета поодинокі періоди його творчости і подають характеристику кожної з осібна. Та тяжко се примінити до Федьковича.

Правда, що від 1872. р. збогатив він свою творчість драмами, але поминувши, що сі твори так і лишили ся переважно нечитаними, то на сім полі творчости поталанило Федьковичеві менше, ніж на інших. Правда, що сам він говорить у дрімтці до своєї повісти „Ангіль хранитель“: „...мене давно уже душа тягне усї давніщі мої оповіданя відповідно нинішньому степеневі естетичного мого знаня і пізнаня переробити“. Але й отся і перерібки інших ранійших творів є слабші ніж перша редакция. У Федьковича не можна брати на увагу всю його поетичну творчість, але треба оцінювати кожний рід творів з осібна. В поезиях по перших, повних чару пробах станув він як простонародний поет біля Шевченка. Пізнійше виспівані пісні не принесли нічого нового, або й тратив по них Федькович свою славу, але в ряди годи обзивав ся він могутним

словом, то ніжним співом. Повісти написав найкрасші в першій половині 60-их рр., за те у драмах його талант флює. По дуже слабих пробах забрався Федькович до Довбуша; кожда пізніша редакція сеї драми випала слабше, та під кінець життя, після ювілея, спалахнув Федькович на ново і забрався до Хмельницького, якому др. Колесса признає досить велику стійність.

Оцінити як слід Федьковича, се задача критика та історика літератури, я тільки коротким нарисом характеризую його двацятьвісімлітню³⁹⁾ письменницьку діяльність, в першій мірі його вірші. А при тім тримаюся тих кількох хронологічних дат, які зазначилися появою збірних видань його творів, поминаючи дрібні видання⁴⁰⁾.

Перший руский випуск, то брошурка видана Кобилянським „Slovo na slovo do redaktora „Slova“, Černivci 1861“. Се була лише прелюдія великого співака, а вже слідуєчого року дав він справдішній концерт. Маю на думці збірку Дідицького „Поезія Іосифа Федьковича. Часть I. Львовъ 1862“ з передним словом від видавця. Обіймала вона думи співанки (лірич. поез.) та балади і оповідання (10 епічних стихотворів). Після того надрукував Федькович чимало (32) віршів у „Меті, Вечерницях, Ниві, Галичанині та Слові“, в перших трох журналах друковано також його повісти, а що йно 1867. р. вийшли 2 випуски, 1868. р. третій випуск т. зв. коломийського видання його поезій⁴¹⁾. Крім того надано 10 поезій написаних межі 1862-им а 67-им р., не обнятих коломийським видавом; вони надруковані в виданю тов. Шевченка. Після коломийського видання знов друкувалося чимало віршів, а то: в „Правді“ та „Руській хаті“, поки Федькович зладив збірку „Дикі думи“. Сю збірку почала друкувати „Правда“ в 1877. р., а рівночасно друковано її особною відбиткою, але з невідомих причин перервався друк. За те в Києві тогож року Драгоманов видав 11 найкрасших повістей Федьковича. З того часу написав Федькович мало поезій, вибір

із давніших переклав і видав на німецькій мові („Am Tscheremus, Gedichte eines Uzulen“ в Чернівцях 1882), а впрочім працював над творами педагогічно-дидактичними, які в отсій книжці взято під напись „Співанники“, а які переважно були друковані в Поповича „Бібліотеці для молодіжи“.

Значить ся, Федьковичевих поезій маємо чотири збірки: „Кобилянського, Дідицького, коломийска, Дикі думи (не в цілости видрукована). Я для того так докладно описав усі давніші видання, бо в критичнім виданю⁴²⁾ др. Франко друкував одну збірку за другою з тим, що збірку Кобилянського і Дідицького злучив в одну, а з дидактичних віршів зложив збірку „Співаники“. В отсій книжці, яку маєте в руках, п. Кокорудз передрукував се критичне виданє з малими пропусками українських і з пропуском усіх німецьких поезій. Надрукований при кінці уривок „Слава Ігоря“ найшов М. Павлик межі паперами Драгоманова вже після надрукованя І. т. критичного видання, отже надруковано його в II. томі, де поміщені повісти Федьковича⁴³⁾.

В короткім нарисі, як отсей, нема місця на докладний розбір хоч би одного рода творів Федьковича, тим більше, що загальну їх характеристику вже подано. А все-ж уважаю потрібним сказати кілька слів про поезії, які в отсій книжці ідуть до рук читачів. Так у кожній збірці (зпоміж вичислених) є річи дуже великої і меншої літературної стійности; без таланту написаних там не найдете. Зараз у львівскім виданю Дідицького велично розвернув перед нами Федькович усі пишні прикмети свого ліричного таланту. Яке вражінє мусіли поезії зробити на сучасних, се видно з того, що навіть Дідицький ударив перед молодим поетом поклін доземний; Дідицький мусів признати, що література, на котру складають ся такі твори, як Федьковича, має свою будучність. Такі гарні річи, на переміну поезії й оповіданя, появляли ся і після 62-го р. у часописях.

Найкращі між ліричними творами Федьковича — жовнярські пісні. Головний мотив у них — туга за родиною та горе жовнярської служби. Гуцулови, що в 59-ім р. був походом в Італії, здасть ся, що соловейко в кипарисовім гаю тужить і ридає своїм співом, бо весело щебетати може він лиш на Буковині. Обіймивши стовп костельний, жовняр притулений до нього ніби дримає а ніби на яві думає думку і серед того причуває ся йому голоє трембіги з карпатського верха, снить ся йому поворот до дому й розмови з мамою і вся краса гуцульських гір (Сонні мари). То знов як прочитав вояк писанечко дрібненьке, листочок як сніг, де списана вся турбота старої, вбогої вдови-мами, він як птах полетів, щоби хоч дров нарубати старій венці (Дезертир). Новобранець не знає, чому мати не пише до нього. „Ой рада бим, мій синоньку, листок написать, насипали могилоньку, не можу я ветать. Не можу я, соколоньку: глибоко, на дні насипали на рученьки сирої землі“ (Рекрут). З туги прокинула ся дівчина зазулькою, полетіла в далекий край жовняру-милому кувати, та не може його найти. А він їй відповідає, що пізнає милий голосочок, та його прикрив уже клиновий листочок. Тяжко то під могилою бути, а ще тяжше милу забути. (При відході). А другий рекрут летів їм день і годину домів: „Сестро-ж моя, делівньо біла, уповіж ми, де ти ся поділа?“ А сестра в гаю під могилою. (Сестра). Ніяк, ніяк вольному соколови з гуцульських гір привикати до військової неволі. Ой тяжка жовнярська служба. Ходить жовняр варту, а від морозу аж плита трісла на двоє, замерзлий сніг скрегоче під ногами; жовняр підіймає в гору заціплу ногу то одну то другу і нікого живого не бачить довкола тай промовляє: „Ти місяченьку перекрою, та не дай ти Боже долю мою!“ (Шельвах). Ніхто окрім Федьковича не вилив стілько жовнярської туги в таких рожевих піснях. Хочемо тільки звернути увагу на його красші пісні, як „Товариші“, „У Вероні“, „В церкві“, „Молитва“, „Думки“ і ин.; не маємо гадки переказувати їх зміст, бо

таку чудову поезійку, як „Шельвах“, треба самому прочитати, бо ліричного вірша ніколи не переповіш. І в тім власне вартість ліричних віршів. А вся сила Федьковичева у ліриці. І за неї признано йому місце після Шевченка — заслужено. Поетичний Гуцул, горюючи в війську, вмираючи з туги за родиною, сьпівав би так само, як Федькович. Тільки поет з божої ласки, правдивий поет від уроди зуміє так відчутти всякі зворушення і так висказати думки кожного з нас, що власна особа поетова губить ся як у народних піснях. — Але є велика різниця межі лірикою Тараса і Федьковича. І бідна сирітка, що ходить простоволоса і в празник, коли людські діти грають ся на сонечку й обновами хвалять ся, тай може хіба сказати: „А я в попа пообідала“, і мати-вдовиця, з котрої за податки здирають полатану свитину, закохана пара, покривджена дівчина, катований москаль-салдатик, що замерзає в снігах, козак-Запорожець і український гетьман, що бороли ся за Україну, — всі вони найдуть у Шевченка таку скаргу на їх долю і такий протест против кривди, такий сильний відклик на їх чоловічу гідність, що приймуть їх за вилив власних їх чувств, що розпізнають виняті їм із душі власні їх слова й думки. Так само чоловік, який любить свою вітчину, який тужить за мзнувшиною, думає над будучим та працює для тої будучности в імя сьвятої ідеї — і той найде у Тараса свої почування й думки, будь він Галичанин чи Буковинець, будь він із російської чи угорської України. У Тараса нема границь між країнами, у него є одна Україна; нема границь станів, у него є людина, діти України; він чує і говорить за весь нарід, за нашу минувшість і будучність і тому він наш геній, тому він безсмертний. Федькович не передумав стілько дум, душі його не ворушило так глибоко стільки різних чувств, не здобув він собі такого широкого сьвітогляду як Тарас, але сю часть життя, яка його найбільше вражала, душу того окруження, серед якого жив і обертав ся, своїх Гу-

нулів на Верховині і в чужім краю, на свободі і в неволі, в радості і в горю відтворив у своїй поезії гарно, вірно і просто. А краса, вірність, простота — се-ж і найвисша задача художника.

В епічній поезії не підняв ся Федькович так високо, як у ліриці. У всіх його поемах пізнати зараз, що писав їх лірик, який не має досить супокою епіка, щоб оповідати подію, тільки де може, зараз і вплітає свої рефлексії, в яких часом нитка оповідання ледви помітно веть ся. А всю розвязку події, ціле закінчене фабули Федькович своїм звичаєм висказує в однім реченю. Він писав перекладані чи перероблені й оригінальні поеми. Темою останніх, з малим виїмком (як Лукіян Кобилиця), є любов і то нещаслива, або знов таки жовнярське горе; не одна подія, описана в сих поемах, збула ся в Італії, де в 59-ім р. стільки козацької крови леть ся. В Італії, де руска ніжка ходить, там барвінчик родить; а де руска кровця кане, калиною стане. В тій Італії впало стільки снів гуцульських гір, бервінкового краю! Федькович сам був походом в Італії тай бачив, як рускі вояки пускали долі водою закрівавлені китайки, щоб заплили на Буковину під мамину хату; тому й поеми його з військового життя пронизані тим самим чаром поезії, який жевріє в його вояцьких піснях. Найкраща між ними — „Новобранчик“. Поеми на еротичнім тлі не відзначають ся нічим особливим, декотрі нагадують романтичні балади плекані Федьковичем ще в 60-их, а навіть у 70-их рр. Веім иншим бракує тла, або й займаючих, сильних рефлексій, де їх вплетено.

В декількох поемах стрічаємо політичні рефлексії. Докладного образу політичних поглядів Федьковича не маємо. Із споминів Цурковського виходилоб, що він до політики не привязував ваги, а покладав ся на просьвіту народа, бо ся пробудять народню силу. З вірою в отсю єдину опору нашу, в люд лишив ся Федькович до смерти. Се він сказав і в своїм епілогу („Вже двацять рік...“ видане тов. ім. Шевченка стр. 472

і в „Новій Січч“). У війську дивить ся поет на неволю своїх братів і „серце вяне так дивлячись на рускі рани, так дивлячись на руску кров, що мие землю мов водов“... „Як тарабани страшно грають, брата плачуть, Німці лають, шабельками підганяють“. Дивлячись, як авдітори судять дезертира, спалахнув поет гнівом, кров у нім закипіла; а тоді той самий Федькович, що складав пісню за цїсаря, висказав у „Новобранчику“, „Лукаї Кобилиці“, „Лузі“, „Дезертирі“ свої антинімецькі й антимілітарні погляди, а се вкінці заставило його сказати, що Україна — для України, а не для Росії, не для Австрії, не для Риму (Страж на Русі, 3-та ред.) „...а мусимо гинуть, то будемо гинуть — але не під лозинув в німецькій неволи, — за руский край загинемо, за руску волю!“ Федькович, пишучи „Новобранчика“, думав навіть, що вже пора пробудитись Довбушеви і встати з могили, що „бунчуки залеліють, а булави блиснуть“...

Вже було сказано, що побіч чудових ліричних поезій, правдивих перлин, побіч прекрасної поеми, як „Новобранчик“, виходили зпід пера Федьковича й слабші річи. Дивно зложило ся, що як раз у коломийській збірці є такі слабші твори, хоч прим. у „Дезертирі“ є місця з дуже гарними та вірними описами військового і родинного життя. Залодівав Федькович шкоду своїй оригінальності, що піддав ся невільничо під вплив українського генія Тараса⁴⁴). Та не тревало се довго, з того впливу отряс ся Федькович. Та знов не находив уже так часто поет у своїй душі таких могучих зворушень, як тоді, коли на чужині тужив за Буковиною, коли привтав рідну країну по довгій мандрівці, коли під впливом українських поетів віднайшов у молодій душі високий настрій і коли ударила живим ключем із щирої душі щира, чудова поезія. А всеж спроміг ся його талант на такі оригінальні „Дикі думи“, що є прикрасою його творів, „Із окрушків“, яких поезию так гарно інтерпретував Остап Ніжанковський⁴⁵), „Страж на Русі“ і „Вже двадцять рік“.

Сю поезійку написав Федькович у своїм ювілейнім рсці (1884), а обізвав ся в ній так різко, з такою силою, що вважаю її епільоом правдивої його поезії.

В 1867. р. надрукував Федькович „Безталанне закоханє“; се остання із тих повістей, яких вартість підніє Драгоманов, кажучи, що „з сих повістей треба починати нову добу в галицько-руському письменстві“. Над сими повістями витає ясний, веселий настрій, не той ревний смуток, що в поезиях, де „дрібне писанєчко ніби кровію кропить“. В повістях описує нам Федькович ідеалізовану гуцульску бувальщину, далеко ліпшу, гарнійшу, ніж теперішне жите-бутє. Той мотив радости, то такий характеристичний в його повістях, а так солодко, так ніжно його поет малює, що ніхто не може не завважати сего радісного настрою, і тому так мило перенести ся читачеві думкою в описані Федьковичем часи та забути нинішні злидні. Виступають у Федьковича гарно пристроєні легіні, сьпівають та гуляють з дівчатами, старші празникують. Головною темою повістей є щира любов між легінем і дівчиною. Ідилічне (а не буденне, робуче) жите списане тут вірно; хід думок у чоловіка списаний правдиво, хоч і коротко: кількома заледви словами так само, як і характер та вдача виступаючих осіб. А розвязка цілої події висказана кількома словами, в однім реченю і через те власне робить на читача сильне вражінє, хоч автор уже в тягу оповіданя умів дрібними натяками приготувати на катастрофу. Кожда його повість написана просто і щиро, бо поет сам любив у своїх мріях тих давних Гуцулів, про яких йому в дитинстві розказувано, жите Гуцулів знав добре, а списував його з такою буйною молодечею силою, що його огонь і любов до життя переливаєть ся на читача. Ані перед ним, ані після нього ніхто у нас не написав таких повістей. Один лиш Стефаник і тільки манєрою нагадує Федьковича, подаючи один одинокий рис чоловічої душі. По сїм однім штриху бачиш цілу душу чоловіка. Та тільки душу, а страва,

одіж, танці — того Стефаник не описує. І він пише найчастіше про страждання душі.

Розвій руської справи на Буковині в 68-ім р. звернув увагу Федьковича на елементарну й популярну просвіту народа, а відвернув від літератури. В більшій мірі причинило ся до того шкільне інспекторство і редакторство в „Просвіті“. Умова з „Руською Бесідою“ у Львові, чи пак вложені на Федьковича силою тої умови обовязки підкріпили в нім охоту прославити Довбуша в драмі та заставили до перекладу клясичних творів драматичних, і знов Федькович відбив ся від властивого поля своєї творчости. Решти dokonали житеві обставини, серед яких найшов ся Федькович після 74-го р. Остаточним результатом усіх тих обставин⁴⁶⁾ було занедбане ліричної й епічної поезії, а зворот до драми й дидактично-педагогічних писань, в яких майже потонув Федькович за остатні (80-ті) рр. Про дидактичні писання і розводити ся не будемо. Без сумніву мали з них користь ті, для кого вони були призначені. Се без сумніву добре свідощтво для Федьковича, значить, що він мав почуте горожанського обовязку, але о скільки ходить о літературну вартість сих писань, то вони не є тревалим вкладом у єї капітальні твори, які запевнили славу Федьковича й його значіне в літературі. Натомісь для заокругленя отсего нарису скажемо ще два слова про драми Федьковича.

Більша часть Федьковичевих драм лишила ся в рукописах, друковано лише „Довбуша“, „Так вам треба“ і „Як козам роги виправляють“. Ся остання „Фрашка“, то цілком самостійна перерібка із Шекспіра, від якого взяв Федькович саму тільки тему, і ось чому в виданю товариства Шевченка вона надрукована між оригінальними драмами так само, як і перерібка Равпахової комедії „Запечатаний двірник“. Із оригінальних драм напечатано доси у згаданім виданю три редакції „Довбуша“, „Так вам треба“ і „Як козам роги виправляють“, в дальшій випуску появить ся „Керманич“, „Хмельницький“.

„Запечатаний двірник“ і „Сватанє на гостинци“. Довбуша леліав Федькович ціле жите під серцем. На се вказують його вислови і багато вложеної праці в ріжних часах у три редакції драми. З причини сценічних хиб. не удержав ся Довбуш на сцені.

Инакше з літературною вартістю сего твору. Др. Колесса в передмові до першого випуска III тому (повного виданя тов. ім. Шевченка) підносить красу поодиноких епізодів, образів і сцен у драмі. Деякі частини монологів і диялогів „ударяють силою вислову, як удари молотів у звучну крицю“, а сам герой драми, сумрачний фаталізм, фантастична сценерія та містична закрутка дишуть оригінальністю... — Коли так, то шкода, що з того не зумів Федькович зложити гармонійну цілість, якій би відповідала добра драматична техніка та артистична композиція. Інші оригінальні драми доси неприступні для загалу.

Що до перекладів, то зложило ся так, що й Куліш і Федькович переложили клясичні драми Шекспіра: Гамлет і найтяжшу до перекладів: Макбет. Др. Франко на загал признає висіість перекладам Куліша, який звав англійську мову, але Федьковичеві переклади богатші на лексику (вислови), більше кольоритні та виявляють більше власної праці перекладача, тим більше, що Федькович проломлював тут перші леди, мало маючи перед собою в нашій мові взірців білого вірша (передмова дра Франка до Кулішевого перекладу Макбета, вид. Укр.-русь. Видавничої Спілки і до другого випуска III тому писань Федьковича). Первовзір перекладу „Мазепи“ Рудольфа Готшала сам не має великої вартости; ся драма могла цікавити Федьковича хіба тим, що її тема взята з української історії.

Усі переклади і всі писаня Федьковича визначають ся великим богатством лексики опертої на гуцульскім говорі, якого ніхто так у нашій літературі не використав, як Федькович. Взагалі навіть ся поверховна сільветка Федьковича була би неповна, як би не згадати, що у нього гарна й богата мова

і що він у великій мірі причинив ся до збогачення літературної української мови, а сї його знадоби варто використати.

Хоч і не дав Федькович анї драми, анї епіки гідних його нещоденного таланту, був він великий поет і в житю і в своїх творах. Він зумів правдиво, щиро і ніжно виймати із самої душі нашого народа ясні тони радости, печаль і недолю, зумів висьпівати їх у складних, гарних піснях. Оттому й велику прислугу нашій суспільности робить Наукове Товариство ім. Шевченка, пускаючи його поезії популярним виданєм, щоб дати їй найширшим кругам змогу пізнати безсмертні твори буковинського Кобзаря так, як він на се заслугує.

ПРИМІТКИ.

¹) Автобіографію Ф—ча надрукував у перше Дідичкий на вступі у своїм виданю Ф—євих поезій (1862-го р. у Львові). Драгоманов передрукував її незначно доповнену, видаючи повісти Ф—ча. Сю автобіографію значу: І. Знаком II. значу автобіографію подиктовану поетом Т. Реваковичеви в домі Тимінського в Чернівцях 1885. р., надруковану в „Зорі“ 1888. р. Вона дечим ріжнять ся від I-ої. В 1863. р. написав Ф—ч лист до Тянячкєвича, друкований в „Товаришу“ 1888. р., і до Горбала, друкований в „Зорі“ 1892. р. (т. зв. VI. лист), а в них обох признав ся, що є дитятем любови між Анною Дашкєвич і Іваном Коссованом. Се видумка неправдива, суперечна документам.

²) Мик. Дашкєвич помер 15/4 1830. р.; за Гординського віддала ся мати Осипа д. 9/11 1830. р.

³) Гординський мав два імена: Адальберт, Адольф. Тит Ревакович знав його рідного брата Йосифа, старосту в Самборі. Оба брати походили з рускої ходачкової шляхти в Самбірщині, де — як каже Ревакович — є ще шляхта того роду й родового імени. Оба Гординські в школах спольщили ся, хоч Йосиф не почував себе Поляком, він був собі урядником. Стриєчна сестра поета, Тереса Маріянек, вдова по майорі, живе у Львові при ул. Марка.

⁴) Відпис дотичних метрик подав Р. Заклинський у „Л. Н. Вістнику“ з 1905-го р. кн. IX і XII „За слідами Федьковича“. Про родину Осипа по матери (Ганицьких та Кантемірів) гл. Колєсса, ор. cit. стр. 48.

⁵) Се подав Юр. Ганицький (Колєсса, ор. cit. стр. 50); хоч Федькович мав тоді прибрати імя Юрій

і справді вживав його побіч першого імени, нема доказів на се, чи він справді формально змінив обряд. Впрочім Юриєм кликали його і в дитинстві; поховано Федьковича по православному обряду, але квіт на офіцирську пенсію давав він до підпису стороняцкому сьвященникови Левицкому (порівнай лист Левицкого у Заклинського: „Чи можна Ф—ча Коссованом звати?“ стр. 38.

⁶⁾ Др. Стоцкий в супереч автобіографії Ф—ча вневияв дра Колессу, що Ф—ч учив ся в Чернівцях (Др. Колесса, ор. cit. стр. 56); Заклинський („Чи можна Федьковича Коссованом звати?“ стр. 13) подав, що Ф—ч скінчив цілу Haupt- und Realschule в Чернівцях. Др. Маковей віднайшов у архіві черновецької учит. семинарії старі каталогі згаданої школи і переконав ся, що Ф—ч до нормальних не ходив, лише до реальних клас. Маковей подав відпис його шк. сьвідомств у „Буковині“ (ч. 133, 1901. р. „Про Федьковича“).

⁷⁾ Р. Заклинський: Слідами Федьковича.

⁸⁾ Др. Ів. Франко: Лукіян Кобилиця стр. 34.

⁹⁾ Дотичну розмову подає Федькович в автобіографії І. а Кость Горбаль у „Зорі“ 1892. стр. 333. Ся думка писана латинськими буквами (т. зв. чеським правописом) так само, як перші чотири листи Ф—ча до К. Горбала, надруковані в тім же річнику й числі „Зорі“, що і висше названа статя.

¹⁰⁾ Автобіографія І.

¹¹⁾ У дра Стоцкого є лист майора Аппля, писаний до старого Гординського. В тім листі пише А., що прихилить ся до просьби Г—го і його сина поаванзує на офіцира, надіючись, що сей перестане з простими жовнірами приставати. Се псує Ф—чу карієру.

¹²⁾ Остап Терлецький: Галицко-руске письменство, стр. 130—131.

¹³⁾ Лист Федьковича до Танячкевича, „Зоря“ 1892, стр. 258.

¹⁴⁾ Подав Кудерна, бувший начальник сторожи скарбової, що ближе жив із Федьковичем („Слідами Федьковича“, стр. 183).

¹⁵⁾ Заклинський: Спомини про Федьковича.

16) Др. Смаль-Стоцький: „Буковинська Русь“, стр. 234 і сл.

17) Др. Огоновський: „Історія рус. літератури“, II. т., 2. ч., стр. 655—6; „Правда“ 1869, ст. 189.

18) Поезії О. Ю. Федьковича, вид. Н. Тов. ім. Шевченка, нотка дра Франка на стр. 209.

19) Інспекторську діяльність Ф—ча перший опрацював Ом. Попович: „О. Ф—ч шкільним інспектором“ в „Bukowiner Schule“, 2. зошит за II. чвертьрік 1904-го р. Ся праця появила ся й відбиткою. — Читай також мою статю „Причинок до біографії Ф—ча“, „Діло“ 1904, ч. 178 і сл. При сій нагоді справляю аж 3 похибки, які завважав у сій статі: а) Др. Стоцький у своїй промові в ювілейне сьвято Ф—ча говорив лиш про значіне Ф—ча для буковинської Руси, не займаючись біографією, б) впорядкованем та переписанем материялів за час Ф—ого інспекторства для Н. Тов. ім. Шевченка заняв ся не др. Франко, але М. Павлик, в) Старий Гординський був державним, не магістратским урядником (директор міської табулі), тільки, як кажуть, урядовав у магістраті. Вказує на се також спомин Нікіфоряна у Заклинського „Чи можна Ф—ча Коссованом звати?“ стр. 43.

20) Др. Колесса оп. cit. стр. 90.

21) А не в 1867. р., як подав Ф—ч в автобіографії I.

22) М. Павлик: „Про читальні“ стр. 106.

23) Сам Ф—ч каже в автобіографії I і II, що був у Львові 14 місяців, хоч властиво був там аж 18 місяців (від липня 1872. до січня 1874). Сей блуд кілька разів повторений за Федьковичем спростував доперва др. Франко, Драмаичні переклади О. Ю. Федьковича, передмова стр. VII.

24) „Я уже такий чоловік з роду, що мене аби дитина з пути зібе... Брате, я здаю ся зовсім на Твої руки, поводи мною, як сам розумієш, а будеш мати в Бога ласку за мене, бо видиш сам здоровий, який я повійвігер“ (Ш. лист Федьковича до Горбала, „Зоря“ 1892).

25) Федькович через три роки підписував „Буковину“ повним іменем: Осип Юрій Гординський - Федькович.

26) Опис ювілейного обходу в прилозі до 11 ч. „Буковини“ з 1886. р., там надрукована промова дра Стоцкого; доповнену друковано її в „Ділі“ 1886, ч. 76 і 77), а по відповіднім розширенню й поглибленню розвинув її автор у цінну монографію „Буковинська Русь“, Чернівці 1897.

27) Лист Ом. Поповича до мене.

28) В музею Наук. Тов. ім. Шевченка переховано кілька пам'яток по Ф—чу. як: перо і каламар, підставка на цигара, кілька автографів, табличка з нагробного хреста і т. и.

29) Евст. Цурковский: Причинок до біографії Ф—ча. „Зоря“, 1888, ч. 8, стр. 143.

30) Він був тої думки, що давши селянам у руки ліру, відтягне ся їх від коршми. Щобиж кого не скортіло з лірою піти до коршми, komponував Ф—ч побожні пісні для співу в акомпаніаменті ліри.

31) VIII. лист до К. Горбала. „Зоря“ 1892.

32) Григорій Григориєвич: Осип Федькович, „Зоря“ 1888, ч. 2, стр. 34.

33) „Ф—ч концертант і прелегент“, Л. Н. Вістник, 1901, кн. XII, стр. 175.

34) Промова дра Стоцкого.

35) „Буковинська Русь“, стр. 234 і дальше, відси взяті мною дати до буковинської історії.

36) Один із них пише в Programm der gr. or. Ober- Realschule 1884, стр. 26, що він „geprüft für russische Sprache, lehrte russische Sprache“, а в такім же Справозданю з 1882-го р. читаємо, що своїм ученикам — окрім ивших дивоглядів — дав він таку тему до письменного оброблення: „В яком сьвітлі представляєт нам Котляревський (!) в „Шельменко-Денщик“ жите руского дворянства свого времени“.

37) В памятнім виділі (84 р.), з котрого уступили „тверді“, полишаючи „Р. Бесіду“ народовцям, засідали:

Попович, Єротей і Юстин Пігуляки та Окуневський. Попович і Тиміньський були підпорою твердих. Виступаючи з їх табору, привели їх до банкрутства.

88) „Повісті Ос. Федь—ча з переднім словом про гал. рус. письменство Мих. Драгоманова“, стр. XLVI.

39) Перший вірш Федь—ча в українській мові написаний, що правда, 1858. р. літом, та початок властивої письменської творчості треба покласти в найліпшим разі на 60-ий рік.

40) Ось вони: відбитка з Вечерниць повісти „Люба-згуба“ (1863); Дві пісні рожеві Ю. Федьковича, Чернівчѣ! 1865. Печетніу Рудольфа Екхардта; „В день скону батька нашого Т. Шевченка“, Львів 1866 і другий такий „поменник“ 1869; „Як козам роги виправляють“, відбитка з „Правди“, Львів 1872, видання „Просвіти“ і найдавніший випуск: німецька балада друквана на піваркушу присвячена п. Моршани в Чернівцях 1859.

41) Поезії Юрія Городенчука Федьковича, випуск перший: „Мертвець“, „Туга на могилі“; випуск вторий: „Сині пюрця“, „Городенчук“, „Рожа“; випуск третій: „Дезертир“. Перший випуск вийшов коштом ставіславівської ученицької громади, що знаємо з листу Ф—ча до О. Терленкого („Жите і Слово“, I, 117), дальші два коштом Партицького, бо віденські Русини мимо обітницї не надрукували їх у Відні (др. Франко, нотка на стр. 209, I т. повного крит. видання поезій Ф—ча).

42) В критичнім виданю, яке друкуєть ся коштом і заходом Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові, принято ось який плян: Поезії (I. том) і перекладані драми (Ш 2 том) зредагував др. Франко; повісти (II т.) і оригінальні драми (Ш I А, Б. значить у двох випусках) зредагував др. Колесса; другий випуск першої части третього тома ще не вийшов. До четвертого тому призначила редакція за згодою фільольогічної секції листи Ф—ча, документи з часів його інспекторства і біографію. Правду сказати, то біографію і критичну роз-

відку про писаня Ф—ча належало-б надрукувати цілком особно, не в томах обіймаючих твори Ф—ча.

43) Видане Тов. ім. Шевченка повне, бо обіймає всі знані твори Ф—ча; все-ж таки деякі з його писань затратили ся. „Посланиє“ віднайдено між паперами Бучиньського і надруковано в Л. Н. Вістнику. Недавно знов надруковано в „Сьвіті“ один віршик та одно оповідане (друковане вже давнїйше). Тепер автографи сих творів є в руках дра Щурата; хто мав їх перше тай не предложив редакторам до вужиткованя при виданю творів Ф—ча, або хоч не оголосив у часописах відпису автографів — не знаємо. На всякий спосіб був се чоловік дуже некультурний, котрий не розумів, що повне критичне видане творів Федьковича, то інтерес науки і цілої нації, а не редакторів.

44) Складати за се вину на Дідицького, як се робить Огоновский (Ист. рус. літер., II, 2, стр. 637) на тій підставі, що Дідицький порівнав Ф—ча з Шевченком — нема по мойому рації.

45) Ніжанковский уложив також мельодию до слів Ф—ча „Гуляли“, славно і знану у нас композицію.

46) Про вузкий обсяг творчости Ф—ча була вже мова при його характеристиці стр. XIX; тут лише додаю, що відемно мусіли на нього вплинути також відносини до „монополїстів“, бо справді не було, здаєть ся, другого прикладу, щоби наші редактори так самовільно поступали собі з иншим автором, як із Федьковичем. По деяких редакторах і слух загинув, але вони з легкою рукою черкали та поправляли стрічки великого поета. Про критику нічого й казати: тяжко ставити до неї великі вимоги, коли й сучасна, нинїшня по найбільшій часті дилетантска, а не літературна критика не оцінює сучасних авторів.

47) На оригінальних драмах Ф—ча слідний вплив тих авторів, яких драматичні твори він перекладав. Було вже сказане, що на його поезиях слідний вплив Шевченка, (хоч і не на всіх), більший вплив на нього мала народна поезия. Хто читав Федьковичеві повісти,

той завважав, що на Ф—ча зробив вплив Квітка і Марко Вовчок; свої погляди на Шевченка, Квітку і Марка Вовчка та Куліша висказав Ф—ч у листі до Танячкєвича, але ближе тою справою не можемо тут займати ся.

Ся праця була відчитана на семінари для української фільмології проф. Колесси.

ДР. ДЕНИС ЛУКІЯНОВИЧ

ЗМІСТ.

СТОР.

Думи і сьпіванки	3—51
Нічліг	3
На день добрий	3
Дністер	4
Воскресни Бояне!	5
Виправа в поле	6
У Вероні	7
Під Маджентов	8
Сьпівацка доля	10
Сонні мари	11
Думи мої	15
До руского Бояньства	16
Поклін	16
Вечером	17
Сестра	18
При відході	19
Коляда	20
Пісні ладовнії (весільні)	21
Дитина	23
Загадка	23
Квітки	23
Вечір на Підгір'ю	24
Пречиста Діво радуй ся Маріє	25
Молитва	27
Русь (По Mignon Тетого)	27
Україна	28
Сьпіванка добра-ніч	29
До нашого батька Могильницького	31
Мій образ	31
До неї	32
В церкві	33
На дорогу	33
Рекрут	34
Сьвятий вечер	35
Дезертер	35
В арешті	36

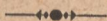
Ой пічка то тиха	38
Ой вийду я з хати	39
Сьпіванка	40
Під Кастенедолев	41
У Вероні	42
Кельнер — марш	42
Товариші	43
Ніч в Яссах	45
Трупарня	47
Неділя завтра	47
На могилі мого брата	49
Як я брата раз сконаю	50
Баяди і оповіданя	55—70
Стрілець	55
Довбуш	56
Киргчалі	61
Празник у Такові	67
Поезії 1862—1867 рр.	73—139
Нічліг	73
Думка	74
Сироти	74
Бервінок	75
Шельвах	75
Зіле	76
Лист	77
Хто ся Богу молить	79
Золотий лев	81
Хуська	84
Гуцулка	85
З думи »Циганка« I—II	85
Не знаю	86
З поеми »Квіти-діти«	87
Сему-тому, хто цураєсь свого дому	88
Думки I—V	90
Пуга, поема	94
До Михайла Дучака у славній Заставній	102
Новобранчик, поема	106
Нива	114
Мій сардак	116
Писанки, повіре народне	116
До керманича	118
Дарма	119
Чекайте	119
Однако	120
Зіронька моя	120
Буковина	120
Сам	122
Дві пісні рожеві I—II	124
Думи мої	129
В день скоуу батька нашого Т. Шевченка	132

Ом. Партицкому	136
У море	137
Думи мої, діти мої!	138
Поезії видані в Коломиї 1867—68 р.	143—228
Мертвець	143
На могилі званого брата Мих. Дучака	157
Городенчук	165
Рожа	168
Циганка	171
Дезертир	188
Поезії 1868—1876 рр.	231—287
Старий жовняр	231
Сьпівак (за Шіллером)	232
Сей світ однакий був і буде	233
Віра	234
До Данила Млаки	235
Проці (за Гайном)	238
Флояра	239
До М. Д.	241
З округків I—XII	242
Кріль Ероль (за Гетим)	248
Здоров чесному собору »Просьвіти« у Львові	250
Осьмий поменник Т. Шевченкові на вічну пам'ять	252
Із округків XIII—XV	256
Гуляли	256
Сонце	257
Дезертир	258
З округків XVI—XIX	259
Рожа	260
Бельзацар	261
Савл і Давид	262
Баркароля	264
Сон	264
Явір	265
О чом Дунай!...	266
Де доля?	267
Волошин	267
Лайдака	284
Богачева	285
Проходан	286
Гой видів бо я	286
Чи є де краще?	287
Дикі думи, думав Гуцул-Невір	291—338
Дикі думи	291
Гуцул-Невір	292
Недуг Довбуш	293
Доля	294
Гуцул-Кобзар	297
До маймуrowого ангеля	299
Бісків	300

Ліпше! Сокильський	301
До рожі	303
Рожа, іранська казочка	304
Під вікни	310
Шипіцькі берези	310
Керманіч	312
До черленого	313
Желізний звір	314
Чорний косар	316
Сочава	317
У світі!	319
Сербські ваї	320
Звід юга	322
У гори!	323
Король Гуцул	323
До Черемшу	327
Кидра-Княгиня	327
Під міров. Будь здорова!	332
Царка рожа	333
Кобзарська зірниця	334
Зоря	335
Сокильська княгиня	335
Урода	336
Хорий стрілець	336
На Кафталупі	337
Поезії 1885—1886 рр.	341—363
До діри	341
Король Гуцул	341
Агасвер	345
Убогий легінь	346
Шипіцькі берези	348
На Новий рік	353
Я не дивуюся	355
Старий господар умирає і сина навчає (А)	355
Старий господар умирає і сина навчає (Б)	357
До наших ромунізаторів	358
Наші «Старі»	360
Хіба доля яке діло?	361
Кресак	362
У кожусі	362
Правда	362
Удова	363
Співанники	367—388
I. Співанник для господарських діточок	367—380
1. О Боже, милий світе!	367
2. Більший сокіл як лелик	367
3. Гей на Івана виїтали рої	368
4. Біла береза на ярі!	369
5. Нема ліпше в світі жити	369
6. Пішов голос по грому	370

7. Боже з неба високого	371
8. Ластівочко, шибетушко	371
9. Рідний край	372
10. Зазулька	372
11. Женці	373
12. Вороний	373
13. Вечер	373
14. До школи!	374
15. Коби в мене!	374
16. Мир вам	375
17. Спочинок по праці	376
18. Піснь плугатаря	376
19. Січень	377
20. Лютий	378
21. Марот	378
22. Гераклій	379
23. Що я люблю, в що вірую	379
24. У що турати?	380
25. Слава хлібороба	380
II. Байки	381—388
1. Коник каже	381
2. Волик каже	381
3. Песик каже	382
4. Медвідь у пасіці	382
5. Когут і кравець	382
6. Кінь і батіг	383
7. Лев і его міністри	383
8. Кіт і лис	384
9. Жаби	385
10. Гривко і Сивко	385
11. Заяць	386
12. Заяць і лев	387
13. Кінь	387
Слава Ігоря	389—410
Боярине	389
До Велеса!	392
До Бояна!	393
До Ісаї!	393
До Ігоря!	394
Княздвір	395
Ігор і Ярославна	396
Ігор і Добринич	399
Ярослав і Олеш	402

ДУМИ і СЪЛІВАНКИ.

Н і ч л і г.

Зьвізди по небеснім градї
І по одній і в громаді
Як то любо засіяли,
Де жовняри спочивали.

Но як зблїднуть тихо зорі,
Сьвітле сонце зійде д горі,
Хто тогди нам бідним скаже,
Де котрий з нас нині ляже?

Де хто ляже, Божа воля —
Є де спати, много поля,
Є де голов приклонити,
А зірниці їмуть сьвітити.

На день добрий.

Летїв прилетїв сивий голубко
А з гори, Черногори;
На день добрий ти, чесний господар,
Тай ти славний суборе.
На день добрий ти, чесний господар,
На щасливу годину,
Лиш не гнівай ся за то на мене,
Щом пригостив в гостину.

Бо я не прийшов того до тебе,
Мід-вино випивати,
Але-м приїхав того до тебе
Сьпіваночку сьпівати.
Бо мене мати бай породила
Де вірли воду пили,
Навчила мене бай сьпіваночок
Сто двадцять і чотири.
Бо мене мати бай породила
У поли край Дунаю,
Та й казала ми: сьпивай, синочку,
Та як соловій в гаю.
А я літаю, а я блукаю,
Бай від хати до хати;
Ой позволь, позволь, чесний господар,
І в тебе засьпівати.
Бо я не прийшов до твого дому
Для славного обіду:
Лиш засьпівую, кільки сам знаю,
Відсьпівую тай піду.
Ой піду-ж бо я, поїду-ж бо я
Тай назад в Чорногори;
Ой прощай, прощай, чесний господар,
Тай ти славний суборе!

Д н і с т е р .

Чи дружина любя мила з краю загостила,
Чи пташва білокрила з краю заблудила,
Чи буркун то синоюрій байраком гукає,
Чи Дністер то буйнобурій на Подоли грає?
На чім то побережю збіжа золотіють,
І покоси шовковії колом зеленіють,
І шумять ту темні луги, гай там шелевіє,
Там хатина у садочку, ту ся двір біліє,
Ту соколи підлітають, ту вірли сковичуть,
А по борах соловії сум на сум щечечуть? —

Чуєш, деє малий хлопчина на сопівці грає,
Дівча квапить до керниці, думку си сьпіває,
І вівчар там молоденький білі вівці вличе,
Чути — рже деє ворон коник, сїрий волик річе...
Всюда любо, всюда красно, всюда лиш би бути —
О дністерські береженьки, можна вас забути?

Воскресни Бояне!

Воскресни Бояне, присьвітлий сьпіваче!
Та де ж ти так довго ночуєш?
Давно вже по Тобі Славяньщина плаче,
А Ти нас, Бояне, не чуєш? —
Воскресни, воскресни, вже літо надходить,
Вже зоря нам ясна свитає,
Лиш сонце на небі без Тебе не сходить,
Бо сонце на Тебе чекає.

Воскресни Бояне, воскресни, — чи чуєш,
Як пташка гаями голосить,
А Ти деє в могилі, у темній ночуєш...
Не чуєш, зазуля Тя просить?! —
Воскресни, воскресни в щасливу годину,
Воскресни Бояне, наш друже,
Прибуди з могили у нашу гостину,
Нехай так пташина не тужить

Воскресни Бояне, не бій ся нічого,
Не бій ся московской окови:
Славяни жиють ще, Руснаків є много,
Що вмерти за Тебе готові.
Воскресни, воскресни, заграй нам до бою,
Заграй нам як громи небесні,
Грай пісню правдиву, грай пісню нам свою,
А згинуть крикливці безчесні!

Коби-ж то ми знали, коби-ж ми видали,
Де Твоя, єспіваче, могила,
То ми би найглибшу могилу заклиали,
Она би Тя певно пустила!
А так ми не знаєм, в котрій Ти країні,
В котрім то Ти гробі ся клониш:
Чи Ти на Поділю, чи Ти на Вкраїні,
Чи Ти на Підгірю ся слониш.

Країно щаслива, країно кохана,
Пусти нам Бояна з могили;
Пусти, ах пусти нам єспівака Бояна,
Бо наші поділя зацвили.
Най пташка не тужить, зазуля не куче,
Най так соловії не плачуть,
Най руская земля Бояна учує,
Най рускі сини го побачуть.

Виправа в поле.

Ой брате мій, ой коханий,
Чо ти ходиш заплаканий?
Гай, гай не думай, поїдем за Дунай,
Гей поїдем, коханий!

Ой рад би я, милий брате,
Гей рад би я не плакати,
Але-ж тяженько на моє серденько,
Гадає розпукати.

Чи може ти, брате, плачеш,
Що родини бай не бачиш?
Цісарска фана дружина кохана,
Чого-ж більше ти хочеш?

Вбери фану в буковину,
Все не стане за дружину.
Гей, горе, горе, поведе за море!
Там відай я загину.

Не тра, брате, нарікати,
Хоть підемо воювати;
Ой гоя, гоя, така-ж наша доля, —
Ти думай, що гуляти.

Ой гуляти, бай гуляти,
Там де грають на гармати..
Гой, гоя, гоя, ти долечко-ж моя,
Гей мати-ж моя, мати!!

Ой мати-ж ти моя, мати,
Пішов твій син погуляти;
Гей, гаю, гаю, то пю, то гуляю!
Гей то пю, то гуляю!

Ой пив-же я, тай напив ся
Як ляг спати, не будив ся..
Гей, гаю, гаю, кервавий Дунаю,
Вже-м на віки упив ся!!

У Вероні.

У Вероні, гей на брамі камяній,
Там стояли три жовняри молодії.
Оден спер ся на поручу, задумав ся,
Дрібненькими сльозочками заплакав ся;
Другий єго до серденька пригортає,
Тай до него із тихенька промовляє:
„Ей не тужи, брате милий, не жури ся!
Красно, мило в Італії, подиви ся!
Землю трави шовковії укривають,
Соловії голоснії не втихають“.

„Добре тобі, любий брате, говорити,
Коли-ж мині в чужім краю горе жити.
Горе-ж мині в чужім краю пробувати,
Прийде з жалю великого погибати.
Бо хоть красно в Італії, лиш би бути,
Таки годі краю свого бай забути.
Бо хоть у нас виногради не зацвили,
Коли-ж бо в нас нарід любий, нарід милий;
А тут люди не є люди, але звіри,
Ні в них Бога, ні в них Царя, ні в них віри“.

У Вероні, гей на брамі камяній,
Там стояли три жовніри молодії.
Оден спер ся на поручу, задумав ся,
Дрібненькими сльозочками заплакав ся;
Другий его до серденька пригортає,
Сльози ему дрібненькії обтирає;
Обтирає дрібні сльози тай голубить:
„Не жури ся, брате милий, брате любий!
Бо если ми в Італії не пімremo,
То ще ми ся в наші краї повернемо“.

Під Маджентов.

Гей у поли, у поли
Там літають соколи:
Летять, літають, сумненько гукають,
Аж мене серце болить.

Ой серденько, серденько,
Чого-ж тобі тяженько?
Канони грають, кулі засьпівають,
Най ти буде радненько.

Буде, буде радненько:
Буде рано раненько
Сонце сходити, перестанеш жити —
Гуляй, гуляй, серденько!

Ой сонечко сходило,
Туманами ся вкрило;
Канони грали, кровйов розливали,
Аби ся не дивило.

Подиви-ж ти ся, мати,
Та на наші кабати :
Вся кабатина то кров то калина, —
Чи-сь мя годна пізнати?

Ой пізнаю, пізнаю :
Лиш одного тя маю —
Одного сина, красний як калина,
Та як калина в гаю.

Ой бо в гаю калина
Не для него зацвила ;
Гей цвила, цвила висока могила —
Твому сину дружина.

Ой дружина-ж то, ненько!
Завтра рано, раненько
В шовковій траві, зеленій мураві
Поклоню ся низенько.

Поклоню ся до свого
Гетмана молодого :
Гетмане пане, звінчай-же ти мене
Козака молодого.

Буду тебе вінчати
Там де дзвонять гармати,
Ой буду, сину... — Гину, пане, гину!
Гей не плач, моя мати!!

Сьпівацка доля.

В місті Гумани на золотій бани
Сидить сокіл сивесенький :
Куда-ж ти їдеш, поручнику пане,
Федьковичу молоденький ?
Їду я, їду з гори Чорногори
За бистрії за річеньки ;
Гей на день добрий, жовнярський суборе,
Ви славнії козаченьки !
Бог дай здорове, поручнику пане,
Федьковичу молоденький ;
Просимо тебе, ой просим тя з нами,
Сїдай на мід солоденький.
Ой не прийшов я до вашого двору
На меду ся напивати,
Але-м приїхав славному субору
Сьпіваночку засьпівати.
Бо моя мати мене породила
Та де вірли воду пили,
Тай сьпіваночок мене научила
Вісімдесять і чотири.
Бо моя мати мене породила
В чистім поли при Дунаю :
„Сьпівай, мій сину, — так ми говорила —
Як соловії в темнім гаю“.
А я літаю по гаю - діброві,
Та ще буду бай літати :
Ой позвольте ми, сини соколові,
Межи вами засьпівати.
Бо я не їхав з гуцульського краю
До вас, братя, до обїду ;
Лиш засьпіваю, за кілько сам знаю,
Відсьпіваю тай поїду.
Їду, поїду, братя соколові,
Та де би ми добре бути ;
А за сим словом бувайте здорові,
Прошу мене не забути.

Сонні мари.

У синє море сонце вже потало,
І всюди мирно, всюди тихо стало,
Лиш з Дому Марка звони в складних струнах
Пустили голос срібний по лягунах,
І так сердечно до молитви просять,
Що аж рибки ся з глибини підносять
Пречистій Діві „Радуй ся“ сказати..
Пішла і рибка під каміне спати,
І тихо стало.

Повиж моря краю
Зачав ся місяць в туманах блукати,
А недалеко в циприсовім гаю
Десь соловіє стало щебетати;
І так то щире, щире заводило,
Як сиротятко, що не має роду,
Хто знає, відки бідне заблудило
До сего краю на солону воду..
Умовкло, бачу, вже го не чувати.

Домами стало світло погасати,
В лягунах тихо, — часом десь гітара
Поплаче трохи, часом млих пара
В закритій барці стане гоготіти, —
Пропали таки в срібній ночі сіти, —
І ніч - нічого більше вже не чути.
А люди? — мали десь давно заснути,
Стружені, бідні; — милого спочинку!

А я де склоню голов на годинку,
Де я до завтра буду спочивати?
Чи треба й бідним місця ще шукати?
От палац Дожин з ясного мармуру:
Я тут ся склоню тихо коло муру,
Тай буду спати, спати до раненька,
У сего слупа, дріжу' го обтулю
Як свого брата, ліпше ще як брата
Чи-ж не оба ми бідні, сиротята? —

О, як ту добре! Плита холодненька,
До неї груди трошечки притулю,
Чей перестане серденько боліти, — —
О - північ звонять, — Аве, Божа Мати!
Приклоню голов, буду трохи спати,
Бо сон мя ломить

Голос то тримбіти?

Так, так, тримбіта десь приповідає...
І чо-ж так дуже миленька жаліє,
Що чагір вяне, скалам серце мліє? — —
Відай мене так бідного витає
За десять років, — як-же жалібненько!
Гей мати рідна, син як повертає,
А вна лиш сплаче, а відтак питає:
„Де-сь був, мій синку?“

Ненько моя, ненько,
Де-м був, питаєш?

Або-ж я вже знаю
За тільки років, по котрім то краю,
Котрим замірем нещасливий блужу,
Чи де не найду рідну, братну душу,
Чи не здібаю, словом, чоловіка! —
І вже-м на ноги, ненечко, каліка, —
Тай не знайшов-єм, — нині повертаю
Назад в Підгірє, знов до свого краю.

Ой як гаразд то було тутки жити,
Нім я пішов був царами блудити!
О, добре було, добре, памятаю,
Богато ліпше як у Бога в раю:
Бо в Бога в раю ні тримбіти нутв,
Ані флюяри на тугу не чути.
А на Підгірю пісня не втихає,
Бо тут і камінь засьпівати знає,
Бо тут і пуга свою думку піє,

Як нічов в літї місяць їй пригрїє,
Або як ворон смерти де закружить,
А вна то видить, тай з жалю затужить,
Що вже комусь би тутки не тревати.

Коби хоть тільки щастя в Бога мати,
Би можна було — вже ми доста жити, —
Сю бідну голов тутки де склонити
На супочинок, тут коби застила,
Аби по менї з раз хоть затужила
Тримбіта мила!

Де-ж їй любі нути,
Що їй лиш трошки, вже лиш трошки чути?
Нїби зазулька, бачиш, закувала
По конець сьвіта, так ся відозвала.
І сумно, сумно знов приповідає,
Гей тая лебідь, що на скін сьпіває,
Чи, як на Риві казкарі казали,
Так вна сьпіває — де?

У Чорногорі. —

.
Так, так то́та гора ся називає,
Що онде пишно в небо ся змогає,
І князі-скранї в золотї зорї
Нїби в коруну ясну укриває,
А буйні вітри білими снігами
Закрили главу нїби рантухами.
Єй шати — квіти і шовкові бори,
Єй слово — громи, груди в неї — скали.
Поклоном гори околom припали...
Несїть податки, ви боярскї двори,
А ви, загіря, кармазини, кири,
Бо то цариця наша на Підгір'ї,
То Чорногора.

Онде на обочи, —
О, о! — не плачте, сиві мої очи,
Бо вже не вернуть тії милї хвилі! —
Дивїть, в обочи онде дві могилі;

Чи пізнаєте? Ще і нині вкущї,
Нїби голубчик сивий при голубці, —
Все як бувало, нич ся не змінили.
А понад ними, гейби дві сестриці
Приповідали, красні дві ялиці, —
О, як червоно дуже вони зацвили,
Би-сь думав, кровйов.

Онде трошки далі
Кирничка чиста як коли з хрусталі,
Докола зіле сльозами вливає,
А тамки в лісі дрозда десь сьпіває,
Як то бувало, тямю, тими днями,
Коли-м в неділю Божу з легінями
Сюди ходили Добушеви грати...
Так, так, — тепер си можу нагадати:
У сій могилі озде зараз з краю
Капітан Добуш славний спочиває, —
Підгірський метитель.

Друга та могила
Івана брата голоба покрила,
Тому вона горне д тій ся так близенько,
Нїби серденько миле до серденька;
Нїби вже Божі судії судили,
Би спочивали так як разом жили,
Оден при другім. —

Дуже добре тямю,
Як я бувало явору наламою,
Відтак барвінку дикого намичу,
Тай сї хрести два ялібно затичу;
Відтак си сяду кобзу настроїти,
Тай зачну пісню Добушеви піти,
Аж плачу часом, і самий не знаю,
Чого і по-що, — тільки си гадаю,
Що моїх братів ся могила криє. —
Чого-ж ту сльоза личенько ми миє? —

Вспокій ся, серце, — таже ти казало,
Що як-би-сь братну душу де здибало,

То вже ні раз би-сь більше не боліло,
То вже би-сь тільки сьвітом не гуділо,
Як та зазулька, що на весні кує:
Де кукул братчик, що мене чує!? —
Будь тихо, серце, будь, най нагадаю
Ту думку красну, нути тії милі
О Добушеви, а як відьспіваю,
Загинем разом на его могилі,
Як ті лебеді, що лиш раз їх чути,
Потому гинуть, бо не можуть бути.

Думи мої.

Думи-ж мої, думи рускі, відки ви ся взели?
Чи ви може в моім раю квіточками цвили,
Чи ви може в моім небі ангелом літали,
Що ви моє бідне серце доси колисали?
Так як мати воробятко вечером колише,
А над ним і коло него хрестик Божий пише,
Би уроки, би злі духи там не приступали, —
Так і моє бідне серце ви-сьте колисали.

Ні родини, ні дружини, — бо сестричка вмерла,
Що тій бідній сиротині сльози часом втерла, —
Так пішов я в сьвіт широкий за кавалком хліба, —
Ах, нераз я мусів чути: ціба, хлопче, ціба!
А хоть хто кавалок хліба часом дати рачив,
То аби ся надивити, як хлопчина плаче.
І чи можна дивувати тому тулачеви,
Що продав ся до жовнярства за три срібні леви?

Не дивуйте, люде добрі, доля так судила.
А як часом з черевика кров ґамінем плила,
І під буком під капральським плечі ся кроїли,
То ся мої синці, рани думами гоїли.

Бо хоть часом і за дурно бранця хто набив ся,
То не йшов він до Дунаю, з івера не стрілев ся,
Лиш узяв кобзину в руки, тай зачав сьпівати,
А вкоївши своє серце, ляг з кобзинов спати.

До руского Бояньства.

До Вашого престолу, Віщуні, прихожу,
Три рази по три рази Вам ся поклонити,
Три рази по три рази волі в Вас просити,
Почувши в моїх грудех пісни силу Божу.

Тож думну мою скраню Вам під ноги ложу:
Веліте віщі руки на ту скрань вложити,
А будуть срібні струни на шездарі жити,
А в сьвітлім Вашім крузі также стати зможу.

І буду Вам сьпівати, що Підгіре дїє,
Як тамки сонце сьвітить, як там місяць грїє,
Як тамки раз бувало, як колись там буде;

І буду вам сьпівати, як живуть там люди,
Як там флюяра грає, як тримбіта тужить,
Як там ся щастє, доля, слава, радість дружить.

П о қ л і н.

Сьпіванка.

Гей по горі, по високій тройзіль постелив ся;
З України до дівчини козак поклонив ся.
Поклонив ся козаченько з коня вороного:
Нарадай си, моя мила, мене молодого.

А в неділю рано, рано дівча ся вмивало,
Тай русою та косою личенько втирало,
Утирало біле личко, утирало брови :
Нема-ж мого миленького, нема вже розмови.

Не плач мила, не плач серце, не плач чорні очи,
Ой маю-ж я розмовоньку аж до пізна з-ночи,
Ой маю-ж я розмовоньку, ой маю-ж я милу :
Висипано наді мною високу могилу.

Вечером.

Пою коні при Дунаю,
Тай думаю, тай думаю :
Коні карі, коні сиві, —
А я молод нещасливий,

І чому-ж бо я нещасний ?
Чи-м не козак, чи-м не красний ? —
Чи ми палаш не острений,
Що сьвіток мій засмучений ? —

Сьвіт хороший, сонце гріє, —
От, заходить, вечеріє,
Нічка темна, не видати,
А я з кіньми мушу спати.

Спав я нічку, спав я другу,
Годі знести серцю тугу ;
Гоя коні, гоя сиві,
Будьте ви ми хоть зичливі.

Гоя коні-виногради,
Буду в винах вас купати,
Буду медом вас поїти,
Лиш несіть мя, понесіте.

Занесїть мя, де я знаю :
У калині в темнім гаю,
Там хатина малесенька,
Там дївчина милесенька.

Вийди, вийди моя заре !
Коню сивий, коню карий,
Коню білий, коню гривий,
Чи я й нинї нещасливий ?

Сестра.

(Сьпіванка з української думки).

Нї зазуля в лузі затужила,
Нї пташина в тузі голосила,
То сестричка лист писала,
На сторону посилала,
Тай до брата слезно промовляла :

Брате милий, брате соколоньку,
Ти-сь покинув сестру сиротоньку,
А я ходжу, накликаю,
Як зазулька в темнім гаю :
Верни, верни з далекого краю !

Сестро моя, сестро моя рудо,
Як я можу до тебе вернути ?
Через ліси темнесенькі,
Через ріки бистресенькі,
Через степи рівні, рівнесенькі ?

Гаєм-маєм, лебедем Дунаєм,
А степами бистрим горностаєм,
А на моє подвірєнько
Пади бистрим соколеньком,
А голубом на моє серденько.

Ой летів я сім день тай годину,
Прилетів я до сестри в гостину,
 Прилетів я тай гукаю,
 А сестрички не видаю, —
Ах відай я сестри вже не маю.

Сестро-ж моя, лелієнько біла,
Уповіж ми, де ти ся поділа?
 В гаю, брате, в гаю, в гаю,
 Під могилов пробуваю,
Все о тобі розмовоньку маю.

При відході.

Сьпіванка.

Чо ти плачеш, дівчино єдина,
Таж ти видиш, не моя причина, —
 Не рад би я від'їзджати,
 Гонить Цісар воювати;
Не тра серцю туги завдавати.

Рада-ж би я, милий, не тужити,
Но без тебе горе в сьвітї жити, —
 Ти поїдеш на Вкраїну,
 Я ся пташков перекину,
Тай полечу милому кувати.

Ой кувала зазульков, кувала,
Тай милого нігде не видала.
 Де-ж ти милий пробувавш,
 Що ти мене не чуваєш,
Чи ти голос уже мій не знаєш? —

Знаю, знаю милий голосочок!
Прикрив мене клиновий листочок;
Під могилов нич не чути.
Ах як тяжко під нев бути,
А ще тяжче миленьку забути.

К о л я д а.

Ой тури, тури, буйні ви зьвірі —
Ладо, Ладо!
Ой що там чути в нашім Підгір'ї?
Ладо Боже!
Ой брате, брате, добре чувати!
Ладо, Ладо!
Ходить сьвітлицев старая мати,
Ладо Боже!
Ой ходить, ходить, столи вкриває,
Ладо, Ладо!
Зелені вина в кубки зливає,
Ладо Боже!
Ой голя, голя, золоті куби!
Ладо, Ладо!
Буде з вас пити синок мій любий,
Ладо Боже!
Ой буде, буде, але не нині,
Ладо, Ладо!
Бо він сьогодні в царя в гостині,
Ладо Боже!
Ой гостить, гостить, в пугарі звонить,
Ладо, Ладо!
Д царському столу кучерем клонить:
Ладо Боже!
Ой Царю, Царю, німецький княже!
Ладо, Ладо!
Пусти мене ти в Підгірє наше!

Ладо Боже!
„Ой підеш, підеш, підеш дружино,
Ладо, Ладо!
Але аж вип'єм червоне вино“.
Ладо Боже!
А на сі слова: бувай здорова,
Ладо, Ладо!
Бувай здорова, ти нене моя,
Ладо Боже!
Тай не жури ся за твого сина,
Ладо, Ладо!
Твій син ся має, як гай-калина,
Ладо Боже!
А гай-калина сім рік не цвила,
Ладо, Ладо!
В шовкові трави гиле клонила,
Ладо Боже!
Гиле клонила, а все низенько,
Ладо, Ладо!
А все до тебе, ти моя ненько,
Ладо Боже!

Пісні ладовнії (весільні).

При вечери.

I.

Цьвіт лугами, пшениця ланами,
Ладо, Ладо!
Братеньку мій милий, вечерай ти з нами,
Милий Боже!
Цьвіт в віночки, пшениця в снопочки,
Ладо! Ладо!
Ненько-ж моя ненько, вечерай ти з нами,
Милий Боже!

Цвѣт на яри, пшениця на дари,
Ладо! Ладо!
Братчику мій любий, вечерай ти з нами,
Милий Боже!
Цвѣт на поли, а дари на столи,
Ладо! Ладо!
Сестрички кохані, вечерайте з нами,
Милий Боже!
Цвѣт калина, за столом родина,
Ладо! Ладо!
Роде мій величний, вечерай ти з нами,
Милий Боже!

II.

Мід з медами, погарі столами,
Ладо! Ладо!
Роде мій величний, пропивай ти з нами,
Милий Боже!
Батьку голубочку, пропивай ти дочку,
Ладо! Ладо!
Роде мій величний, пропивай ти з нами,
Милий Боже!
Ненько-ж моя ненько, пропивай серденько,
Ладо! Ладо!
Роде мій величний, пропивай ти з нами,
Милий Боже!
Брата як соколи, за кедрові столи!
Ладо! Ладо!
Роде мій величний, пропивай ти з нами,
Милий Боже!
Сестри-ж мої любі, за золоті куби!
Ладо! Ладо!
Роде мій величний, пропивай ти з нами,
Милий Боже!

Д и т и н а.

„Чого-ж бо ти плачеш, дитинонько мила?“
„А ненечко утко, котюга вкусила!“
„Коли від котюги такий тобі жас,
То ще ти на світі заплачеш не раз“.

З а г а д к а.

Скажіть ми, братя, що тото за рівня :
Нї вна цариця, нї она царівня,
А преці всігди сїм корунів носить,
Тай ще гадає, шо єї не досить.

Як ї родили, то ї шовком звали,
Як ї хрестили, то імя не дали,
А по хрестинах зараз подружили,
Сїм сот молодців разом слюб з нев взяли.

Але по слюбі дївча си гадало :
Сїм сот молодців, то менї за мало ;
Коби хоть тисяч, то менї би мило,
Коби хоть тисяч їх за мнов ходило !

А ще вам скажу, що тота цариця
В неділю ходить гола нїби спиця,
Що на головці золочена коса,
Одна лиш ніжка, і тота їй боса.

К в і т қ и.

Що кажуть, душко, квіточки ті милі,
Що он так красно на траві цвितуть ? —
Зривай ті квіти, доки ще зацвили,
І доки другі квіточок си рвуть ;

Бо прийде осінь, зіленько зівяне,
Де сніг упаде, квіточок вже нїт,
Тогди як око за квітками гляне,
То лиш заплаче на студений сьвіт.
І як ті квіти, шо їх яр сплїтає,
Не воскреснуть більше, як їх зітре лїд,
То так і людска молодість минає,
А шо минуло, вже не верне в слїд;
Тому зривай си яром твої квіти,
Коли в личку ти калиновий гай,
Коли в душі ще тепле серце сьвітить,
Бо як загасне, то загас і рай.

Вечір на Підгір'ю.

Славне Підгір'є, шо ся маєм крило,
В шовковї трави спати ся клонило,
Бо сьвітле сонце в гори ся сховало,
Би десь у мори личенько скупало,
А завтра рано знов нам засьвітило,
І знов ся щастю нашому дивило,
І знов в вечірних зороньках помалу
Підгір'є красне спати колисало,
Як нинї в вечір.

О, як тут весело!
Усе в одну ся піснь щасливу сплело:
Там в стаї ватаг на флюяру грає,
Там гет за лісом череда десь блїє,
По воду йдучи дївчина сьпїває,
Пташинка в гаю щастє своє піє;
А гей би пісням милим вторували,
Цигани в лузі в два клеви кували.
І всюда сьпїви, всюда лиш свавіля,
Що хтось би думав — тутки все весіля.
І чо-ж би тутки засьпівати годї,
Де кожде вільне, кожде на свободї,

Де навіть щазник пробувати любить,
Як доста сьвітом душой ся нагубить;
Відтак би трошки рад де відпочити,
Аби за раєм хвильку затужити,
Би нагадати, як колись там було,
Нім Боже слово з сьвітлости го пхнуло,
Аби казити, терти мимо волі,
Проклявши Бога і проклявши долю.

Лиш той легінь там в лузі над потоком,
Гей брат на брата спер ся на ялицю
Відважним, чорним, гей би в орла оком
Похмурно дивить в крицяну рушницю,
Гей би в тій цівці, що сино сияла,
Єго вся доля добра пробувала,
Гей вже би нігде, нігде більше в сьвіті,
Як лиш в рушници щастя мав глядіти.

І чо-ж ти, стрільче молодий та гожий,
До пізна нічов в лузі сам сумуеш,
Коли-сь гей рицар пишний та урочий,
І в гарних грудех чисте серце чуеш,
Коли-сь моторний як козак турецький,
Вус, око чорне, і кресак стрілецький,
А всі пушкарі на підгірскім краю
Тя капітаном своїм називають!
Чого-ж, легіню, маеш ти тужити,
Коли тобі би лиш на сьвіті жити? —

Він тихо, бачу, не відповідає,
В рушницю дивить, тай собі думає. —

Пречиста Діво радуї ся Маріє!

У сине море сонце ясне тоне,
І своє сьвітло ніби кров червоне
По всій країні доокола сїє, —

А там зазульку в гаю десь чувати,
А там звіночок став селом кувати,
Там в борі вітер листьом шелевіє:
Пречиста Діво радує ся Маріє...

Пречиста Діво радує ся Маріє!
Он молод жовняр ляг си на мураві,
Личко студене, шати му кроваві,
Розстрілен нині, бо — самий не вміє...
Камратя яму темну му вкопали,
І на спочинок бідного в ню склали;
Уже не скаже, як звінок запіє:
Пречиста Діво радує ся Маріє..

Пречиста Діво радує ся Маріє!
Під плотом сіла одовиця мати,
До себе тулить бідне сиротяти,
І плаче ревне, серденько їй мліє, —
Ба вже не плаче, вже і не голосить,
Склонила голов, більше не підносить,
Зірниці плачуть, а звінок німіє...
Пречиста Діво радує ся Маріє.

Пречиста Діво радує ся Маріє!
Там онде блудить сплакана дитина,
Без тата, мами, бідна сиротина,
Нічо не їло, душечка му мліє, —
І хоче в хату бідня навернути,
Господар псами тровить его, чути:
Верескло, впало, кров ся з ніжки ліє...
Пречиста Діво радує ся Маріє.

Пречиста Діво радує ся Маріє,
Бо я не можу... Вшак я маю душу,
І чути мушу, і дивити мушу,
Що тут на сьвітї, ах тутки ся діє!
Да як до гробу зложуть моє тіло,
Де темно, тісно, студено, зотліло,
Де нич не плаче, де усе німіє, —
Пречиста Діво радує ся Маріє!

М о л и т в а.

О як то тихо вечером на яри!
Де сонце було, там кроваві смуги,
І ніби склали сьвіт на чорні мари,
Так все утихло, ні плачу, ні руги,
Гей би всі люди привалили віком,
Що криє сльози, сльози з чоловіком.

І всі печали, що мя в день кроїли,
Що моє серце на кавалки дерли,
Угризки, троски, всі ся укоїли,
Гей ніби з сьвітом і людьми замерли,
І моя душа знов свободна стала,
Як тими днями, нім свій рай страдала.

Тож склоню голов в засльожені квіти,
І яко нужден, яко син той болю,
Найнешасливіший на всі людські діти,
Тобі ся Боже, Боже мій, помолю,
Як тими днями, як я ще молив ся,
І ще-м не думав, ще-м не печалив ся.

Р у с ь.

(По Mignon Гетото).

Чи знаєш, де країна тая мила,
Де явір ріс і де калина цвила,
Де Дністер грав, де Галич печаліє,
Де руский край, де руске серце мліє?
Чи знаєш де, чи знаєш, моя доле?
Туда, туда піду з тобов, соколе.

Чи знаєш, де там Львова палата,
А в їй мурах вибивана кімната,

Де образи по стінах золочені,
„Де Лев наш, де?“ питають засмучені.
Чи знаєш де, чи знаєш, моя доле?
Туда, туда піду з тобов, соколе! —

Чи знаєш, де ті сині наші гори,
Де Черемшу, де буйного ізвори,
Де рутин цвіт з бервінком зеленіє,
Де Божий Дух на землю з неба віє?
Чи знаєш де, чи знаєш, моя доле?
Туда, туда підемо, мій соколе.

У к р а ї н а.

Україно, Запороже, годі вас забути.
Ах, бо мило тамки жити, мило тамки бути,
Де ті трави шовковії славні степи криють,
Де ся квіти поза квіти в зимних росах миють,
Де стада ржуть, де соколи, де вірли сьпівають,
З буйним вітром у заліжку козаки літають.

Хто-ж то може знов забути могили, кургани,
Де козацтво українське, славні атамани
Свою славу сном провадять, славов серце гріють,
А ті думи богатирські так то гарно піють,
Що аж тут ся відзивають, що аж тут їх чути, —
Україно, Запороже, можна вас забути? —

Онде грає жвавий хлопець у торбан весело;
Онде дівча йде по воду, думку й'кусь завело;
Там сопівка приграває ніби соловіє,
Що там в гаю калиновім піє все та піє;
А там бжілка злотокрила думно си сьпіває,
Обмучила-сь медівницев, ледви що вертає.

Далі видко білий хутор, пасіки, ставочок,
Знов байрак там яворовий, вишневий садочок,

А в садочку мила хатка; тамки на порозі
Сіло дівча русо-косе, — ах, які-ж там нозі!
Тай іголков тонесеньков шиє в хустку квіти.
Де ти бавиш, біловусе, де мій ясний світе!

Тихо, тихо, любе дівча, видиш он сокола?
А дівчина — чорні очі — глипла доокола:
То не сокіл, то мій милий вороним літає!
Тай схопила-сь красавичка, ліску відчиняє,
А сокіл вже на подвірі, дівчину любить,
В'на го хоче посварити, годі, бо — цюлює.

Глянь там далі на прикмету: думаш, там соколи?
Ні, там славні чумаченьки возять з Криму соли.
От диви ся, вже і стали, вже й воли пустили,
Вже і ватра запалена, вже ся розложили.
Той готує ситу кашу, ті вози знов мажуть,
Хлопці шумки засьпівали, старші казку кажуть.

Далі, далі, онде небо багром румяніє;
Слухай добре, як то мило десь звіночок піє!
То в тій церкві там за лісом з дев'ятьма верхами,
Всі покриті срібнов бляхов, злотними хрестами,
А сьвященик старець ходить по сьвятій контині,
Молить слави Запорожу, щастя Україні.

Сьпівацка добра-ніч.

на скін Тараса Шевченка.

Сьвітить місяць сьвітлесенько
В молоденькім маю,
Би ся було виднесенько
На козацкім краю;
Би ся було виднесенько
В калиновім лузі,
Як вкраїнський сьпіваченько
На Вкраїні тужить.

І сів си бідний нічков на кургані,
Докола степом сльозами провів,
Склонив на руки мармурові скрані,
Зітхнув до Бога, далі занімів;
І думав довго в яєнім сьвітлі луни,
І плакав много, — пак ся повтирав,
І взяв кобзину, ткнув кроваві струни,
Тай так сарака лугом засьпівав:

Чи я не тутки раз родив ся,
Не тутки живши, не нажив ся,
Не тут в желізо мя ковали,
Би мої думи повтихали? —
Ой тутки, тутки, милий Боже!
О Україно, Запороже,
Чи сьпівакови та лиш доля:
Кайдан, Сибір і вся неволя? —

І чиж подоба в сьвітї бути,
Навчивши-сь орлом поленути,
Навчивши-сь степом погуляти,
І з козаками пробувати? —
О Україно, рач простити, —
Не можна серцю тутки жити,
То най на віки тя покине,
Най тутки трісне, тутки гине! —

І склав кобзину бідний на кургані,
Докола степом сльозами провів,
Склонив на руки мармурові скрані,
Зітхнув до Бога, далі занімів;
І тихо було ніченьков у маю,
Зірницї плачуть на шовковий луг,
А соловіє в калиновім гаю
Заголосило степом на округ:

На добра-ніч ти, віщуне
На козацкі діти!
Ляг-єсь спати в сьвітлі луни
В засльожені квіти, —

Спи-ж ти, руский соловію,
Я за тебе тужу,
А як тутки зазоріє,
Я тебе пробужу.

До нашого батька Могильницького.

Пресьвітлий Боян Галицької Рати,
Я не прихожу, би з Тобов посполу
Засісти в раду до царського столу.
Або соколи на дотік пускати, —

На то мя моя не родила мати. —
Я лиш прихожу з братами посполу
Поклін віддати Твоєму престолу,
І по козацки піснев привитати.

Но відки возьму я такої чести,
Би Твоїй славі варту пісню сплести,
Коли Бояном я ся не родиб?

Але не дума, шо міні бракує,
То твоя ласка чей не подивує, —
Коби лиш Батько Могильницький жив!

М і й о б р а з.

Як, ти дивиш так смутно? то соколї очі? —
Так, небоже, не дивить сокіл на Підгір'ї. —
А твій кучер як Дунай, як орлове піре?
Так го Німці остригли і рости не хоче.

А личко ти чо зблїдло? — що сльоза полоче? —
Не кажи то нікому, бо не найдеш віри.
„Родив ся на Підгір'ї, ба і ріс в Підгір'ї“. —
Скажуть люди, — „в Підгір'ї смутку ся не хоче“.

А яка-ж бо то шата, що ти груди криє? —
Така, як моя доля, що лице ми миє :
Тїсна на моє серце і тїсна на душу ;
Бо моє серце, братя, сардаком ся крило,
Під бланев ся кохало, під ременем било...
Даруйте, жаль мя ломить, — перестати мушу.

Д о н е ї.

„Ти плачеш, моя душко? чейже не на мене?
Вшак знаєш, красавице, що любá не воля.
Як я не винен тому, так і твоя доля
Невинна, шо у міні серце ти студене“.

„І чо-ж ти мя не любиш, ти козацкій сине?
Чи моя може гадка также не соколя,
Або не красший край тут може як Подоля,
Що твое думне серце коло мого стине?““

„Утри ся, моя рибко, далї сніг загине,
Ледви потоки пустять, небо стане сине,
А ти мене забудеш підливавши квіти“.

„А ти підеш до дому другої глядіти? —
Гляди си, а як найдеш, як ся ймеш вінчати,
Прийди собі бервінку на мій грїб нарвати““.

В церкві.

Сумно, тихо в Божім дому, в сумраці всьо тоне,
Лиш священник старесенький в книжці щось читає,
А там сьвічка одинока в попіл догорає,
А зо стін ся позирають золоті ікони.

А на плиті, на студеній, — чо-ж ми око тоне? —
Молод жовняр в домовині мертвий спочиває;
Ні сестричка не голосить, ненька не вмлїває,
Лиш там сьвічка воском плаче, а за нев ікони.

А священник вийшов з книжков, над мерцем голосить,
І послїдне цілованє сиротині просить,
Но ніхто го не цілює, і — ніхто не буде.

Прибивають чорне віко, сьвічка спала, тліє...
Ні сестричка не голосить, ненечка не млїє,
Таж то жовняр, сиротина, — хто тужити буде?

На дорогу.

Ти їдеш, милий брате, де би добре жити?
Їдь, соколе мій ясний, дорогий мій друже;
Постели ся дорогов, ти стокротна руже,
Аби му на терновий сьвіт любо ступити.

А хоть стане на терне, не коли го дуже,
Бо то серце ще Боже, може затужити,
А тобі би за него Бог не міг простити...
Не вколи го! Не вколеш, красна моя руже?

А хоть вколе коли тя, то не плач, соколе:
Сьвіт великий, усе ся загоїть поволи;
Таж нам доля судила на землі страдати.

Но як доля глогова поранить тя, горе,
То верни ся, мій брате, хоть би через море,
А не пушу тя більше свѣтом ся блукати.

Р е к р у т.

Стояв же він на шельваху
В цїсарскім дворі,
Вмивав ся він, втирав ся він
Як гусь по водї;
Умив ся він да сльозами,
Нїхто го не чув,
Стуdiv ся він на багнетї,
На хвильку заснув.

Ой спить же він на багнетї
В цїсарскім дворі,
Тай снить ся му, що ходить десь
По синїй горі,
Тай кучері зачісує,
Тай кучері ве...
Чом ненька ми не пишує?
Чи вна ще живе?...

Ой рада би-м, мій синопьку,
Листок написати,
Насипали могилоньку,
Не можу я встать;
Не можу я, соколоньку,
Глибоко на днї,
Насипали на рученьки
Сирої землі.

І був би він в царскім дворі
Богато ще снив,
Гукнув бо звін на Стефанї,
А він ся збудив;

Утер собі і личенько,
Утер си і гвер..
Кров точить ся по мармурі,
А жовняр умер.

Св'ятий вечер.

Звіночок звонить, звонить, звонить,
Все місто в св'ітлі, в раю тоне,
Аж до касарні бе ся ехо,
Бо в тій касарни темно, тихо.

Лиш онде жовняр в св'ітлі луни
На стовп припер ся гей до труни,
Сльозаве око в небо зносить,
І ніби зьвізди о щось просить.

А зьвізди так му св'ітять ясно,
А по домах весело, красно..
Чого-ж єму так серце мліє,
Коли ніхто не печаліє?

Га, відкиж я то можу знати? —
Єго не сьмію запитати.
Не видиш, як він брови хмурить?
Хто знає, чо ся жовняр журить.

Дезертер.

Ой сів же він при столику,
При св'ітлі думав,
Писанечко дрібнесеньке,
А він го читав.

Писанечко дрібнессньке,
Листочок як сніг;
Склонив же він головоньку
К столови на ріг.

„Ой ненечка старенькая
Ми пише в-одно,
Що там зима тяженькая,
А їй студено;

„Нема, нема єї кому
Врубати дрівець,
Бо їй синок, оден в дому —
Цісарський стрілець“.

І схопив ся як поломінь,
Полетів як птак,
А вітер з ним не йде в догінь,
Бо годі му так;

Бо він летить до матоньки
Старої домів,
Дривець єї врубатоньки,
Би хатку нагрів.

В а р е ш т і.

І опівніч вже минає,
Вже і лампа догорає,
І камрата заїміли,
Коло столу сном присїли.

Спочивайте, милі братя,
Бо вам добре спочивати,
Але я, — о ні, ніколи,
Бо-м в кайданах, бо-м в неволи.

І за що мене вковали?
Що риштунки ржев запали!
Я би-м думав, що від піти
Зброя мусить червоніти.

Що-ж бо збройов ся клопочу?
Най кують мя кілько хочуть!
На вікні, он коло ґрати,
Там шездара сиротяти.

А я втворю си віконце, —
Ясний місяць — моє сонце!
Ох, як зачну ґрати, ґрати,
Мусять струни ся пірвати.

Так, най струни ся поколють,
Бо я вею жовнярську долю,
Бо я вею, що в войску знаю,
На шездарі засьпіваю.

Так, усьо я заголошу.
А кайдан, що осьде ношу,
Завторує в срібні нути,
Аж го зьвізди мусять чути.

Але то би було лихо!
Ліпше ґрати тихо, тихо,
Аби братів не скорняти,
Бо вни любять ся сьміяти.

Сьміх — дурниця ми не буде,
Але в войску всякі люде. —
Скажуть, що я їх клопочу.
А я ласки їх не хочу.

То-ж тихонько, серце, струни!
При зірницях, в сьвітлі луни
Можна трошки потужити,
Лиш би братя не збудити.

Ой нічка то тиха.

Думка.

Ой нічка то тиха, ой нічка то мила!...
Зорниця в зорницю по небі світила,
А я си при мурі на лавочку сів,
Тай оком сльозавим докола повів.

І хто-ж мені того на світі закаже,
Як сонце загасне, як нічка наляже,
Аби я по тиху на лаві не сів,
Тай оком сльозавим докола не вів?

Ой сижу я, сижу, на палаш припер ся,
Манта ми широка, полами утер ся;
Аж вижу, при міні хтось близенько став,
Тай плакав зо мною, зо мною думав.

То брат мій товариш — о, щире мя любить,
Тай каже до мене — не каже, голубить:
„Чогож ти, мій друже, на лавици сів,
Тай оком сльозавим докола повів?“

„О брате мій, брате, як можеш питати,
Чого ми боліти, чого ми думати?
Таж знаєш, що-м козак, таж знаєш, що-м пан,
А люди всадили на мене кайдан“. —

І брат не говорить, і місяць не гріє,
І серденько тужить, і серденько мліє...
О бідна головко, де діну біду!...
Хиба я поволи до хати піду.

Ой вийду я з хати.

Думка.

Ой вийду я з хати, тай стану гадати :
Коби то не зброя, не білі кабати,
Ой то-ж би-м полетів як куля як кріс,
Де-м орлом родив ся, де-м соколом ріс.

Виходить із хати рідненькая мати :
„І слихом слихати, і видом видати! —
А де-ж бо ти, синку, а де-ж бо ти був,
Що моїх ти сльозий ніколи не чув?“ —

„Ой ненечко-утко, не жалуй, не думай :
Летів я за море, летів я за Дунай :
Ходив я далеко, далеко у сьвіт,
Підгіря шукати, Підгіря там нїт“.

Приходять до мене молодці-соколи .
„Легіню, на танець, легіню, на поле!“ —
„Ой піду я, братя, ой піду я 'д вам,
Лиш сестрам-голубкам даруночки да м“.

Ой клоню я сестрам кармазин, то квіти,
А вни полинули чим борше до кліти,
Виносять одержу, виносять кресак :
Убрав ся, уклав ся, як пава, як мак.

Сорочка в три цирки, хустина шовкова,
Топірчик з Сиготу, а черес з Кракова,
Обі порошниці в Ростоках набив,
А ретязи мої би й Добош носив.

Приходжу на поле, де братя гуляють, —
Цимбалоньки ріжуть, скрипичники грають,
А дівчина моя то рожа, то сніг,
Як я ї zobачив, аж падаю з ніг.

Товариш мій давний заводить з нев танець,
Тай шепче до неї: „Диви ся, коханець!“
А вна як узріла — то в регіт, то в плач:
Згадала си любка зелений бокач.

Тай право до мене, хорошо, моторне,
За шию вбіймає, до себе мя горне:
„Ой любчику любий, ой де-ж бо ти був,
Що-сь съпіванки мої ніколи не чув?“

І була би більше небога казала,
Коби мя громада не була обстала, —
Той клонить горівку, той пиво, той мід...
Над наше Підгіре на сьвітї вже нїт!

Сьпіванка.

Зашуміли темні лози
Козакови при дорозі.
По дорозі блудом ходить,
Вороного свого водить,
Золотую чашу носить,
Капітана слезно просить:

„Гей ти, пане, капітане,
Ти козацкий атамане,
Дам ти меду, дам ти чашу,
Лиш пусти мя в землю нашу,
Лиш пусти до роду мого
Дам коня ще вороного“.

„Дурно, козак, дурно тужиш,
Бо не підеш, аж дослужиш;
А як будеш що казати,
То тя скажу прикувати
До коня, до вороного.
Козаченька молодого“.

Під Кастенедолев.

Сьпіванка.

Подиви-ж ти ся, мати,
На жовнярські кабати:
 Вся кабатина
 Кров і калина, —
Ти мя годна пізнати?

Ой пізнаю, пізнаю:
Но одного тя маю —
 Одного сина,
 Молод як калина, —
Ой там калина в гаю!

Ой та, ненько, калина
Не для мене зацвила, —
 Ой цвила, цвила
 Висока могила,
Твому сину дружина.

Ой дружина то, ненько!
Завтра рано, раненько
 В шовкові трави,
 Зелені мурави,
Поклоню ся низенько.

Поклоню ся до свого
Гетмана молодого:
 Гей пане, пане,
 Вінчай же ти мене,
Козака молодого!

Буду, буду вінчати,
Там де звонять гармати:
 Ой буду сину —
 Гину, пане, гину!!
Вже не плач, моя мати.

У Веронї.

(Сьпіванка).

У Веронї гей на брамі камяній,
Там стояли три жовняри молоді;
Як стояли, так стояли, говорили:
Богдай би ся яєні мури розвалили!
Не так мури камянні, як ті брами,
Заплакала стара ненька сльозоньками.

Не плач мати, не плач моя, не жури ся,
Маю-ж бо я що убрати, подиви ся:
Маю кабат, маю зброю, в чім ходити,
Тече кровця річеньками, є що пити.
Не так пити пропивати, як гуляти, —
Чисте поле романове, моя мати.

Ходить жовняр молоденький на патрули,
Аж там летять, підлітають три соколи.
Ой соколи, ой бистрії, де бували?
В чистім поли романовім попасали;
Попасали білі руки, чорні очі,
А все того буковинські парубочі.

Кельнер=марш.

Ой кує, кує зазулечка, кує,
А славний барон Кельнер в поле маширує.
Маширує в чисте поле вороженьків бити;
Прошу, прошу, паняночки, прошу подивити!

Ой дивять паняночки, дивять ся в віконце,
А там наша сьвітла фана сьвітить ся як сонце:
Ой сьвітить фана, сьвітить, сьвітить фана, сьвітить,
А у неї на вершічку мальовані квіти.

Ой квіти-ж мої квіти, фана-ж моя фана!
Не одна то красна любка ходить заплакана;
Заплакала чорні очи, заплакала брови;
А на нашій ясній фані кутаси шовкові.

Ой кутас, мила, кутас, золоті запони.
А пан майор молоденький на воронім кони;
Ворон-конем виграває тай комендерує,
Не одна то красна любка в Буковину чує.

Ой слухай мила, слухай, кілько ти ся хоче,
Тото мені молодому голов' не клопоче;
Не клопоче, тай не буде, тай нема зза чого:
Стан солдатський, вує козацький, карабін до того.

Ой кріс то, любко моя, карабін то зброя!
Ой дана-ж моя, дана, гоя-ж моя, гоя!
Ой гоя-ж моя, гоя, дана-ж моя, дана!
Не жаль же то послужити в цісарского пана!!

Товариші.

Гей брате милий, гей, чи чуєш,
Чого ти ходиш тай сумуєш,
Чого сумуєш тай думаєш,
Коня футруєш, не сьпіваєш? —
От так мій друже, так, соколе:
Поїдем рано в чисте поле
З Французом, Сардом воювати,
Чей перестану вже думати.

Чи то в поли над Маджентов три вірлове вють ся,
Чи то в поли під Маджентов три царове бють ся? —
Ой не бють ся, але ріжуть цілїсїньку днинку;
Дайте, дайте відпочати най би на годинку!

Ой не бій ся, красний улан, — ой не бій ся молод:
Під Маджентов виногради, в виноградї холод;
Там ти будеш спочивати, брате мій Іване,
Аж старенька твоя неня плакати не стане.

Ой нене-ж моя, горе, горе!
Чи в грудех моїх чорне море,
Що тільки крови з рани плине,
А серце моє ще не стине? —
Ой то-ж то коле, то-ж то крає,
Аж душу з тіла випирає!...
Водиці, люди, хоть дробину, —
Водиці — йой — мій Боже — гину!..

Чи то в поли під Маджентов явір повалений,
Чи то в поли під Маджентов улан заколений?
Поклонив ся головою на горячий камінь,
А канони загукали по Мадженті: амінь! —

Гей скажи ми, красний улан, чи не тут канони
Ліпше знають зазвонити, як у дома звони? —
Тай скажи ми, милий брате, чи не тутки круки
Ліпше знають нарядити, як наймільші звуки?

Гей брате милий, гей, чи чуєш,
Чого ти тутки так сумуєш
На кабатині, на зеленій,
В кровавій красці закрашений? —
Він тихо, бачу, він не чує,
Та як сумує, так сумує, —
Струджений бідний, що-ж робити, —
Хиба му постіль постелити.

Чи ся в поли під Маджентов місяць кровйов миє,
Чи то в поли під Маджентов улан яму риє?
Риє яму шабелькою пізно з-опівночи;
В Італії глина — камінь, він слъозами мочить.

Докопав ся бідний улан на чотири пяди;
Борше, борше, побратиме, далі ме свитати!
Докопав ся улан в пояс, більше не змогає,
Сів си бідний коло брата тай собі думає.

Гей брате милий, гей, чи чуєш,
Чи ти на мене морокуєш,
Чи ти мене уже не любиш,
Що не промовиш, приголубиш,
Як доси завше, як бувало,
Коли ся нічков балакало?
Він тихо, бачу, він не чує,
Та як сумує, так сумує.

Чи зірниця над Маджентов сльозами ся мие,
Чи то улан під Маджентов гріб могиллов криє?
І могилу вже усипав, вже і хрестик тиче,
А пташина на березі все собі щєбече.

Шугу з лугу, пташенятко, шугу в луги піти,
Он-де плачуть всі зірниці, онде мліють квіти,
Он-де тужить молод улан, серце му ся крає,
Клонить голов в білі поли, тай собі гадає:

Гей брате милий, гей, чи чуєш,
І з ким ти нічку сю ночуєш,
І з ким ти будеш розмовляти
О твоїй нени, о дівчати?
Не думай, брате мій, соколе:
Поїду рано в чисте поле
З Французом-Сардом воювати, —
Мем вечер в гробі балакати.

Ніч в Яссах.

Гостинці тихо, ринки не гомонять,
При сьвітлі луни сріблені побої,
Би-сь думав: діти рідній ненці своїй,
Святій Голії*) низенько ся клонять.

*) Голія — головна церков св. Діви в Яссах.

А вна під злотом аж ся поколола, --
Каміне ясне, сьвітичі ярїї
Перед іконом сьвітять ся Марїї,
Черці читають день і ніч в престола.

Там далі видко книжницку палату, —
Сумує бідна ніби одовиця,
Роса змочила мармурові лиця,
І плаче ревне, — на котру то страту?

Ой плач, небого, чи-ж нема по чому?
Диви, по стїнах ті кроваві стїки!
То кров боярска зпід головосїки, —
А що зародить коло того дому?

Тото в городї, в ясиновім гаю
Пряде дївчатко тонесенькі нити;
Зачало пісню жалїбно тужити, —
Чуй-чуй, шездара деь ся відзиває. —

От близко осьде в камінній касарни
Сидить при слупі козак в сьвітлі луни,
І свої тоски звів на срібні струни.
Хороший, молод, лиш личко му марне.

Сьпїває, тужить, аж го чути годї, —
Якіж то красні сьпїванки в Молдаві
О Бісурманах, о боярській славі...
Утих і козак — з дївчинов в городї.

І вже дрїмає, ні вітрець не віє,
А хмурка лунї личенько закрила,
Бо збїдло бідній, бачиш, ся стужила...
Нічо не видно, як верхи Голїї.

Трупарня.

Осіння нічка зимна, бо зима надходить ;
В шпитали на подвірю жовняр варту ходить.
Що ступить, камінь йойкне, більше нич не чути,
Хиба в кутку в трупарни розпачливі нути.

В трупарни сьвітич сьвітить, але вже конає,
При нїм кровавий жовняр на смерть спочиває ;
Під головов му цегла, і одна і друга, —
Не любя-ж, любі братя, військова заслуга ?

Лежить покойний жовняр, сьвітич коло него,
А шельвах став під вікни, дивить ся на него,
І дивить і гадає, що то може бути,
Що нїби плач голубки по трупарни чути ?

Не видиш, милий брате, он-де на підлозі,
Де кров вмерлому з груди капле в дві дорозі ?
Сидять діточок двоє, видко сиротині,
Головков бють до лави, аж ослони сині.

А з тими діточками повдовіла мати
Хиляє бідну голов, нїби хоче спати ;
Нї плаче, нї голосить, бо — відай не може ;
Лиш часом, часом йойкне : „Боже милий, Боже !“

Но Господь їй не чує, нї голодні діти ;
Їх батько спочиває, сьвічка му ся сьвітить.
А кров чому підлогов ? — брате милий, брате,
Чому та кров підлогов ? — не тобі то знати.

Неділя завтра.

Неділя завтра, на вечерню звонять, — —
О як ті нути жалосливо піють,
Аж годі чути!... Йойкли, вже нїміють,
А людем фрашки, з радощі гомонять.

О люди, люди, гірші від огидів,
Чи-ж вам за тяжко голову склонити,
Або хоть шапку з голови здоймити? —
О люди! піду, бих вас вже не видів. —

А де-ж я піду, де то той притулок
На світа крузі, би людей не було?
На сине море, чи на білі гори? —
І вздовж і на-хрест люди все спорили,
І все лиш люди, люди все та люде!
Коли, коли вже раз кінець вам буде? —

Но відки можу я то право мати,
Аби всім людем пропасти бажати,
І всему миру на кінець судити?
Чому? що серцю горе з ними жити? —
О серце, серце, ти не варта того!
Коли-ж ти в світі жити вже не блого,
То йди чим борше світа си глядіти,
Аби ся було де тобі подіти.
Таж добре знаєш: як єсь ся родило,
То ти Господне право присудило
Пять стопів глини, більше нич-нічого,
Лиш тільки, серце, тільки в світі твого,
А більше най-тя не кортить хотіти, —
Вже доста того, що ти мож боліти. —

О доста, доста, вже і за богато, — —
Славити Бога, що ми хоть не взято
То миле право на пять стопів глини!
Чи-ж треба більше ще для сиротини? —
О доста, доста, ще, Біг-ме, за много! —
І чо-ж думаю, чо, чого, до чого?
Не ліпше буде, ніж в тузі сидіти,
На цвинтарищу місяця си глядіти? —

І цвинтар осьде. Як го впарканили,
Цирисом, лявром, зільом насадили;
Хрести злочені, написи, лязури,
В прештучні форми різані мармури

В великих грошех, зеркалом сияють ;
Капля красна, в ній лампи палають,
А люди ходять, пишно ся ззирають :
Не наша слава? — так тебе питають.
І водять ради по цілій трупарни,
Аби-сь ти видів, що ті люди гарні,
Аби-сь ти видів, що за срібні гроші
Богатим людем і гроби хороші.

Богаті люди, — не мені тут бути,
Бо тут богаті, лиш богаті люди,
А я є бідний, я нічо не маю,
Не мов-ж місце в циприсовім гаю,
Не моя яма в тесанім мармурі,
Не моя слава в золоті і в лязурі,
О ні, не моя! Піду хиба далі,
Бо як би люди мою думку знали,
Або вмерлі би мою гадку вчули,
То вни би зараз відси мене пхнули,
За мнов замкнувши золочені ірати ;
На гріб тра инде місця си шукати.

На могилі мого брата.

Весною пташки щебечуть,
Квіти зацвили докола ;
Піду на цвинтар, полечу
До мого брата сокола.

І пісеньку ему зложу
О дівчатах і о маю,
На цвинтарнім ему ложу
В струни шовкові заграю.

Добрий вечер, мій небоже!
Як тобі ся тутка діє?

Ти сумуєш? І чого же?
Що тебе сонце не гріє?

Не сумуй! Я тя кохаю,
Мені вільно тя любити.
Прийду що весни, що маю,
Буду з тобою тужити.

Як я брата раз сконаю.

Думка.

Як я брата раз сконаю,
Занесїть мя де я знаю,
Тай просїть там трошки глини,
Як для мене сиротини.

Ви мя брата закопали,
Тай до дому повертали,
Аж приходить моя мила,
Дивить, дивить, то могила.

А она си подумає:
Хто ту бідний спочиває? —
Анї плити, анї рути, —
Тутки мусить жовняр бути.

І помалу, помаленьку
Піде слеза по личеньку;
Уломила яворини,
Як для мене сиротини.

Явір виріє, зеленїє,
Сонце сьвітить, сонце гріє;
Люди ходять зіле рвати,
Миленької не видати.

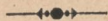
Аж прилетить соловіє, —
Місяць сьвітить, місяць мріє, —
А оно си закувало, —
Так она лиш, так бувало.

У могилі добре бути ;
Нич не видко, нич не чути,
Нї пташини, нї дівчати, —
От як жовняр сиротяти.

БАЛЛЯДИ і ОПОВІДАННЯ.

Стрілець.

З німецького Ф. Шіллера.

„Не волів би-сь, милий синку,
Йти з ягнятком на толоку?
Вно пасе ся божу днинку
Берегами при потоку“.
„Ні, пусти мя, моя мати,
В сині гори полювати!“

„Не волів би-сь, мій соколе,
Пасти стадо до тримбіти?
Лісом піють колоколи,
Пташка буде з ними піти“.
„Гей пусти мя, моя мати,
В чорні гори погуляти!“

„Не волів би-сь ти звоздики
Поливати у городі?
Гори темні, гори дикі;
Нич у скалах ся не родить!“
„Дай ми спокій, не бороню!
Мати, мати, в гори гоню!“

Тай полетів син на лови,
Далі, далі, все лиш далі,
Від діброви до діброви,
Аж залетів в темні скали;
Перед ним як дика птиця
Перепужена кізлиця.

Де скалища, де урови,
Легким скоком ними точить ;
Де заломи, де засови,
Ніби вітер перескочить ;
Але хоть най як втікає,
Він ї з луком настигає.

На найвисшій стромовині,
На найвисшім стала розі,
Де земля вже в пропасть гине,
Де ні звівр прийти не може ;
Перед нев безодні скали,
З заду воріг подуфалий.

Вна до него очи зносить,
Чей жите їй подарує ;
Вже на дармо, най не просить,
Вже бо з лука в ню простує :
Аж — скала ся розмикає,
Дух Господній виступає.

І здоймає сьвітлі руки,
Обгортає сиротяти.
„Хто ти каже смерть і муки
Аж у мої гори слати ?
Сьвіт великий, все му радо ;
Чо ти гониш моє стадо ?“

Д о б у ш.

Гей чи чули, люди добрі,
перед ким то звіврі стинуть,
А за ким то молодиці,
а за ким дівчата гинуть ?

То наш Добуш, наша слава,
то капітан на Підгір'ї,
Красний, красний як царевич,
двайцять років і чотири.

Хлопців тисяч єму служить, —
поклони ся пред ним крале!
На той топір єго яєний
клали Німці много стали,
А на тії порошницї
били Угри злота много,
А той ремінь більше вартий,
як у двоє царства твого.

Ясна нічка в Черногорі,
місяць світить, місяць мріє,
А капітан ходить сумно,
чось му серце в грудех мліє:
Нї топірчик вже не пестить,
нї кресак не обзирає,
Ходить ходить по долині,
Клонить голов тай думає.

„Гей капітан, ти наш пане,
не яло ти сумувати!
Я сьпівак є на Підгірю,
не розкажеш засьпівати?
Я умію пісний много,
ай потрафлю затужити;
Капітане, чи не кажеш?
Може хлопців побудити?“

Онде хлопців тисяч двісті
полягали по убочи...
Гей які-ж бо буйні, жваві,
а які в них бистрі очи!
Бо води ще вни не пили,
хиба кров та буйні вина;
Хлїб їх білий не годує,
лиш жуброва солонина.

А капітан став над ними,
рве пістоля, зводить скали;
Грим!! а збуїв тисяч двісті
на ногах вже поставали:
„Що розкажеш, пан капітан?
Чи палити, чи рубати,
Чи якому королеви
кажеш голов з вязів зняти?“

„Вража голов не пропаде,
заки руска не застила,
Але красна, красна Дзвінка
на вечірки запросила.
Ви підете враз зі мною“. —
„Як розкажеш, і до грани!
Ти капітан в Чорногорі,
а ми твої, капітане“.

Ясна нічка в Чорногорі,
світить місяць з зв'язочками;
З легінями тисяч двісті
квапить Добуш облазами.
А сова десь затужила,
що аж серце в грудех мліє, —
В Чорногорі нічка ясна,
місяць світить, місяць мріє.

„Капітане, заверни ся!
Птаха нужду нам ворожить“.
„Хто то каже?“ крикнув Добуш, —
„Головою най наложити!“
Тай ухопив за пістоля.
„Осьде стою, пане брате,
Ще раз кажу: заверни ся!
Осьде груди, — мож стріляти“.

Так казав Іванчик любчик.
Ви не чули о Івані?
Ей, легінь то був хороший,
перший він по капітані;

А капітан єго любить,
ліпше май, ніж топір з стали.
Як поглянув на Івана,
аж му руки білі ввяли.

„Тобі сором, славний Добуш?
Маєш в землю що дивити:
Задля Дзвінки хабалиці
свого брата хочеш вбити?
Як, ти думаєш, добра душе,
Що та сука тебе любить?
Базаринки твої любить!
Заверни ся, бо тя згубить“.

„Аби-сь дав ми тільки злота,
що наповню сю долину,
Аби-сь дав ми в двоє більше,
то я Дзвінку не покину.
А не хочеш ти зі мною
йти до Дзвінки, — в твоїй волі;
Заверни ся з легінями,
але Добуш — ні, ніколи!“

„Я тебе бих мав лишити?
Я, твій брат, тебе самого?
Того люди не діждали,
тай не діждуть люди того. —
Гай, на перед, гайдамахи!
Де капітан, там і люде.
Дай ми руку, пане брате,
чей гніву вже в нас не буде“.

*

*

*

„Добрий вечер, красна Дзвінко,
отвори, пусти до хати!
Сім сот хлопців є зі мною,
а вже час би вечерати.

Ми принесли срібла, золота,
ми принесли меду много,
Будем їсти, будем пити,
отвори нам лиш небого“.

„Чи то ви там, славний Добуш?
(Ти ся хочеш напивати!
Я ти пива наварила,
буде сьвіт ся дивувати) —
Ей даруйте, любку любий,
що не можу вас пустити,
Стефана ся от надію,
як узнав би, міг би бити“.

„Що ти з твоїм чоловіком! —
Стефанови я не ражу
Тебе й пальцем докинути.
Отвори ми, я ти кажу“.

„Я бо кажу, славний Добуш,
що сегодне не отворю“.

„А я піду на підсіне,
тай з дверми ся сам поборю“.

„В мене двері тисовії,
не злодіям до розлому!“
„Що ти кажеш, гей гадюко?!“
кликнув Добуш гірше грому,
Тай ухопив за одвірки:
як солома все ся крушить,
Двері гримли серед хати, —
аж набій тут в уха глушить.

Ей набою-ж ти зрадливий,
ей набою голосенький!
З капітана кров ся ліє,
впав капітан молоденький.
Впав, конає на мураві,
кров кипяча трави росить,
А капітан кличе хлопців,
тай конає, тай їх просить:

„Як я, братя, вже загину,
то зложіть мя на топори,
Занесіть мя, де найкрасше,
занесіть мя в сині гори,
Там де люди не заходять,
там де пташки не сьпівають,
Там мене ви поховайте,
най Ляхи мій гріб не знають.

„А мій топір золочений
в Дністер-Дунай затопіте,
Нехай знають рускі люди,
нехай знають рускі діти:
Що хто жінці в сьвіті вірить,
мусить марне загинати,
Як ваш Добуш, ваш капітан...
Йой! прости мя — Божа — Мати!“

В Чорногорі сонце сходить,
Чорногора в сьвітлі тоне,
А в скалі там десь глибоко,
там сова десь плаче, стоне.
Але Добуш їй не чує,
бо в могилі вже не чути
Ані пісню Добушову,
ні флояри слезні нути.

Киртчалі.

І ви би-сьте, мої братя,
мої рускі, раді знати,
Що у тім болгарскім краю
за Дунаєм май чувати? —
Що-ж би більше там чувати?
Все як давними часами:
Шабельками Турки звонять,
а Болгари кайданами.

Славне місто Ісмаїлов,
темна нічка го присїла,
Але в замку над Дунаєм
днина ясна, днина біла,
Бо у баші Мегемета
та ся слава обходила,
Що п'ятнайцять років тому,
як му дочка ся родила.

В гордім замку на подвір'ї
смолоскипи запалали,
При кровавім сьвітлі дегтю
музик-банди пригравали.
Арнаути, Яничари
не гуляють — аж ся їжуть,
А гармати, пістолета
раз-у-раз на віват ріжуть.

Так си, брата мої любі,
може кождий зміркувати,
Як то Мегемет Кіяя
знає сьвято сьвяткувати.
Бо то сьвято его дочки! —
Як же він ї дуже любить!
Як за ню би, за Селїму,
то ся Турчин баша губить.

Так любив він, молод будши,
свою Міхаелю бранку,
Що з Георгії привели
му купці раз були в данку.
Але бідна Міхаеля,
скоро дочку породила,
То і Турка молодого
і сиріточку лишила.

І від того, брата, часу
молад баша не женив ся,
І від того, кажу, часу
він на жінку не дивив ся.

Він лиш бідне сиротятко,
лиш Селіму свою любить :
Як она би похотіла,
то ся Турчин зараз губить.

У сьвітлици сьвітла більше,
як у Бога небесами,
А димове ружні-ружні
криють кіри запахами.
А ті кіри злототкані
всю сьвітлицю укривають,
Одаліски молоденькі
бандурками пригравають.

В подушечках, у шовкових
сидить баша знад Дунаю,
А Селіма коло него
красна як та рожа з раю,
Мила як той місяченько,
що тепер лиш в мори змив ся ;
Сам би Господь чудував ся,
як би був їй придивив ся.

„Пері моя зпонад раю,
сьвіте ясний, дочко мила,
Чи ти любиш звук шездари ?
Твоя мати го любила“. —
Тай му сльози ніби перла
по лицю ся покотили,
Тай ті красні русі коси
его дочки примочили.

„Татку любий, татку милий,
як ти можеш так питати ?
Що тобі на сьвіті мило,
як мені би не кохати ?“ —
Так Селіма говорила,
так словами пригортала,
Тай хустинов тонесеньков
личенько му утирала.

Баша плеснув у долоні:
„Най Киртчалі тут приходить!“
Бо най хто всіма краями,
усіма раями сходить,
То не годен нігде в світі
того мужа надибати,
Би так красно як Киртчалі
на шездарі знав заграти.

До світлиці уступає
молодець хороший, жвавий:
Вус маленький, око каре,
волос красний, кучерявий;
А личенько таки лудить,
хоть го трошки снадь присіла —
Доста того, козак гожий,
аж Туркиня ся здуміла.

Тай хотіла шовк-заслону
на личенько заверечи,
Але батько ймив за ручку:
„Нї, не треба, душко, преці!“
То невільник, моя роже,
то є жовняр моїй роти;
Як лиш хочеш, моя душко,
я го скажу заколоти!“ —

А в Киртчалім не инакше,
але кров окропом грає,
Тай вхопив ся під катанку,
там острений ніж тримає;
Гей, коби лиш на подвірю
мої брата знак ми дали,
То уже я вам покажу,
як кого ви називали! —

Бо то знайте, любі брата,
так з Киртчалім річ ся мала:
Що він буде в баші грати,
то й дитина кожда знала;

А Болгари, мавши змову
з кайданів ся увільнити, —
То Киртчалі дав їм слово
нині вечер башу вбити.

Уклонив ся Альбанезець, —
не яло ти ся кланяти! —
„Чи розкажеш, славний башо,
на шездарі ти заграти?“ —
„Грай нам, сину“, каже Турок, —
„тай сьпівай і піснь до того ;
Красних сьпіванок болгарских
ти умієш, знаю, много“.

Ой як став Киртчалі козак
на шездарі пригравати,
Ой як став Киртчалі козак
красні сьпіванки сьпівати,
То Туркинї чорне око
мало в него не втонуло,
Але бо й козацке серце
мало, мало не минуло.

Ой сьпіває він, сьпіває,
аж ту чути три набої ;
На подвірю зашуміли
кервий ріки в три погої.
„Турки, дайте ся в неволю,
бо ваш баша не треває!“
А Киртчалі все то чує,
все сьпіває, приграває.

„Башо, пане“, крикла варта,
„ах, ратуй же життя твого!“
Турчин скочив. — „Ах, Киртчалі,
ах, ратуй же батька мого!“
Вічний Боже, шо робити ?
ратувати, чи колоти?? —
А она би що казалала ?
Бороню го на всі роти!! —

Вибіг баша з голов шаблев
на подвіре, та рубає,
А Киртчалі коло него
братий косить, витинає.
Страшно було ся дивити:
нім годині дві минули,
Всі Болгари християни
у погоях потонули.

В гордім замку над Дунаєм
смолоскипи погоріли;
В гордім замку над Дунаєм
музик-банди занімили,
Труп болгарский у посоках
спить на віки, спочиває,
Лиш Киртчалі ходить блудом,
чорні очи проклинає:

„Чорні очи, ви дівочі,
чи ви в раю ся родили? —
Ні, ви в пеклі у безоднім
у ночі ся виводили,
Що я братий моїх зрадив,
що їх шабля моя їла,
Що-м безчесний, нещасливий!
Коли вна-ж бо так хотїла“. —

Киртчалі, властиво Кирджалі — не було імя власне одного чоловіка, але прозвище розбійницьких ватаг, які при кінці XVIII і з початком XIX в. грабували Болгарію та Македонію. Ті ватаги складали ся з дезертерів та відшукенив турецького війська, та до них приставали й иньші люди всяких вір і народностей. Вони поруйнували важні турецькі міста Копривщицю та Панагюрище, а 1794 злучили ся під проводом Пасван-Оглона, який здобувши укріплений Віддин держав ся тут як незалежний князь аж до р. 1804 і кілька разів побив турецькі війська. Що Кирджалі далекі були від усякої думки про болгарську свободу, доказує факт, що 1804 р. більша часть їх пішла знов під турецьку коменду і рушила до Сербії поборювати сербське повстанє (див. *La grande Encyclopédie*, t. XXI, стор. 548). Чи оповіданє, оброблене Федьковичем, основанє справді на болгарськїм народнїм переказі, можна дуже сумнівати ся; далеко імовірнїше те, що воно основанє на голоснїй свого часу, але з історичного погляду зовсім баламутнїй польськїй повісти М. Чайковекого „Kirdžali“.

Празник у Такові.

У сербскім краю вже давно не чути
Ані Боянів, ні шездари нути,
Як то бувало, доки Бісурмани
Принесли Сербам диби та кайдани;
А ясна фана з краю десь пропала,
Казав би-сь, брате, що під землю впала,
Або зі славов у могилу сіла, —
Ні слиху, брате, де она ся діла.
У давнім місті, у Таківі таки,
Де три Бояни давну славу піли,
Бояни, пісни, нути заїміли,
Лиш Яничари ходять як собаки,
Тай все на збитки Сербів ся питають:
„Чи ті Сербяни, славні раз, не знають,
Де-сь Марко ясен, Кара Дьордїй діли?“
А Серби тихо, гей-би заїміли.
І нич не чути. —

Як то, нич не чути? —

В які-ж то дивні, жалосливі нути
Узяли звони на звінници грати?
Би-сь думав, брате, шо то рідна мати
Над сином своїм умерлим голосить,
І сиву голов бе о домовину,
І ломить руки, тай до Бога зносить,
Нарешті зітхне: „Гину, — йойкне, — гину!“
І на могилу сьвіжу повалить ся,
І вже не плаче, вже не печалить ся.

І чо-ж ті звони нинї так заводять?
Не знаю, братя, того вам сказати,
Але там Серби пара в парі ходять,
Чи би не можна їх ся запитати? —
Бігме не сьмію! — Як-же вни прибрані
У красні шати, у чимбори брані,
При боці шабля у Дамашку бита,
На грудех сьвітять срібні пістолета,
А в око бистре годї аж глянути.
Так квапять чвалом, де веї звони грають. —

„Скажіть, панове, що то має бути?“ —
„В нас празник нині“, — так оповідають
І чвалом далі.

А у монастири
Воскових світич сїм сот засіяло ;
Черці, черниці молять ся з псалтири,
І кожде серце ревне заплакало,
Бо вже неволі стерпіти не може.
Допоможи їм Спасе Христе Боже,
Тай Ти Пречиста! —

Перед образами,
Шо сріблом, золотом, каменем убрані,
Старий владика миє ся сльозами.
І чи-ж не має? — Серби заплакані, —
То Серби, братя, Серби, єго діти!
А батька має серце не боліти
По сиротях?!

Вже го не видати,
Вклонив ся Спасу тай Пречистій Мати,
І зник у віттар. Нарід го чекає,
Чи він не вийде лозу посвятити;
За тиждень преці паска наступає,
А Серби любяць давний звичай чтити. —
Нарешті вийшов.

Що ся людем стало?
Чи блискавиця в Божім дому блисла,
Чи відки може кров турецька брисла,
Що кажде око гранев запалало?
А сїм сот світич перед образами
Світили разом з сербскими сльозами.
І тихо було, бо то сербська фана,
Хто може знати, де, коли ще ткана,
На райских дверех миру засвітила
І срібну свою скатерть розповіла
Як орлі крила.

А Сербяни плачуть,
Як ті, шо неньку умерлу зобачуть.
А звони — звони на звінниці ричуть,
Гей люті змії, шо ся в купу кличуть,

Аби зухвалця на камуз розпасти,
Котрий ся важив писклята украсти, —
Так звони ричуть. А у Божім дворі
Садить ся ладан туманами 'д горі,
Священні піють: „Христе, Боже сьвяте,
Безсмертний, кріпкий, змилуй ся над нами!“
А Серби кажуть: „Нині мем вмирати,
Або розібем Турка кайданами.
Най хто веде нас!“

Як-же, тихо стало? —

Чи в сербскім краю рицарів так мало,
Що ніхто не важить голову піднести,
Би братий Сербів на різник повести,
І сербску фану на шелом двигнути,
А ні, то з нею враз у гріб втонути
На віки вічні?

О, не думай, брате,
Що в сербскім мирі може дехто буде,
Котрий не рад би сїм раз умирати.
Лиш най хто скаже, хто ті ревні люде,
Де кождий рицар, кождий з левом рідний,
На бойовиско днесь повести гідний?
Ніхто не скаже? —

Обренович красний

Ступив наперед, клонить на всі части
І каже: „Братя, най я буду щасний
До бою з Турком нині вас повести
І по славянськи празник посьвятити.
Бо в вечер мусим кровйов ся упити
При грі шездари, при боянській хвалі,
А ні, то будем разом спочивали
На дні могили, а верх нас мурава
Уся кровава“.

„Милош, твоя слава!

Провадь нас з Богом враз на веселиско!“
Так мир гукає.

Він ся клонить низко, —
Чи людем може? — ні, перед Сьвятками,
Відтак владиці, проці в него просить;

А він хрестить го моцями руками,
Сльозов веселов главу сина росить,
Тай дав му фану.

Сонце нїм потало,
То в бісурманських кровях ся купало,
А славні Серби при боянській чели,
При грі шездари празник закінчили.

Сей твір оспівує народне повстанє Сербів, яке випало в п'ятну неділю 1815 р. Відки взяв Федькович сю тему, годї знати, правдоподібно з німецької книжки Ранке »Geschichte der serbischen Revolution«.

ПОЕЗІЇ

1862—1867 pp.

THE END

—

Нічліг.

Гадка в гадку, гадку гоню...
Ах, паси ся, милий коню,
Маєш трави, маєш квіти,
Поведу тя напоїти.

Сходить місяць, сходять зорі,
Всюди тихо як в поморі;
Коню, брата, ляж спочити,
А я зброю йому острити.

Га, дивіть ся, як сияє,
Аж ми серце розпукає!
Поклади ся также в квіти, —
Доки час тя напоїти.

А я ляжу трошки спати...
Ні, волію плащ узяти,
На мураві го роздіти,
Тай шездару настроїти.

Як ся струни відозвали!
Га, а щож би-м заєспівали?
Чи за долю, чи за милу? —
Ні, єспіваймо за могилу.

Д у м к а.

Ой лишть мя, най думаю,
Доки сьвітла, доки маю,
Бо як зложуть в домовину,
Там думати вже покину.

А хоть в гробі задумаю,
То ні в сьвітлі, ані в маю, —
Біла черва точить груди,
Вся то моя думка буде.

С и р о т и.

На зарінок сонце гріє,
Де ся хлопчик з щеням грає;
Чи мороз, чи вітер віє,
Щеня, хлопчик не питає.

Ба і сонця ще не видко,
Зпоза сьвіта, зпоза хати,
Хлопчик кличе на песятко,
Тай ідуть обоє грати.

А хоть сонце не сьвітило,
Хлопчик мусить з щеням грати,
Бо хоть грати їм не мило,
То їх гонить — добра мати.

І так грають Божа-днина,
Чи мело, чи сонце гріло,
Бо і хлопчик сиротина,
Бо і щеня осаміло.

Бервіноқ.

Хтось посїяв го на ринку,
Підливав го Божу днинку;
Але зіле ся не рушить,
А він бідний голов сушить:
Молодецький ти мій раю,
Що робити вже я маю,
Відки глини доносити,
Де водиці запросити,
Чи у Дону, чи в Дунаю? —
Молодецький ти мій раю!

Не нуждуй ся, ні, небоже,
Твоя щирість не поможе,
Ані глина, би з Загіря,
Ні водиця, би з Заміря.
Але тужиш, милий друже,
За бервінком ти так дуже,
Не на міські ринки тра ти:
В гори, в гори го шукати! —

Шельвах.

Ой та нікому так, нікому,
Та як жовнярю молодому
У кабатинці, у реміню
Ходити шельвах по каміню,
Ой та по зимнім, зимнесенькім
У кабатиню тонесенькім.

Ой ходить шельвах по морозі,
А камінь тріснув на підлозі;
Ой камінь тріснув, жовняр свиснув,
До себе ціпко ївер притиснув,

Тай білі руки ломле, гріє,
Що аж му серце в грудех мліє...
Ой серце моє крем'яное,
Чому не тріснеш й ти на двоє?

Укрив ся місяць зороньками,
Заплакав жовняр сльозоньками;
Заплакав жовняр сині очі,
А під ногами сніг скрегоче.
А жовняр ноги підймає,
До місяченька промовляє:
„Ти місяченьку, перекрою,
Не дай ти Боже долю мою!“

З і л є.

Ой ворон коник, та вороненький,
Та молод улан, молоденький,
Та повалив ся до сіделця,
А кров заграла право з серця,
По улану молодому,
По конику вороному.
Шпурив палаш, шпурив піку
На шовкові трави;
Тільки долі, тільки віку,
Тільки твоєї слави!

Ой сьвітить шабля, сьвітить дуже,
А коло шаблі піка тужить;
А молод улан подивив ся,
Тай на мураву повалив ся;
Покотив ся тай конає,
До камратів промовляє:
„Моя зброя онде сьвітить —
Вам ю, братя, даю,
Лиш добийте, доколїте,
Най ся не караю“.

„А як я, братя, вже застигну,
То загребіть мя під калину.
Тай затужіть, коли би воля,
Одну ми пісню із Подоля,
Другу думку з Чорногори,
Щоби чути аж за море ;
Третю прошу засьпівати
При зеленім гаю,
Щоби вчули всі дівчата
На козацькім краю.

„А як дівчата будуть чути,
То накопають м'яти, рути,
Але барвінку много, много,
Бо то для мене молодого,
Тай насіють доокола,
Коло улана-сокола,
Щоби цвили, процвітали
Як зимі, так літі,
Щоби пташки щебетали
В барвінковім квіті.

„А я се, братя, як учую
Аж під могилу глибокую,
Тай вийду нічков, нічков в маю,
Тай ся подивю, погадаю :
Були братя, не видати,
Гули пісні, не чувати ;
Лиш то зіле по могилі,
Ве ся без розлуки ..
О дівчата красні, милі,
Ніт як ваші руки!“...

Л и с т.

Ой два жовнярі молоденькі
Та як два братчики ріднесенькі
Сиділи нічков мая в маю,
В Веронї-місті, в волоськім краю ;

Сиділи нічков тай тужили,
Ані словечка не говорили,
Ані словечка половину.
А місяць сьвітить як у днину.
Сховав ся місяць в ясні зорі,
Один ся жовняр дивить 'д горі,
Другий клонить головочку
Як та пташка до листочку,
Як та пташка-соловіє,
Коли серденько в нему мліє.
Тай промовив тихо, тихо :
„Камрате-брате, як ми лихо !
Не додержу“.

„Ой брате милий,
Ти мій сокілку білокрилий,
Зіпри ся, душко, ми на груди,
Та чей ти зараз легше буде,
Та і головка перестане,
Та і серденько відовяне.
Лише не плач ти, мій соколе,
Бо моє серце ся розколе ;
Не плач, Васильку, збудь ся жалю,
Я тя не пущу до шпиталю“.

„Ой пустиш, брате, що робити,
Коли мині би вже не жити.
Але коби хоть написати,
Та написати, защебетати,
Як соловійко в темнім гаю
До моїй ненечки, що ї маю,
До моїй-неньки рідненької,
Та як зазульки сивенької ! —
Ой брате милий, милесенький,
Та як мій рідний, ріднесенький, —
Маю осьде два крайцарі
На голоді наскладані :
Возьми їх, брате мій, любчику,
Ти щирий, щирий мій голубчику,
Та пійди рано до крамниці,
До крамниці як сьвітлиці,

Тай купи собі два листочки
В купецької дочки, Волошочки ;
Оба листочки паровані,
Позолочені, намальовані
Серединов як калинов,
Беріжками меріжками,
А по кінцях як звоздички,
А все дрібненькі, невеличкі. —
А як я, братчику, вже загину,
Витеш ми трумну-домовину,
Та помалой доокола,
Зложи в ню брата як сокола.
Тай сядь собі темнов нічков
По кінець віка, перед сьвічков,
Тай возьми листи намальовані,
В купецької дочки покуповані.
Та возьмеш перо білесенькое,
Тай возьмеш писати, порошок,
Словечками ворошити,
А сьлозами посипати,
Ліпити обручков,
Щоби знала моя мати,
Що твоєв то ручков.
Щоби знала моя ненька,
Що легше конати,
Як є ручка вірнесенька
Листок написати. —

Хто ся Богу молить ?

(Повість.)

Потало праведне вже було в Черногорі,
Накинувши на ню багрові свої зорі ;
А дзвони на округ просили люди вірні
У сьвітлі церкви волоєькі до вечірні ;

Як я, трудний ходом, не чувши собі ніг,
Тягнув ся до села гостинцем на нічліг. —
Іду я, що іду, аж тутки на горбочку
Стояла, ніби то вечерная зірничка,
У позолоченім барвінковім віночку,
У яворі-маю Пречистої капличка
Під золотим дашком, а коло неї чур
Студеної води, як срібнесенький шнур.
І не одна душа здихала тут глибоко;
Бо не лиш явори та квіточки шовкові
Клонили ся низенько Матїнці Христовій,
Але і многий мир поклони тутки бив,
По грошику метав, по свічечці ліпив,
Тай говорив собі сердешно Отче наш,
Як наші пан-отці малими учуть нас.

От повернув і я на хвильку до каплички
Сказати, що-м умів, напiti ся водички;
А припочивши тут при чуркалі май-май,
Пустив-єм ся далі гостинцем по під гай,
Що так маїв на праворуч долину
То в ялину, то в бук, то в явір, то в калину.
Аж дивю попід гай: рубає чоловік
У піч так квапно дров, що видиш ні в той бік,
Що „помагай Біг вам!“ до него ся честує, —
Але в одно, в одно усе лиш дров пилює.

„Га, думаю собі, що може вражий син!
По Божих церквах не перестав ще дзвін,
А він собі ба й ба, і каманак не скине,
Але пилює дров, — чи ніби світ вже гине?
Ой Божечку святий, коби-м так не трудний —
Гадаю я собі минаючи — а чий
Би ти попамятав, коли ся в ліс ходило!
Таких би ся тобі, небоже, приліпило“.
От так сердитий я ідучи си гадав;
Аж тут — ой Госпідку, небесна твоя воля!
Як дуже ся я зляк, — утни мене неволя,
Коли не перший раз! — бо видиш, ангел став

Перед очима ми, над головов зірниця,
В обидвоїх ручках горіла му витиця,
А личенько єго сияло мило-мило,
Аж мало серце ми в грудех ся не стопило.
І як він так стоїть, тай так до мя говорить :
„Скажи ми, як гадаш, хто з них ся молить тут :
Чи люди тамтоті, що он поклони бють,
Чи той там чоловік, що онде бардов творить?“ —

„Ей, де-ж би — кажу я, — тот чоловік в діброві?
Гій завтра вже не день, пилює дров у піч“. —
„Так, дров пилює він до печи бідній вдові!“ —
Промовив Херувим, тай десь подів ся пріч.

Золотий лев.*)

Ой леліяла го, колесала,
В шовкове піре спати клала,
Волоськов піснев го коїла,
Росов дунайськов го поїла.
А як поїла, говорила :
„Ой синку мій, дитинко мила,
Рости ми буйний, як то сине море,
Рости ми красний, як ті чорні гори,
Рости хороший та гойний
Як Сокіл, батько твій покойний“.
Ой так казала бідна вдова,
Та зашуміла як дуброва,
Та все шуміла, щebetала
Над своїм сином, що одного мала,
Аж виріє козак Соколович
Хороший, красний як попович.

**) Левом називають в коломийських і буковинських горах золотий реньський.

Гой ріже тамбор в три набати :
Задумав цісар бранку брати,
Ой та не мало, тай не много,
Лиш триста тисяч без одного,
А все хлопці, а все руські,
Під канони, під французькі,
А під кулі спижевії,
Під гранати вижевії,
Що де гряне —
Триста гине,
А де гукне,
Серце пукне.

Зїхали ся да капітани,
Та майори, та гетмани
Та до славної до тої
Вербецирки Чернівської,
Та стали писати, малювати,
На папери затягати
Соколї очі і чорні брови,
Якого роду, якої мови ;
Тай писали, порошили,
Того взяли, того лишили.
Аж Соколович, вдовин син,
Під цісарський став аршин.
А вербецирник не може вдати,
Козацьку вроду написати.
А гетман крикнув на жовніри,
Що стояли коло міри,
Аби за хвильку, за годину
З цісарського замку-магазину
Принесли три шаблі, три рушницї,
Сто набоїв, порошницї,
А три кабати з премудерними
Гузичками а сріберними,
З вилогами як калина,
А все для Сокола, Соколового сина.

Гой та ріжуть тарабанчики
Машерують новобранчики,

Новобранчики соколи, —
Займив Цісар в чисте поле,
На лукаву Італію,
На кроваву баталію.
Ой та не мало, тай не много,
Лиш триста тисяч без одного,
А все хлопці, а все руські,
Під канони, під французькі,
Круто-руто поверчені...
Новобранчики засмучені:
Бо де гряне, —
Триста гине,
А де гукне —
Серце пукне.

А вдова-мати так казала,
Не казала — щebetала:
„Ой синку мій, єдинчику мій, соколе,
Пігнав тя Цісар за кордун у поле;
Але я пійду хата від хати,
Тай буду прясти, запрядати.
Ой буду прясти темненької нічки,
Тай буду прясти не ївши, без сьвічки,
Аби лиш грошики збити,
За тебе, синку, заплатити
У Цісаря молодого,
Чи схоче мало, чи схоче много.
А ви кроваві мої пальчики,
Розпадайте ся на кавальчики,
А кождей кавальчик на три часті,
Аби то богато, богато впрясти,
А впрясти тоненьку як шовк прежу,
Бо тото, ой тото за мого,
За мого сина молодого! —
Хоть очи плачуть, я ще добре вижу“.

Так казала бідна вдова,
Та зашуміла як дуброва,
Тай приклонила бідну голов
Під куделев, під мозолов.

Приклонила, не здіймала,
Кроваві ручки на хрест клала.
А у жмени тулить мати
Золотого лева,
Щоби сина викупити,
Сина Соколева.

Х у с т а.

У кроваве море сонце ся топило ;
Молоденьке дівча золотом ї шило.

Золотом ї шило, мудро забирало,
А личко-лелію сльозами вмивало.

А як ї ушило, к серденьку тулило,
З буйними вітрами соколом пустило.

Буйні ви витрове, буйні як дунаї,
Занесіть хустину, де серденько знає.

Де серденько знає, де серденько тужить,
Де коханє моє осударю служить.

Осударю служить в уланськім наборі —
Гоя золотая, гоя з вітром 'д гори!

А як ти ся здане, що голубчик гуде,
Станеш золотая, то мій любчик буде.

В него коник карий, зброя як позлітка, —
Падь му на серденько, як рожева квітка.

А як спить він може, прошу не збудити ;
А як вбили, — Боже! — личенько накрити.

Г у ц у л қ а.

Ой на снігу, на морозі бриндушечка сина;
Оттак і я, люди добрі, собі сиротина.
Та коби-ж то сиротина без роду, без роду, —
Але-ж бо то ївер цісарський сушить мою вроду.

Ой ївере-ж ти, карабіне! та як я бідую!
Хиба возьму три набої, тай тя наладую;
Та як набю, наладую, тай стрілю, тай стрілю,
Щоби кулі засвистали на славнім Підгір'ю!

Ой свиснули карабіни, ой свиснули ясні,
Аж учули в місті Львові летіники красні.
Ой слухайте, летіники, я гину, ой гину!
Не дайте ми загинати, — я вас не покину.

З думи „Диганца“.

I.

...Але не спиняй ти серденько дівоче,
Коли залеліє як маковий цвіт,
Коли покохає де знає і хоче,
Коли процвітає лелієв му сьвіт.
А раз нам сужено на сьвіті тривати —
А кільки триває на макови цвіт?
Від нині до завтра — сли можна вгадати.
Любіть ся сердешні, любіть ся, любіть!
Бо прийде, кохані, нещасна година,
Упадуть морози, упаде й зима,
Змарніє лелія, обсуне-сь калина;
Ти хочеш гуляти, а сьвіта нема.
Тогди ся обізриш як сонечко лїтне,
Що в мори ся топить, бо лїто мина;
Тогди лиш заплачеш: „Ох серденько бідне,
Чому не гуляло? Не моя вина.

І місяць сьвітив ти, і сонце ти гріло,
Діброва сьпівала, гудів тобі гай.
Чом ти не сьпівало, чом ти не гуділо?
Чом ти не гуляло? "... Гуляй-же, гуляй!

II.

Легінь до Циганки :

Будь здорова, гарна любко,
Лечу в гайдамахи!
Та буду, та буду гуляти-гуляти
Зеленов ліщинов, як сивий сокіл.
Най тратить ся дедя, най топить ся мати,
А я собі паном на руский окіл
Сардак з кармазину на плече закину,
Крисаня у павах, під золотом ремінь;
Сто хлопців за мною, — не дбаю, хай гину,
Хай згину опришком, аби як легінь!
Хай буде й без сьвітла в зеленій діброві,
Хай гину, де Господь присудить ми сам,
Аби лиш не в ляцкій безчестній окові,
Аби не підданий проклятим Жидам.
А люди що скажуть, я тому байдуже:
Я Русин, я Гуцул, я знаю, що я!
Заграй-же ми вітре, зашум-же ми луже,
Бо я вже опришок! — Гий, думо моя!

Н е з н а ю .

Вернула ся весна красна
До нас у гостину,
Принесла нам від Боженька
І рожу й калину;
Вернула ся й зазуленька,
Вернули й соколи,
Лиш братчик мій не верне ся
Ніколи, ніколи.

Не верне ся товариш мій, —
В глибокій могилі!
Ох дайте-ж ми камратчики,
Подайте ми, милі,
Подайте ми зза лужечка
Фляюру кручену,
Най піду я на кладбище,
До брата в гостину.

Ой піду я на кладбище
Де братчика маю,
Тай стану му у зголовах,
Заграю, заграю;
Заграю му я Добуша,
Заграю і руди,
Заграю все, що де любив, —
Чи буде він чути?

Не чує він, не чує він!
Най з Богом спочине,
А я єму гравати-му
Що днини, що днини.
А чо'ж бо я граватоньки
Не маю, не маю?
А хто мині гравати-ме? —
Не знаю, не знаю.

З поеми „Квіти-діти“.

Ох Боже мій милий, і ти его бачиш,
Як він ся низенько на квіти склонив, —
Тай з ним не затужиш, за ним не заплачеш?
Хиба то не ти му сю долю судив? —
Хиба то не твої кохали го гори,
Ті гуцульські гори, бервінковий край? —

Хиба то не твоє занесло го море,
Де люди не руські, не руський ручай?
Де сонце тя топить, а преці не гріє,
Де вітер тя сушить, а преці не віє,
Де й камінь сьпіває, лиш Русин мовчить? —
Ох Боже мій милий, там Русину жить?

На добраніч, серце, на ніч,
Доки зорі зйдуть,
Доки білі квіти-діти
Погуляти вийдуть.

Сему=тому, хто цурає=сь свого дому.

Та чого-ж ти так раненько
Коника сїдлаєш? —
Вже-ж не інак, пане брате,
Іхати гадаєш.
Їдь си, брате, їдь си, милий,
Знаю твою гадку:
Ти гадаєш покидати
Ріднесеньку матку,
А самому потребувати
На сторонські люде;
Лиш не знаю, пане брате,
Чи ти жаль не буде.
Бо то в нас лиш подорожний
Просить ся до хати,
В нас лиш ходять за ворота
Гостя зустріати.
А на тії то сторонї
Хиба тя зустрічуть?
Лиш мене би запитати,
Як они калічуть.
А ніхто тебе не вийде
І оборонити;

Ти би плакав, а тут ні з ким
Навіть затужити. —
Бо то в нас лиш на Вкраїні
Ще зазульки чути;
На стороні, пане брате,
Вже єї не буде...
Бо то в нас лиш на Вкраїні
Тепле сонце гріє,
Де ні станеш, де ні глянеш,
Всьо щечече, піє.
Ох та піє, брате, піє,
Серця добуває, —
А хто хоче засьпівати
Там нехай сьпіває.
А хто хоче говорити, —
Могил много-много:
Говори си, пане брате,
Чи-ж нема до кого?! —
Є з ким, брате, говорити
Завтра як сьогодні,
Є чим серце наситити
Молоде, безодне;
Є чим віки наповати
Молодецьку гадку, —
Чо'ж кидаєш, руський сину,
Україну матку?
Чо'ж кидаєш, недовірку,
Рідне Запороже,
А сам ідеш — у калюгу?
Жаль ся моцний Боже!!

Гайда, братя, на аренду,
Та вам куплю пива,
Лиш розрадьте нашу неньку,
Щоб ся не журила! —
Бо вна думов го поїла,
Славов го плекала,
Свого серця му кроїла
Та — чого-сь діждала?
Трохи Німця, троха Ляха,

Решту Татарчати..
Ох не плач лиш, не жури ся,
Україно мати!
Хто наважив до калюги,
Помагай му Боже;
А ми, братя, не покинем
Наше Запороже.
Бо на тіім Запорожі
Хата на помості,
В пані матки-України
Будемо за гості.

Д у м қ и.

I.

Болить мене головоньга,
Від чого — не знаю;
Зв'язав би я китайкою,
Китайки не маю.
Пустив свою китаєчку
На море, на море:
Плини, моя китаєчко,
У гори, у гори.
Вийде мати воду брати,
Тай тебе спіймає,
Стане тебе ба й питати:
„З якого краю?“
А ти кажи, шовковая:
„Від сина гостина!“ —
А як тебе питати-ме:
„Чо' кровю крашена?“
А ти кажи, китаєчко:
„Цісарська слава
Красить наші китаєчки
Кроваво, кроваво“.

II.

Межи двома гороньками
Сходить місяць зороньками.

Лишіть мене, товариші,
Соколики сиві,
Лишіть мене, — ви сьогодні
Дували щасливо,
А я тужив, я журив ся
Цілісіньку днинку, —
Лишіть мене, голубчики,
Одну лиш годинку
Проспати ся на місяці, —
Най ми хоть приснить ся,
Що я дома розвернув ся
В запашній травиці :
Милий вітер провіває,
Кучерями носить,
Та росою холодною
Личко моє росить.

Затропотів тарабанчик,
Горністи*) зарули, —
Я схопив ся до кучерів, --
Би-сь думав: не були. —
Лиш росиця, як бувало,
Личенько полоче, —
А хоть трави не полочуть,
То полочуть — очи.

III.

Злетів сокіл понад окіл,
Я його не бачу :
Сльози ми ся закрутили, —
Та чого-ж я плачу ?
Тихо, серце, тихо моє !
Є і в мене крила,

*) Горністи (Hornisten) — сурмачі, трубачі військові.

Лиш що мокрі, мокресенькі:
Сльозонька зросила.
Але завтра рано в ранці
Вже відсидів решту, —
Прийде капраль молоденький,
Випустить з арешту;
А я стану против сонця,
Висхнуть мої крила, —
Боже милий! як полечу!...
Лиш коби не били. —

IV.

Ой жовнір я, легіники,
Ой жовнір я, жовнір!
Коли мені не вірите,
Дивіть ся на ковнір.
Який же він мальований,
Який же він красний, —
Який же він окований...
Сьвіток мій нещасний!
Чи може ти, моя ненько
Не біла поклони,
Чи колачі не віддала
Кумам по закону,
Що вни мині таку долю
Зелізну судили? —
Бодай же вас, батьки-матки,
Та злидні побили!

Попід гору високою
Крутії дороги;
Не знаєте, батьки-матки,
Як то болять ноги,
Блукаючи з залізної
Од краю до краю.
Гой піду я, батьки-матки,
З конем до Дунаю,
Тай тручу я залізною
В дунайську долину,

А сам собі на коника,
До неньки долину.
А в ненечки старенької
Хати на помості;
Коли з долев не утону,
То буду за гості...

V.

Ходжу — блуджу по дорозі,
Серденько ми мліє,
Оберну ся к Буковині,
Чи вітер не віє. —
Ані вітер не повіє,
Відки серце хоче;
Заплакав би на доленьку,
Не служать вже очи.
Повій вітре, повій буйний,
Відки тя чекаю,
Та привій ми хоть листочок
З козацького краю,
А з нашої Буковини
Мальовану квітку,
А від мої миленької
Китайку-позлітку!
Нехай очи повтираю,
Головоньку звязу;
Нема кому поскаржитись —
Я квітонці скажу.
Вона скаже другим чічкам,
А другі знов далі — —
Будуть моє тяжке горе
Усі чічки знали.

П у г а.

Поема.

Мому брату Семенові
(В Новосілці) Костюкові
На поклін,

Аби згадав часи тії,
Коли були в Італії
Я і він.

Коли в одну неділеньку
Ранесенько з ранку
Відшукав товариша
На високім замку.

Молили ся, журили ся
Та і ще журили-сь :
„Брате милий, товаришу,

Ми ще не нажили-сь !
У нас думка козацькая,
Козацькая воля,

А прийдець ся погібати
Вовкам в чистім полі“...

Не погібли, вернули ся,
А преці бідуєм ;

Через біду, через тяжку
За себе не чуєм...

Нічо тото. Ми биймо лиш

Що днини поклони,
Аби нашій тяжкій біді
Задзвонили в дзвони, —

Задзвонили, видзвонили,
Ще й переклепали,

А ми собі молоденькі
Таки погуляли.

Чи є ще в вас, товаришу,
Мій образ на клинці,
Що-сь ми видер силоміцю,
Як був раз в гостинці ?

Чи просиш го ще і тепер
Щодень до вечері?...
Спасибіг ти, товаришу
Мій милий та щирій!

З нас ся люди дивували,
Собі говорили,
Що ми гроші викопали,
Та ті нас здружили.
А в нас гроші — чисті душі,
Усі то маєтки...
Що їм в голов не містить ся:
Мерщій у калитку. —

I.

Мати сина леліяла,
Та утіхи сподівала-сь. —
Сподівай ся, удовонько,
Синок виростає!
Як той явір над водою
У волоськім краю,
Так твій Семен молоденький
Росте, виростає.

Дав Бог і сьвятий вечер миру.
Уведе радість; Господь сам
Сідає з домом до вечері,
Сам просить прощі ворогам.
І топить ся у серці пізьма
Як лід на сонці. — За столом
Ведеть ся бесіда утішна.
Уведе рай. — А вздовж селом,
Де дівчина яка леліє,
Де син у батенька гуля,
Уведе коляда і пів-сь...
Як не була! —

Прийшли нарешті і мясницї.
По всім селі гуде,

З дівок стали молодиці,
А з парубків — люде.
І-гу! —

Лежить собі та на постели
Вдова, як паня, в подушках ;
В печи огонь пала веселий,
Та гріє хату. — З гонти дах ;
А що за хата ! як воскова ;
А образи вам, образи ! —
По лавичу на пядь покровя,
Подекуди і в три рази..
А на ослоні, против печи,
Сидить леґінь, мов кріля син,
Тай на сонілці си щєбече ;
А вдова дивить ся з перин,
Та з радощів аж Богу-сь молить,
А їй Семен собі соколить. —

Не вигравай, леґінику !
Далеко тя чути ;
А ту прийшли охвицери
Та возьмуть в рекрути.

Нехай беруть, кілько хочуть,
А я не бою ся :
Кінь вороний, сам молодий, —
Я ще вислужу ся.

Добре тобі, мій Семене,
На воронім кони :
А ненечка старенькая
У слізеньках тоне. —

II.

На кровавій Італії темна ніч ;
Утікають жовніроньки з міста пріч.

Знемогли ся небожата ;
Треба конче спочивати
У гаю
На краю.

Попід гаєм зелененьким чорний дуб,
Що високий, що широкий, а що груб !
Там жовніри ватру склали,
Наоколо посідали :
Де хто впав,
Там і спав

А пугонька на дубі : пугу ! —

Капраль :

Коли біда, то є і друга.
(Пуга кричить ще раз).

Один жовнір :

На зуб !

Капраль :

А піла би тому —
Лиш я міркую вже, кому.

Другий жовнір :

Ану, полізу та злапаю ?

Капраль :

Та лїзь.

Жовнір :

(виліз на дуба тай пугу ймив).

А-га !

Третій жовнір :

А маєш ?

Жовнір (з гори) :

Маю.

Усі:

Ану давай ї лиш сюда.

Четвертий жовнір:

Яка-ж велика та руда!

Агі!

Пятий жовнір:

А що би з нев робити?

Жовнір-Поляк:

A ogień na со? Мем палити.

Кадет (надбігає):

Was ist? (Вздів пугу, вириває).

Gieb her! — Du armes Mistvieh!

Спечу собі, та буду їсти.

Оден молодий жовнір:

Агі на тя! — Хто їсть сю птаху?

Кадет:

Was weisst denn du, du рекрутяго!

Молодий жовнір:

А знаєш, що? коли хоч їсти,
От байда хліба ти май-май!
Ще й солонина є в тайністрі.
Бігме, що дам, лиш не карай
Бі! — Диви, яка вна бідна!

Кадет:

Але, що даш?

Молодий жовнір:

Ну, дам, і бігме!

Кадет:

Da hast! (жовнір взяв пугу тай пустив).

Ist das ein — дурний хам!

Капраль (дрімав, схватуєть ся):

А цитьте-ж хлопці! (Лісом крик):
Auf! Allarm!!!

III.

У море сонечко заходить,
Щоби гарненько ся скупать,
Бо цілий день у крови бродить.
У чийй? — на що вам питать?
Не доста знати вам, що бродить?
От лучше, братя, ся спитать,
Чого таке червоне сходить,
Коли ходило ся купать? —
Не треба много тут розправи:
Волоське море все кроваве,
А праведне як впало в кров,
Так сходить знов.

А над Маджентою горю
Стоять гармати:
Муть стріляти!

Леліяла, колисала,
Та утіхи сподівала-сь...
А чи-ж тобі не утіха,
Удовонько-серце?
Заревіли в оден голос!
Як цвіт на коверці
Посипали-сь червоні ріки...
Замовкли на віки, —
Та не они;
Ваші сини,
Сини ваші милі!
А прокляті
В одно тратять,
Карію розбили;
Лягло як рій:
Лежить і твій...

Лежить собі молоденький,
Замок чорні очі,
Під тим дубом зелененьким,
Де спав сеї ночі.

IV.

Угу! —

Крадеть ся місяць зза цвинтарий,
Такий черлений як опир,
Зза ліса сунуть чорні хмари,
Гадав би: суне монастир,
Та хоче умерлих покрити,
Що он біліють як зима,
Бо йде опир кровцю їм пити,
А в їх кровці уже нема.
А він розідре білі груди,
Ті руські груди, що як спіж,
Та серце, серце гризти буде.
А що самий си не доїш,
То діти твої будуть ссати:
Вовки, куницї, пси прокляті;
А що і сим бісам не гоже,
То вороня їм допоможе. —
Угу!

Серед кровавого дугу
Лежить си жовнір під дубцем,
Накрив си очі рукавцем,
Накрив личко собі козаче, —
Плаче.

Рад би ся на бік обернуть, —
Не годен; бо кровці чимало
Стекло з его, — в пісок потало.
Французькі туни лихо бють, —
Чому не трапили від-разу?...

Дивіть, вовків яких там лазить!
Там борше іранатира рвуть;

Не стало, — капралья вже друть ;
Не стало, — вже летять до того
Жовнірика молодого,
Що го мати леліяла,
Та потіхи сподівала-сь...

Простибіг, мамко, за услугу ;
Прийми хоть душу, Боже...

Угу!

Тай пустила-сь сіроманцям
Прямесенько в очи :
Не будете розтягати,
Кого вам ся хоче !
Об'їдала-сь, кровавила-сь,
Що сили ставало ;
Він ї не дав Німцям, -- вона
Вовкам го не дала. —

Угу!

V.

Дав Господь свѣт-вечер і другий,
Дав радість, дав, дав благодать.
В хатах сідають вечерать, —
Сідають, щиро-сь Богу молють
За єго дар, за єго волю,
Що між царями свѣятий лад,
Що їх сини прийшли назад,
Що вздріли їх при своїм столі ; —
Але не всі оттак ся молять,
Не всі, не всі. —

Дехто в тузі

Сидить та сина споминає,
Що десь тепер в далекім краю, —
Хто знає, може і не їв. —
Дехто вечерять і не сїв, —
Не сїв, бо серденько ся коле
На-поли. — Не діжде-сь ніколи, —
Ніколи не діжде-сь !
Сидить не ївши, сѣрце рве-сь...

То свят-вечер! Бодай тому
Такий, — я знаю лиш, кому!

А як у вдовинім дому?
З вікон палає як з палати,
В медах купаєть ся вся хата,
А удова си за столом
Радіє своїм соколом,
Що повернув ся з того краю,
Де наших трутов напувають,

Попи не ховають, —

Вовки розтягають. —

Вдова собі так розважає:
А хто ся лучить там здоров,
Той мусить випить зі старов. —
І я там був із колядов,
Тай — ніде правду діти —
Гей підхмелив ся; бо — адіте —
Удовонька, як та голубка,
Все кубочок мені по кубку, —

Все гай!

Нехай

Здоровенька і відповість,
Коли не ладна моя піснь. —

Лиш та пуга там не була:

Она в Італії

Сидить собі на дереві,

Та з голоду мліє.

Угу!

До Михайла Дучақа

у славній Заставній.

Аби того нагадав,
Кого братом колись звав,
Кому казав: „Ріднесенький!“
Кому казав: „Друже!“

Не жури ся, бо й я журю-сь".
Та я вже не тужу...

Або-ж та береза на цвинтарі тужить?
Мовчить та біліє як яра зима.
От так і той жовнір, що в цісаря служить:
Хоть серденько мліє, а віри нема
Ні від Бога, ні від людей —
Листок серед моря:
Одна филия прибе до дна,
А друга рве 'д горі.

Ох филі ви, филі, чорні та студені,
Коби-ж то до вас я примівки хоть знав! —
Сказав би я нести-сь до рідної нені.
Як лебідь той білий на вдвіря би впав,
Тай засьпівав, заголосив усіх сьпіванок, —
Ненька би ся здогадала, що то їй синок,
Тай вибігла з хати. „День добрий ти, мати!
Із далеку гості, чи є чим вітати?“
„Є, сину єдиний, меди є, є вина“. —
„А врода, здоровля?“ — „О вже — дякувать!“
Частуй собі, моя нене,
Милійшії гості,
А я піду, тай наплю ся —
З високого мосту...
Ні чарочкою пити-му,
Ні мід солоденький,
А напеть ся на намулі
Твій син молоденький.

Попід воду блукати-му,
Свою вроду шукати-му...

Вродо моя мальована,
Вродо моя красна!
Літа мої молодії,
Доле моя щасна!
В мене дома меди-вина,
Хата на помості —

Верніте ся коханії
Хоть на днину в гості!

Моя мати ткаля
Та шваля —
Моя мати дбала,
Та дбала,

Посправляла кармазини,
Все казала: „Мому си́ну“.
А тут єму нема кому
І личко накрити.

Чому-сь мене, ненько моя,
Люба моя,
Сиза моя,
Не навчила хоть тужити?

Притулив я личко до калини,
Та тужив я з вечера годину. —

Ніхто мене не розважить,
Слізеньки обітре.
Повій мені з Буковини
Чорногірський вітре,
Та привій ми від братчика
Щирую пораду:
Де я бідний пригорну ся,
Голову покладу?
Хто мя буде поминати,
Як марне загину?
Хто посадить у головах
Червону калину?
Хто заплаче надо мною,
Мисочку покладе? —
Не забудь мя, товаришу,
Названий мій брате!
Ні! ти мене не забудеш:
Не так ми-сь любили,
Щоби ми ся забували,

Товаришу милий!
Як ти сядеш у суботу
Вечероньку їсти,
Як принесе поштаренько
Невеселі вісти, —
Не жури ся, сизокрилий,
Така уже доля!
А в неділю скоро з церкви,
Чини-ж мою волю:
Збери наших легіників,
Що їх буде сила,
Та висипте при дорозі
Високу могилу,
Та насадіть на могилі
Бервінку та руті:
Будуть іти дорогою
Сердешні рекрути,
Нарвуть собі, затичуть ся,
Слізоньки обітруть —
Порозносять наші квітки
У всі чотири вітри,
Тай розкажуть, — не про мене,
Не про мою долю,
А про тебе казати-муть,
Брате мій соколе!
Все про тебе казати-муть,
Сизий мій та ясний!
Як ти твого товариша
Споминаєш красно. —

Новобранчик

ПОЕМА.

Костю Горбалеви на поклін,

аби згадував 2-го німецького просимця 1852. року, коли мене обстригли.

Прольоґ.

Братіку мій, не цурай ся
Хоть ти оден сего бранця ;
Не цурай ся єго сліз,
Що в поклонї ти принїс.
Бо го люди на кеп від себе прогоняють,
Нїби коли в латю, то він вже не їх, —
Де кури не піють, де дзвони не дзвонять :
„От там ти — та там ти!“ справляють на сьміх.
„В нас хлїб нї вродив ся, нічо не зібрали“ —
Так люди до його, тай замкнуть ся в клїть.
Бодай ви сьвятого таки не діждали,
Коли сьпівакови кавалка вже нїт!
Абож я го, люди, за дармо в вас хочу ?
Я буду сьпівати, му серце топить,
Я буду робити, аж вилізуть очи,
Лиш дайте прожити, між вами прожить,
Гарненько-мирненько, як в вас то живеть ся,
Де Пречиста Божа за столом сидить,
За тисовим столом із вами посполом.
Ох братя панове! аж серце ся беть,
Аж душечка в менї крильми собі збила —
Зриват ся летїти, залізячко дзур!!
Богдай ворогам ти, не нам ти дзвенїло!
Сьпївав бих — так годї, ведуть в калавур...
А другий раз не му вже вас
Морочить в сїм ділі:
Коли Нїмці не застрілять,
Самий ся застрілю ..

Темна нічка, невидненька, -
Сидить вдова старесенька.
Сидить вдова коло стола,
Тяжко, важко плаче,
За дрібними слізоньками
Сьвітонька не бачить. —
„Синку ти мій, щирість моя,
Серденько вже знає,
Що я тебе послідний раз
Отсе виражаю, —
Послідний раз, мій синочку!
Не своя дитина,
Не ти мене ховати меш,
Як з голоду згину,
Не ти синку, ох ні, не ти“. —
Тай лиш повалила-сь
Кінець стола тисового. —

А дочка Малана
Сидить собі у запічку, —
Оттак сидить цілу нічку.
Білі ручки не ломала,
Ані голосила,
Лиш у стіну до протесу
Головоньку била.

А за ким-то, співаченьку? —
Мете мя питати.
Нема го тут, от що вийшов
На подвіря з хати.
Потикнув ся, сїв на приспі,
На ручки склонив ся,
Тай дрібними слізоньками
Гей водов умив ся. —

Мий ся, брате молоденький,
Най ти жаль не буде,
Що-сь ся доста не наплакав, —
Бо чужні люде

Не дають нам заплакати,
Ні заголосити, —
Братя мої, рускі мої,
Чо' нам в сьвітї жити! —

Ходімо до хати
Подивитись, що там робить
Стара темна мати.
„Не нуждуй ся, моя доню,
Моє ти кохане,
Готов твому братчикови
Ранішне снідане.
Зготов добре сніданечко
Братчикови свому.
Або хочеш, аби пішов
Не снідавши з дому? —
Ох буде він, синку, доста
Голодом ще мліти,
Та й ти будеш, та й я буду...
Діти-ж мої, діти,
На що я вас таких бідних
На сьвіт породила?
Як би знала, до схід сонця
Була-б утопила,
Абих була не бачила,
Як нині вас бачу!
Не плач, доню, хоть ти уже,
Най я сама плачу,
Най виплачу моє серце,
Мої темні очи, —
Най виплачу, доню моя,
Чей борше загину! —
А хто-ж мині вималює
Красну домовину? —
Уже не він — мій синочку!...
Чужі чужиниці
Тесати муть домовину
Бідній одовиці“.
От так собі гей-би крізь сон
Одова проводить,

А донечка на ватерці
Сніданя готовить. —
Заплакали всі зіроньки,
Зарули всі півні, —
Сніданячко вже готове...

Ходить братчик по дворови
Тяжко, важко плаче,
Умиває слізоньками
Личенько козаче.
Умивай ся, молоденький,
Як лебідь на мори,
Може втопиш горячими
Красні наші гори,
Аби на них не дивити-сь,
Від разу забути.
Зеленої смеречини
У Німця не буде. —
Бо в німецькім, брате, краю
Росте лиш ліщина :
Не одному біле тіло
Гей за́полоч сине;
Не одні козачі плечі
Як ножем би скраїв. —
А найдуце тих легінїв,
Клятих тих гильтаїв,
Що не хочуть панувати
Та за домом плачуть...
А я чого?... Коли-сь зачав,
Кінчай же, сьпіваче!

Вийшла сестра за братчиком,
До сніданя просить,
Тай китайку дорогую
Слізоньками росить;
А де слізка лишень кане,
Зараз кровйов стане...
„Вже готове ти сніданя,
Брате мій Іване!“
Ввійшов Іван до сьвітлиці,

Сплаканий аж хворий.
Єго ненька старенькая
На силу говорить :
„Сідай, синку! Сідай, душко,
Та будеш снідати“.
А як они вже снідали,
Не мете питати ;
Не мете, ні, товариші,
Бо я вам не скажу...
Хиба й свою головоньку
Китайкою звяжу...
Але-ж бо я, легіники
Китайки не маю, —
Пустив свою китаєчку
Долів по Дунаю —
Кровавую, сльозавую
До ненечки в гості.
Бо і в мене, пани брата,
Хата на помості —
Була... була, соколики,
Та її розбили ;
Все забрали, а сироті
Нічо не лишили.
Нічо?... Брещу! Лишили ми
Неньку як голубку,
Дрібні слізки збираючи
До срібного кубка,
Доки верну в Буковину,
В гори у гостину...
Чи я верну, чи не верну,
Я післав хустину,
Аби мала моя ненька
По мині поману :
Мою хустку кривавую
Та в слізеньках прану.

Устав Іван від снідання
Тай молить ся Богу,
А сестричка вже лагодить
І харч на дорогу.

Ох мала то, не велика
Вдовина тертіла...
А одова як сиділа,
Так і обімліла.
А він припав до ножечок,
Вклонив ся низенько :
„Оставайте здоровенькі,
Рідна моя ненько,
Тай не плачте! Я чей верну,
А коли загину — —“
Не доказав. Вийшов потич...

Братчику єдиний,
І я тобі не докажу,
Бо серце ся топить,
А дрібненьке писанечко
Ніби кровю кропить...
Дивне, дивне, пане брате,
Серденько співаче :
Чуже горе виспіває,
А про своє плаче.

Та як же не плакати, та як же не руги,
Мині молодому?... Молодці, скажіть!...
Продали мя враги в німецькі некрути,
Втопили ми долю, втопили мій сьвіт;
Пропає як тот камінь в глибокому мори, —
Ніхто не добуде! Ніхто не спита,
Як тяжко я мокну у сльозах та в горю;
Ніхто не спитає... бо я сирота.
От хожу та хожу, як дух на покуті,
Що пустков блукає, а проці му ніт.
„Ходи! — кажуть лютри — бо пута вже куті!“
Ходи, аж не впадеш здихати під пліт.
Ходи, аж не здохнеш в нечистім десь краю,
Де дзвони не дзвонять, не піє когут,
Де руські молодці на гуслех не грають,
Де руські дівчата співати не муть.
Соломяна виля — цісарська симбриля,
В куті десь за плотом — там руский співак...

Слїдочки по сьвітї, слїзочки по цьвітї, —
От тїлько помани!... Молодці-ж, не так?...
О, так, пани братя! Душа ми віщує,
І думка говорить, і серденько чує,
Яка моя доля і чо' минї ждять.
А доки діжду ся, тра далї співають.

От викрав ся і місяць з раю,
Щоби ся добре придивить,
Який гаразд на руськім краю,
Як там живуть, та як там жить;
Як Україна, як Подоле,
Як Галич, мов почесний стіл,
Стоять та щиро Богу молять ся
За князїв своїх, за батьків,
За козаків, за руську волю,
Що в могилах глїбоких спить...
„Чи вже не встанете ніколи?“
Спитаєть ся, тай знов ся молить,

А в Італїї цьвіт та цьвіт
Укрив гору, укрив долину
То у бервінки то в калину.
Бо де руська ніжка ходить,
Там бервінчик родить;
А де руська кровця кане,
Калиною стане.
А кїлько то козацької
Кровці тутки ллєть ся!...

Козакови у серденька
Гей гадина вєть ся...

Он блудить гаєм, — ми 'го знаєм.
Блїдий-блїдий, як та стїна,
Шовковов хустков утираєсь;
Мовчить як ніч, та ніч нїма,
Що гей пропасниця приспала
Італїю; — богдай не встала!
Богдай тогди піднялась 'д горі,
Коли камінь в морі!...

Місяць сияє, він читає.
„Померли — пишуть. — Ні вже 'д кому
Вертати-сь сироті до дому...
От мовчало би-сь, соловіє!...“
Так він собі. А місяць мріє,
А кабат так ся і біліє —
Перед — а плечі як калина
Червона та сина.

„Як тарабани страшно грають,
Братя плачуть, Німці лають,
Шабельками підганяють...
Триста прутя зашуміло
Коло мого тіла!

Але Бог видить, ліпше знає“...
Сплакав... карабін обзирає...
Він спотикнув ся, впав, здихає...
Тяжко зітхнув... Як би й не було!
Лиш зорі сплакнули.

Ох Боже мій милий! А Ти його бачиш,
Як він ся низенько у квіти склонив;
Тай з ясною зорев за ним не заплачеш?..
Хиба то не Ти му так долю судив?
Хиба-ж то не Твої плекали го гори,
Ті гуцульські гори, бервінковий край?
Хиба-ж то не Твоє занесло го море,
Де люди не руські, не руський звичай?
Де сонце тя топить а претці не гріє...
Де місяць аж гріє, а сьвітла нема...
Де вітер аж сушить, а претці не віє...
Весна не минає, а претці зима
Для руського серця... Ох Боже наш, Боже!..
Прости!..
Добраніч!... А ти як, небоже?... Небоже!
Хто прийде заплакати? Хто буде тужити?..
Ні батька, ні мами, ні трунви, ні ями...
Собаки волоські кусати ся муть
Над тілом козацьким!..

Сьвіти, місяцю, красно,
Би вже ясно та ясно!
Аби ми ся надивили,
Як наш новобранчик
Спочиває в Італії
В зеленім байраці.

Не хоче молодий сьвітити...
Морочить ся мов у диму
По темній мрі, неначе вбитий,
Неначе хтось помер єму.
А він звязав головку, рідню
Іде на похорон просить;
А вона цураєть ся, бо бідний, —
У бідного нема що пить.
Оттак і він собі сарака
Блукає небом, мов селом,
Та просить — відповідь однака;
„Нема коли“.

А байраком
Так сумно-сумно, мов в неволи;
Лиш новобранчик там лежить;
Ручки му навхрест, мов ся молить...

Н и в а.

Доки маю сьвітом нудить,
Доки маю люди гудить,
Доки маю дожидати,
Заки Галич зможе встати? —
Ліпше сам я рано встану,
А сповівши-сь щиро Богу,
Займу плуги круторогі,
З'орю гори тай долину,
З'орю свою Буковину,
Як наш Тарас, як мій тато
Научив мене орати;

І віру, любов, надію
Буковиню скрізь посею.
Виростай же, руський Боже,
Пшеницю, як лаву!
Хай зародить моя нива
На співацьку славу,
Хай вяжуть ся колос в колос
Від верха до долу,
Хай сієть ся Буковиню
Правда, віра, воля!
А я піду — як палата,
Так і бідна хата,
Піду руськов Україн
Женчиків збирати.
Жніть, вжинайте-сь женці мої,
Та й дякуйте Богу,
Що поміг нам жито жати
На своєму полі.
Що не підем зажинати,
Мов креник мізерний,
У чужий край, чужі люди,
На коробку зерна.
Вже не будем, женці мої! —
Безсмертний наш Батько
Научив нас свою землю
Питому орати.

.
Тепер уже знаєм...

Жніть, вжинайте-сь, женці мої,
А я заспіваю.

А я заспіваю по руському краю,
Щоб було далеко, далеко мя чути;
Від Чорної-гори до Дніпра-дунаю
Розсип ся ми, пісне, бервінком та рутов!
Най руські молодці затичуть кресаню,
Най руські дівчата вінки собі шиють,
Най люди не кажуть, що ми безталанні,
Най сльози кроваві личко нам не миють...
Розсип ся ми, пісне, як сонечко літі,
Хай наші кроваві на віки обсушить...

Розсип ся же, пісне моя,
Та й не схамени ся!
Де попадеш руське серце,
От там пригорни ся!
Як той голуб до голубки
На новім острішку
Пригортай ся, пісне моя!

.

Мій сардақ.

Я-ж бо тебе не звержу ся,
Руський мій сардаче!
Тепер аж я заспіваю,
Тепер аж заплачу,
Бо маю ся в що утерти:
Широкії поли. —
Не скину тя, мій сардаче,
Ніколи, ніколи!

Писанқи.

Повіре народне.

А з четверга, темної нічки,
Без місяця і без свічки
Оливная гора сияє:
Бо там син Божий у слізеньках потапає.

Є землі припадає,
Господа благає:
„Не дай мене, Боже,
На ті муки тяженькіі. .

А може, — йой Боже! —
Може така мені доля
Від тебе судила-сь?...
Нехай буде твоя воля
І царство і сила. — —
А може-б мож тую чашу
Від мене узяти?..."

Не мож було. — Замучили. —
А Божая мати,
Та бідна, нещаслива мати
За Русалимом, в крайній хаті
Сидить собі коло печи,
Восчик крав, в череп мече,
І в новенькім черепочку
Топить його на жарочку.
І восчику натопила,
І золоту кисточку кушила,
І покладків свіженьких, біленьких узяла,
Воском уписала,
Ще й намалювала,
Відтак в кошелік поскладала,
Тай до Пилата поспішала,
За Пилатом на-вколішки ходила,
Писаночки носила,
І курочку в даруночку,
Та все благала-просила:

„Пилатію, воєводо,
Славний господарю,
Пусти мені мого сина..
Одного і маю,
Лиш одного, мій паночку,
Йй Богу, одного!
Я ще красчих понапишу,
Ще красчих, — йй Богу,
Що я красчих понапишу..
Одного і маю..."

„Не плач, не плач, Пречистая!
Його вже не має:
Уже Жиди замучили.“ —

К землі повалила-сь,
Мов убита — а писанки
У сьвіт розкотили-сь.

До керманича.

„Керманичу молоденький,
Серденько-соболію!
Возьми мене, керманичу,
На воду з собою,
Та занеси кінець-сьвіта!
Кінець-сьвіта, брате,
Занеси долів водою,
Щоб тут не бувати.
Бо й тут люди — такі люди,
Як і другі люде...
Керманичу, бери мене!
Жалю хоч не буде,
Коли стане чужиниця
На хрест розцвнати,
Коли буде моє серце
На шматочки драти,
Коли буде... Керманичу!
Чи віриш ти в Бога? — —
Коли видре мині й віру,
І Бога сьвятого,
Та і пустить в сьвіт широкий,
Ніби тую мушку,
Що їй крильця обірвали...
Керманичу, душко!
Возьми мене із собою,
Возьми, возьми, брате, —

Або втопи в Дунаєві,
Щоби не карати-сь!“ —

Реве, гуде наш Черемош —
Керманич не чує;
Усе далі та все далі
Дарабу кочує.
А уповень виринає
Зо синього моря, —
Коло його, мов надія,
Вечірняя зоря.

Д а р м а.

Голубко-серце, надіє,
Куда ти знов ся зриваєш?
Куда летіти гадаєш?
Не видиш, буря як віє?
Голубко-серце, надіє,
Лиши ся дома, небого;
Вже не дібеш ся до того
Небесного твого покою,
Де сонечко милостю гріє,
Де серце плакати не вміє,
Де світ сьміять ся не сьміє...
Вже дарма, серце надіє!

Ч е к а й т е.

Тримбіта? — Бігме, тримбіта!
Чи вже не з того-то світа
Кличуть співати небесні? —
Чекайте, любі, — по весні!

О д н а қ о .

Сонце заходить. — Про мене,
І не сходи вже ніколи !
Однако жити в неволі :
Чи небо чорне, чи синє...
Я і без сонця загину...

Зіронько моя.

Зіронько моя маленька,
Зіронько моя, сирітко !
Ледви що трошки тя видко
Зпомежи других на небі.
Вони ся дивлять на тебе,
Сьміють ся, скачуть, гуляють,
Пальцем на тебе справляють,
Зіронько моя смутная,
Зіронько моя маленька !

Б у қ о в и н а .

Буковино, Волощино,
Мамко моя, ненько,
Як на тебе подивю ся —
Гуляє серденько...
Там ті гори, наше море,
Поля золотіють...
Гуцул косу несе в росу,
Волох просо сіє.
А. Українець чорнобровий
Упряг круторогі,

Оре-плужить та співає
Та молить ся Богу,
Та осени дожидає,
Женчиків наймає...
А Угринчук молоденький
Коника сїдлає,
Та сап'янці узуває,
Та срібні остроги,
А вусочок підкрутивши
Махнув до небоги,
До шинкарки слобідської
На зелене вино.
Там знов сїлля як весїлля
Стоять по долині;
У їх щастє рєзгостило-сь,
Мов у своїм дому,
Доля поли закасала
Та мастить хороми,
Та віконця утирає,
Кватирочку нову;
А багатство взяло хвартух
Та доїть корови,
Та в коморах припрятає,
Та пасїку рядить.

А дїтвора на улицї
Обступила дїда,
Та дорогов не пускає,
В хату затыгає,
Старі ноги умиває,
Медом напуває.
А він усіх на колїна —
То хрестить, то плаче...
Кому бублик, кому шажок,
А кому колачик,
А кому знов образочок
З святої Сучави...
Буковино, мамко моя,
Во вік тобі слава!

С а м.

Сидить стрілець на рокиті,
На руки схилив ся,
Не дивить ся на сьвіт Божий,
Тяжко зажурив ся.
Зажурив ся молоденький :
Поза шклянні гори,
Поза море шукав долі
Та не найшов долю.
А без долі як в неволи,
І камінь збуває,
Без доленьки люди лають,
Родина цурає-сь
Без доленьки!...

Боже, а де-ж їй шукати
Єму молодому? — А він сирота,
Ні рідного батька, ні рідної мати,
У кого йме ради, кого запита?
До тебе високо, під морє глибоко ;
Питав би в пророках, минули й пророки.
А люди — о Боже, богдай їх не звать,
Богдай і поради у їх не прохать!

А тимчасом із Загіря
Місяць виринає.
Устав стрілець, повтрав ся,
Пішов горі плаєм.
Іде собі, не говорить,
Аж на Чорногорі
Зупинив ся, подивив ся —
Як згойдане море
Залеліли кругом гори...
А там знов могила!
Високая та могила —
А кого покрила? —
Добущука молодого
Гуцульського князя!...
Кинув стрілець ясну зброю,

А сам, бачте, кражем
На могилу як вдарить ся!

„Пане ти мій, сьвіте!
Ані щастя, ані долі —
Де мині подіти-сь
В сьому сьвіті широкому? —
А годі так жити!
Хіба піду до Черемшу
Та душу лишити.
А так уже не верну ся
Межи тоті люди, —
Вони мене цурають ся!“

„Царем над ні будеш!“...
Обізвало-сь зпід могили,
Аж гори лунають.
„Добушуку, ти пане наш,
Лучше пропадаю
Серед сьвіта безталанним,
А ковать не буду
У кайдани сьвяту волю!“...
„То Добушем будеш!!“
Гукнуло знов зпід могили, —
„І катів проклятих
У живици карати-меш,
На вогні карати,
І кров за кров правити-меш,
І муки за муки“.
„Отамане, стрівай, стрівай!
Тебе вбила сука!
Ти зарізав свого брата,
Ще й званого брата!
Перед тобов люди мліли...“
„То йди-ж їм співати!“
Загриміло страшно, сумно...
Відтак тихо стало...
Пішов стрілець пбітич з гаю —
А зорі згасали.

Дві пісні рожеві.

(Моему коханю на поклін).

I.

„Чи він пишний, чи нещасливий?“
Усі жовняри говорили.
„Чи він студений як зима,
Чи серця у грудех нема,
Що все мовчить як та могила,
Нікого й словом не займа?“
Жовняри своє говорили,
А він як думав так думá.

За Віднею в царских садах,
У Красній Кирниці
Стоїть стрілець на шельваху
В павах-порошницях
Перед рожев найкращою —
Король-місяць сьвітить,
А він стоїть та дивить ся
На рожеві квіти,
Тай засьміяв-сь. — „Оже, оже,
ти роже моя,
Цісарскими стрільчиками
вартованая!
Вартую тя, пантрую тя
ні місяць, ні день,
Вартую тя, препишная,
вже рік і оден.
Хіба тебе і на третій
маю вартувать,
Рожевої твої квітки
собі не вломать?
О, не буду, рожевая
ти доле моя;
Обломлю тя, учахну тя
в неділю до дня.
Ще й затичу за кресаню
стрілецьку мою,

Молодому царевичу
тобов похвалюсь.
Ще й на базар понесу тя -
на панський базар,
А як з тобов нагуляю-сь —
панам тя продам!“

Тай посягнув за рожею
Стрілець молоденький.
Згинала ся, хияла ся
До самої землі, —
Хияла ся, згинала ся —
Віти поломала,
А нарешті — такі речі
В ночі промовляла:
„О ти стрільче — самовільче,
колючий ти гліг,
Ходи-ж тепер вінчати ся
зо мнов під моріг!
Рожевії мої квіти
не гордим стрільцям,
Рожевую свою волю
опришку не дам.
Рожевую свою красу
не пущу водов,
Рожевая моя слава
загине з тобов.
Не будеш ти красувать ся,
як той райський птах,
На кресаці мої квіти —
в цісарських садах!
Не будеш ти молодому
царю ся хвалить,
На базари з гільтаями
коханя ділить.
Ізвійте ся два-три вітри,
ви мої брати,
Позвівайте ізза моря
макові цвіти!“

Постеліте, нарядіте
обом нам посаг,
Щоб фудулний той людський син
мягонько да ляг.
А я з ножем дві Маланці
в дружби да спрошу,
Невінчану свою постіль
кровю да зрошу“ . —

Оттам го рано і застали. —
Кровю умитая мурава,
А він убитий в ні лежить;
Лівою ручкою держить
Кресаню в павах, а у праві
Рожева квіточка кровава —
Притис до серденька, тай спить.

II.

„Чого мовчиш ти як могила?“
Плакала мати, говорила, —
„Чого не спиш ти у ночі,
Чо' за вівцями ходячи
Вмиваєш ся слезов як филев?“
„А де-ж я плачу, ненько мила?“
І слези стали у очех. —

На найвищій полонині
В зеленому гаю
Стоїть вівчар з тримбітою,
Стоїть тай думає
Перед рожев рокитою. —
Ясна зоря світить,
А він стоїть та дивить ся
На рожеві квіти.
Тай заплакав. — „Боже, Боже,
Ти роже моя,
Вартую тя, пантрую тя
не рік, а вже два.

Ще буду тя пантрувати
ні два анї рік,
А буду тя пантрувати
рожевий мій вік.
Буду тебе від морозу
душею вкривать,
При місяцю да при зорях
пісень ти співать.
Таких пісень співати-му,
як твій пишний квіт,
Нехай піде твоя слава
рожевая в сьвіт.
Тільки цвити, роже моя,
цвити-процвитай, —
А ти дуже не шум дуже,
кидровий ти гай!
Може буде задрімати
рожевий мій квіт...
А на дубі два голуби —
тихо, не гудіть. —
Тихо-тихо, не гудіть!
Стамбул уже спить,
Молодая султаночка
в віконци сидить.
А під вікном молод джавур —
спіть голуби, спіть! —
Приспіває, пригравает —
тихо, не гудіть!
„Хто співає — пригравает? —
О, сьміливий джавр! —
А я єму молодому
рожу-квітку дам“. —
Тай кинула роже-квітку —
він її здоймив,
Лиш попахав — спотикнув ся,
упав тай не жив.
А зза плечий Турчин баша
узяв ся сьміять:
„Не джаврови турецкую
роже-квітку брать.

Бо в Турчина роже-квітку
отрутов поють —
Молодую султаночку
в Дунаю втопляють“.

І слухала пишна рожа
Пісні єго любі,
Тай схилилась дрімаючи
На вівчарські груди.
Хилили ся, тулили ся,
Мліли-умлівали,
А як рано пробудилась
Оттак заспівала :

„Ти вівчарю-золотарю —
не Романів брат,
Хто ти казав при місяцю
сих пісень співать ?
Хто ти казав молодую
мене усипать,
Рожевую мою славу
на віки терять ? —
Хто ти казав — рожевая
ти славо моя!...

Ви ловите роже-квіти
в неділю до дня.
Ви ловите плоху серну
у срібную сїть,
Ви ловите білу рибку
в шовковий невід ;
Ви вабите сину пташку
золотим пшоном...

Чого в тебе вівчарику
на вбох полах кров?...
За Віднею в царских садах —
недоле моя!...

Вінчаєть ся стрілець з рожев
в неділю до дня.
Старий Господь книжки чита,
а той молодий

Кровавою ширинькою
 пристолець укрив.
На престолі василькові
 два-три да хрести,
Прийшли його пишні маки
 до слюбу вести.
Прийшли з ножем дві Маланці
 світло му тримать,
А у батьках сьвятий Іван,
 молодший мій брат.
А я білі дві лелії
 в дружки да спрощу,
Кровавую свою постіль
 ще й амвров зрошу“.

Оттам їх рано і застали. —
Амров зрошена мурава,
А він як крига в ній лежить,
Лівою ручкою держить
Білу тримбіту, а у правій
Рожева квіточка кровава;
Притис до серденька, тай спить.

Д у м и м о ї.

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами:
Куда ви мя загулили,
Куда мене взяли,
Ще й такого молодого?...
Гріх вам за се буде!
А я гадав попожити
В старих, давних людех
Так як они проживають —
Ні, не довело ся!
Налетіли з Чорногіря
Як квіточки в росах,

Тай узяли нерозумні
Мене межи себе,
Як ті діти, тай понесли-сь
Зі мною на небо —
Не на небо, а так кудись...
І сам я не знаю,
Куди взяли — й не до раю,
І ніби до раю,

І ніби десь... Боже, пожаль ти мене ся!
Чого мусів мірять я сині моря,
Чого побиватись я по під небеса,
Чого блудить блудом по твоїх зорях
Неперелічених?... Тебе називають
І благим і добрим, і кажуть: „отець“...
Чого мене взяв ти з кедрового гаю,
Чого мя закликав від моїх овець
Та дав оттим думам?... Не ліпше би було
Іти під могилу сірими орать?
Не знали би в світі, люди би не чули,
Пішов би тихонько на цвинтари спать
Без людскої слави, без людського суду,
Без людскої кари, без людських обмов!...
Чи вкрили-б, не вкрили замучені груди,
Сама би мя вкрила земличка-покров.
А може й прийшла би та моя єдина,
Та моя незвана, кохання моє,
Та ще-б посадила червону калину
На моїй могилі — серденько моє!
А так довело ся... О Боже мій, Боже!
Чо' так довело ся? Чо' казав мінать
Сей світ такий красний, такий прехороший,
За другий якийсь-там мені замінать?
Не ліпше би було гуляти та пити,
Як другі гуляють?... Тепер не топив
Я долю би свою в дрібних-дрібних сльозах.
Море не допоможе й думи не допоможуть,
І зіронька в небі личко не утре —
Хіба моє серце до решти утне!...
Відчепіть ся-ж мене, думи,
Люте моє горе!

Може я би ще вигоїв,
Може углагоїв
Моє серце зворушене,
Да ще й пожив в людех
Без лишенька, без сьвітскої
Тяжкої осуди,
Так як батьки мої жили
У домашній славі.
Ліпше мені баранчики
Пасти кучеряві,
Як ті зорі випасати
На чужому поли!
Ліпше ходить за вівцями,
Як за сино-морем
Тов филею гребенистов,
Золоточубатов!
Ліпше волом круторогим
У поли орати,
Як книжечки виорювать —
Да не борозною,
А дрібними слізоньками...
Лишенько зо мною!

Відчепіть ся, думи, люте моє горе!
Не моргайте, зорі, я не заговорю
До вас уже більше, я йду собі в сьвіт
Далеко-далеко, щоб ви і не знали,
На чужому поли де мя закопали...
Вас хмари укриють, мене самий цьвіт
Під зеленов муравою...
Тихо, душко, тихо!
Нехай присню, приглагою
То німецке лихо,
Що десь в сьвіті очепило-сь.
Щож робити буду?
Кутати-му, може єго
Викутаю в люде.
А коли ні — та цур ему!
Богу помолю ся
І за Німця і за себе
І за свою душу.

В ДЕНЬ СКОНУ БАТЬКА НАШОГО
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА!
КОВЗАРЯ РУСІ,

Мартира України, предитечи нашої волі і слави!

Что шчете живаго со мертвыми?

— Нѣсть здѣ!

Льска

Чого прийшли ви во съвятиню?
В святому храмі що шукать
Прийшли, сини ви України?
Її пророка поминать,
Мов би мерця у домовині? —
Хиба-ж пророки правди гинуть?
Хиба Всеправедного Син
Всіх праведних не воскресив,
І не поставив на престолі
Судить насадників неволі,
Судить огненними язика
Неправди гордії владики? —
О нерозумні, горе вам!
Немає на пророків ям,
На Боже слово домовини,
Ані могили України!
На правду ще не збив кайдан
Ні враг, ні гордий Цар-тиран,
Ані його погані діти.
Усі варвари сего світа,
Хоч як було би їх багато,
Не годні волю окувать! — —
А ви прийшли сюди тужить?
Ликуйте! — Спас наш не лежить
В вузкій, тісній та чорній ямі!
Вже відвалений з гробу камінь;
Живого між мерцями нїт,
Він межи нами! — Аллилуя! —
О „аллилуя“ ізреknїть,

Брати мої, ви вірні душі!
Нехай на всій почують Русі,
Нехай почує й камінь в пущі,
Нехай на ввесь почують сьвіт
І книжники і фарисеї
І вся московська Юдея — —
Рцїть Аллилуя!

Новий псалом воспоемо
В новому суборі,
Яко Господь прослави ся,
В пророках говорить,
І ісцїля живим словом
Убитїї люди,
Дав нищим у десницю
Мечі обоюдї
На побїду мучителїв,
На кару тиранам,
І лагодить малих дїтий
На велетїв брани,
І шле благих учителїв
В науку народам...
І виросте добре слово,
Як дебри на водах,
А учителї народа,
Як сонце у сьвітї,
Сьвітити-муть його людям
Во віки і віки!
І судцями над язики
Сьвятий їх поставить,
І буде їм во вік слава —
Нова, добра слава! —

Чогож прийшли ви во сьвятиню?
В Сьвятого храмі що шукать,
Апостоли ви України?
Останки сльозїв виливать? —
О непогода! — в нас немає!
Ми висипали їх до краю,
До краю вилляли! до дна

Іспили горе! і одна,
Одна слъоза нам не остала!
Питайте лиш московських царів,
Ляхів спитайте, чи не так?
Лях правду скаже, бо се брат!
І тих Іскаріотів нових,
Що за московській карбові
В неволю хочуть нас продать —
І в тих питайте, чи не так!

Чогож прийшли ви у сьвятиню? —
На Русь брати, на Україну,
Убогий на́род научать!
По всій, всій Русі розіллать,
Як драгоцінне, добре миро,
Як благовоннее кадило,
Пророчеські святіі речи
Нашої волі предитечи,
Тараса батька! — —

О Сьвятій!

Ти своїм духом осьвяти
Сї молоді, сї вірні душі,
Апостоли святої Русі —
І осьвяти, і осьвіти!
Щоб на українській ниви
Здорове зерно розсадили;
Щоб теє добре посходило,
І добрий дало нам полон!
Щоб вкрило рідний наш хором,
І рідним словом в волю, силу
Всі рідні душі укріпило! — —
Приятелище сиротам,
О мати правди і надії!
Нагрій Ти душі молодії,
Щоб так огненно, як він сам,
Твій син сьвятій — заговорили,
І, як той грім по небесам,
Господню правду ісповіли
Не давним, а новим Жидам!
І заснували правді, волі

Нові храми, нові престоли! — —
О вої, мартирі сьвяті,
Поборники сьвятої волі!
Ви висипали море крові,
Ви не бояли ся катів,
Не ізлякали ся тиранів!
О станьте, станьте разом з нами
За сьвяту правду, волю в брані!
Не з'їв одну Єрусалим,
Не вбив другу поганій Рим;
Да чей і Москва прелукава
Карбованцями не задавить! — —
О Моськво, мати ти всіх лих!
О Моськво, ти несиша крові!
Крові пророків і сьвятих,
І праведних сьвятої крові
Вже переповнена чара!
Уже небесний велий Цар
Мети ангелу подав погар,
Розсипать над тобою кару!
І буде ще й до каплі править
Кров праведних, пророків кров,
Усю їх кров, усї їх душі!
Як гадину тебе задушить,
Як червака ногою здавить,
І твої ангели лукаві! — —

І воспоють усї люди
Господню славу,
І возрадують ся зіло
На суд його правий,
Яко всудив неситую
І дав нагороду,
І відсипав рівну мірку
За кривду народів!
І заплачуть, засмутять ся
Неправди владики,
А праведні звеселять ся
Во віки і віки.
І засядуть в златих вінцях

На нових престолах
Всі любящі правду й світло,
Поборники волі!
І судити-муть тиранів
Страшним, правим судом,
І восхвалять імя Боже
Убитії люди.
І кров мартирів одмстить ся
По божим глаголам,
І буде їм во вік віки
Блага, добра доля! — —

Чогож прийшли ви во святиню?
В святому храмі що шукать,
Ви вої нової України? — —
Не мертвих наших поминать,
Не в сльозах виливати горе;
А на віщя святі глаголи
В святім сїм храмі присягать!
До сполу, братія, до сполу!
За живу Русь, живеє слово,
За живу правду, разом в лад,
Нові завіти прочитать,
Присягу положити нóву! — —
Україна і її та воля,
І Русь жива, живеє слово:
Се знак, се знамя нам усїм!
Амїнь, душе моя, амїнь!

Ом. Партицькому,

посилаючи йому фотографію своєї хати й загороди.

Отут я, брате мій, родив ся,
Отут діточий вік згуляв,
Отут і плакав і молив ся
І під могилу поховав,

Що було серцю до вподоби!...
Отут і сам в студенім гробі
Покладу бідну голов спать,
І тут му Бога з неба ждять!

У море!

Чи журитись лихом-горем?
В море, друже, в море!...
Наймемо ся випасати
Біле стадо в горах.
Найдем го ся випасати
У Чимчика пана, —
Будем ми го вигонити
Рано, друже, рано.
Будем ми го вигонити
В склянні гори в мори,
Там про суженую долю
З визов поговорим.
Або в сонця запитаєм,
Де вона ся діла?
Вно майне лиш на лебеді
Білі, друже, білі,
І відошле їх на сей сьвіт
Гребенистов филев,
Щоб принесли мою милу
На біленьких крилах
Аж у тридевяту землю,
В море, друже, в море!
Доки стадо напасеть ся,
Ми ся наговорим.

Думи мої, діти мої!

Думи мої, діти мої,
Лихо мині з вами!
Поклав би вас як жовняри
Пишними рядами,
Та бою ся, що вас займуть
За голубе море...
Думи мої, діти мої,
Лихо мов, горе!

За море-б займили, як мене гонили,
Гонили та били... чому не втопили?
Не знали би люди, як серденьку жаль!
Не знали би люди, як темної ночі
Кривавов китайков втирають ся очі,
Як з тихов зорею говорить стойкар;
Не знали би були...

Думи мої, думи,
Тепер довело ся за вас відвічати,
Бо ви мене лають, мині дорікають:
„Ледащо ти, кажуть, іди в поле жать,
А не втирай дрібні сльози
Тихими ночами!“
Думи мої, діти мої,
Лихо мині з вами!

Думи мої, діти мої,
Що з вами учиню?
Посію вас барвінками
По всій Україні,
І буду вас виростати
Слізми ізрошати, —
Процьвітете, як то море —
Хто-ж вас буде рвати?
Не я вже вас зривати-му,
Зривати-муть люди
Та дівчата до вінчання,
А мене — забудуть.

Нехай і так, що-ж робити?
На все Божа воля.
А я за вас у Сучаві
Сьвятому помолю-сь.

ПОЕЗІЇ

видані в Коломиї

1867—68 р. (томики I—III).

Мертвець.

Die Todten reiten schnell.

Bürger.

Кохайте ся, чорнобриві,
Та не з умерлими,
Бо кохання вже не має
В глибокій могилі.
Інші ряди на сім світі,
Інші ряди в ямі;
Не пукайте-ж, мої сизі,
У ту чорну браму,
Щоб і вам так не довело-сь
Затратити душу,
Як тій моїй безталанній
Сердешній Марусі,
Що вам хочу розказувать...
А мушу сказати,
Хоть не дуже і цікаве, —
Слухайте-ж, дівчата!

Полюбила чорнобрива
Легіня дівчина;
Пішов з війском в Італію,
Там єго убили.
А вона блудить, світом нудить,
У богів питає,

Чи побачить того ще раз,
Що вірне кохає? —
На що здали-сь чорні очи,
Мальовані брови,
Коли ні з ким поділити
Серце на розмові? —
Без милого сьвіт як скеля
Студена німіє,
А милого щире слово
Як сонце загіє,
І то серце схороване
Як медом напоїть!
Одно слово з усток любих —
Все лихо загоїть.
Оден погляд з очей милих —
Чого-ж більше й треба? —
Без милого сьвіт як пекло,
А з милим як небо.
Зійде було тихий місяць,
Вечірняя зоря,
А вни собі вже в садочку
На любій розмові.
По садочку собі ходять,
За ручки ся водять;
Він дивить ся на милої
Рожеву уроду,
А вна ягідки збірає,
Милого годує,
Та обоє розмовляють,
Як жить вони будуть,
Як вороги засмутять ся —
Як будуть щасливі!
А та доля нежичлива
Уже й за плечима
Гострить свої чорні ножі...
Що-ж робити мусим!
О Боже наш поправедний,
Не прав у нас душу,
Коли її затратимо
З великого горя!

Доле наша нещаслива —
Доле наша доле! —

Вже Маруся заручена
Дружки прибірає,
У барвінку собі ходить,
З ненькою ся радить, —
Аж тут впала вербецирка
Як та стріла з неба! —
Мабуть тобі, Марусечко,
Дружок вже не треба!
Бо йде Василь твій білявий,
Да не кучерявий,
А вже іде острижений,
У цісарській барві,
У долмані гусарському,
У срібних острогах! —
Як уздріла чорнобрива,
Так пала до долу.
А на дворі уже й коник
Під срібним сіделцем.
Здоймив милу, поцілював —
„Здорова будь, серце,
Та у тугу не вдавай ся!
Все в Бога надія!
Коли вийду — звінчаємо-сь,
А коли не вийду“ —
Не доказав, серце зтяло-сь,
Серденько ломило-сь!...
Вибіг з хати — коник тупнув —
Курява здоймила-сь...
Тільки долі козакови,
Що широке поле,
Та сльозами зрошена
Цісарська дорога!

* * *

Минув і рік, минув другий —
Не вертає милий,

А ті люди недобрії
Усяко судили.
Оден каже, що убили,
А другий вже знає,
Що він з друзів покохав ся,
Там і повинчає-сь.
А Маруся пропадає! —
Коби вона знала,
Що покинув її милий, —
Вна-б зїлля достала,
Щоб і собі забувати!...
„Він мя не покинув!
А загинув мій миленький,
То і я загину!“...
Доки стало людям суду,
Доки стало злости,
А тим часом з Італії
Прийшов лист на пошті,
Що убили під Новарров!...
О Боже наш сьвіте,
Ти нас создав на сїм світї,
Ми всі твої діти, —
За віщо-ж нас так карати?...
Марусю! Марусю!
Не вбивай ся так гореньком,
Бо загубиш душу,
Тай милого не достанеш! —
Що впало — пропало!
Нї кохання, нї ридання,
Нї дівочі жалї
Не видеруть із могили...
„Василю, Василю,
Коби-сь минї хоть приснив ся,
Ти мій чорнобривий,
Хоть на хвильку, на годинку!
Я би не скучала!
Я би сонним твоїм видом
Душу напувала!
Прийди, прийди, ти мій сьвіте,
З широкого поля!...“

Доле моя нещаслива —
Доле моя, доле!“ —

Тане моя Марусечка,
Як свічечка тане,
А та стара її ненька —
Що на ню погляне,
Так заплаче! — „Доню, доню,
Єдина дитино,
Не гніви ти небесного!
Загинув, — загинув,
Не вернеться уже більше...
Не коротай віку!
Може тобі другу долю
Держить Бог на світі
Єще кращу! Марусечко,
Ти-ж одна у мене!
Коли схочеш — звінчаю тя
Із лицарським сином.
Забудеться свіже горе —
Серденько загоїть“. —
„Нене моя, нене моя,
Ріднесенька моя,
Без Василя нема долі
В широкому світі,
Без Василя світ могила,
Де сонце не світить.
Без Василя нема й Бога!“
„Дитино, дитино,
Не зазивай его кари,
Він святий, єдиний,
Він лиш оден у нас добрий!“ —
„Хто, він добрий, мамо?
Чи я єму не молила-сь,
Чи служби не клала,
Чи скривдила кого в світі? —
Василю, Василю,
За що-ж тебе, серце моє,
Трутив у могилу?“

Серце мое
Убитий мій квіте,
Що ми кому завинили
На білому світі?
За що двоє душ на світі
Так страшно карати,
Так несказанно карати?...
Нене моя, нене,
Чо' мя таку нещасливу
На світ народила,
На світ такий неправедний?...
Пішла-б ся втопити, —
А за ним же хто заплаче? —
Хто буде тужити
За сиротов безталанним,
Як мене не стане?...
Лиш я єго на єім світі —
Я одна кохала,
І одна я тужити-му! —
О Боже ти, Боже,
Хоть віку ми не вкоротай!...
Не можу, не можу!..."

Оттак моя Марусечка
Воркує, сумує;
Що ї люди розважають, —
Мов їх і не чує.
Бо ті люди — от як люди!
Свої говорять
Та ще гірше разять серце
Та колотять горе,
Та душечку убивають, —
А самі не знають,
Що коханю у розлуці
Поради не має.
У коханю одна рада:
Із милим розмова.
А ті люди — я їх знаю,
Знаю їх здорових:

Вони не йдуть порадити,
А йдуть надивить ся,
Як то серденько убите
Під гореньком беть ся.
Оттак, моя Марусечко,
Оттак, моя зоре! —
Чомуж, серце, не заплачеш,
Чому не даш волю
Тим слізонькам дрібнесеньким?
Тобі-б лекше було! —
Мале лихо, мале горе
І слёзи утулять,
А велике — за велике!
Серце запікат ся
Як у вогни, як на грани
Треба му карать ся. —

Процвітають у садочку
Черешні та вишні;
Як і вперед виходила,
Марусечка вийшла,
Та вже не до Василечка
На любу розмову!
Як стояла, так упала,
Дала горю волю!
„Василечку, голубочку,
Що ти, серце, дієш,
Що до своєї Марусечки
Вже раз не прийдеш?
Нагнівав ся! — Василечку!
Кохання, Василю!
Оттут, серце, ми стояли,
Оттут говорили,
Оттут сто раз присягав ся,
Що вірне кохаєш!
Чому-ж тепер свою милу
Нараз забуваєш?...
Хіба така з того світа
Далека дорога?
Хіба би ми не змістили-сь

В могилі обоє?
Возьми мене, Василечку —
Возьми мене, серце!
Укриєм ся в домовині
Преданим коверцем...
Возьми мене, мій соколе!
А може нагнівав-сь,
Що я така схорована,
Що я так змарніла?
Василечку, я процвиту
Як рожа у маю!..
Василечку, де ти, сизий?
Немає — немає!“...

* * *

Оттак моя Марусечка
Тужила, скучала;
А у ночі в опівночі,
Щоб мати не знала,
Пішла нишком до ворожки
Поради прохати.
„Бабусечко, голубочко,
Давай мені раду!
Давай, сиза! Не витерплю!
Зроби, нехай гину —
Або зроби, нехай прийде
Хоть лиш на годину
Мій єдиний з того світа,
Все лихо загоїть!
Бабусечко: як би знала
Ти горенько моє,
Ти-б плакала наді мною
Старими очима!
Бабусечко, серце моє,
Чини що вже чиниш,
Нехай прийде мій миленький,
Нехай го побачу!
Нехай єму, серце, скажу,
Як я за ним плачу,

Як я сьвітом білим нжу,
Як сміють ся люди,
Як вороги радують ся!
Бабусечко люба,
Я го хочу побачити!“
„Доню моя, доню,
Я се можу учинити —
Але що потому,
Що потому з того буде —
Я сама не знаю!“ —
„Нехай відтак Бог карає,
Як сам собі знає!
Я не дбаю!... Бабусечко,
Я хочу побачить
Василечка, житя мое
Уроду козачу“.

Пішла баба та зеркало
Унесла з комори,
А Марусю посадила
За стіл на ослоні. —
„Подиви ся, моя доню!
Що буде — не знаю,
А я піду та дружечок
Тобі позбіраю,
Аби тебе нарядили
В зеленім віночку!
Да ще тобі отсе кажу:
Розміркуй ся, дочко,
Бо він прийде у гостину
З глухої могили,
Але потім“ — „Де він, де він,
Де мій сизокрилий?
Василечку!... бабусечко!“ —
„Не квап ся так, доню,
Ще буде час набути ся! --
Чини-ж мою волю:
Подиви ся у зеркало!“
„Ох, темне, бабусю!“
„А як дружки повиходять —

Слухай-же, Марусю,
Нічо-ж у їх не питай ся!
Чи чуєш, небого?“
Пішла стара, тузин свічок
Унесла воскових
На ліхтарях. „Світить, дочко?“
„Світи, сизокрила!
Що Господь дасть, тото й буде!“
Стара засвітила
Перший, другий, третій світич...
Що бачити мушу!
Виступили три дружечки
Чесати Марусю
З біленькими гребінцями --
Студені, студені,
Аж могилів від їх дише!...
А моя єдина
Марусечка ні пари з уст!
„Бабусечко, утко,
Чом до краю не доводиш? —
Хутко, сиза, хутко!
На що тільки короводів?“ —
„Бо так, доню, треба!“ —
Знов три світичі воскові
Стара засвітила,
І знов стали три дружечки,
Принесли сорочку
Вишивану Марусечці,
І блюдо з віночком, —
Наложили на голівку! —
„Бабусю кохана,
На що сеї комедії? —
Доводи до краю! —
Ох бабусю, бабусечко,
Чому вже мій милий
Не приходить, серце моє?...
О, я нещаслива,
Мабуть єго не діжду ся!“...
„Будеш, синку, будеш!
За маленьку хвилиночку

Він до тя прибуде.
Тільки стривай, моя доню,
Додай серцю сили!“...
Знов три сьвітичі воскові
Стара засьвітила,
І знов стали три дружечки
З весільним деревцем
Та з пшеничним короваем.
„Бабусенько, серце,
А се на що? се весілля?“
„Весілля, голубко!“
„З моїм милим? — Василечку!
Бабусечко утко,
З Василечком повінчаю-сь?
Покою мій, раю!...
Бабусечко, чо'ж вижидаш?
Доводи до краю!...
А я Бога проклинала,
Та тебе гнівила!...
Бабусечко, а красна я?
А я так тужила!
Мабуть зблідла на личеньку?“ —
„Ні, моя єдина,
Ти як рожа процьвітаєш!“
І знов засьвітила
Три сьвітичі чарівниця. —
Три дружечки стали
Із шлюбними коверцями,
З білими мантами.
„Бабусечко, а деж Василь?
Чогож мя' так нудиш?
Коли дружки позбирали-сь,
Чому не прибуде
Мій молодий, мій князь любий? —
Чи довго ще ждати?...
За що-ж мене, бабусечко,
Так довго карати
Дожданням, коли мене
Вже й так покарала
Божа воля... Бабусечко,

Чо-сь трути не дала
Напити ся!... бабусечко!
Без часу загину!...
Прийди милий, прийди серце,
Прийди, сизокрилий,
Хоче мене чарівниця
Убить дожданням!...
Як би ти був, Василечку,
Ти моє кохання,
Ти би не дав поругать ся
Над твою Марусев! "...
„Тихо доню, тихо серце,
Се так бути мусить“.
Тай зеркалом тарах в землю
Із усеї сили!...
Тупнув поїзд на подвірю —
Нічниця завила,
Шклянки в вікнах зазвеніли —
Відскочили двері —
Тай уходить — Боже, Боже!
Списать на папері
Таку красу несказанну!
„Василю, Василю!
А деж ти ся так забарив,
Ти мій сизокрилий?...
А я плачу, літа трачу!...
Ні, я вже не плачу,
Василечку, серце моє,
Любий мій козаче!...
Чого-ж мовчиш, не говориш?
Я твоя Маруся!...
Не пізнаєш?... Василечку! —
Що-ж робити мушу!...
Соколе мій, придиви ся!...
Я мабуть змарніла? —
О Боже мій!... Василечку,
Я порумянію,
Я знов стану яка була!
Васильку мій любий,
Ти не видиш, що я в вінку?

Підемо до шлюбу,
Мій ти орле сизокрилий, —
Піп нас повінчає! —
А чо' в тебе, мій миленький,
Катанка крівава —
Ще й на грудех прострілена? —
Я, милий, загою. —
О милий мій, я вигою,
Кохання ти мое,
Тільки, серце, заговори!...
Не хоче, не хоче!...
То хоч, любий, подиви ся
Марусечці в очи!
Ох, як страшно!.. Василечку,
Бояти ся буду!..
Вже готові дружки мої? —
О буде вже, буде,
Лишть уже! Милий гнівний,
Що так забарила-сь!...
Ходім, серце Василечку,
Ходім, сизокрилий!“...

Встала моя Марусечка
До шлюбу убрана,
А дружечки по переду
З ярими свічками;
Марусечка у посліди
Ступає поволи,
Василь іде з Марусею,
Дивить ся до долу,
Наче сонний! — „Василечку,
Говори зо мною —
З твояов милов! — Василечку,
Я тебе ся бою —
Чо' ти страшно так дивиш ся?...
Бабусю! — — — Не має!...
А отто хто, мій голубе,
Так страшно співає?
Се бояри? — Ох лишенько,
Якіж бо погані!“...

А бояри таку пісню
В ночі заспівали:
„Палай, палай, яре сьвітло,
До самого долу,
Бо ми ведем нову пару
До нового дому,
У гибльовану квартиру“ —
„Василю, Василю,
Що вони отсе співають?“
„В глибоку могилу.
Там є щастє, там є доля,
Там горя не має;
А що в сьвітї вам остало?...
Те, що закопають.
А там рівно, а там вільно,
Там кождий за брата:
Як і цісар в єдамашках,
Так старець у латах.
Народить ся дитя у сьвіт
Умите сльозою,
Толочить го лиха доля
Тяжкою ногою.
А де серденько загоїть?
Там, де закопають!
По перший раз у могилї
Сльози обсихають;
По перший раз утомлене
Серденько спочине;
По перший раз народиш ся,
Як ляжеш в могилу.
Нї розлуки, нї розпуки
Нї горя, нї болю...
Гори, гори, яре сьвітло,
До самого долу!“ —

Оттак чорні боярини
Ідучи співали,
А тут разом і сперли ся,
Як чорная хмара,

Над ямою страшнов, страшнов!...
„Бабусю, бабусю!
Василечку, що ти робиш?...
Прости, Боже, душу,
Що кохання я не знала
Престрашної долі!“...

Не кохайте-сь, мої сизі,
З мерцями ніколи!

На могилі

званого мого брата Михайла Дучака у Заставні.

„Чого мовчить він як могила?
Усі камрата говорили, —
„Чого він плаче у ночі,
Чого на стійці стоячи
Скитаєть ся як морська филия?
Хиба ми всі єму не милі?
Нехай же сам собі мовчить!“

І скеля висока, і море глибоке,
І гордий Венедик — всьо спить,
Лиш бранець в касарни високо-високо,
Високо в віконці сидить.
І як то човенце без китви, веселця
Та буря туряє, мете,
Так думка полоха зарізане серце,
Терновий вінець му плете.
„Чиж перебриду я то солоне море,
Чи тут мене срібними вбють? —
Бувайте здорові, ви гуцульські гори —
Тут глинов присиплють, ох тут! —

А шовком голівку ніхто тут не звяже,
Ні груди не прийде укрить!
Хто ревне заплаче, хто серце покаже?
Хиба лиш орел засипить!
Коби то хоть мати товариша свого,
Щоб душу студену нагрить! —
Людий без рахуби, а серця й одного
Немає між ними, ох ніт!
І ревне заплакав рекрут молоденький,
На руку голівку склонив;
Як габа́ по мори, так било-сь серденько,
Князь-місяць за туром гонив-сь,
Поховз ся, тай упав у море.
А ти так пишно як та воля
Перед касарнев у ночи,
Касарску стійку стоячи
Слухав єси отсі глаголи
І знов похожував поволи —
І тихо плакав ходячи.

„Ходім, брате новобранче,
В сербский монастир,
Да наймімо двох чинчиків
Читати псалтир.
І будуть нам два чинчики
Псалтирю читать,
І будуть нас на утрени
В брати постригать.
І будуть нас на утрени
Перстенем ломить,
І будемо во вік віка
Як рідні два жить.
Ти у мині, я у тобі
Так будем тривать,
А що-б люди не казали,
Не будем казать.
І буде нам одна слава
І доля одна,
І підем їй пошукати
В неділю до дня.

В неділеньку ранесенько
Доля вставала,
А як стало на всеночне,
Вона купала-сь.
Купала ся вона в мори
Да на камени,
А ми оба закрали ся,
Сукні забрали.
А вна за мнов загнала ся,
А я утїкав,
А як убїг у церкову,
Щип нас повінчав.
У п'ятницю з райских дверей
Кровця да текла,
А в суботу наша доля
Проскури пекла.
А проскура покотила-сь,
Ми за нею йшли,
Та до зорі вечірної
На на-ніч зайшли.
А зіронька про місяця
У нас питала;
Ми не вміли оповісти —
Вона плакала.
А шаблі нам поржавіли
Від єї сльози...
А ти сьвятий за райскими,
Ти нам поможи!
І як казали, так і стало-сь:
Псалтир і утренью наняли,
По таяру попови дали,
Аби їх перстнем розломав.
А як домів поодпущали,
Вони гарненько попрощали-сь,
І тричи на рік обіцяли-сь
Оден у одного бувать.

„Чогось мині тяжко, чогось мині важко,
Чогось в мене серце болить ;

В одно мині, любко-голубко, нанашко,
В одно мині братік ся снить!
І снить він мині ся в дворах на помості,
Новая сьвітлиця, столи,
А по за столами весільнії гості —
Ох вайльо, як в серці болить! —
А перед столами чотири бояри
У чорних кіреях стоять, —
Ох стали вни, стали, як чорнії хмари,
Нанашечко, утко моя!...
А він мід не носить, а він їх не просить, —
Ні оком не моргнуть, німі...
„Збірай ся!“ гукнули, аж стіни здрігнули-сь...
Ох, дайте водиці мині!
А другі під стіньми все рижими кіньми,
Собі знов: „Рушаймо, вже ніч!“ —
„Ще писану хвильку, одну ще годинку!“ —
„Не можна, не можна, пріч, пріч!“ —
І вхопили клятї на силу го з хати,
Помчали-сь хто знає куди;
Лиш чуть як просив ся, як плакав, як бив ся...
Водиці, нанашко, води!“
Нанашка мовчала, слівця не казала.
„Не плач, ти мій милий, не плач!
Я дам щось напить ся, не буде вже снить ся,
Я куплю ти в місті колач,
Лишень не плач, ти мій легіню!“
А він о півночи в неділю
Без сьвічки коника сїдлав,
Без сьвічки кармазин вбїрав,
При зори з двору виїзжав.
Пішов товариша відвідать,
Нанашці й слова не сказав.

„Вийди, вийди, товаришу,
До мене на двір,
А що люди говорили,
Ти людем не вір.
Бо ті люди говорили,
Що зоря німа,

Да що у нас в Чорногорі,
Бервінку нема.
А учора в Чорногорі
Як місяць сходив,
Наш отаман молоденький
У зброї ходив,
До місяця кривавії
Ручки обзирає,
А як зійшли косарики,
Він їх умивав.
І не міг він молоденький
Криваві умить,
А як зоря придивила-сь,
Забула сьвітить.
У Києві під Лаврою,
Там лірник сидів,
Да аж вісім же він пісень
На ліру завів.
А як же він вісім пісень
На ліру заграв,
З найстаршої маковиці
Камінь ся зірвав;
Упав єму перед ноги,
Упав тай просив,
Щоб не співав вісім пісень, —
Урве монастирь.
Три жовняри молоденькі
З обозу да йшли,
Да й дівчину заручену
На лаві найшли. —
„Ох Боже мій милосерний,
Коби вна жива,
Я би з нею покохав ся
Хоть рочок, хоть два“.
„Ох Боже мій милосерний,
Коби вна жива,
Я би з нею повінчав ся
В неділю до дня“.
Лиш той третій молоденький
Сказать не з'умів,

Поцілював в біле личко —

Упав тай умлів.

У купці-ж їх і поховали:
Її у мирсі да в рукавах,
Золотий перстїнь на руці:
Їго в препишнім кресаці,
У кармазинах да у павах! —
Оттак обох і поховали
У калиновім байраці. —

А я так щебечу, як пташка в калині,
Як ластє у маю кую, —
Чому-ж не виходиш, мій друже єдиний,
Чого я вже добу стою?
Чи може на мене нагнівав ся, брате,
Що я не в реченець прийшов?
Старая нанашка самая у хатї, —
Я, брате, рубав єї дров.
А може ти думаєш, що я без гостинців
Заїхав у твої двори? —
Усім твоїм сестрам по павлянім пюрци,
А братям топори в дари;
Для тебе-ж самого коня вороного
Із морського стада привів
Під срібним коверцем, турецьким сїделцем, —
Поїдемо, брате, на Львів.
Лиш вийди стрічати, мій друже єдиний,
Єдина порадо моя! —
Мій коник убив ся в моріг по колїна
У твоїх воротїх стоя. —
Все тихо, все глухо, з покоїв ні слова —
Великий на мене се гнів;
Коли-ж ти не ласкав, бувай-ми здоровий,
А я собі їду домів,
Тай більше в тебе вже не буду. —
„Аж на страшнім Христовім судї —
Стала зазуденька кувать, —
„Аж там він ме тебе вітать,
Твій щирий брат, той брат єдиний,
Бо довело ся в домовині
З тяжкої муштри спочивать“.

Земле моя, нене моя,
Голубко моя,
Пахучими васильками
Майованая;
Кривавими річеньками
Мальованая,
Дрібненькими слізоньками
Поливаная!
Ти вірного товариша
Узяла esi, —
Від вірного товариша
Поклін понеси.
І красно му уклони ся,
Добрий вечер дай,
Я як схоче серце спати,
Ти го не займай. —
Із чирчиків та з ромену
Кубелечко звий,
Зазулиним синим пюрцем
Як мати укрий,
А з перстенья золотого
Забавочку дай,
Лебединим щибетанням
До сну му співай.
Співай єму, серце моє,
Про соняшний сьвіт,
Та як в садах красуєть ся
Той маковий цьвіт,
Да як рожка стрільця кляла —
Ти доле моя!
Як плакали товариші
В неділю до дня.
І як дівча на Пречисту
По воду ішло,
І як воно вертаючи
Золот хрест найшло.
І як воно рано-рано
Личко вмивало,
Ще й русою да косою
Єго втерало.

Да як воно чесало ся
Білим гребінцем,
Да як воно вінчало ся
З цвинтаря вінцем;
І як воно голівоньку
Клонило на стів,
І як місяць молоденький
За хмарою вмлїв.

Оттак ему співати меш,
Рідна моя мати!
Оттак врешті довело ся,
Єдиний мій брате,
Заспівати! — Боже, Боже,
Да що вже й казати!
Доводить ся поволеньки
Усьо поховати,
Що у сьвітї любе, миле...
Нехай і так буде!
Може й мене на сїм сьвітї
Нечуй не забуде!
Не бари-ж ся, чорний друже!
Доста сьвітом нудить,
Доста уже насьміялись
Письменніі люди
З моїх сльозий віршованих
І кровю умитих...
Веди-ж мене, тихий друже,
Туди, де би жити:
У могилу глибокую!
У могилі може,
Як у тих аравських ночах,
Усьо понахожу,
Що у сьвітї було любе:
І добрії люди,
І ненечку ріднесеньку,
І батька голуба,
І ті літа молодії,
Маковіі квіти,
І ті сестри щєбітливі —
Невинні діти,

І тебе, ти моя зоре,
Чорнявая Цоре,
Що-сь зоряла надо мною,
Як ранішна зоря
Місяцеви молодому —
Зоряла — зомліла...
Там ми, серце, звінчаємо-сь :
Досвіта в неділю
На всеночній повинчають...
Доле моя, доле !...
А ти, брате Міхайлику,
Брате мій соколе,
В дружби підеш молодому.
О Боже мій милий !...
А може нас попи твої
Так тільки дурили,
Що другий вік у могилі
І лучшая доля ? —
Може й нема, хто те знає !
А правда-ж, а воля,
А надія наша вічна ? —
Ні, Боже ти сьвіте,
Ти праведний, ти живущий
Во віки і віки,
А ми твої рідні діти !
Хіба сиротині
Вже не буде краща доля,
Як плакати під тином ?

Городенчук.

А в іншого сіромахи
Ні хати ні поля,
Тільки горба, а з горбинки
Виглядає доля.

Шевченко.

Горденчука молодого —
Хто его не знає ?

Сидить собі кінець стола,
Та на гуслих грає.
Кругом его жовнярики
Утирають слози!
Вони-б раді не плакати,
А й впинить не можуть.
Бо хто грає, хто співає,
Душею владає,
Струна струні, дума думі
Правду вповідає.
Серце серцю признаєть ся —
Така Божа воля!
Пісня-дума, пани браття,
Від самого Бога:
Ні купити, ні продати,
Ні шваров посіять,
Ні у Жида заложити, —
Така чародія!...
Оттакий і Городенчук
Межи жовнярами!
В его пісни, в его думи
Для кожного стане,
Бо він знає кожду душу
В широкому світі,
Знає люди, знає хто вни,
І чиї вни діти.
Знає гарно заспівати,
Що кому до ладу:
Сему Сербина та Угра,
Тому на пораду
Волошина та Циганки,
Третому Діброви,
А як вшкварить Добущука,
То всі аж до зброї
Ізірвуть ся!... кров запахне!
Таке тото диво!
А нарешті Чабарашки
З усеї, знай, сили
Як відодре... жужмом підуть
І люди і хата!

І на сльози і на жарти —
На все він багатий,
Хоть і сам не засмієть ся
Ані ся зажурить!
Другі скачуть, другі плачуть,
Він — образ з маймуру.

І чо'ж єму плакати, чого ликувати,
Коли він не відси, коли він чужий,
Коли єго люди не хочуть за брата?...
„Куда — кажуть — блудиш, там — кажуть — і жий!
Береш — кажуть — з неба місяця за роги,
В вечірньої зорі тримаєш нічліг,
Службі ти ся служать у самого Бога —
Іди — кажуть — брате, туди де твій Біг!“ — —
А він си як піде та в гусли заграє!...
То зайде до замку, де цар рудий спить,
То там, де Маланка на скели співає,
То там знов, де Добуш руки ходив мить,
То знов, де лицари у срібних панцерах
У шолмах крилатих сокотять Сантрал!
Кривавую ланчу по хаті носили
І золоте блюдо — він їх не займав!
Бо він усе знає, бо він усе чує,
І чо' вони тужать, і цар чо' хворує,
І хто му поможе... А сей голий сьвіт
Берить собі, люди, берить го, берить! —

Добре, брате Горденчуку,
Добре, друже, робиш,
Що до зорі вечірньої
Ти на на-ніч ходиш!
Бо тут тяжко пробувати,
Аж морозом віє!
Да ще й люди тя прогнали —
Що ти будеш діять?...
Хиба зо всім понехати?...
Не нехай, небоже!
Твоя доля — твоя й воля,
Але пісня — божа.

Не неси їй у могилу,
А пусти по сьвітї!
Хоть ті люди — всеґди люди,
А все божї діти!
А хоть часом і полають,
Не против ся, брате,
І ти роду не ліпшого —
Треба вибачати.
Чи як кажеш, як міркуєш,
Серце Горденчуку?
Помоли ся вперед Богу,
Та на гусли в руку.

Р о ж а.

Ілашеви Хрестикови з великого Кучурова на поклоні.

Той клонить ся сріблом, золотом —
Той пишним сонетом,
А у мене сїромахи
Гарно поклонити-сь
Немає, чого би треба.
Така моя доля!
Та цур же їм з їх золотом!
А я, бач, поволи
Ізмайструю два три вірші —
Усе гаразд буде!
Мій товариш, мій друг перший,
Єдиний та любий
І те прийме за золото,
Коли го не маю!
Привітай же отсю думку
З рожевого гаю,
Та спомяни Горденчука,
Як ріднього брата!

Боже, Боже, як то легко
Горе забувати,
Коли було з ким ділити!
Поділиш — забудеш!...
О брате мій незабутий,
Військовий мій друже!
Мині банно за тим горем,
За тим старим лихом,
Що ми разом го приймали —
Хоть лихо, та тихо!
Мині банно за ним, друже!
Як би прийшло в гості,
За стіл би го я посадив
В хатах на помості,
Ще й вишником почаствував —
Тебе ради, брате!
Бо ми вго нераз вчили,
То лихо клапате,
Таки й гарно пошівчили...
Така наша доля! —
Біда біді, а гарному
Гаразд до окола!

Warum sind denn die Rosen so blass,
O sprich, mein Lieb, warum?

Heine.

Три чверти року вни кохали-сь.
Її з старим царем звінчали
А він не міг так понехать —
Прийшов у гай ся попрощать
З своїов голубков сизокрилов.
А вни го в гаю і убили,
У гаю і вірлам лишили —
Чогож вам, браття, більше й знать!

Не калина в темнім гаю
Землю укриває,
А цариця киянею
Могилу копає.

І могилу укопала,
Й китайку здоймила:
„Прощай, друже несуджений,
Прощай, ти мій милий!
Не судило-сь в парі жити —
Така наша доля!...
Я не плачу, я не тужу,
Серце, за тобою, —
За велика моя страта,
Щоб виллять сльозами!...
Цілий мій сьвіт, ціле життя
Оттут я ховаю
В отею яму!... і не плачу!...
Я борзо забуду!
Своє горе, свою долю
Не покажу людьом,
Щоб і вони не утерли
Поганії очи!...
Сама тебе я любила,
Сама тужить хочу,
Життя мое, за тобою...
Прощай, мій козаче!...
Я не прийду відвідати,
Аж в неділю в ранці,
Щоб цвітами обсіпати
Криваву могилу!...
Спочивай же мій ти друже,
Доки й я спочину!“
І цариця муравою
Могилу укрила,
І дві божі неділенці
Вквітчати ходила.
А у третю — як і пішла,
Так і не вертала!
Сумна сумна, ніби п'яна
В гаю промовляла:

„Зеленая, студеная
могило моя!

Не дрібними слізоньками
поливана!
Не тугами-жалощами
вжалована,
А стрілецьков серця кровю
мальована!
Усю мою щастя-долю
укрила еси!
Тепер же мя, студена,
під землю пусти,
Або зрости мене рожев
в його головах!
А щоб люди не ходили,
де милий мій ляг,
Зроби мені, студена,
колючі глоги,
Най не топчуть мого пана
тяжкі вороги!“ —

І як просила, так і стало-сь. —
За гаю сонечко здоймало-сь,
У гаю явір ся хитав,
А вна вже рожев процвітала,
Могилу глогом укривала —
А цар цвітам ся дивував...

Ц и г а н ц а.

Николаєви Кочеранюкови з Великого села на понані.

Оба і в понелі ми грали-сь,
Оба ходили й гнізда драть,
Обом і чупер обрубали,
Оба ходили й Франка знать,
І солоного моря пити.
Обом нам дали і абшити.

Оба, чи в діло чи гулять,
Як рідний брат із рідним братом;
І в парі, брате, ми мабуть
На той помашеруєм сьвіт,
Як ті два близнюки на небі! —
Да там мабуть нас ще не треба, —
Пожиймо, брате, лучше тут,
Де ще гуляють, грають, пють!
Да що вже буде, то вже буде,
А ми до діла, побраті'!
Коли немає що робити,
Ані за що біду пропити,
Коли слота січе — а ти
В сегельбі, друже, в жменю дуєш, —
То я сідаю та віршую —
(Не так то я, як вражий нуд!)
От сяду си та щонебудь
Таке утешу, що аж диво!
А щоб віршоване те мливо
Борше молось, а я взяв,
І комунибудь го завдав —
От як би се тобі, мій брате! — —

Чи ще нагадуєш ту хату,
Тоту хатиночку в гаю
Геть аж за містом на краю
У кучерявій черемшині?
До нині, братіку, до нині
Не може серденько забудь...
Дурне те серце!.. ану в кут,
Ви давні думи — бо заплачу!..
Пішло то серденько козаче
До Ціган в найми!... Що-ж робить!
Що серцю любе — лиш любить.
Чи як ти кажеш, друже-брате?
Ти добре радив, коли-ж кляте
Годі навчити було!... Гляв! —
І як у той крутіж упав,
У ті прокляті чорні очи!..
І хочеть ся і ще ся хоче —

Хоть серце зна, що пропадає —
У ту хатиночку у гаю!...

Да щож я маю нарікати? —
Хіба не вірне вна любила?
О Боже правий, Боже милий,
Один, один я виноват,
Одного серця було мало!...
А як коханого не стало,
Тоді я догадав-сь, коли
Вже пізно було!... О! болить
Той гострий ніж — бо затровний
Таков отрутою, що й гинуть
І жити годі!... А ти знав,
І все казав, — а я не слухав...
Де вже в кохання того уха! —
І ю втопив — і сам пропав! —

Прийми-ж, брате Николаю,
Отсю мою думу,
Да ще й другим дай читати,
Най вчуть ся розуму,
Та з коханням не жартують —
Кохання не жирти!
Серце наше невеличке,
Не тяжко роздерти,
А загоїть его тяжко —
Криваве і згине
То не болить, пане-брате,
Що підеш в могилу
З неубитим цілим серцем —
А болить з убитим!
Ліпше на сім білім світі
Душу загубити,
Як сёрденько зарізати!
Убеш ся — спочинеш,
А так -- годі в світі жити,
І гинуть не згинеш.
Чи як кажеш, Николаю? —
Хто зна, може й брешу!

Да що робить: коли зачав,
Нехай вже допишу.

Du braunes Kind, was starrst du so
Hinein in die silbernen Wellen?

Neubauer.

Прольог.

У неділю в ранці рано
Вьють залізо два Цигани;
А у лісі в Матридуні
Сидить собі пишно-думно
Циганочка молодая,
Матридуно обриває
Тай словами промовляє:
„Матридуно, Матридуно,
Кривавії квіти!
Чо я така нещаслива
В широкому світі?
Чого мене убивають
Як тее залізо?
Чо' він мене не зарізав,
Ножем не зарізав
На неділю в опівночі?...
Була-б я не знала,
Як він з другов кохаєть ся,
Мене забуває, —
Той невірний багатський син...
Матридуно єдина ти моя,
Я го вірне полюбила...
Гоя... гоя... гоя...
Горе мое несповите!
Я вірне любила!...
А він лишив свою Цору,
Він мене покинув,
Нї ту квітку серед степу
Здоптану ногою!
О!... я его нагодую,

Я єго напою —
Да де медом, не ситою
Як досї поїла!...
Матридуно, Матридуно,
Кривава та біла, —
Я тобою го напою...
Гоя... гоя... гоя!...
Доле моя нещаслива
Доле моя, доле! "...

Пішла лісом ридаючи,
Під березов сіла,
То сміяла-сь - реготала-сь,
То плакала-мліла,
То знов коси розплітала,
То знов заплітала.
А Цигани Нестерюка
У шатрі співали :

Під білою березою —
недоле моя! —
Пе Нестерюк з Циганочков
в неділю до дня.
„Циганочко-Волошечко,
ану-мо здоров!“
„Чого в тебе, Нестерюку,
на полах да кров?“
„Циганочко-Волошечко,
я кругавя вбив,
А він мені рантух-полу
кровю да збрудив!“ —
„Гой-гой, ти мій Нестерюку,
не з паха се кров!“
„Цить-цить, душко Циганочко!
Ану-мо здоров!“
„Здоров, білий Нестерюку,
пий, серце до дна!“...
Поховали Нестерюка
в вівторок до дня.

А Циганка чесала ся
да коси плела...
Засміялась та у воду —
Долів поплила.

I.

Кохайте ся, пани браття,
Коли серцю воля,
Тільки з серцем не жартуйте
З дівочим ніколи!
Бо го легко розкохати,
А тяжко впинити:
Кого вірне полюбило,
З тим хоче і жити.
А не зможе — чого жити?
Краще у могилу,
Аби тільки не самому,
Аби тільки з милим,
Аби тільки без розлуки!
Оттак, пани браття!
Коли годі кохати ся,
На віщо займати! —

Помер старий козак Соколій,
І весь маєток, бач, остав
По Соколівви удові:
Лани, степи, одая, став,
Стайні, побої прехорші;
Скриней чи три чи штири гроший, —
А що вже син! — так що летінь!
Щоб добрим людем хоч усім
Такого козака діждати-сь!
Чи до роботи, чи гуляти —
Він перший на цілий окіл!
Не дурно звали го й Сокіл,
Бо був раз парубок за себе!
Да лиш одна му була хиба:
З Циганков покохав-сь, тай ну! —
Да я не дуже і вину

Даю єму, бо раз Циганка!
І в Таліянина і в Франка
Таке я диво не видав!
Уздрів наш Марко — тай пропав
Як той метеличок у цвітї! —
Коби на сїм веселїм сьвітї
Очий лиш чорних не видать! —
Побачив — вже й вдавив ся кат
І серцем і душев і волев!
Чи будь вірлом, чи будь соколом —
Вони приборкають на час! —
Так, бачите, і Марко наш
Гостив у сьвітї! Бідний Марко!
Так беть ся, веть ся за Циганков,
А мати журить ся та плаче,
Аж в стїни головов товче,
Та аж на кóлїнках го молить.
„Покинь, покинь ту дику долю!
Люди стикають ся! покинь! —
Згадай, хто ти і чий ти сиң,
І що у парї вам не бути!
Не дїждала-б я була чути
Такові речі!... Онде ніж:
Возьми го, сину, та дорїж
Нещасну матїр!... Поховаєш,
А на гробу ся повінчаєш
З Циганкою!“...

„Боже, Боже!
Чо' плачете, мамо?
Думаєте, що я справдї
Циганку кохаю,
Чи там з дївок якунебудь?...
Не мав би-м роботи! —
Я їх много перелюбив —
А я вже сам, мамо,
Хотїв її покидати,
Як учув, що слава
Пїшла селом недобрая...
Я не люблю слави;

А хоть тоту дурити-му,
Котру загадаю,
А вженити ся вже мушу,
Щоб мовчали люди.
Я женю ся!
Пошукайте-ж минї, мамо,
Хорошої дївки,
Але з грїшми, чи чуєте? —
Тай будемо сватать.
А як підем — то перший раз
Я, мамо, у хатї
І не гляну на дївчину —
Вона одурїє!
О — я їх налогу знаю!
Так, мамо, що вмїю
Я вгадувать ті зазулі? —
Оттак, панїматко!“ —

Виймив люльку, зажог губку
Тай вийшов із хати
Сьміючи ся. — А удова
На сто коньох їде!
Ухопила цїпок в руки,
Пішла до сусїди,
Щоб гарненько порадити-сь,
Як дальше робити,
І де би то невісточку
Багату добити! —
І такі то часом люди
Бувають на сьвітї! —
Не все золото та срібло,
Що в очи ся сьвітить.
Не всїм треба дати віру,
Хто каже, що любить...
Да нехай се; побачимо,
Що далї ще буде. —

II.

Хто шукає, той і найде,
Як то люди кажуть.

І Маркови вишукали
Таку, що й за князя
Не сором би, таке чудо! —
Що красна, що врода,
А що віно!... Лиш гай один
За днину не сходиш, —
А про решту і не кажи! —
От взяли-сь за діло:
Зговорили, злагодили-сь,
А в другу неділю
Вже й ручники Катерина
З кедрової скрині
Подавала — кращий Марку...
А сама аж гине,
Що погляне на легіня!
Да легінь не конче
Нев журить ся! Сидить собі
Веселий як сонце,
Та з газдами розмовляє,
Торги якісь ладить.
А Орлиха (се би теща),
Така уже рада,
Що аж гуля! „От господар!
Значно, що господар!“
Соколиха собі рада,
Що з багатим родом
Посвахала-сь. Лиш Катруся
Думає — гадає,
Як то вона жити буде!
Чому-ж не займає
Той царевич мальований?...
І сльози люнули!
А Орлиха: „Що ти робиш? —
Щоб я і не чула
Твоїх плачів!... Він — господар;
Їму иньше діло,
Моя доню, у голові,
Як за ручку білу
Істискати! — Утри-сь, дочко!“

Оттакі то люди! —
Вони судять як нас видять,
Не задрівши в груди,
Чим то серце потайливе
У нас нишком грає! —
А що Марко мій розумний
За столом гадає? —
Не хороше він гадає:
Серце одурити,
Сьвіже серденько дівоче!
Неситий, неситий,
Нерозумний мій легіню!...
Ти, друже, не знаєш,
Що то серце хоть маленьке,
А сьвіт підбиває,
Цілий сей сьвіт незмірений...
Така Божа воля!
Не Бог — серце орудує
Усєв нашов доле.
А де розум хоче вершить,
Пропав-сь на віки!...
Серце першим, серце старшим
Паном чоловіка! —

Уже зорі погасають,
Ранок наступає,
Устав Марко ізза стола
Домів ся збирає.
„А що, мамо, хіба підем?“ —
„Посидь ще, соколе!“
Просить теща — „Та я-б сидів —
Так робота в поли,
Паніматко! Тепер весна!“
„Нічо, нічо сину!
Й я так люблю! — От господар!
Но де Катерина,
Де вона діла-сь?!“ — „Лишіть, нене,
Може пішла спати,
Протомила-сь! — лишіть її!“
„Золотий мій зятю!

Як жалує свою рибку!...
Розумний тай годі! — —
Та як кажеш, мій соколе:
Остає при згоді?
На Пречисту? — „На Пречисту;
Що слово то слово!“
„Нічо, синку!“ — „Добраніч же!“ —
„Ідіте здорові,
Та приходіть до нас з часта,
Аби обізнати-сь
З Катрусечков! Чи як кажеш?“
„За то вже не знаю,
Паніматко; тепер весна —
Чи нам часу стане. —
Да я буду приходити...
Ходім!“ — Попращали-сь.
Марко пішов. А Орлиха
Гуля по господі,
Та аж свище, така рада!
„Господар тай годі!“

І оттакі часом люди
Бувають на сьвітї!
У них срібло, у них золото
Усе що ся сьвітить,
Як в тих дітий нерозумних!
А такі щасливі
В широкому сему сьвітї!
Таки своє мливо
Молоти-муть, сїяти-муть
До самого гробу,
А ще може і в гріб вольмуть!
„Господар тай годі!“
Лиш та Катря безталанна
Не ликує з мамов,
Лежить собі у кімнатї —
Умита сльозами.
— „Колись прийду!... нема коли!“
Він мене не любить! —

Боже, Боже! себе й мене
Він марне загубить!...
Так, не любить! я виділа!...
Чогож бо я плачу,
Коли ми ще не вінчані?...
О — его побачить
Гірше шлюбу... що то шлюби? —
Що буде, те й буде —
Я без него жить не можу!...
Чомуж він не любить?“...

III.

Сяють зорі, місяць оре,
Люди спочивають,
Серед шатра циганського
Вогник погорає,
То палахне, то потахне!
А дівка Циганка
Сидить собі підперши ся.
А деж гордий Марко,
Що то личко не цілює
Та ті чорні коси
Не розплете, не граєть ся,
Як бувало доси? —
Нема Марка, заручений!
І Циганка швидко
Втерла сльози — бо хтось іде! —
Хіба кучерявий
Єї Марко? Ні, не Марко,
Не доля кохана!...

„Чи спиш, душко Циганочко? —
Втвори, сизокрила!
Побила мя на сїм сьвіті
Лихая година
Та нещасна!“ — „А ти-ж відки?“
„Та я зза Кидриня“.
„Там де вдова Соколиха
Посватала сина

З багачкою? — „Се-ж я сама!
Сама я, голубко!...
А він мене не кохає,
Він мене не любить,
Він не любить мене, сиза!
Я се добре знаю!...
А его вірне люблю,
Гину, пропадаю
За невірним!... Боже, Боже!
О Боже наш, Боже!
Ти сам знаєш, що без нього
Я жити не можу...
Ні, не можу я так жити!...
Чому-ж він не любить? —
Чи я в світі не хороша?
Чи чув через люди
Недобрую яку славу?...
Ні, моя ти зоре,
Я не хочу, щоб він любив,
Лиш най заговорить
Яке слово до вподоби!...
Лиш най хоть подурить,
Що мя любить, — я повірю!...
Чож ти так похмуро
Подивила ся на мене? —
Може й ти любила?
Тож вір мені, моя пташко,
Повір, сизокрила,
Як то болить!... Може тебе
Оттак не боліло?...
Циганочко! Циганочко,
Ти не знаєш зілля,
Що-б він любив мене одну?
Що хочеш, даю ти,
Лиш зроби так, аби любив!...
Або дай отрути
Напити ся, нехай гину!
Я не можу жити!“...
„Цить, сердечко, цить рибочко!
Щось будем робити,

Аби єго приборкати!
І я таке знаю...
Я ще й гірше в сьвіті зную...
Не те: не кохає, —
А кохає та покине!...
О, моя ти зоре —
Ти ще сего не зазнала...
Да щоб і ніколи
Не зазнала сего горя!
А я його знаю!
Минуло ся!... Коли хочеш,
Я тебе нараю.
Ось на тобі сю плящинку:
Дай се у напою
Єму випить по шлюбови —
Від разу загоїть
Твоє горе, моя зоре...
Полюбить від разу!...
Та не забудь, моя пташко,
Що се тобі кажу:
По шлюбови у напитку!“
„Нічо, моя кришко“. —
Заплатила, вийшла з шатра,
А Циганка нишком
Засьміяла-сь, аж зайшла ся!
І горячі сльози
Посипали-сь з очий чорних...
„Боже, Боже, Боже...
Боже, Боже!“... Як стояла,
Так упала в спузу! —
А Катруся вертаючи
По зеленім лузі
Чобана си виспіває:
Ой у поли, у гаю
Чобан хлопців корняє:
„Гой ви хлопці, молодці,
Скажіть мой дівочці,
Нехай мене не любить
Марне літа не губить“.

А дівчина учула,
До ворожки майнула:
„Що, бабусю, робити?
Лишив чобан любити!“ —
„Ой на, доню, коріня
З під білого каміня,
Та звари го у пиві
Всему сьвіту на диво!“
Став ся корінь варити;
Став ся чобан журити.
А ще корінь не вкпів,
А вже чобан прилетів.

IV.

Після Пречистої в неділю
Да після першої зляг мир:
У Орлихи вдови весілля!
Сутки, гостинець, хата, двір —
Набито народу, аж гнеть ся!
А у мальованій сьвітлиці
Позолочена молода
Поза кедровими столами
Сидить собі між дружечками,
Як тая тихая вода,
Гордого князя дожидає.
А тут нараз як не заграють
Єго музики в воротах!
І молодий, як райський птах,
Своїм буланом в сріблі-злоті
Перелетів нові ворота —
Боярів пів сотця за ним!
Стрільба гукнула, звів ся дим,
А доки браття ще успіли, —
Уже й в сьвітлицю улетіли.
І молодий, як той сокіл,
Коло Катрусечки вже й сїв,
Тай цьмок в личко тото рожеве!
А сам охч, а сам веселий,

Аж сам дивуєть ся!

„Брати!

А много прийде заплатити
Вам за сестру, мою царицю?“

„По келепу, по порошницях!“
Крикнули браття! —

„Прибивай!“

„Ні, не бемо ще! ще додай
Двісті червінців!“

„Триста буде!“

А вна як той листок на груди
Їму і впала!...

„Марку мій!...

Марку — життя моє єдине!...

Що я наплакала-сь... і нині...

Я думала... О друже мій,

Прости мині — я вже не буду!...

Марку, о Марку, ти вже любиш,

Ти любиш вже мене?... А я,

Я думала, що ти не любиш!“...

І знов прилипла му на грудьох.

„О доле щасная моя!

Боже ти мій, раю ти мій!

Я з щастя загину!...

Марочку мій, життя моє!

Ану, мій ти милий,

Сього мідку солодкого,

Що я наточила!“

„Для чого-б ні, серце моє? —

Здоров, моя мила!

Здоров, серце! Будем жити

Во вік без розлуки!

Я вже забув давну... пиху!

Дай, сердечко, руку —

Ще й ті губки!... Здоров, мила!

На наше кохання!...

Видиш, рибко, як я випив? —

Ні каплі не стало

У пугари! Який добрий!...

Щоб наші пробутки

Такі добрі та солодкі!“...
„Нене, де ви? — Люди! —
Як посинів... Марку, що ти?“ —
„Ратуй, душко, — гину!
Ох, як пече у сердечка!...
Як горячов шинов
Жже, душко, мя!!!“... „Умер, умер!
Марку, за що?... Марку!“...
Під вікном хтось зареготав-сь:
„За бідну Циганку!“....

Кохайте ся, пани браття,
З ким серденьку воля,
Лиш з Циганков не кохайте-сь,
Єдині, ніколи!
Бо Циганка вміє кохать,
А впинить не вміє!
У їй серце не то сонце,
Що на весні гріє,
А залізо в грани гріте —
Спече тя, небоже!
Може думаш відсунуть ся?
Не можеш, не можеш!...
Як до шини гарячої
Прикипиш — загинеш!
Браття мої військові,
Братіки єдині! --

Епільог.

Зеленіє на цвинтари
Висока могила, —
А кого в ню поховали,
Кого вна покрила?
Прешишного того Марка! —
Така його доля.
А та моя Катрусечка,
Та моя небога,
Тото дитя безталанне
З чаркою ся грає!

„А так, мамо, що він любить?
Він мене кохає,
Мій Марочко! О — він любить!...
Внесіть мині меду!
Внесіть, внесіть!“... „На що, доню?“
„Внесіть, мині треба!
Циганочка так казала!
Я його налою,
Він полюбить мене, мамо,
Все лихо загоїть! —
А так, мамо — він полюбить?
О, він мя кохає!“..

А під пишнов жеребинов
В зеленому гаю
Сидить собі Циганочка,
Плете чорні коси,
То засміє-сь, аж зайдеть ся,
То знов заголосить:
„Жже, душко, мя!“ — „Умер, умер! —
Марку, за що?... Марку!“ — —
А під стїнов засміяло-сь:
„За бідну Циганку!“ —

Дезертир.

Іванови Юрчишиному в Валяві на поклін.

А я так мало, не багато
Благав у Бога — тільки хату,
Одну хатиночку в гаю.

Шевченко.

Не цареви мостивому,
Не пану в палаті,
А тобі, єдиний друже,
Хочу одспівати
Мою думу замучену,
Криваву, убиту.

Така, брате, наша доля —
Що-ж мусим робити!
А від долі ні за море,
Ні у сине море
Не утечеш, не вкриєш ся —
Увезде здогонить,
Як половик пташиночку.
Оттак, пане брате! —
Чи у перед заспівати,
Чи в перед заплакати?
І мене мати колисала,
В папір завивала,
Служби, утрєні наймала —
Ні, не ублагала
У доленьки!... Приїхали,
Розкотили фану,
Прочитали артикули
В неділеньку рано,
Тай займили у чужину,
Як камінь у море!...
Боже милий, Боже милий,
Доле моя, доле!
А ти мене ще питаєш,
Чого проклинаю?
Проклину тя, невірная,
Кілько нагадаю
Мою долю безталанну,
Ті недобрі люди,
Ті дороги неміряні...
Ох, як болять груди!...
А вни кажуть, щоб не плакати
Та славу козачу
Не теряти!... Не плакав би —
Само серце плаче!
А що далі, Іваночку,
Ти й сам здоров знаєш:
Муштрували, катували,
Ланцями карали,
Славу добру відбирали —
Що-ж робити мушу?

Я вже думав, Іваночку,
Занапастить душу.
Я так думав: одна кулька —
Позбудеться горе,
А ті люди нехай відтак
Що хотять говорять!
Не вни мене судити-муть,
Бог буде судити.
Я так думав. — А ти, брате,
Як ангіль хранитель
Стояв тихо наді мною,
Ділився зі мною
Муштрованим моїм горем,
Замученов доле.
Ти все казав: „Товаришу,
Ще будемо жити!“
Чи-ж не життя? Боже, Боже!...
Да що вже робити!
Минуло ся, не вернеться,
Треба забувати.
Нехай і так, я забуду...
Брате мій, Іване,
Згадаю тя до схід сонця
В неділеньку рано,
Згадаю тя на полудне
До обіду йдучи,
Згадаю тя на базари
Токай-вино пючи,
І в вечері по вечері
На порозі стоя...
Як з місяцем розмовляю,
Так було з тобою. —
Кілько місяць молоденький
Край моря зомліє,
Кілько серце нагадає
Літа молодії,
Спомяне тя душа моя,
Брате мій, Іване!
Доки світа, доки віку,
Доки сонця стане,

Спомяне тя душа моя,
Думов приголубить!
А вни кажуть проклинати
Та лаяти люди!...
Любити-му, тулити-му,
Барвінком да рутов,
Та вітами вишневими
Стежки та дороги
Стелити-му тебе ради!
Тебе ради, Йване,
Забуваю свої літа,
Гарешти, кайдани.
Бо я найшов, що ви може
І не находили:
Одну душу на всім сьвіті,
Одно серце щире,
Що вітало — не богача
З побитої хати,
Не в ридвані вельможного,
Не рідного брата,
А чужого чуженицю
В залію да в горю!
Доле моя невірная,
Єднаю-сь з тобою!...

Привітай-же, товаришу,
І мого Івана
Не в порфірах, не в золоті,
А в таких кайданах,
Як і ми колись носили!
Привітай го, друже;
Я ліпшого не придбаю.
Що-ж робити мушу,
Коли така моя доля?
Других учать в школах,
Як співати, віршувати,
А я у неволи
Тількі й вчив ся, от-що, брате!
Да мені байдуже.

Я не панам співати йду, —
До вірного друга
Іду з моїм віршуванням
Та з моїм Іваном.
Привітай го, товаришу,
Як мене бувало
Вітав єси на стороні,
Вітав, не цурав ся!
Оттак, брате товаришу,
Й єго розпитай ся
Про доленьку, недоленьку —
Души легше буде!
Розтопить ся люте горе,
Подобріють люде,
І надія нова, красна,
Як та ясна зоря,
Що вирине рано з моря
Умита росою,
Зазоряє нещасному,
Зведе хвору душу
Новов силов, новим життям!

Наймит.

Добре тому в світі жити,
В кого доля дбає:
Хоть латана сардачина —
Люди поважають,
Бо у його дві кошарі,
Комора набита...
А від кого відцурала-сь,
Що тому робити?
До схід сонця пошукати
Під водою долі,
Або в ночі закопатись
В степу серед поля,
Аби люди і не знали —
Бо скажуть: ледащо!
Люди судять як нас видять,

Не питавши, за що
Та доленька відцурала-сь!
„Не хоче робити!“
Втопив би ся, пани браття, —
Жаль душу губити.
А так одно остало ся:
Бороти ся з долею,
Ув-останне бороти ся!
Чи ми перебором,
Чи вна трутить у могилу —
Наша слава буде.
Перебором — заніміють
Недобрії люди,
А загинем — поховають!
Боже добрий, Боже,
Серце вмів заспівати,
А впинить не може!

Нема в мого Іванчика
Ні батька ні неньки,
Самий-самий серед сьвіта,
Не має серденько
З ким поділить молоденький,
Як билина в поли!
А він собі не журить ся,
Не лає на долю.
А щоб серце не скучало
Тихими ночами,
Вийде собі за ворота,
Вмиєть ся сльозами,
Запитає в нічних зорій
Про завтрішню долю,
Подивить ся на місяця,
Помолить ся Богу,
Тай знов собі у господу,
Щоб в хаті й не чули;
Бо то чужі, лихі люди,
Питати ся будуть,
Де марнував цілий вечер?

Що буде казати?
То не батько, то не рідний
Вийде виглядати
Свого сина, а господар!
Що буде робити?
Нема свого рідненького —
Чужому корити-сь
Треба в сьвітї, а то скажуть:
„От якесь ледащо!“
Сиротинї треба гнуть ся!
А то, браття, й краще,
Бо так і Бог завидує,
І всі добрі люди.
Батько, неня з того сьвіта
Молити му будуть
Щастя-долї, — чи вимолять?
Побачимо, брате, —
А тимчасом треба в сьвітї
Самому придбати.

Служить Іван в господаря
Уже вісім років,
Поважає його добро,
Як в голові око;
Поважає, доглядає,
Ночи не всипає, —
Бо хто чуже не шанує,
І свого не має.
Так сказано у законї,
Так треба й робити.
А газдї ще й недогода!
Хвалить ся, неситий,
Що й сембрилю не виплатить...
Оттакі то люди!
Боже правий, Боже добрий,
Коли вже з їх буде
Того злота кривавого,
Кривавого поту!
Що в їх кара, що в їх муки?
Злота, злота, злота!...

Іде славне парубоцтво
В неділю гуляти
У кресаках да у павах, —
Звичайно, багаті!
А мій Іван сидить дома;
Чи вроди не має?
Як той явір кучерявий
Над водою мая,
Як той ангіль мальований
В Бога на престолі!
Знала мати вмалювати,
А не дала долі
Золотому тому сину,
Єдиній дитині! —
Виріс в наймах, у неволи,
Мабіть і загине
У неволи... Не питайте-ж,
Чого серце плаче! —
Пішов би він погуляти,
Так люди побачуть
Дрібні сльози.. а на віщо?
Вони не допоможуть,
Не допоможуть, а осудять!
Боже добрий, Боже,
От які то на сїм сьвіті
Повели ся люди!
Не жури ся, Іваночку:
І ти ще добудеш
У Господа того щастя!
А тим часом, брате,
Хіба в ночі поплакати,
А в день дбати, дбати,
Та збірати колосочки
На чужому поли!
А що далі зустрінеть ся? —
Може сине море
Доведеть ся побачити?
Сердешний Іване!
Стане моря, стане муки,
Китайки не стане

Утирати дрібні сльози
Тихими ночами...
Доле наша, доле наша,
Що ти робиш з нами!

Уже в мого Іванчика
І своя хатина
Кінець села білієть ся.
Червона калина
Аж у вікна упустила
Широкої віти;
На припічку вогонь горить
Та далеко сьвітить.
А молода хазяєчка
Вештаєть ся в хаті —
І не сказать, яка гарна!
Іваночку, брате,
А ти жури-сь про доленьку!
От, видиш, і доля!
А хоть треба заробити
На чужому поли, —
Коли є з ким поділити,
Серце не питає!
А як мале ангелятко
В хату завітає,
Та принесе з собов раю —
Що тогди аж буде?
А ми долю проклинаєм
Та Господа судим, —
А за віщо? — що сліпіі! —
Шукаємо долі,
Де їй з роду і не було:
То в церкві, то в школі,
То у шинку під лавою...
Не має, не має!
А край села в новій хатці
Сина забавляє,
Да лагодить до вечері,
Вигляда в кватирю,

Чи не йде ще мужик з поля.
Оттам, мої милі,
Оттам їй шукати, славні пани браття,
Оттам вона дома, оттам вона є!
Калинов на літо укріє ти хату,
Кубелечко тепле на зиму зове.
А хоть і поверне у гості тривога,
Вона їй одурить, словами впоїть,
Вона перемовить і самого Бога,
А лиха заставить корови доїть.
Оттака то, браття, доля в своїй хаті,
І своя семія і питомий кут.
Про віщо-ж томити-сь, за морем шукати,
Коли вона осьде, коли вона тут!

Чи хороше, Іваночку
Отсе я говорю?
І не чує! — Свище собі,
Повертає з поля,
Да вже не до господаря,
А у свою хату!
А молода хазяєчка
Вийшла зустрічати,
Веселенька та моторна!
На руках дитина.
„А то хто там, Василечку?
Ану кричи: неню!
Ну-ну, неню, дам я тобі!
Де так забарив ся?
Бити неня! — а-а, неню!“
Тільки подивив ся:
Серце плаче радіючи!...
А то бите горе,
А то сонце, а та спрага?
Здаєть ся, ніколи
І не було того дива!
„А куку, Василю! —
Йди до неня! — Чекай, мамо!
Ти била дитину? —

Так, що біла? Дамо-ж ми їй!
Ходім бити маму!
Ще раз? ще раз! — „Вайльо! вайльо!
Чекай-же, поганий,
Не дам папу!“ — „Овва, кажи,
Будем обходитись!
Я йду собі завтра рано
Із неньом косити,
А ти рушай!“ — Хазяєчка
Стрібнула в хатину,
Щоб вечерю лагодити.
А Іван із сином
Гуля собі по дворови,
Сам не зна як носить.
А вно собі перебіра
В золотім волосою
Маленькими ручечками
Та за вусок миче,
А хазяйка в кватирочку
Вечеряти кличе.

Некрут.

Є на світі доля,
А де їй шукати?
Чи в пана в палаті,
Чи в мужицькій хаті?
Чи у чорних горах,
Чи за синим морем
У гарячій краю,
В гаю-сикоморі?
В гаю-сикоморі
Змиї ся виводять,
А в гарячій краю
Лев лабою оре;
А в горах копають
Диямент та злато,
На рідного брата
Гострий ніж наняти.

А за синим морем
Маланка співає,
На кривавій скели
Стада випасає.
Я же, брате, волю
Морське стадо пасти,
Як маю шукати
У палатах щастя.
За золотов брамов,
За писаним муром,
Здасть ся, пурпури, —
Аж — ящура шкура.
Лиш в мужицькій хаті
Бог рай розсіває, —
Про віщо-ж го люди
Шукати не знають!

І так добре, пани браття:
Нехай не шукають;
Легше серцю сьвітом нудить,
Як долі не знає.
Не знати ме — не заплаче,
Так ляже в могилу.
Але кого та доленька
По раю водила,
А потому в пекло впхала —
Що має робити? —
Доле, доле, лїпше спалить,
Чи клевцем убити,
Як так карать! — І нас, брате! —
Боже добрий Боже!
Заплакав би як береза,
Та висипав сльози
У Чернівцях!... Не остало,
Лиш серденько бєть ся!...
Ходїм, брате товаришу,
Ходїм подивить ся,
Де ті пани нас карали, —
Менї легше буде!

Може горе запечене
Розтопить ся в грудех,
Як побачу ті майдани!
Меть ся ми здавати,
Що ті літа молодії
Вийшли муштрувати-сь
Перед паном єдноралом...
Або на полудне
Пішли варту люзувати!...
Боже мій пречудний!...
Ходім, брате, ходім, сизий,
Доки ще до гробу, —
Подивить ся на Чернівці,
Що там лихо робить?! —
У Чернівцях серед ринку
О-перед одваху
Стоїть сімсот новобранців —
Стоять сіромахи
У кабатах да у чаках,
В чорних порошницях,
Через плечі реміннячко,
На плечу ручниця.
Оттак стоять, ні кинуть ся
Сердешнії діти!
А хто оттам межі ними
Аж у третім гліді
Стоїть бідний, заплаканий? —
Іване, Іване,
А долечка, а діточки? —
„Василю! Штефане!“
Аж закричав безталанний
За серденько вхопив-сь! —
А капітан за плечима:
„Будеш мовчать, хлопе?“ —
„Я-ж не мовчу, пане любий?“
„Що? — ти відрікаєш?“
Капраль: буки! Дватцять і пять!
Я тобі покажу,
Як то мовчать та корить ся!...
Дивить ся, пся віра!

Чого ждете, капраль Близнюк?“ - -
І капраль відмірив
Поганую, страшну кару...
„Устань!“ Поклонив ся...
Як ящірка, як собака
Капраль подивив ся,
Тай повелів іти у глїд.
Іване, Іване,
А ти казав що є доля,
Що ти їй дістанеш,
Що вимолиш, вигорюєш,
Лихо перебореш? —
Іди-ж тепер бороти ся
Аж за сине море!
Може там тя привітає?
Буде, брате, буде!
Привітає друге сонце,
Другі, чужі люде,
Лиш та доля не стрінеть ся
І не привітає.
Хто без неї уродив ся,
Того й закопають
Безталанним! Оттаке то!
Що маєм робити?
Доки зможем, а ми терпім,
А не сила — вбити-сь,
От і кінець. Ліпше серцю
В домовині бути,
Як так жити. Боже, Боже! —
А наші некрути
Де сердешні скитають ся
В широкому світі,
Замучені, заплакані?...
Ходім подивити-сь.

За Кіцманем да за Дністром
При битій дорозі
Стали наші вибранчики
Широким обозом

На полудне спочивати —
Сердешнії діти! —
Ясна зброя в переметах*)
На сонічку сьвітить,
А вни лежать замучені...
Боже милий, Боже,
Ліпше лежать у могилі,
Як тут при дорозі!
У могилу поховають —
Перестануть бити,
А тут веть ся з гарапником
Капітан сердитий,
Щоб і води не нащити-сь!
Оттаке то, брате! —
Як би став вам розказувать...
Ні, буду мовчати,
Бо однако не ймуть віри,
А скажуть: „Морока!“
А так ліпше: закопають
У яму глібоко
З усім горем муйштрованим, —
Мені легше буде;
Не учують, не знати-муть,
От і не осудять.
А що Іван мій сердешний
Робить у обозі? —
Не здужає сіромаха,
Лежить при дорозі.
Коло його побратимко
Стоя зажурив ся:
„Іваночку, товаришу,
Може-б ти напив ся
Горівочки добренької? —
Я ще маю з дому! —
Ану коштуй, яка добра!“ —
„Най, трошка потому“. —
„А потому всею потому!
Ану-ко, Іване,

*) Переміти — людовий словотвір зам. піраміди.

Ану-ко пий! Хоть на силу! —
Що робити маю? —
Може дуже нездужаєш? —
Я йду — замельдую,
Аби пішли за докторем? —
Чи чуєш? — „Я? — чую“.
„А що? я йду!“ — „Куда ідеш?“ —
„Таже до опасу,
Аби пішов за докторем“.
„За докторем? — на що?“
„Таже тобі! — він порошки
Напише ти може,
Або зілля дасть напий ся“.
„Мені не pomoже“. —
Тай укрив ся хустиною. —
„Братіку Андрію,
А сьогодні що, субота?“ —
„Ні брате, неділя.
Або чому?“ — „Оттак таки —
Я собі думаю,
Як то нині в Буковині
Празник зустрічають,
А як ми тут! Боже, Боже! —
Бувало в неділю
Возьму свої сини любі
Тай піду на зілля
У левади... А там красно!
А там сіножати
Да діброви!... А Василько:
— А се наше, тату? —
— Ні, се чуже, мій голубе! —
— Шкода, що не наше;
Я би купив два волики,
Та водив на пашу
В отсю траву... Яка гарна! —
А отсей метелик —
Чи і в його є ненечка,
Що так пишно вшила
Єму крилця? — ще й мережка!
А так, що мережка? —

Овва, й мені мама вшиє! —
Сину мій сердешний,
Мабіть тобі вже не вшиє,
Бо не буде з чого! "...
Тай заплакав. А капітан
За плечима стоя
Гарапником! — „А ти плачеш?“
„Ні, пане, не плачу“.
„Я вже дуже добре знаю,
Що з тебе ледачий
Буде жовняр. А де горніст?
Ану клич до купи!
Доста уже марнувати!“ —
Сердешні некрути
Як парені позривали-сь,
В ряди поставали.
Ударили тарабани,
Курява устала
Тай укрила безталанних,
Мов тут і не було.
А зза Дністра тарабани
Глухо-глухо гули.

Капраль.

Музо моя віршована,
Невінчана доле,
Понад тисяч тисячами
До тебе ся молять,
Гарячими тобі молять ся
Книжники, учені,
А ти найшла необачна
Мужицького сина,
Ще й у чорних, темних горах,
В кривавім кабаті!
Музо моя, сьвято мое,
Люди муть сьміяти-сь
З тебе й з мене! „Ледащиця“,
Будуть говорити,

„Що він має? Одну душу,
Да й ту неумиту
В каламарях! хам тай годі!
А в нас паргаміни.
А в нас школи!“... Музо, доле
Велика, єдина,
Оттак люди тебе всудять!...
Понехай вітати
В закурену мою хату!
Вітай у палатах!
В тебе імя золотое...
Нехай не сьміють ся
Ті книжники препогані,
Та нехай не бють ся
Ще й ті львівські віршомази!
Мені легше буде...
Може би став забувати
І ті чужі люде,
І ті муштри муштровані —
Серденько спочине!...
Ні, не хочеш покинути
Мужицького сина,
Ти не хочеш!... лиш ти одна,
Бо всі понехали!...
Я сирота в сему світі,
Мені не остало
В людий долі, не остало,
Бо їм було мало!...
Беріть собі, а я маю,
Ще й за много маю —
Спасибі, зоре!...

Холод віє,
На моїм світі вечеріє,
Новую скриню устеля
Страшнов та чорнов свойов плахтов
Та невсипуца Парка-пряха;
Нечуя-ангіль вже хиля
Закурену свою факлію,
А я лиш дивлю ся та млію...
Чи не збрехала та надія?

Ясна зоре моя!...
Лиш ти одна похилила-сь
Тихо наді мною,
Як береза нетвереза
В неділеньку в ранці!...
Скажи, моя єдина :
Чим свого коханця
Виряжати меш на той-світ?
Чи сріблом, чи златом?...
Нехай срібло, нехай злато
Сиротам багатим,
А мені лиш одну славу
На вічну дорогу:
Вінець мартира на голов
Кривавий, глоговий,
Як та доля України...
А й ми єї діти!...
Зоре моя вечірняя,
Єдиний мій сьвіте, —
І ми сини України...
Я пан над панами! —
Як пропаде Україна,
То укупі з нами —
Вінці мартирів на главах...
Я більше не хочу!
А ви, люди, вибачайте,
Коли вас клопочу:
Я кращої не умію!
Що-ж робити мушу!...
Другі в Римі да в Атенах
Напувають душу,
А я тільки гарештами
Та муков та горем
Поїв свою безталанну...
Така моя доля!

А де-ж наші вибранчики,
Сердешнії діти,
То залізне горе борють
В широкому сьвіті? —

О — далеко! Аж у Мантві
Під старим Кастельом
Сидять собі; вечер тихий,
А вни не веселі.
Зажурили-сь молоденькі,
Нишком серце мліє:
Воно чує нове лихо,
А сказати не вміє...
Тай навіщо, пани-браття,
Лихо вповідати?
Завтра рано в чистім поли
Заревуть гармати;
Завтра рано музикбанди
До штурму задзвонять;
Завтра рано поточуть ся
Червоні-червоні
Три дунаї!... Одна кулька,
Оден багнет в груди —
Щастя, доля, лихо, горе,
Піски, тали, люди —
Усьо, усьо закопають
Ув одну могилу! —
Довго муки, довго кари,
А життя — на хвилю.

Лиш той капраль Біловусяк
Нічим ся не журить:
Сидить собі під касарнев,
Гарну люльку курить.
„Еге, хлопці, смотолока?
Яке нове лихо
Навіяло, що між вами
Як в церкві тихо?
Ану мені в вічі глянуть!...
А ти що, Іване?
Сюда ходи! — Бігме, плаче! —
Стидай ся, погано!“ —
„Колиж мені так важенько!“
„Він лист дістав з дому!“

Обізвав ся Городенчук. —
„А відтак, що з дому!“ —
„В його жона умірає,
В його малі діти!“ —
„А той старий пан капітан
Всіх держить на сьвіті,
Чи як кажеш, мій пишняка? —
Він бо зараз в сльози! —
Устид, хлопче! Хтось би гадав,
Що тим що поможе,
Що заведе цїдити ся?
Ану мені тихо! —
Ти думаєш, що сльозами
Позбудеш ся лиха?
Ще го гірше розворушиш!
Така тото справа!
То не штука добуть жалю,
Але отто слава:
Заховати своє горе
У серци глібоко,
Так аби го не дозріло
І найбистре око.
Чи як кажеш, Фудулняку? —
Ти є що є в мене, —
А отто всі старі баби!
Ади, як у жменю
Цїдять своє мокре лихо!
Не плачте-ж бо, кляті,
Бо ще й мені доведеть ся
Мість дурня заплакати!
Я-б вас убив!“... І дві жваві
Покотили-сь сльози...
„Ви голови капустані,
Думаєте може,
Що я плачу? Та цур-же вам! —
Вража комашина
Не мала де, але в око! —
Да хай лихо гине!
Де Горденчук?“ — „Я тут, пане!“ —
„Ану мені швидко —

Але швидко, чуєш, хлопче? —
Вилагодить скрипку,
Та — „Їй Богу, пане капраль,
Всі струни порвані!“ —
„Ти чув, чи ні? Ёдьо мег-о!“...
„Вірте Богу, пане!“
„Чув ти, чи ні? — — Волошина!! —
Басуй, му, Максимяк! —
Добре, хлопче! — Нумо, діти! —
Нехай біда гине!!!“

„Годі, годі!
Ходім, хлопці, спати!“ —
„Ходім, батьку, вже цапістрах!“
„А всі дома, браття?“
„Усі, орле, лиш Іван ще
Дочитує в листі“. —
„Нехай його! А ви, братці,
Помоліть ся чисто
Тому пану, що на небі,
Бо завтра — хто знає,
Чи котрого до рапорту
З нас не заволає, —
Щоб не сварив! Чи як кажеш,
Друже Горденчуку?
І — се хропе, що мабуть би
І гарматним гуком
Не добудив-сь! Нехай його!
Нехай, коли кажу!
То молоде! — А хто, хлопці,
Мені казки скаже? —
Усі вже сплять? Нівроку вас!
О Боже наш, сьвіте,
Може завтра в чистім поли
Спати-мем на віки!“...

Л и с т.

„Іваночку, голубочку,
Друже мій єдиний,

Покинув нас серед світа
На лиху годину,
Мене й діти!... Іваночку,
Тобі не казали?
Отто люди! А я їх, бач,
Так щире благала,
Аби тобі уповіли...
Усьо уповіли!
Іваночку... як казати?...
Вже три дні не їли
Твої діти... а ти мовчиш!...
А може... а може
Ти на мене нагнівав ся?!...
Присягу положу —
Іваночку: я присягну!
Я мліла-робила,
Я в неділі заробляла...
Що-ж, не стало сили,
Нездужаю уже пів рік. .
А від тебе, Іване,
Ні словечка, ні вісточки!
О друже мій, пане,
Господарю мій дорогий...
Ні, серденько стине!...
Може ти нас відцурав ся?
Забув нас, покинув?
Боже, Боже, чи-ж так можна?
Іваночку — діти!
Іваночку — сиротами
Остають ся в світі!
В старці підуть! Іваночку!...
О!... у тебе серце
Мабіть уже не те давне!...
Діти мої! в старці!
Іваночку, ізмилуй ся!...
Хто годувать буде
Мої сини безталанні?...
Люди! — Боже, — люди!...
Умираю, що згадаю,
Без часу вмираю!...

А ти мабіть між панами
Уже й не гадаєш
На сироти, голі, босі,
Убиті, голодні!...
Боже ти мій милосерний,
Чому я не годна
Ціле серце висипати
На отсїм папери!...
Так як вижу свої сини
Попід чужі двері
Хліба просять... по під двері!
А собаки злії
Розривають мале тіло,
То золоте тіло,
Що кохала, сповивала!...
Боже ти мій, Боже,
Допиши Ти, напиши Ти,
Бо я вже не можу....
О... не можу!... А ти вже чув,
Що вїйт нашу хату
Казав продать за податок? —
А там не багато
Уже було й доплачувать
Громадського біру:
Дві баночці чи півтора...
Тепер на подвірю
З діточками туляю ся...
А де зимувати
Будуть твої сини любі?...
Штефанко і „тату“
Уже каже, а Василько
Всьо пріч розуміє.
„Мамо, каже, нема хлібця?“
(А само аж мліє).
„Нема, — кажу. — Мовчи, синку,
Завтра прийде тато,
Та принесе тобі хлібця!“ —
„Багато?“ — „Багато,
Мій соколе, тільки не плач!“ —
„Та я вже не буду! —

Я би й перше був не плакав,
Коби попід груди
Так мя було не боліло!...
Та бо й ти... А бачиш:
Мені кажеш не плакати,
А сама все плачеш! —
Скажу я всьо! — А таточко
Чи рано приїде? —
„Рано, синку“. —

Не дочитав.

„Діти мої, діти!“...
Тай полетів!... „Лиш раз, лиш раз
Нехай погодую
Діток моїх, а потому
Най ріжуть, мордують,
Най кліщами розривають —
Нічим не питаю!...
А може вже поховали?...
Й мене поховають
Разом з вами, сини мої!...
А може під тином?...
Боже, Боже, бери життя,
Бери, милостивий!
Милостивий? — О горенько!
Пекельний ти Боже!...
Не витерплю! Бери душу!! —
Не можу — не можу!“...
Тай вдарив ся об гостинець,
Як гадина звив ся! —
„А я ще тут? — Сини мої!“ —
Знов зірвав ся, збив ся,

Тай полетів... Боже, за що-ж така кара
Єму молодому, чим він виноват? —
Нас дома справляли за голубі хмари,
Там Господь, казали, в його тра дуфать!
А ми-ж не дуфали? — не ждемо і досі
Великої правди зза полових хмар? —
Лиш град та морози та студені роси!...
Мабіть, о ти Боже, ми ждемо в-задар!

Мабіть тільки правди у твоєму світі,
Що в ворога купим за готову кров
З саміського серця на хресті пролиту!...
Мовчи, нерозумне, бо той добрий Бог
Уміє й карати, о — добре карати!...
Іваночку, друже! — Нема, полетів!...
Перелетів море і Альпи рогаті,
І Угри великі як сивий сокіл.

А на чорній Чорногорі
Вже не несуть ноги —
Кривавіські та розбиті!
Повалив-сь небога,
Тай знов устав, треба далі,
Бо й тут мабіть люди:
Не питають про доленьку,
А питати будуть,
Відкиля йде і кудя йде?
Що буде казати? —
Чи ймуть єму люди віри,
Що йде годувати
Діток своїх зголоджених?
Не будуть, не будуть,
А питають аудитора,
Чи много засудить
Цісарської для їх плати?
Не бійте ся, кляті!
Будуть гроші, буде плата
І крови багато!
Упете ся як горівков,
Пекельнії діти!...
Оттакі то, брате, люди
На круглому світі:
Лиш гроший їм та крови їм,
Крови їм та гроший!...
Ні — пекла їм, грани, джуми,
Аршенику, Боже,
Та ящурів молоденьких,
Гадячого терла,
Може би раз наситили-сь,
В останне нажерли-сь!

Минув Іван Чорні гори,
Виходить на поле,
Подивив ся на окола
Та дав сльозам волю.
„Боже, Боже, всюди щастя,
Всюди рай на сьвітї,
Лиш я блуджу як той злодій!
Діти мої, діти!
Доле моє нещаслива!
Місяцю вівчарю!“
Подивив ся на ясного
Тай знов пішов далї,
Доки людей присипає
Та ніченька тиха.
Чи обминеш, безталанний,
Віщоване лихо?
Обминеш ся, обїдеш ся
І з лихом і з горем,
Але з людьми, серце моє,
Нїколи, нїколи
Не минеш ся, не збудеш ся,
На дні моря, сьвіта!
Найдуть тебе, видобудуть
Пекельнії діти,
Видобудуть, привітають...
А чим привітають?
Побачимо, серце моє,
Побачимо далї.
Ходім тільки в Галіцію
Межи руські люди,
Нехай свої привітають,
Доки чужі будуть.

В Галіції да у нашій
При зеленім гаю
Оре Бойко на пшеницю,
Воли попасає,
Та з наймитом полуднує.
Нехай на здоровля!

А тим часом із діброви —
Ледви несуть ноги —
Шкандибає якийсь вояк
Голодний та бідний.
„Христа ради кришку хліба!
Тиждень не обідав“...
„А ти з відки? — „З Буковини“.
„А що-ж тут шукаєш?“ —
„В мене діти, а... я...“ — Умовк.
„Еге, уже знаю.
Сідай та жри!“ — А нищечком:
„Михасю, в касарню!“
Сів сердешний, хоче їсти,
Аж тут два жандарі
Вже зза плечий і крадуть ся!
„Уставай, небоже!“
Обіздрів ся — „Ох Боже мій!“
„І Бог не поможе.
Давай руки! — Чого стоїш?“
„Панове кохані!“
Обкрутили ланцюшками,
Перед себе взяли
Тай займили до коменди.
А Бойко з охоти,
Що достане тільки гроший,
Лишив і роботу,
А сам побіг до господи
Жінці похвалити-сь.
Треба буде на ярмарку
Коралі купити.

Авдитор.

У Чернівцях в кам'яниці,
В широкій кімнаті
Сидять штири офіцери
У білих кабатах;
Сивий майор на переді,
За столом авдитор,

Штири шаржі, два ґемайні —
Всі будуть судити
Арештанта молодого.
Іване, Іване! —
Задзвонили у хоромах
Голосні кайдани.
Майор плюнув, ґемайнери
Повтирала слъози...
Отворили-сь пишні двері.
А поганий профуз
Пхнув рештанта в середину.
Як та земля чорний! —
А аудитор молоденький,
Пишний та моторний,
І за перо! — „Як зовеш ся?“
„Я, ласкавий пане?“ —
„Тож-то нудний! Хтож, як не ти? —
„Іван, пишу-сь Званич.“
„Відки родом?“ — „З Буковини.
Нї батька, нї неньки.
Я остав ся сиротою...
Ще був я маленький —
Сиротою, мій паночку...
Боже милий, Боже,
Коби знали, як то гірко! —
Сказать вам не можу,
Як то гірко!... Мене били,
Мене катували,
У плуг мене упрягали, —
Не замордували,
Бо й мині Бог тримав долю
У своєму сьвітї...
Катерино, Катерино,
Рожевий мій квіте!
Як барвінок серед зими,
Зоря серед ночи,
Так ти мині була в сьвітї!...
Да що я й клопочу
Вас речами оттакими!
Ви не ймете віри! —

Я мав долю, пани мої!
Прийшли тай остригли
Цісарськими ножичками...
Що-ж мушу робити!
А я думав, пан аудитор,
Ще на світі жити,
Ще від тепер... Не судило-сь!
Така мабуть доля! —
О пане мій, аудиторю,
Бодай то ніколи
Лиш сироти без доленьки
Не було на світі!...
Духне веснов ізза моря,
Земля пустить квіти,
Уберуть їй рястом-гаєм,
Як у раю мая, —
Сишне хмара чорним градом —
Ні цвіту ні раю,
Тільки зимна леду крига.
Така моя доля!
Одружив ся, доробив ся,
Тай думаю: „Гоя!
Тепер жити!“ — От нажив ся! —
Тепер мабуть стане!“...
„А чо-ж ти втік?“ — „Я не втікав,
А так пішов, пане.
Прочитайте отсе письмо! —
Що я мав робити?
Я просив ся в капітана —
Не хотів пустити,
Ще й набив ся! А я пішов
На Господню волю. —
Я так думав: погодую
Діточок голодних,
Тай верну ся назад в військо;
Пани не полають
За те, що я для діточок
Хлібця устараю...
А хто-ж для їх устарає?...
Пане мій аудитор,

Скажіть мині щирю правду!

А у вас є діти? —

„В мене? Нема!“ — „Ох, як шкода!

Тогди би ви знали,

Як то серце дуже болить!“...

„Ти дурень!“ — „О пане,

Богдай вам так не довело-сь

Ніколи у світі!...

Діти мої нещасливі,

Діти мої, діти!“

Тай заплакав. А аудитор

Дивлячи-сь на него,

По німецьки викривив ся.

„А тобі, пся вего,

Не читали артикули?“ —

„Які артикули?“ —

„Про олово та про порох?“

„Та ми, пане, чули

Ще й не оден, але про те,

Як діти вмирають

Із голоду, се ніколи

В школі не читали.

Але я знав, що так буде,

Пане мій аудитор!

Доле моя нещаслива!

Діти мої, діти!“...

„А тепер-же що думаєш,

Званичу Іване?“

„Я думаю, що пустите

Хоть тепер до дому,

До діточок!... Пустіть, пани,

Пустіть, мої сизі,

Хоть на днину, хоть на пів дня,

Хоть лиш на годину!

Я верну ся! Бігме, верну-сь!

Не сьмійте ся, пане!“...

Майор махнув, арештанта

Назад у кайдани

Заковали тай одвели

У катуш вартові,

А в справниці остали ся
Судці з аудитором.
„Яку кару судити-мем?“
Питаєть ся майор
Авдителя. — „В шість вулицю.
Що кажуть гемайні?“
„Ми просимо панів славних,
Може подарують
Страшну кару! Він молодий“.
„Ви може не чули,
Сякі такі, що він утік? —
Ще й то милостиня,
Що не кажем розстрілити!“ —
„Ліпше мабїть гинуть,
Пане майор!“... „Нема коли!
Що кажуть капралї?“ —
„Ми просимо хоть обменьшить
Страшну, тяжку кару.
Хоть на буки!“ — „Що за дука! —
Фельфебри, а ви що?“
„Ми так, як ви, пане майор.
Ми у всьому нищі.
Хай улиця“. — „А що кажуть
Пани офіцири?“ —
„Ми думаєм, що за малу
Кару засудили.
Розгніваєм єднорала,
А відтак що буде?
Ми кажемо розстрілити!“
„Нехай таки буде
При вулиці“ — каже майор, —
„Бо много-б писати.
Обершт просив не барить ся,
Прийти в карти грати“.

А другої днини о семїй годинї,
Як стали тамбори дрібний вірбїль грать...
Будь проклята мати, проклята та днина,
Коли породила сї вірші писать!

Коли породила очима дивить ся,
Як будуть козаче то тіло кроїть,
Як буде червона не чорна кров лить ся!
Дивіть ся, камрати, дивіть ся, дивіть,
Як ті тихі очі кровю підкішають,
Як профуз вужищем ті руки скрутив,
Як зіпід синих нігтів кров повиступала,
Як він ся сердешний в небо подивив
До того Сьвятого, що люди казали —
За хмаров не видко, за вірблем не чуть...
Там білі ангелі Лелуїя співають,
Не горем убитий сердешний рекрут! —
А майор гукає, щоб дуще карати:
„З усїєї сили треба, каже, бить!
Вам жалко, псї віри, тих білих кабатів,
Да того реміння, що кров ме росить? —
Сто буків!!!“ — Ох Боже, аж серце замліло!
Зашуміли лози як звіяний луг...
По білім реміню, по кабатах білих
Пішла кров червона, як дрібний жемчуг.
А майор гукає в одно лиш, щоб бити!
Тричи обміняли крутий верболоз!
Вже крові до ситу, і людям до ситу.
Зомлїв сіромаха — всадили на нош,
Тай одвезли до шпиталю.
Нїмецькі дохторі
Чи загоють наші рани?
І Бог не загоїть,
Бо глибокі... о, глибокі!
Чи як кажеш, друже?
А вни мене питають ся,
Чого серце тужить!...
Серце тужить, душа плаче,
Бо вни знають, за що.
Люди в серця не питають,
А кажуть: „Ледащо“.
От що, брате! Боже, Боже!
Він каже приймати!...
Доки замкнуть в домовину,
Каже пропадати

Та дождать з того світа
Гарніщої долі!
Може прийде, — а не прийде,
І то Божа воля.
Чи-ж нам доста не остало-сь
В широкому світі,
Коли дають поплакати?
Нерозумні діти!
А могила де остала-сь?
Коротка дорога:
На пів сажня під мураву —
Ні світа, ні горя,
Ні майорів, ні прийомів,
Ні лютого лиха!
І холодно і широко,
І любо і тихо,
Як у раї, як у небі!
Да що нам гадати!
Ходім лучче подивить ся,
Як муть вибирати
Пруття з плечий ті дохторі!...
Не можу, не можу...
Ходім, брате, ходім прічки!...
Боже ти наш, Боже!...

Стойкар.

Місяцю князю,
Білий вівчарю,
Вийди, голубе,
З чорної хмари!
Бо я далеко
Сю ніч мандрую.

Не плач, серце, не плач, моє!
Не буду з тобою,
Між білими Німчиками
Найду свою долю.
Буду з ними молодими
Під Германом бить ся,

Буду у їх пишних церквах
Богови молить ся,
Буду тихим їх дівчатам
Під вікни співати,
На золотій бандуронці
Всю ніч пригравати.
А у днину припочину,
Заплакану Україну,
На віки забуду.
Заплакану Україну
Заплакані діти...
Забуду тя, серце моє,
При місяця сьвіті...

А ви, люди, вибачайте,
Коли вас клопочу!
Тільки серцю в сьвіті волі,
Що темної ночі.
Душа ломить свої замки,
Ланци оловяні,
Гуля собі білим конем
Межи віщунами,
Та вгадає чужу долю.
Така Божя воля!
Тільки свою не вгадає
Ніколи, ніколи.
Чи так, братя товариші,
Чи добре я кажу?
Співак правду заспіває, —
Правду не покаже.
Сьвітить місяць серед неба,
Зірненьки сияють;
Спочивають бідні люди,
Як хто собі знає.
Де хто собі в адамашках
Та в білих перинах,
Де хто в шинку під лавою,
А де хто й під тином
Изгнув ся — ніч приспала
Як рідная мати.

Де-ж ти нічку заночував,
Сердешний Іване?
Чи у поли, чи у дома,
Чи на якій брамі
Серед Відня на шельваху?
Заплакані очи...
Поплач собі, Іваночку,
Темненької ночі,
Доки єще спочивають
Недобрії люди;
Не почують, не побачуть,
Тобі легше буде.
Тільки вважай, мій соколе,
На камінну плиту,
Щоб ті слъози не капали!
Бо ще будуть бити,
Будуть бити, Іванчику, —
А у тебе діти:
Остануть ся сиротами
В широкому сьвіті.

Сьвітить місяць серед неба,
Зіроньки сияють;
Стоїть Іван на шельваху,
Дрібний лист читає.
Далекий лист, пани брата —
З дому, з Буковини.
Послухаймо, що там пише
Його Катерина!
„Прощай мене, мій Іване,
Друже мій, козаче,
Тай не жури-сь... бо ти мене
Більше не побачиш.
Не побачиш, мій голубе!
Я іду до Бога,
До діточок своїх любих,
До Василька мого,
До Штефанка! — Іваночку,
Як він тя багаго
Нагадував часуючи! —

„А де, каже, тато?
Де батечко мій єдиний?
А ти все гулила,
Що він хлібця нам принесе,
А мені знов брилю
З шовковою політичків,
Штефанкови шапку
Тай пишного соловейка,
Що співає!... Мамко,
А Штефан де?... де Штефанко?
Умер, не ждав тата?“ —
„Не ждав, синку, попа дождав-сь.“
„От той бородатий,
Що так гарно йому співав?“
„Той, мое кохання!“ —
„А мині він заспівав?
Та бо не плач, мамо!
Кажі: мині заспівав?“
„Заспівав, синку!“
Тай заспівав... Іваночку...
Друже мій єдиний, —
А від тебе ні словечка!
Що я не ходила
На ту пошту!... нема нічо.
О друже мій милий,
Ти нас забув, відцурав ся?
Як сам собі знаєш.
Будь щасливий в сему світі!
Я тебе прощаю
Цілим серцем, Іваночку!
Я буду молити
Гарніщої долі-щастя
Тобі з того світа. —
Та не жури-сь, минуло ся!
Журба не поможе. —
Така мабуть“ — Не дочитав.
„Боже милий, Боже!!!“
Як не крикне! Загреміло...
Всі мури лунають...

Іваночку, Іваночку!...
Немає, немає!...

Кінець.

Місяцю-князю,
Срібний королю,
Мила розмова,
Друже, з тобою!
Як сам з собою,
Як брат з сестрою
Так я з тобою! —

— — — — —

Місяцю-князю,
Дністерський царю,
Чом ти сховав ся
За чорну хмару,
Коли ми тяжко,
Коли ми важко,
Коли сердечко
Беть ся як иташка?...
Ох важко, важко!...

Три стрільчики молоденькі
з стрілецтва да йшли,
Убитого жовнярика
край моря найшли.
Тай стали вни молоденькі
над ним банувать,
Тай стали вни над жовняром
три думці думать.
Оден каже: „Пани брата,
личко як папір, —
Мабіть же він молоденький
з тирольских аж гір“.
Другий каже: „Пани брата,
урода як жир,
Мабіть же він в Угорщині
токай-вино пив“.

Третий каже: „Пани брата,
мальований стан,
Мабіть же він в Буковині
пшениченьку жав“.

Пішов фрайтер молоденький
Стойку люзувати,
За ним іде облюзунок.
„Чогось мині, брата,
Так тяженько на серденьку!...
Щось мабіть не гарне
Складаєть ся!... Ох лишенько!
Іване!.. ліхтарні! —
Мой, Іване!.. Чи так, серце?...
Не ждав єси люзу? —
А я думав, що вернемо
Оба домів, друже,
Як і прийшли!... Не ждав єси?...
Іване, Іване,
А як вийде Катерина,
Та мене питає,
Де я тебе подів, серце, —
Що буду казати?...
Іваночку, соколе мій,
Чом не глянеш, брате,
Тим поглядом тихим, щирим
На вірного друга?“...
Виймив хустку, накрив личко —
„Послідна послуга,
Товаришу... Прощай мене!“
На смерть зажурился.

А тим часом дали знати,
Що шельвах убив ся
На стійковій таки брамі.
Отто препоганий!
Не уставай, Іванчику,
Бо покрають шкіру
На ремені, серце моє!
Чуєш? — на ремені!...

Не журіть ся, пани братя,
Ні завтра ні нині
Вже не встану з домовини!...
Сьвятий супокою,
Звінчаю ся, серце моє,
На віки з тобою...
Без корогвий і без попа
Звінчаю ся, друже!
У новенькій домовині
Я службу дослужу! —
Позбігали-сь офіцири
Та спльовують, лають;
Позбігали-сь товариші,
Сльози утирають.
Витесали домовину
З сирої кидрини,
Поховали товариша
За цвинтар під тином,
Без корогвий, без подзвону,
Без доброї слави.
Добув вси, брате, долі!...

У шпитали молод Фрайтер
на смерть да лежав,
Молодого товариша
як Бога прохав:
„Подай, вірний товаришу,
фляру мині,
Най заведу, защебечу
хоть пісню, хоть дві!
Одна пісня голосная,
а друга німа:
Розмовляли дві березі
в неділю до дня“.
Гой став фірер молоденький
до цуґу казать:
„Треба, братя, товаришу
кедрину тесать“.
А кедрина не калина,
я сам ї тесав;

Що зарубав яснов бардов,
як в серденько втяв!
А вни кажуть мині єго
ще й в трунву зложить?
Хіба й мене молодого
У ню положіть!

П О Е З И Ї

1868—1876 pp.

Старий жовняр.

Сьвітить місяць серед неба,
Сяють ясні зорі;
Стоїть скеля серед моря,
А на скелі д горі
Стоїть стойку старий жовняр —
Схилив-сь на ручницю.
„Місяченьку, місяченьку
Сьвітлий, круголиций!
Ти у Бога проживаєш,
З морем розмовляєш,
Ти з яними зіроньками
Землю оглядаєш.
Чи не бачив мої літа,
Рожевії квіти,
Личко мое мальоване,
Кучерики виті? —
Може вони в чистім полі
Стали десь обозом,
А може вни квіточками
Цьвітуть при дорозі —
При цісарській дороженці?
Місяченьку-князю!
Чом не прийдуть чорнобриві,
Чом не привітають
Хоть годиночку у вечер,
Хоть одну мінутку?...
Місяченьку, місяченьку,
Друже мій, голубку!

Чом лишили сиротою
Мене на сїм сьвіті?...
Місяченьку, місяченьку!
Літа мої, квіти!“ —

Виймив хустку, повтирав ся,
Подивив ся д горі;
Виймив зеркальце, поглянув —
Тарах ним у море!
А сам за ним!... Хвиля ревла,
Хвиля заніміла;
Місяць утік поза хмару,
А зорі зомліли.

С п і в а к.

(За Шіллером »Die Theilung der Erde«).

„Ходіть, люди, ходіть, добрі,
Ходіть, мої діти!“ —
Каже Господь милосерний, —
„Поділю вас сьвітом.
Що видите, то і ваше,
Усьо вам дарую!“
Ох лишенько: як мурашки
Усі ворохнули-сь!
Гуцул вхопив полонину,
Мужик хапнув поле,
Циган клевець та ковало,
Дяк сїв серед школи;
Жид загарбав мішок гроший,
Німець бочку пива,
І так далі, і так далі —
Усьо розхватили...
Аж і співак шкандибає:
„А мині що, Боже?“

„Ох лишенько — а тиж-ж де був
До тепер, небоже,
Що не прийшов, коли другі?“
„Я був, Боже, в раю,
Щоб на тебе надивить ся,
Послухать, як грають
Ті ангели білокрилі —
От де я був, Боже!“ —
„А що-ж робить, — каже Господь, —
Я вже не поможу.
Да дві речі ми остали-сь,
І ті ти дарую:
Мій рай сьвітлий з ангелами
І волю сьвятую“.

Сей сьвіт однакий був і буде.

Сей сьвіт однакий був і буде:
Сьвятий та красний — давний рай;
Да не вдали ся в нього люди,
І не удав-сь їх обичай.
По сьвіта Божого законї.
Пішли у свою грішну путь,
Покинувши сьвятого лона
Сьвятої матери — і йдуть
Тепер до мети манівцями,
Що мали на попереки!...
Коли вни зайдуть? Вічний знає!
А доки зайдуть вни, а ти
Не вір їм, брате, орле, друже!
З людий ангелів не роби!
Тоді і серце не затужить,
Тоді й нечасові гроби
Не будуть землю укривати!...
Не вір їм орле, друже, брате,

Лиш собі самому!
А собі ще менше усіх!
А найменше тому,
Що тя хоче одурити
Та божить ся, брате,
Що він Бога ймив за ноги,
Що хоче шукати
Щастя-долі вьшому сьвіту!...
І премудрі і немудрі —
Всі Адама діти!

В і р а.

Що чоловік з утїхов, з горем,
Всім своїм серцем — що він є?
Один керманич серед моря,
Що гадка-бура ним го бе!...
Щасливий, як човен-надїю
Му не розібе на скалі:
Тодї фантазия завіє
Їго хоть може по фалї
На тихий берег обман-краю,
У той садочок, у вишник,
Де хрест у хрестик виростає,
І в той домочок-годинник
Новий, кедровий, під побоем,
На білу постіль-зільничок!...
Там ся сердешне упокоїть:
Люба ушнє му вінок,
А Музи-сестри позолотять,
І на посаг го заведуть;
А та релїгія як мати
Поблагословить, і покут
Пообкладає хлїбом-сіллю,
І в храм вінчати поведе,
І будуть грати му весїлля
Цїлїський вік, цїле жите.

Да надія тая наша —
Слабий човен, брате!
Хто, хто його переведе
По філях горлатих,
Ащоби він не розбив ся
На першому брусї?
А чи мало таких брусів
У морі тїм злющїм —
Гадок наших, обурених
Невіров поганов?...
Нема числа, пане брате!...
Лиш оден керманич
Годен тебе перевести
Крізь нї в лукоморе
Батьківського того краю!...
О, лиш одна зоря
Переведе тя щасливо
Крізь скали і бруси
Сього сьвіта-океану,
І ту твою душу
Заполошену, убиту,
Миром прилагоїть!...
Она зветь ся, брате, віра,
Она тя до Бога,
Вітця твого, допроводить,
І якором стане
Серед сьвіта широкого
Життя-океану.

До Данила Млақи.

І ті зорі так сяють,
Як давно сяли;
І ті гори голубіють,
Як колись бувало;

І ті люди не зміняли-сь,
Однакі і досї, —
Лиш я, батьку, не однакий...
Боже добрий, Боже!
Лиш я оден не однакий,
Чахну та марнію!...
Літа свої в Італії
На швару посїяв;
Волю свою з торністрою
Дав до маґазину,
А сам вернув в Буковину
Тесать домовину.
От що, батьку, і остало-сь
Мені на сїм сьвіті!...
А я гадав в своїй хаті
Ще помолодіти!...
Не довело-сь, не судило-сь, —
Що-ж робити мушу!
Треба оддать бідну душу,
Позичану душу, —
А самому пошукати
Під землею долі.
Да се мабїть так і лїпше,
Хоть і серце бóлить.
Да нї про сьвіт, нї про люди,
Нї свою оселю,
А про мою Буковину
Щасливу, веселу,
Що гадав ї звеличати,
Славою опїти,
І до людий привернути
Добрї вї діти.
Не довело-сь, батьку, орле, —
Не моя се доля;
Не я вї вінець вшию!
Така божа воля.
А ти, батьку, його вшиєш, —
Серденько віщує.
Нові часи, нову силу
Душа моя чує,

Як згадаю, що лишаю,
Да не сиротою.
Буковино, ненько моя,
Раю мій, покою!
Не сиротов останеш ти
В широкому світі,
Бо є в тебе гарні сини,
Дужі, добрі діти,
Що гарно ся постарають
Про гарну ти долю,
І люди ся не насміють
За Господню волю.
Не насміють, не осудять,
Пальцем не покажуть! —
Наша слава, права слава
Во вік не поляже! —

От що, батьку, орле сизий,
Думаю, гадаю,
Да на тебе як на Бога
Пою, уповаю.
Світи, батьку, світи світло,
Бо я вже не вespію!
Світи правду, світи віру,
Любов і надію
По тій нашій Буковині, —
Най люди побачуть!
Нам не треба німецьких див,
Ні фумів козачих, —
Світла, світла, батьку, треба —
От за що я гину!
Засвіти го, розішли го
По всій Буковині!
Най як сонце запалає,
Народ наш освітить.
А я тебе благословлю,
Батьку, з сего світа,
І з того му благословить,
І вимолю сили

Твоїй душі чистій, добрій,
Щоб краю добила
І сповнила України
Великі завіти!
Амінь, амінь, душе моя,
Во віки і віки.

П р о щ і.

(За Гайним).

Лежить козак молоденький
Да на хорування;
Коло його стара мати:
„Сину мій коханий,
Тепер літечко на дворі,
Ідуть люди в Київ, —
Іди і ти помолить ся
Пречистій Марії!
Вона тебе вихворює,
Серденько загоїть!“ —

„Нічо, мамо, нічо, сиза,
Ріднесенька моя,
Ходім в Київ помолить ся
За мою Оксану!...
Доле моя, доле моя...
Мамо моя, мамо!“...

У Києві, у сьвятому
Молебень ведеть ся;
У Києві, у сьвятому
Там благодать ллеть ся!
Хто на ноги нездужає,
А подужать хоче,

Несе ніжки восковії, —
Хто руки, хто очи...
А мій Іван несе серце
Із ярого воску.
„О Пречиста, великая,
Ти матінко Божа!
У сусіда було дівча —
Укрили коверцем!
О Пречиста ти київська,
Загой моє серце!“...

Горить свічка на ліхтарі,
Горить, догоряє;
Лежить Іван на постелі,
У-перше дримає, —
Білу ручку на сердечку.
Така його доля! —
А тим часом у кімнаті
Поволи, поволи
Тихі двері одчинили-сь,
Та й знов зачинили-сь:
Ввійшла в хату Божа мати,
За нею два ангели, —
Та й поклала білу ручку
На сердечку Йвану...
Серце стало... а та ненька
Не знала, аж рано.

Ф л о я р а.

Горить вогонь серед печи,
Горить-догоряє;
Сидить батько кінець стола
Та важко думає...

Сидить мати у кімнаті
Та молить ся Богу;
Серце чує, причуває
Велику тривогу,
Та не знає уповісти.
Нехай і не знає!
Сестри сидять у каганця,
Шиття дошивають;
І брат сидить на ослоні,
У флюяру тужить,
У флюяру Іванову,
Що в цісаря служить.
Нараз і став! — Ох лишенько!
Іване, Іване!
Чогось твоя замовчала
Голосна флюяра.
Де ти в світі пробуваєш?
Яка твоя доля?...
Повтирав ся, взяв флюяру
Та заток за сволок,
А сам вийшов нишком з хати,
Пішов в стайню спати,
Щоб з коником розмовляти
Про ріднього брата.

А в гарячій Італії
В зеленому гаю
Лежить жовняр застрілений,
Смерти дожидає.
Самий, самий, як билина!
Тільки місяць світить,
Над ним пишна черемшина
Розпустила віти.
А він лежить та думає,
Нагадує своїх,
Прощаєть ся з батьком, з ненею,
З братіком, сестрою,
Ще й з дівчинов Катеринов,
Тим щирим коханням,

І з тов зброєв золотою,
І з коником в стайни,
Що го носив на гуляння,
Як з названим другом!
Аж тут тихо, тихесенько
У велику тугу
Десь флюяра обізвала-сь,
Тай знов заніміла...
Жовняр склонив голівоньку,
А зорі зомліли.

Зійшлись побратимкі в неділю,
Щоб побратима розважать.
Що не робили — не з'уміли!
„А-нуде, браття, ще заграць
В Іванову славну флюяру!“
Що вни не діяли — а даром!
Як і німа, так і німа!
А пан в Італії дріма'
Під кучерявов черемшинов.
Що йому снить ся, що думá?
Чи про коня, чи про дівчину?

До М. Д.

І я Гуцул і ти Гуцул,
Оба носим сердак куций,
Оба в лісі родили ся,
У Черемши хрестили ся,
З ведмедями жмурка грали-сь,
Кресак волев обтикали, —
Та не знали, котров доля
Нас вирядить дорогою,
Чи лихою, чи доброю.
А в нас доля добра була,
За нас обох не забула,

Та хотїла нас панами
Постановити — та п'яна
Нас — що мала у покої
Посадити — а вна свої
Баранчики під ножиці
І всадила! — Оттаке-то
Наробила доля тота!
А хто винен? — —

З о́крушків.

I.

Я не учив ся в кобзу грати,
В німецькі школи не ходив
За книжков вірші віршувати,
Я не видав волоських див —
Неук неукій Чорногіря! —
До топірця, а не до ліри
Рука мозолова здала-сь!
У темний ліс, не на Парнас
Іди гулять, опришків сину!
Іди з ручницею гулять,
Доки від неї не загинеш,
Доки твій званий кресний брат
Не забере криваву зброю
І не сховає враз з тобою!
Кріс ти був батько, воля мати,
Зелений гай і школа й хата,
І більше пісні ти не чув,
Як ту, що чорний ліс ти гув!...

II.

А ти кажеш, наша Музо,
Що будеш вітала? —

Амінь, амінь, пречистая,
Велика, сьвятая.
Витай у нас, як то сонце
По великій ночі,
Нехай утрем дрібні сльози,
Заплакані очі,
І на волю подивим ся!
Забудеть ся горе,
І дух новий в нас заграє,
Як голубе море...
І воскреснемо на ново
З тяжкої могили,
Й нову пісню заспіваєм
Новов добров силов.
І вернетъ ся наша воля,
А може ще й слава,
І за кривду поспитаєм
У братів лукавих...
Із дижмов нам вертати-мутъ
Кров нашу пролиту.
Всі котюзі по заслужі —
Так ходить по сьвітї.
А Божий суд мусить бути
Во віки і віки.

III.

Душе ти моя — схамени-сь!
До Бога не тобі лїтати
Тим кононем прудкокрилатим.
Не стякнеш ти, не долетиш,
А замордована упадеш,
І серед загалу пропадеш,
Як серед стецу той мотиль,
Як та хмариночка у горах,
Піску зеренце серед моря,
Стебло солімки серед хвиль,

Запорошиночка в безладі —
Так ти, душе моя, пропадеш!...

IV.

Як то в світі докоротать
Немилого віку?...
Боже правий, Боже добрий,
Великий наш світе!
Коли-сь дав ми иньшу душу,
І иньші дав груди,
Чому не дав иньшу землю,
Не дав другі люди?
Щоб на мене... О, ні, Боже,
Ти нічо не винен,
А та душа сама винна,
Коли вона гине.
Чого пішла на облаки?...
Душе нещаслива,
Тут Бог казав пробувати,
Тут наша могила,
Не на небі!...

V.

Творці слава на небесіх
Во віки і віки!
Він не водить як кішечку
Стеблом чоловіка;
Він дав йому добрий розум,
Він дав йому волю,
Він дав йому в живу душу
Живуці глаголи,
І здорове, кріпке серце
У здоровій груди.
Не ховайте скарби ваші,
Нерозумні люди,

Не закопуйте у землю,
Бо буде карати,
І виросте в ваших домах
Буйрян серед хати.

VI.

Лети, думо, де думаєш,
І не зупиняй ся,
Нехай собі беруть тіло —
Від душі їм засі!
Нехай собі беруть тіло,
В кайдани окрутять,
А дух Божий во вік волен,
Во вік неокутий.
І не всадять його в пута
Московські Нерони,
Не рознесуть копитами
Всі татарські коні.
А що срібло, а що золото?
Беріть собі золото,
А ми будем і без срібла-
Золота багаті!
Чисте серце, чиста совість —
От наші пурпури;
Ваша слава, ваша доля
Мене не одурять.

VII.

Молила ся заручена:
„О Боже мій, Боже!
Виростай же мою красу
В червоную рожу!
Волю я роже-квітков
В гаю процьвітати,
Ніж я маю за нелюбом
Свій вік коротати.

Прийде весна недобрая, —
На весні ожію,
А як піду за нелюба, —
На віки загину“.

VIII.

Коби червону ю калину
Зеленою да жеребинов
Вже густо, густо обсадить,
Щоб темно як в ночі в ній було,
А жалібниці ті зазулі
Туда злітали-сь гнізда вить....

IX.

Золоті зорі
В облакоморі,
Як білі вівці
В голубих горах.
Де той вівчар ваш
Хмаров мандрує,
Де він сю темну
Ніч заночує?
Чи в самбіровім
Гаю-розмаю,
Чи де дівчата
В Зельмана грають,
Чи де в цариці
Донечка тужить?...
Вірний мій друже!

X.

Хто так високо
Хмаров мандрує,
Золотов трубков
Вівці гуртує,

І випасає,
І завертає,
Ще й у тримбіту
Грає та грає?...
Раю мій, раю!...

XI.

Обертаю-сь, — а ті літа,
Ті молоді мої
Машерують за тамбором
Цісарсков дорогов.
А я стою та дивлю ся,
Та нищечком плачу,
Та сивію як той голуб!...
Сам не знаю за що
Вони мене покинули!...

XII.

Місяцю-князю,
Білий вівчарю!
В золоту сурму
По ночах граєш,
Далеко видиш,
Багато чуєш, —
Де я сю нічку,
Де заночую?
Чи в Тегерані
В рожевім гаю,
Де одаліска
Перли збірає?...
Я й сам не знаю!

Кріль Ероль.

(За Гетим).

Через ліси, через гори —

Недоле моя! —

Їде батько з своїм сином

В неділю до дня.

„Чого-ж бо ти, мій синочку,

Голівку сховав?“

„Гой таточку, голубочку,

Кріль Ероль там став!“

„Ні синочку, дитя моє,

Нічо не стоїть!“

„А тото що у коруні?

Адїть о! — адїть!“

„„Хлопчику, гоя!

Гайда зі мною!

Прекрасні гри му

Грати з тобою!

Прекрасні квіти

В моїм садочку!

Дасть тобі неня

Білу сорочку!““

„Ой таточку, голубочку,

Він мя зачипат,

Каже, що дасть сорочичку,

Ще й будеть ся грать!“

„Цить, сину мій манесенький,

Цить, соколе, цить:

Тото вітер буйнесенький

У листю шумить!“

„„Хлопчику, гоя!

Гайда зо мною,

Возьмуть тя доньки

В таньчик з собою.

Мої донечки

В Зельмана грають,

Ще й заколишуть,
Ще й заспівають! “ “

„Гой таточку, голубочку,
Дивіть ся — о-я!
Кріль Ероля пишні дочки
Мабуть то стоять? “

„Ні, синку мій, дитя моє,
То кладений пліт,
А то верба кучерява
Під плотом стоїть! “

„Хлопчику, го-я!
Гайда зо мною,
Я тебе возьму
Силов з собою!
Твоя урода —
Моя подоба,
Рушай зо мною
В мою господу! “ “

„Вай, таточку, голубочку! “
„Цить, синку мій, цить! “
„Хоче мене король Ероль,
Таточку, убить! “ .
„Ні, синку мій, дитя моє..
Недоле моя! “ ...
Не йдїть люди у дорогу
В неділю до дня!

Мина гори, мина доли,
Мина чорний ліс...
Батько сина неживого
До дому принїс.

З д о р о в

чесному субору Просвіти у Львові!

Давно другі пробудили-сь,
Сьвітло засьвітили,
Давно вони вештають ся
З усієї сили
Коло свого, не чужого :
А ми спим і досі,
І негодні, і голодні,
І голі і босі.
А хто винен? Самі винні,
Що не встали рано!
А ті наші вороженьки
Вже кують кайдани,
Кують довго, кують добре :
Заспаних окують,
Тих що сьвітла цурають ся,
Що спють і не чують
Дзвонів правди, дзвонів волі...
Уставайте, браття!
Бо та темрява теменна,
Непевна, проклята,
Приспить як нечиста сила
Усіх нас на віки,
І будуть з нас згнуцати ся
Усі людські діти.
„Непотрібні!“ — от що скажуть —
„Жениха заспали
Того з правдов, того з волев, —
За те-ж і пропали.
За те-ж скличе на весілля
Він чужії гості,
І чужих він привітає
В дворах на помостах!“

А ми мем стояти в порога в хоромах,
З рабами стояти і з ними дрімать,
З чужими рабами у своєму дому!...

Пожалувать ніжних не схоче-сь нікому :
„Недбалому — скажуть — за дверми дрімать!“...

Отака то наша доля
В широкому світі!...
О, збирайте-сь, о, злітайте-сь
Усі руські діти!
О, збирайте ся, злітайте
З усієго всюду :
Дайте ради, дайте світла, —
Ваша слава буде.
Буде слава во вік віки,
А буде велика,
Що просвітите ніч темну
І довгу і дику.
Просвіщайте-ж, батьки сизі,
Бо ворог лукавий
Вже крадеть ся на каліку
З ножем у халяві!
Вже крадеть ся й доконає,
Як не буде впину!

.

Всі чатують, як ті коти!...
О, просвіти, браття,
Щоб каліку невидящу
Не вигнали з хати,
Не вигнали і не вбили!
Бо доки суд буде,
А нас люди гірше суду
Страшного осудять!!

Зберіте-ж, батьки, ся в щасливу годину,
В велику семію усі ся зберіть!
Не дайте пропасти, не дайте загинуть,
І нас научайте і самі ся вчіть!
В широкому світі народів чимало,
Народів великих, народів святих :
Ви виділи, браття, як вони виростали,
Як вони просвіщали-сь, — дивіть ся на тих,

Тай нас просьвітїть так! І буде вам слава!
Де гадка согласна, де хїть не лукава,
Де правди, а не поклонїв ся надїють, —
Там Бог Голова — і та правда приспїє!

ОСЬМИЙ ПОМЕННИК ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКОВІ
на вічную пам'ять!

И слышахъ гласъ съ небесе яко
гласъ вода многа, и яко гласъ
грома велика, и гласъ слышахъ
глаголюща глаголюща въ гласи свое,
и поюща яко пѣснь новѣ.

Апокалипсисъ.

І Ти, Батьку, возопів нам
Таку пісню нову
Чистим серцем, чистим духом,
Чистим рідним словом.
І собрав нас своїов гуслев
У собор великий,
І почали валити ся
Ті катуші люті,
А на гробах поборників
Зелена як рута
Стала воля виростати,
Здоймати ся д горі.
Не здоймила-сь, затолочив
Тяжкий її воріг.
Затолочив? — Всі тирани
З усїйого сьвіта
Не годні їй затолочить,
У землю убити.
Бо вона як озиме жито
Корчем розростає-сь, —
А над житом пісня піє-сь
І день зустрічає.

І що прийшло з того всього
Нелюдському звіру?
Він Тя убив, тай задумав,
Що і Твою ліру
Розбив о стовп своїй тюрми!
Не розбив-есь, кате,
Лиш ударив нев — і тільки!
А вона, проклятий,
Задзвеніла тим сильніше —
Весь дух стрепенув ся!
А ти поблід, бо перевірили-сь
На всій сьвятій Руси
Зачаровані сини їй,
Що закляті спали
Під нечистов твоюв лудов.
Перевірили-сь, устали,
І до мечів своїх яєних
Простягнули руки,
І віддадуть кару в кару
І муки за муки.

А Ти се все заподіав,
Великий наш сьвяте!
О, не зійшли-сь ми сььогодні
Мерців споминати,
А прийшли ми спомянати
Воставшу од гробу
Нашу славу, наше слово
І нашу свободу.
І живого спомянати
Тебе в наших душах!
Жива є Русь і живі є
Всі душі на Русі,
І воспоють таку пісню,
Як згойдане море,
І поведуть Твої речі,
Як вічні зорі,
Нас у лиман той безпечний
Просьвіти і миру,

А могили лиш кайдани
Та ніч будуть крили.

Достойно єсть, пани браття,
Сьвятих споминати;
Достойно єсть їм молити-сь, —
Да ще краще, браття,
Ті діла їх послїдувать
І речі сьвятиї,
І на їх гробах великих
Садити надїю.
І виросте та надїя
Умита росою, —
Не росою, а сльозою
Тов чистов, сьвятою;
І здойметь ся, як ті дебри,
Годовані ріки,
Не рікою, але кровю
Во віки і віки;
І здойметь ся і виросте,
І зазеленїє,
І зацвите, і уродить
Велика надїя —
Дїла добрі, дїла нові,
Дїла не минуті,
І розїбе на шматочки
Тиранськїї пута.
І почує нова душа
Нову в собі силу,
І посадить — не надїю
На сьвятих могилу,
Але голови тиранів
Посадить вна, браття!
І віддасть вна волю вол.
А катові ката.
Й позбірає свої діти
В хатах на помостї,
І приїде правда, воля
На вік до йї в гостї.

Спомянімо-ж, пани браття,
Сьвятого ми нині!
Не вмерлого, а живого, —
Бо слово не гине.
Форма в форму міняєть ся
Від віка до віка, —
Да без краю і без міри
Жив дух чоловіка.

Із о́крушків.

XIII.

Лети, душе моя, небого,
Куда направила-сь літатъ;
Лети! щаслива ти дорога!
Та не збирай ся лиш ступатъ
На мороги самі лаврові,
Бо доведеть ся на глогові
Сто раз за десяти ступатъ.
Полинь не мід солодкий пить!
Співать — не у танку гулять!
Тепер не так як то бувало
Коли князі нас величали,
З лицарями сиділи в лад!
Тепер — о доле ти змінчива! —
Нема і глини на могилу
Тому, що в раю лиш літає...

XIV.

Понад славу нема добра
В широкому сьвітї;
Без славоньки сьвіт як трунва
Коверцем некрита;

Без славо́ньки сьвіт -- могила,
Тяжко в ньому жити;
Без славо́ньки лице вяне,
Серденько марніє;
Без славо́ньки сонце пече,
Пече а не гріє!...

XV.

А тії пророки, а тії сьвятії,
Що мир розсажали як пальмовий сад,
Що сїяли правду, любов і надїю —
Чи й тим в часоморю во вік пропадать? —
Не дай того Боже, бо того й не має!
Поборники правди во віки муть жить.
Владики неправди — ті попропадають!
Не Бог їх, а люди самі муть судить,
І ймя їх прокляте задавлять в болото,
Обкрутять проклоном, к нечистим пішлють,
А праведні вдягнуть порфири і злото,
Правдати всю землю, розсуджувать муть
Неправого з правим, тирана з рабами!
І буде заплата, і будуть платить
Не пеклом, а кровю, гіркими сльозами!
Хто кїлька розсипав, — ме тїлько і пить!
І всїм буде кара, і всїм надгорода!
Крївавї потоки не пусто ринуть!
Не Бог ме судити, а в руки народам
Вїддасть він страшний сьвій і праведний суд.

Г у л я л и.

Гуляли. Гусли розривали-сь,
Гули цимбали, бас ревів,
Як вихор леґїні літали,
Кружок дївчат як мак лелїв.

Й мене тягли вни до гуляня...
„Не піду, братчики, я з вами!
Бо у кутку на цвинтари —
Ох братчики милі! —
Стоять сьвіжі, непорослі
Дві чорні могилі!
А там попи поховали
В неділеньку в ранці
Тихесенько, без гомону
В одну — новобранця,
А у другу ту дівчину
З чорними очима!...
Ви знали її? Хатиночка
В гаю при долині...
Обійко їх і ховали
Черці як голуби!
Ви гуляйте, а я більше
Гуляти не буду!“

С о н ц е.

Зійшло сонце, зійшло в рожах,
Усе завітчене,
А я його питаю ся,
Чого засмучене?
А вно міні відповіло,
Що місяця ждало,
А той місяць із зіроньков
У гаю пропали.

Оттак і та удівонька
Пишная, думна,
Вквітчала ся, сподівала-сь
В неділю до дня;

А він собі із другою
До шлюбу пішов...
Вна вмила ся слізюньками,
А сонце росов.

Дезертир.

Розстрілити мя ведете?
Хто-б був такого знав!
Ох вечер той!... А я самий
На стойці си стояв.
Стояв, нічого не гадав —
Кобих був і не чув!
Сідало сонце спочивать,
Сьвіт поволеньки снув...
Чого-ж оно обіздріло-сь
Зза колоди ще раз?
Зза колоди?... Ох Боже мій!
Ти сьвіте добрий наш!
Зза колоди? Зза гір, зза гір,
Зза наших синих гір!
Ви були там? не були-сьте!
Присягну на топір:
Не були-сьте! А я там зріс,
З вівцями там ходив
Си з нашими й в тримбіту грав!
Кобих лиш був не чув
Тогди на стойці стоячи
Тримбіту я, — тепер
Розстрілювать би не вели
Мене!... А я козир
Був в наших горах. — Але най!
Нехай уже ведуть!
Але коби хоть тримбітар
Оден узяв ся тут,

Та у тримбіту ми заграв,
Як мете мя стрілять, —
Менї, ей Богу, що не жаль
Тоді було-б вмирать!

З округків.

Співучим пташкам на поклін.

XVI.

У науці, у розрадї
України доля,
А в залізі да у крові
України воля;
А у пісни голоснїї
України слава!
Благословіть Україну,
А я заспіваю.

XVII.

Як та доля невірная
Топче наші квіти
Свойов ногов залізною!...
Що-ж мусим робити? —
Ту доленьку ні всилувать,
Ані умолити!

XVIII.

О Боже мій, о Боже мій!
Рожевого сьвіта
Лиш на хвильку, а потемку —
На віки, на віки!...

XIX.

Оперед вікна я гадав
Покласти два — лиш два, о Боже! —
Лиш два рядочки стократь-рожі,
А по двору щоб парка пав
І пишна-горда, бач, ходила,
Та срібне пірячко ронила.

Р о ж а.

В неділеньку в ранці
Ідуть новобранці,
А мій милий чорнобривий
У білій катанці.
„Чекай, милий хлопче,
Най припну ти рожу!“
„Не чекаю, серце моє,
Чекати не можу.
Бо ті твої рожі
Сльозою зрошені!...
Вповідав ми тарабанчик,
Що ми розлучені.
Але як убють мя,
Коби посадили
Ту червону твою рожу
На моїй могилі.
Та рожа прийметь ся,
Мая розцвитеть ся, —
Під зеленев муравою
Серце стрепенеть ся“.

Бельзацар.

Опівніч минає і ніч іде,
Град Вавиль недобрий се сон веде;
Але у царських там чертогах, там д гори
Сьвітлиця палають, гуде, керекорить,
Бо у теремах за златий стів
Бельзацар з дружинов вечеряти сів.

І північ минає, і ніч іде,
Розклали ся годи, свадьба гуде,
Красують ся гості пишними рядами,
Ріков ринуть вина, дзвинять пугарями,
Царя вихваляють, здорова пють,
Служалі літають то там то тут.

А цар зухвалий реве як зьвір,
Трясуть мури ся, трясеть ся двір,
Лице му палає як шина черлена,
Не тямить, чи ніч се, не тямить, чи днина,
На Бога говорить зухвалу річ.
Минула опівніч, минає й ніч.

„Що Бог або Господь? Я сьвіта цар!
Я Бог усім людям! я! Бельзацар!
Що хочу, те й робю, кого убою ся?
Махну — і половов і глави і душі
Летять-підлітають! — Боги! — Я Біг! —
Рабами боги ви мені до ніг!“

І свис. Ворохнуло-сь як в грани гад,
Побігли служалі, біжуть назад,
На главіх сосудів іскрущих чимного,
Зрабованих в храмі Єгови сьвятого.
Як змий зпоза столу зірвав ся цар,
І вхопив у руки сьвященний пугар.

„Єгова? Вни кажуть, що ти сьвятий.
Я з тебе кню ся, Єгово ти! —

Усі мої трунки, усі мої вина
Я з твої се чаші му пити від нині,
А сев зачинаю! — Вина!! — Овва! —
Я з тебе сьмію ся, та Ёгова!“ —

Але ще й речі цар не дорік,
І змовк, і змовкло, всі бризли в бік,
Бліді як стіна, і душка не дише,
А на стінї пише, і пише, і пише
Вогненна рука вогненний стих,
І пише, і никне; лиш стих не зник.

Минула опівніч і ніч мєна,
Немає ні гостей, нема й вина.
В востоці поволи-поволи свитає,
Цар Бельзацар вбитий лежить на повалі,
Ёгови чаша єму в руці
Наллята кровйов...

Савл і Давид.

Сидить король на золотім престолі,
Сидить сумний, понурий як та скеля;
Махнув руков, щоб зараз му привели
Ісаї сина. І вволена воля.

„Ходи но хлопче з золотов органов,
Ходи, розбий ми мої тоски, туги,
Що чорними оповивають дуги
Жите моє, мій ум кують в кайдани!“

І сїв Давид на підніж королевин.
„Великий Господь!“ — так він зачинає
Гру; струна струні правду вповідає. —
„Великий Господь і без краю дивен!“

„І що живе, Всевишньому ликує.
На день свитає, ніч ся розступає, —
А праведне, ідучи путь, співає,
І як співає!... хто его не чує?!...

„Здойми, о князю, ту тяжку корону,
Здойми її з схорованої скрани!
Та вийди, глянь на сьвітлий божий ранок,
На ті лелії красні, мировонні!

„І глянь на тії байраки рожеві,
На виноград, як пишно свої віти,
Розчахнені від золотого цьвіту,
По всіх садах розкрásив маслиневих!

„І глянь на гори, як вни пишно зняли-сь
У сине небо, у вінках кедрових!
Які то співи в кедрах та дібровах,
Які то гульки в водостоках взяли-сь!

„Коли-ж бо я, вівчар, слуга твій пуций,
Та серце мое так весело бєть ся, —
Що-ж ти аж, князь, на золотій столиці!
О скілько-ж твое бити-сь мусить дужче?!

„Про що же твое око в сльозах тоне
Та твою душу сумороком вяже?
Який прекрасний сьвіт!... О глянь бо, княже,
І знов ся мир до твоїх скрань приклонить!

„І знов вселить ся ясна, сьвітла днина
У твою душу, і сам Господь сьвят“ —
Але король, зірвавши-сь, вхопив рать,
І верг за перепудженим хлопчинов.

Баркароля.

Сонце заходить, лідо леліє,
У сріблї люни лягуна мріє,
А гондолїре кращій Аполля
Пустив ся барков долів на море...

„О, деж ти правиш? о, де гадаєш?
Дожів чертоги чого минаєш?“

„Що менї Дожи? що їх коруна?
Поуз Ріяльти — там моя дума!“

„О сенїора, чи ти не чуєш?
Чи вбогим Марком уже гордуєш?
Ах, сли гордуєш, то хоть спогляни,
Як вірний Марко в море потане!“

Аж тут втворює-сь стиха віконце,
А в нїм являє-сь красна як сонце:

„О, саго мію! Деж так барив ся?
Чи не на зорю де задивив ся?“

„О нї, Мадонна! Зорі сияли,
Доки у твої не заглядали,
У твої очи кращі від зорі,
Кращі жемчуга, глібші дна моря“.

Місяць заходить, море леліє,
Порожнов барков по фалях віє...
Де-ж молод Марко, що нехав барку?
Чи в сенїори, чи на дні моря?...

С о н.

В венецькій салї я нїби стояв,
Дівчата гуляли, шалїли,
Веїлякі-веїлякі і з ріжних стран,
Чорняві, русяві і білі.

Й мене займали іти гулять,
А я стояв як та скеля,
І все дивив ся, усе дивив
На образ красний на стелі.

На нім були намальовані
Удова з своїов донькою;
Донька тримала-сь за серце руков,
А мати їй ніби глагоїть.

І ніби питає у неї все:
„Що в тебе, єдина, боліє?“
„Нічо“ — сказала так глухо, так...
І знов як у перед німіє.

А там десь з боку рицар стоїть,
І з другов си ніби жартує;
Дівчина тяжко ніби зітхла,
А рицар то ніби не чує.

Я в і р.

Стоїть явір над калинов —
Широкий лист обпадає;
Під явором калиночка,
А явір ї укриває.
На калині ягідочки,
На яворі анічого;
Така доля, пани-брата,
Чекає з нас не одного.
Літі криє від упалу,
Зимі листок розсипає,
Невгадану свою долю
Широкими укриває.
А та доля мальована
К соловію в гніздо гнеть ся;

Коло серця молодого
Як гашечка чорна вєть ся.

Покинь, явір, покинь, бідний,
Пиху укривати,
Та вчи лїпше своє серце
Лишенько ховати.
Навчиш — добре, а не навчиш —
Усихай, небоже!
Хїба даром зеленїти? —
Пожаль тя ся Боже!

О чом Дунай!...

О чом Дунай, о чом тихий,
О чом же ти не рожевий?
Чо' пісочок не перловий,
Бережечки кришталеві?
Я би з пюрця павляного
Зладив човен тай веселце,
Я би поплив кєнець сьвіта
Найти серцю рївне серце.
Сходив я сьвіт, сходив другий,
Тридев'яту землю схожу,
Усе вижу, усе чую,
Усе знаю, все нахожу;
Лиш серденька не нахожу,
Лиш серденька мому пару...
Було серце як то сонце, —
Люди вкрили чорнов хмаров.
Було серце як та рожа, —
Люди взяли попід ноги;
Було серце як Бог праве, —
Юда продав свого Бога...

Юда? — люди го продали!...
Да коби хоть в добрі гроші!
А то в корчмі за дві чарці...
О, ти сьвіте нехороший!

Де доля?

Ти дома молотив горох,
А я ходив, мій милий брате,
У Німці доленьки шукати;
Ходив-ем навіть до Волох,
І за шклянні тиролські гори;
Нарешті навіть і до зорі
Ходив, ба хожу ще і досі, —
А доля спала у горосі.

Волошин.

Тяжко, браття, серце брати,
Та на вірші розривати,
А ще тяще дивити ся,
Як на сьвіті плиничить ся,
Та як люди вбивають ся,
Душами торгують,
Як ні заповідий божих,
Ні Бога не чують,
А у крові неповинні
Руки умивають.
То не злодій, що шляхами
Людий розбиває,
А то злодій, що смиренно,
Богобоязливо

Та законно тебе ріже, —
А ти нещасливий
Ще гадаєш, що так треба.
Оно так не треба,
Хоть ті люди тебе дурять,
Що так прийшло з неба.
Ні, братчику! Господь добрий
Кождому на світі,
А ми самі неситі
Иродові діти;
У нас одних не найдеть ся,
Немає святого,
Як лиш міщук з талярами,
А більш і нічого.
За таляри в нас продають
Народи і душі,
Ба то навіть рідні діти!...
Що-ж робити мусим?
Серце тріскає страждаючи,
А оно співає!...
Вибачайте! — бо плакати
Вже сльозів не має.
У хатині край селини
Волошка тривала,
Та Господу молила ся,
Та коверці ткала,
Та на сина дивила ся
Сльозойов любойов.
А він собі як той ангіл
З божого престола
Чистов душев процвітає,
Нічого не знає,
Що в сусіди Катерина
Як мак процвітає,
Як мак повний у городі...
„Мамунечко, серце,
Ану я йду до сусіди
Обіздрить коверці!
Які-ж красні!“... „Маріучко!
Голубко, нанашко,

Коби і я такі вмiла!¹
„Тобi-ж, доню, на що?
Богатого батька дочка —
Не тобі робити,
Тобi в буддень як в недiлю
В пафталях ходити,
Та у салбi, та в дьордеях!...
Чи як кажеш, душкo?“
„Нанашечкo, Манолiй де?“
„Пiшов збивать грушi“.
„Ох нанашкo, й минi грушок!
Голубкo нанасю!“...
„Иди в садок, моя рибкo,
Манолiй най дасть ти.
Та ни бiжи так, бо впадеш!“
А дiвчa й не чує,
Уже й в садкy! — „Манолечкy!
Манолiй, чи чуєш?
Неня рекли грушок дати“.
„En, in data mare!“¹)
„Та бо ти все по волоськи!“
„По волоськи? дагає²)“.
Я по руськи ни умiла!“
„Я навчу, Манолцю!
Хочеш, серце Манолечкy?“
„Я? Deu, сає хочеш!“³) —
Як си dice: te jubesceu?“⁴)
„Я тебе кохаю!“
„Я тебе oh Deu⁵) кохаю!“
„А видиш, як знаєш!“
„Як си dice: in vesi vesi?“⁶)
„Кажеть ся: на вiки!“
„Я кохаю in vesi vesi!“
„Та нi, нi, на вiки!
Ох лишенькo, уже й забув!“...
„Я вже не забуду:
Я люблю тебе на вiки!“
„Тепер, Маню, буде!“

¹) Добре, я дам зараз. ²) Так ³) Бiгме, що хочу. ⁴) Як ска-
зати: я тебе люблю ⁵) Бiгме ⁶) во вiки вiков.

А прийди в садок у вечер,
Мемо далі вчити-сь“.
„Vine, bine, Deu sae, bine¹⁾!“
Оттак мої сизі
Любили ся, кохали ся,
І самі не знали,
Як они се пізнали ся,
Як вни покохали-сь,
Як стояли що вечера
В садку під вишнею,
Як обое ділили ся
Святою душею,
І як серце до сердечка
Прилипло як з медом.
А чого-ж їм молоденьким
Ще у сьвіті треба?
Може й треба, я не знаю...
І они не знають,
Чого в садку жартуючи
Сльози утирають.
Може вражі комашки ті?
І то може бути.
„Манолечку, а ти плачеш?“
„Ні, моя голубко!
А ти, серце?“ — „Ховай Боже!
Я, сизий, весела!“
А тут з хати стара мати
Кличе до вечері.
„Катерино, ходи їсти!“ —
„Я, мамо, не хочу!“
І шириньков швидесенько
Повтирала очи.
„Ох лишенько! Манолечку,
Коли будеш в мене?“
„Завтра, душко“. — „Не забудь же!
Не забудеш, Маню?
Та не ходи такий смутний!“
„Я, душко, не хожу!“...

¹⁾ Добре, добре, бігме, добре.

„Ти думаєш, що мій батько?...

Боже милий, Боже!

Хіба в мого ба й бадечка

Доньок є багато,

Аби мене хотів втопить?“

„Твій батько багатий,

А я бідний, Катре, серце!

Я пропав на віки!“...

„Манолечку, що ти робиш?

Єй Богу, з пристріту!...

Фе так робить, я насмію-сь!“

„Ба й ти не плач, люба!“...

„А ти не меш, Манолечку?“

„Ні“. — „Й я вже не буду!“

Тай заплакали обое

Як ті малі діти...

Що-ж нам більше і остало-сь

В широкому сьвіті!

Що-ж більше остало-сь в широкому сьвіті,

Як дрібними сльози горе вливають?...

Діти мої, діти, нещасливі діти,

Не всігди на батька, на неню дуфать!

Бо і они люди, серцем не питають,

Свої рідні діти ріжуть, убивають

Думі на офіру! Що-ж мусим робить?...

Нам тільки остало-сь — плакати та любити!

А що далі з того буде,

Не питайте люди!

Ідїть тихо на різницю,

І не кажіть людем,

Бо они вас ще осудять

Тай назвуть ледащо!

Серцю легше носить горе,

Хоть не знає, за що;

Лиш най люди не сьміють ся,

Та ніхто не знає.

Да се стара, бачте, пісня, —

Нової сліваю.

Сьвітить місяць, розсипає-сь,
Селом сьвітло погасили,
Грає легінь, приграває
У дівчини під вікнима.
Грає легінь, виграває,
Тай словами примовляє:
„Ох дівчино моя мила,
Ти богатська, я убогий;
Я о тебе не стараю-сь,
Присягаю пану Богу!
Да і твого батька-неньку
Подалік му обходити,
Аби твому батьку-ненці
Чим воленьку не зломити.
Да і тому богачеві
Му з базарю уступати-сь,
Аби не мав відтак, серце,
Тобі він чим вирікати.
Лиш одної сеї нічки,
Доки село ще не чує,
Позволь мині тутки грати!
Зноза садів не учує-сь,
А по стежечці, по вбитій
Не покмітять мого сліду,
Відспіваю, відиграю,
Повтираю-сь, да і піду.

„Пішов легінь до домочку...
Рухло село, уставало,
Про колачі вештало ся,
На весіля убірало-сь.
Лиш у вдови у хатині
Лежить легінь на ослоні,
Сам убраний, ручки на́вхрест...
А удови нема дома,
Пішла шукать Христа ради,
Чи-б хто не збив домовину.
Найшла, чи ні — Сьвятий знає,
Бо весіля як покинуть?“

До чого я люди добрі
Таким ще морочу?
Ліпше далі доспіваю,
Як втирали очи,
І як далі кохали ся
Наші голубята,
Як раділи, як плакали...
А батько і мати
Ба-й-ба' собі, що Катруся
З летінем говорить.
„Нехай собі наговорять ся,
Як та зоря з морем!“ —
Каже батько. — „Ще молоді,
Звичайно: ще діти! —
А що, Катре? Твій, бач, школяр
У голов не битий!
Борзо вивчив ся по руськи!
А ти по волоськи
Ще не вмієш? Чо' встидаш ся?“
„Да я отсе трошки
І умію!“ — „Ач, казала,
Що ти тої мови
Ненавидиш! А вна гарна!
А в нашої вдови
Вже вивчила-сь ткать коверці?
Я тебе що днини
В неї вижу... А гарно тче!
Ще й гарного сина
Собі має, ніщо й казать!
Лиш шкода, що вбогий!
Певно шкода! Да що-ж робить?
Ми усї під Богом.
Коли Господь допоможе,
То буде й богатий.
Чи як кажеш на се, стара?“ —
„Да оно то — знати.
Але доки ситий схудне —“
„Мовчи собі, бабо!
Та от що пазь: нам старостів
Сподівати-сь треба

На неділю, а то гарних,
Попівського роду!
А то й сам собі попович!
А з того виходить,
Щоб то гарно зладити ся,
Бо й весіля буде,
А Катруся попадею
Вже верне від слюбу.
От що, доню! Той гарніще
Вивчить по волоськи,
А може ще і читати
І писати трошки.
Будеш собі кругом паня!
Ще і криволіну,
Казав, справить.“ — „Ох таточку!
Таточку єдиний!
Не вбивайте, не карайте!
За него не піду!“...
„Ні, не підеш, моя доню,
Колясков поїдеш,
Четвірнею! Аж закурить!“...
„Не хочу я, тату!
Нехай їде сам колясков,
А я буду ждати
Свої рівні!“ — „Бач, царівна!
Кращого ти треба?
Я два роки вже шукаю,
А не міг надібать
Гарніщого собі зятя...
Що гроші! що слава!
А що вже рід, бач, великий!...
Хоть у якім праві
Допоможуть, заговорять,
Хоть би і в владика!
А ти знаєш, дурне дівча,
Що то за велике
Оно діло, той владика?
І сказать не можу!“
„Тату, мамо, ох таточку!
Боже ти мій, Боже!...“

Я не хочу ні владики,
Ні попа, ні пана!
Віддайте мя, мій таточку,
За моєго Маня!
Я ліпшого і не хочу!...
О Боже мій, сьвіте!“...
„Що то, стара, з нашев Катрев?
Чи лиш не з пристріту,
Або з очий отаке їй?
За бабов післати,
Най примовить на чімнибудь.
Напити ся дати,
Ще й обмити! Чуєш, стара?
Бо я йду до Жида,
Щоб горівки на весіля
Доброї стокміти“.

Не знат Катерина, чи ніч се, чи днина,
Чи люди говорять, чи сонце сия,
Чи вна на сїм сьвіті, чи у домовині?...
„Мамунечко, серце, голубко моя!
Чого ти малою мене не приспала,
Або як купала, чому не залляла,
Купелем залляла?... Тогди було вбить,
Нїж нині як камінь у мори топить!“...

Отаке то, пани брата,
Дієть ся на сьвіті!
Така доля судила ся
Всім богатським дітем.
А в бідного кланя дітий
У безверхій хаті,
А кождому свою долю
Держить Бог богатий.
Бо то старий наш господар,
Той Господь на небі,
Знає богача карати,
І знає, що треба
Убогому: своєю волю,
Серце нелукаве,

Що кождому горю вірить...
Він пан над панами!

Богач ляже спати —
Всю ніч му не спить ся;
Сидить над грошима —
Серденько в нім беть ся.
Сяде до вечері —
Всі кусні рахує;
А вдавить ся дідько —
Сини прогайнують
Лукавую працю,
Да ще й насміють ся,
За батькову душу
Шампанами впиють ся.
А бідний сердега
Ляже тихо спати, —
Доленька приснить ся,
Водиці напеть ся,
От він і щасливий,
От він і багатий!
Бідуйте, пани ви,
У златих палатах,
А я в свої бухни
Як цар буду жити,
І люди любити
І Бога хвалити.

Не слухали батько-мати,
Робили, що знали.
А Катруся безталанна
Мліє умліває.
Вийшла в садок подивити-сь,
Чи не уздрить того,
За ким гине, пропадає
Сердешна небога.
Нема Маня, не приходить!
Що-ж робити мусить?
Побачила за парканом
Удовину грушу,

Тай згадала, як бувало...
Бувало... Минуло!
Не вернеть ся во вік віки!...
І сльози люнули
З очий карих, як той дунай!
„Єдиний мій, милий!...
І ти мене вже покинув
При лихій годині? —
І ти мене вже понехав?...
Нехай і так буде!
Озьму в батька два таляри,
Та куплю отрути,
Тай загину, мій єдиний,
У твоїй хатині!
Легше буде мині лежать
У тій домовині,
Що ти мині вибудуєш,
Єдинеє серце!...
А та твоя стара неня
Укриє коверцем,
Знай зазуля синим пюром —
Все лихо загоїть.
Буде мині здавати ся,
Що я вже з тобою
Повінчана, мій Манолій!...
Де-ж ти забарив ся?...
Нагнівав ся! навіть в-ві сні
Уже не приснить ся!“...

Місяць сходить. Пішла Катря
З кінвами по воду,
А Манолій молоденький
Вже не переходить,
Як то колись, як бувало, —
Відай забуває!
Подумала, постояла,
Да як заспіває!...
Да вже не про ті пафталі,
Що доси співала,

Коли свого Манолечка
Отут дожидала, —
А про того бай бадечка,
Що зарізав доню...
„Чи-ж я тобі, мій бадечку,
Не вволила волю,
Або тобі із дороги
Ноги не умила,
Що ти мене молоденьку
Втручаєш в могилу?...
Та коби хоть разом з милим!
Манолі, Манолі!“...
Як стояла, так упала,
Дала сльозам волю!...
„Забуває! Серце мов!...
Мене забуває!“...
Аж слухає безталанна —
Пішов голос гаєм:

„Frunda verde de pe bradu¹⁾,
Ти місяцю, ти королю!
Я з дівчинов розлучаю-сь,
Присягаю пану Богу!
Ті дівчата всі однакі:
Відки вітер, туди гнуть ся,
Як гадина коло серця,
Так словами обівють ся.
Да піду я стадо пасти
До Турчина до Стамбулу,
Щоб дівчина і не знала,
Щоб дівчина і не чула...
Щоб дівчина не гадала,
Що я за нев умліваю!...
Цвите рожа над Босфором,
А Босфор се і не знає.
Цвите рожа над Босфором,
У білий шум похилила-сь;
У вечері розцвітала-сь,
А до сьвіта і відцвила.

¹⁾ Лист зелений на ялині.

Несе Босфор рожевий квіт
На голубі свої фалі,
Куди несе, куди заніс —
Сам Босфор і се не знає.
Frunda verde de pe bradu,
А більший цвіт на лелії;
Питала ся султаночка,
Чо' в Босфора серце мліє? "...

Пішла Катря на підсаде
Шитя вишивати;
Чо-ж Манолій не приходять
У сопівку грати?
Хіба єго нема дома?...
О, Манолій дома,
З завязанов головою
Лежить на ослоні.
Коло єго стара неня:
„Ce te dore¹⁾), сину?“ ...
„Нічо, мамо, нічо, сиза,
А так таки гину!...
Я й без хори, мамо, гину, —
Що-ж робити мушу!...
Підведіть мя до віконця,
Нехай подивлю ся
До Катрусї на подвіря...
Чому не приходять,
Абих хоть раз у останне,
Дивив-сь на їй вроду?
Богатого батька дочка,
Да ще й заручена!..
Мамо, мамо, чому наш двір
Не озолочений?
Чому і в нас немає так,
Як є у сусїди?
О нї, мамо, я зберу ся
Та в Гуцули піду.
Там ворожбити великі,
Они минї, мамо,

¹⁾ Що тебе болить?

Андихриста визвуть з пекла,
Я гроші дістану,
І висипю гору срібла
На нашім подвір'ю!
Нене, нене, ви плачете?
Ви не ймете віри,
Як то дуже серце болить
Від того кохання!...
Ідїть, мамо, за отрутов...
Або ідїть, мамо,
За Катрусев, нехай на ню
Хоч лиш подивлю ся
Через поріг! Ідїть, ідїть..
О, серце Катрусю,
Що ти минї се вчинила?...
Так мамо: вчинила!
Она мабуть у Гуцули
До баби ходила
За чарами, та дала ми
У меду напити-сь!
А я хїба без Катрусї
Можу в сьвітї жити?...
Я — без неї в сьвітї жити!...
Вай моему сьвіту!
Але не так, не так, мамо:
Я в опришки піду!
Я украду її в батька;
Я его заріжу,
Того злого поповича, —
Чого він тут лїзе?
Чого в містї не вінчає-сь
Та не бере паню,
А як ворон розбиває
То наше кохане?
Хїба єму я що винен
В широкому сьвітї?...
Мамо, мамо, чому мене
Не дали ви вчити
На то, що він? Тепер моя
Була би Катруся,

Тепер би я не вбивав ся
Та не губив душу.
Мамо моя!... Я затратю!
Їй Богу, затратю!...
Тай на віщо мині душі?
Аби пропадати! "...

Вийшов легінь у садочок,
Да вийшов на силу,
А та груша біло-біло
Як зима зацвила.
„О, ти груше, моя груше,
Ти білая груше,
Ти лиш сама пожалуєш,
Як загублю душу.
Ти одна лиш, бо під тобов
Ми двоє стояли,
Бо під тобов я плакав ся,
А вна присягала-сь,
На Господа присягала-сь,
Що моєю буде,
Що на своїм цілім віку
Мене не забуде,
Що не піде за другого,
Лиш мене одного!...
Катре, Катре, що я тобі
Завинив такого,
Що ти мене зарізала,
На віки убила?...
Ося груша, що так біло
Як зима зацвила,
Заскаржить тя у Господа,
У Бога святаго!
Да й ти, святий місяченьку,
Да й ти, срібноногий,
Слухав єї присяганя,
І ти Богу скажеш,
Що стало ся, і їй двори
Богови покажеш,

Аби Господь і сам видів,
Чи можу я жити
Без Катрусі невірної?...
Що-ж буду робити!“...

Сидить Катря на підсадю,
Та шитячко шие,
Аж тут її дрібні сльози
Так і обілляли!...
Нехай ллють ся дівочії,
Нехай серце рветь ся!
„Пішов з садку пренедобрий,
Щоб і не дивить ся,
І нищечком не дивить ся
На ту его вроду!...
Хіба він мене не бачив,
Що я у городі?...
І чого я отсе вийшла?...
Їго я побачить
Отсе вийшла!... Нерозумна!
Чого я се плачу?
Чого я се так журю ся?
Чого гублю душу?
Хіба его лиш одного
Кохати я мушу?
Лиш одного в сему світі?
О ні, мій єдиний:
Я лиш нині, мій соколе,
Їй Богу, лиш нині
Ще тя хочу покохати,
Відтак вже ніколи!“...
І нехотя безталанна
Дала сльозам волю.
„Чо' я плачу нерозумна?
О ні, я не плачу,
Я хотіла его тільки
В останнє побачить,
А він утік з городечка!...
Хіба я дитина?“

Він понехав мене любить,
І я го покину!
Так: покину невірнього,
На віки забуду!
Або умру!... В домовині
Легше мині буде! "...

Лежить Маньо на ослоні,
Як хусточка білий;
Сидить стара за кроснами,
Трохи не умліє.
„Сину, сину!... Ходім, любий,
До сьвятого Йвана
У Сочаву! Я у черців
Там зілля дістану,
І сьвятого трунву вкрию
Найкращим коверцем, —
Він вислухат мене бідну,
Він загоїть серце,
І ще впросить тобі долі,
Сину мій Манолій!
О сину мій!“ „Нічо, мамо!
Ходім до сьвятого
У Сочаву! Люди кажуть,
Що чуда ся діють
У Сочаві... Внесіть, мамо,
Мою паларію,
Тай сукману! Я помолю-сь
За моє кохане
Невірное!... О Боже мій!...
А правда то, мамо,
Що легінь раз помолив ся
В Сочаві сьвятому
Про доленьку, і не вернув
Назад вже до дому?
У Сочаві й поховали...
Черці поховали
Молоденькі, а молебнів
Аж вісім читали

Там про вго?... Ох ненечко!
Смерть — єдина доля
Для серденька так як мое
Убитого горем!...
А так, мамо?... Да не плачте!
Підем до Сочави.
Внесіть вбори... А я хвильку
Ляжу тут на лаві,
Бо так мене сон і ломить,
Давно вже не спав я!...
Дуже давно!... А так мамо,
Що Сочавці славять,
Що Іван Сочавський добрий?...
О, він допоможе!
Ідіть у кліть... О мій Боже!...
Боже добрий, Боже!“...

Ввійшла стара да із комори,
Внесла камешу рантухову,
Унесла черес і кресак;
А він пишний як білий мак
Лежав під вікни, ручка права
На серденьку — і о Сочаві
Матбути думав...

Лайдака.

„Куда збіраєш ся, єдиний?“
На силу мати говорила.
„Куда ти хочеш мандрувати,
На кого хату понехати,
Батьківський хутір і оселю!“
„О нене, сьвіт ми тут немилий!
В чужому хочу ся набуть!
В чужому доля, а не тут“.

Пішов ледінь, заріс лісок,
Хатина схилила-сь.
Поховали стару неньку,
Припало все пилом.
Розібрали добро люди —
Ні, добра не було,
Тимчасом на кули
Шкандибає в торбах старець,
Тай став тай заплакав.
А ті люди говорили:
„От якийсь лайдака“.

Богачева.

Музики тнуть, вінок шиють
В богацькім дому.
Ох, як тяжко ледіневи
Пишному тому!
Заплакав би молоденький —
Соромієть ся;
Уздрить батько, уздрить мати,
Питати-муть ся.
А він що їм на се скаже
І що відповість?
Мати сплаче, батько злає,
Село ся довієть.
Тимчасом одчиняє-сь брама,
І входить в контушах, як паня,
Княгиня на пропій просить.
Усіх витала, всіх просила,
А на єго лиш подивила-сь,
От ніби: й так тобі досить.

Проходан.

Уберу я, пани брата,
Чирчевий сардак, —
Скажуть люди: „От харцизник,
От друк та лайдак!“
А вберу я лудинину,
Рубець на рубци, —
То муть на мя вни тровити
По хуторах пси.
І як же їм догодити?
Скажіте мині!
Чи у меду, у горівці,
В зеленім вині?
Вино вишють, а мід ввозьмуть
До дому жінкам,
А я усе у них буду
Гільтяй проходан.

Гой видів бо я.

Гой видів бо я у Римі чуда много,
А в Греків, кажуть, ще було єго більше;
Да що ми по тім? Що мині з чуда того,
Коли у горах, у наших горах вільше!

У Римі чуда з маймуру та з порфіру,
Та в гордых церквах та в препишних палатах;
А в горах ліси, а у лісах лиш звівіри,
А під скалою бухнина, ні-же хати.

А в тій бухнині чорні, чорнії очи.
Що би то я дав, аби вни сині були!
Щоб не світили зорями серед ночі, —
Бо хтось підоздрів, всі вже люди учули.

Чи є де краще?

Чи є де краще, як то місяця мая,
Коли в городах розцвітають ся розі,
А в саду вишні, а калина у гаю?
О, світ се красний! Милостивий ти Боже!

Да що по тому, що по красному світі,
Маках, леліях, що луги укривають?
Гой прийде косар — о нещастний ти цвіте!
Пахучий поліг на сонци усихає.

Складуть тя у стіг, неначе у могилу,
То дурній вівци, то козам, то коровам!
Отака доля не лиш цвітам судила-сь,
Бо часом і вам, дівчата чорноброві!

ДИКІ ДУМИ,

ДУМАВ

Гуцул - Невір.

Дикі думи.

Гой думи-ж ви мої! Гой чорні-ж ви мої,
Та де вас подію?
У край Черногори, у край золотої
На швару посію.
І муть Черногорів легіники трови
На лови ходити,
І муть мої думи у травах шовкових
Усі знаходити!
І муть Черногорів легіники юні
На оленя пасти,
І муть мої думи за срібнії струни
На гусли вни класти!...
І муть Черногорів легіники юні
На гуслех тих грати,
І дума ме думі, а струна ме струні
Всю правду казати.
І голос відобе-сь ділами-долами,
Плаєм по рокиті..
І підуть до церкви в неділеньку рано
Сльозою умиті.
А там запитають в самого владика,
За віщо забули?...
За віщо ті люди, ох, думи ви дикі,
В кайдан вас закули?
І пустить вас, думи, небесний владика
По полю на волю, —
І знайдете в світі, о мої ви дикі,
Ще й щастє і долю!...

Розсипте-ж ся, думи, о мої ви юні,
Як тії Татари!...
І загомонїте, як дзвони та струни,
Від хмари до хмари!

Гуцул-Невір.

Гуцул-Невір, Половчанин —
Хто на Руси го й не знає?
Плужить долом Подолянин,
Піт кровавий утирає, —
Він же стоя на рокиті
Виграває у трімбіту;
Хоть поруга всего сьвіта,
Він ругає-сь всему сьвіту!...
Ріж, розорюй, безталанний,
Чорну свою скибу-долю,
Доки сьвіт сей окаянный
І тебе в ню не приоре!...
І тебе!... Там що за гія?
То куми с хрестин вертають:
Віра, милість і надія...
О! я тим затрімбітаю!...
Бо їх тільки й видко буде,
Що на гульках, на крестинах!
Обдурені бідні люди,
Й ти, дитинко, обдурена!...
Там же — що знов буришкають¹⁾?
Домовину бідну, голу!...
О! я й тій затрімбітаю,
Щоб їй чути аж до долу!
Бо їй тільки і остало-сь,
Що з трімбітов та в могилу!

¹⁾ Буришкати — нести щось, але по неволи.

Де-ж надія, що тримала¹⁾?...
Віра, милість, що крестили²⁾?
О, такий то Гуцул в сьвітї:
Люди плачуть, він їм грає!...
Втер си очи, втер трімбігу,
І нової зачинає.

Недуг

Довбуш.³⁾

„Ти що се, Марку? що се, сину,
Єдина моя дитино?...
Чого так, соколе, згорів⁴⁾,
Неначе той господний гнів,
Що вдарить громом в ясну днину?⁴⁾
„Нї, мамо, не в днину,
А в опівніч... ще й у глуху!
Ти-ж не видиш, нене,
Як той місяць схорований
Д' хмарі припадає,
І як хустков шовковою⁵⁾
Вяже-утискає
Голівоньку?... А втискає
З усеї ю сили!...
Ти не знаєш. а я знаю...
Бо там зпід могили
Встає блідий... блідий-блідий,
Неначе з маймуру,
Той калфа⁶⁾ наш чорногірський...
Й насува похмуру

¹⁾ Що тримала, т. є яко кума до хресту. ²⁾ Крестити дитину — за кума дитинї бути. ³⁾ Довбуш — славний гуцульський опришок. ⁴⁾ Згоріти — з горячки говорити. ⁵⁾ Хустков шовковов — на знак великого жалю звязує собі Гуцул голов хустков. ⁶⁾ Калфа — начальник, голова.

Той кресак¹⁾ свій у золоті...
Й кучері стрясає...
І кроваві свої руки,
Мамо, обзирає
До місяця... а здоймив їх²⁾
Він, мамо, на силу,
Бо му груди прострілені...
Так, нене ма³⁾ мила!...
Прострілені!... А він духом⁴⁾
Урвав дармовиси⁵⁾,
І сардаком⁶⁾ на мураву
Тріпнув.... Не диви ся!
Бо на шиї му гашечка⁷⁾
Аж чорно-черлена
Оповила-сь... очи іскрять...
То-ж то десь студена!...
Аж зодрег ся!... Гу!... І вхопив
Він зеленооку,
І пустив ю ранов в серце
Глибоко-глибоко!...
А она вже не звиває-сь!...
Дай крис⁸⁾ ми, бо клята
Се матбути загадала
Душу з него ссати!“

Д о л я .

„А спиш ти, сину?„ — „Ні вже, нене!“
„Може водиці би подать?“
„Не хочу! а зголове зладь!...“

¹⁾ Кресак — стрілецький убраний капелюх. ²⁾ А здоймив їх, т. є з великого болю. ³⁾ Ма — моя. ⁴⁾ Духом — дуже борзо. ⁵⁾ Дармовиси — китиці у сардака є переду, як у угорського долмана *mindekett*. ⁶⁾ Сардак — гуцульська одіж, на угорський долман похожа. ⁷⁾ Гашечка — гадина мала, але дуже їдовита. ⁸⁾ Крис — *Jagdwehr, Jagdstutzen*.

Високо, як д' домовині!“...
„Ти що се знов, сину?
Хочеш мене осиротить?“...
„Ні, моя єдина!
Я не умру!... Бо ось мені
Що снила ся доля...
А се мабуть таки моя!“
„Яка-ж вна?“ — „Соколя!...
Як у того легініка,
Що він мені снів ся!“...
„Уповіж ми!“ — „Я уповім...
Той місяць зарив ся
Гет десь в хмари... Аж оглухло!...
Лиш молня десь грає,
Та на Довбуша могилі
Дуб з кедром дрімає.
Аж тут летінь набігає
Обдертий, невбутий,
Неначе він на сїм сьвіті
Від долі забутий.
Ноги кровю закипіли,
І руки кроваві...
І верг¹⁾, нене, каманак²⁾
В шовкову мураву,
І впав лицем на могилу,
Неначе без сили...
І обіймив кровавими
Кроваву могилу.
„Довбушуку! наш ватаже!³⁾
Учуй мене з ями!
Ні я щастя, ні я долі...
Ні батька, ні мами...
Як журавель туманами
По сьвіті сїм бю ся!...
Подай мені иншу долю,
А ні — возьми душу!
Хай не дражню вже тільки пси

¹⁾ Верг — кинув. ²⁾ Каманак — гуцульська шапочка, Varet.

³⁾ Ватаг — начальник.

Чужими хатами!“...
„Долі, хлопче? Царем будеш!“ —
Обізвало-сь з ями. —
„І ме ти сьвіт поклоняти-сь,
Як сонцю в проміню!...
Отак, друже! так, Гуцуле!
Отак, мій легіню!“...
„Царем, батьку? Я не хочу!
Царем я не буду!
Я за ката не придав ся“...
„То Довбушем будеш!“
Обізвало-сь зпід могили,
Аж вжахли ся гори, —
„І заграє та кров чорна,
Уража як море!...
І будеш нев всіх дукарів¹⁾
Поганих поїти!“
„Я Довбушем? Ні, калфо мій!
Ніколи у сьвіті!
„То кобзарем мені будеш!“
Гукнуло у трете,
Неначе грім, аж йойкнули
Всі гори-рокити.
„Коли не хоч в сьвіті бути
Ти людем за Бога,
О! то здихай псом голодним
У їх ти порога!“...

„Тай тільки, ненечко моя!
Зза кичер²⁾ червоно зоряло,
Зза кичер сонечко вставало.
Закерекорив³⁾ ліс... а він
Плаями в дблчии, та далі!...
А в слід за ним та доля гнала
З торбами, нене, на вздогін!“...

¹⁾ Дукар — богач. ²⁾ Кичера — вершок гори. ³⁾ Керекорити — гомоніти.

Гуцул-қобзар.

„Чо' задумав-сь, мій летіню?
Нині-ж предсе день не Марків¹⁾,
Та ні Роз-игри²⁾ сеюдне,
Щоб гуляли де Маявки³⁾!
Радо, хлопче! Твій татарин⁴⁾
Вже осідланий, готовий!
Кріс та в ліс! —
А на рано тут здоровий!“

„Ні, мій батьку! Ні, мій сизий!
Най вже братчик з креса бринька
Та татарином гуляє, —
Ти-ж подай ми кобзу⁵⁾ з клинка!...
Бо в грудех ми зашуміло,
Наче орли в крила дзвонять,
Сли у сонце нагадають
Сли в заліжку с хмаров гонять!“

„Де ви, хлопці? До лікарій!
По воскарку⁶⁾! За примівок⁷⁾!
Чи ти в папороть⁸⁾ не вбрив лиш,
Блудя лісом с тов сопівок?
Або тяр⁹⁾ під княж-ялицев¹⁰⁾
Тов проклятов ти не спав-сь?!...
Сину, сину, нещасливий!...
На ахтемні дни¹¹⁾ пропав-сь!“ ..

„Так, мій бадечку! пропав я!...
Хоть з ручниці та у груди!..

¹⁾ Марків день — 25 априля, котрому Гуцули особлившу силу приписують. ²⁾ Роз-игри — четвер по Зелених съвятах, в котрий то день нечисті духи гуляють. ³⁾ Маявки — міфтичні дівчата, котрі на Розигри по лісах і лугах гуляють. ⁴⁾ Татарин — кінз. Гуцульскі коні мають бути татарского сою. ⁵⁾ Кобза — музикальний інструмент. ⁶⁾ Воскарка — що воском ворожить. ⁷⁾ Примівка — знахорські резі, слова, вірші. ⁸⁾ Папороть — Farrenkraut. ⁹⁾ Тяр — гуцульскій вираз, котрого годі обяснити. Німець би сказав: Oder hast du vielleicht gar... geschlafen. ¹⁰⁾ Княж ялиця — у кождім лісі має бути одно съвяте дерево, котре не можна рубати. У Тиролів, Швайцарів с также gebannte Wälder, Bäume. ¹¹⁾ На ахтеми дни — на віки.

Не допоможуть ні лікарі,
Та ні Бог вже, та ні люди!...
Де ні рушу-сь, ні оберну-сь,
Все чолом ми, все ся клонить!...
Ніби цар то я в соболях,
Або кесар у короні!...
І усе, ох батьку милий,
Все до мене промовляє!...
Сонечко мені про Бога
Та про люди вповідає!...
Місяць знов про ту вечірну,
Що му сьвітить, а не гріє, —
А казок він, батьку-сьвіте!
Ох, казок же тих він вміє!
А ті гори, батьку, наші,
Ох ті чорні наші гори!..
І про скелі, і про жемчуг,
І про Дунай, і про море!...
Й на папери се не спишеш,
Ні письменні се не чули, —
Оттаке вни вповідають!...
Мало кедрі аж не рули!...¹⁾
А той Черемуш²⁾, о батьку!
І про плай той красноільський³⁾...
І про камінь у Біскові⁴⁾,
І про гордий той Соکیلський⁵⁾...
І про Німчич⁶⁾ той кровавий...
Все, усе він, батьку, знає!
І де місяць вечерничить,
І де сонце спать лягає!..
А ті кедрі черногірські —
Ох, великий мій ти Боже!...
І про зрадзіль, і про ключзіль⁷⁾,
Про горицьвіт⁸⁾ і про рожі!...

¹⁾ Русти — brüllen, голосно плакати. ²⁾ Черемуш — головна ріка в гуцульскім околі. ³⁾ Красноіля — гуцульке село в Галичині. ⁴⁾ Бісків — велика скала в Усте-Путилові. ⁵⁾ Соکیلський — велика скала над Черемшев, недалеко Кутів. ⁶⁾ Німчич — гора межі Ростоками а Вижницею. ⁷⁾ Ключзіль — die fabelhafte Springwurzeln. ⁸⁾ Горицьвіт — die Adonisrose.

І як вни се, батьку, плачуть,
І про те шовкове клубя¹⁾,
Що княгиню в рай водило!...
Ох, отті-ж мене аж губять!...
І плаї ті чорні, батьку —
Все лиш кров та поєдинки!...
Все лиш бучі²⁾... Але що я?...
Дай, подай ми кобзу з клинка,
Най ти, батьку, заспіваю,
Бо словами сего годі...
Ріки, батьку, йдуть у море,
А горі³⁾ нема їм ходу.

До маймурового ангеля.

Ти що се моргаєш на мене,
Крилатий, маймурний легіню? —
Чи знов по давньому співають?
То злізь, та кобзу мою зладь
На давний стрій, як то бувало,
Коли небесні научали
Мене на кобзі ще!... Матбути
Ви всі покаменіли! Хай!...
Душа, як кажуть, рада-б в рай,
Та терном заросли вже пути!...
Чи хто їх, друже, прорубає?...
Маймур мовчить, та кожде знає!...

¹⁾ Шовкове клубя грає велику роль у усіх гуцульських казках — Ariadnefaden. ²⁾ Буча — баталія. ³⁾ Горі — назад, strom-aufwärts.

Б і с қ і в.

„Що знов, Марку? Що знов, сизий?
Яке нове горе?“...

„Ох, ненечко... Чорний скрипник
На Біскові 'д горі!..

Ти-ж не видиш?... Місяць сьвітить,
Аж ся розсипає,

А та скеля, та бісківска
У хмарах гуляє!...

А ще краще від місяця
На віршечку сьвітить

Чорний скрипник у жемчужі
Та у аксамітах,

Та на гуслех виграває,
Аж скеля ся коле!...

А там низом поїд скелю
Далеко у долі

Йде прочанин у Сучаву¹⁾...

Став, слухає хвилю,

Та неначе окаянный

Подер ся на скелю!...

„А там ся лиш зареготало!...

Де-ж дїв-сь нещасний прочанин?

Не видиш? В стромині²⁾ ген-ген³⁾...

Аж красков⁴⁾ вмились гострі скали,

Неначе багор-кармазин!...

А 'д горі грало все та грало“...

¹⁾ Сочава — місто на Буковині, давно столицне. ²⁾ Стромина — steile Rutschwand. ³⁾ Ген-ген — там далеко. ⁴⁾ Краска — сьвіжа кров.

Ліпше!
Соқільський.

„Та гов¹⁾ ти! відки се, Василю?“
„С пропою²⁾, братчики, іду“.
„І-гу!... А то й пропій вам пили!“...
„Та чули мою ви біду!?!“

„Ніч ясна вам як око в кара³⁾...
А люта, аж тріщить вам лід!...
А 'д горі на Соқільськім — фара⁴⁾!
Не видиш, як він там стоїть

„На скели, на саміськім скрутї⁵⁾,
Той біломаймурний легінь?...
І сам як з маймуру він кутий,
І з маймуру на нім одінь⁶⁾.“

„І гусли маймурні тримає
У маймурових він руках...
І грає він на них... а грає,
Що сум збірає тя та жах!...“

„А вадь⁷⁾ оскомина⁸⁾ вам чути,
Якої пісні він се пів?
Роскажу вам... та ча⁹⁾ ми бути!
Бо я вже голови¹⁰⁾ загрів...“

„Тож уха¹¹⁾, хлопці! — Там десь в раю —
Хто був там, хлопці? де той рай?
Бо я, ей Богу, що не знаю!...
Мабуть десь в горах? — Та нехай!

„Досить на тім, що в тому раю
Боги два бесіду ведуть —

1) Гов — сій! 2) Пропій — другий день по слобі, коли молу дарують. 3) Кар — карась, риба. 4) Фара — стережи ся, вступи ся з дороги! 5) Скрут — unzugängliche Felsenspitze. 6) Одінь — убрание. 7) Вадь — відь, а вжеж, матбути. 8) Оскомина — Німець каже: lange Zähne bekommen. 9) Ча — тихо, мовчіть! 10) Голови загріти — підшити ся. 11) Уха! — слухайте добре!

А я їх трохи чи й не знаю?
Одно Прабогом се зовуть,

„Бо дощ пуска на сінокошу,
А білий-білий, що твій сир!
А другий му за міхоношу,
Сокирника¹⁾ якогось син.

„І тільки став питать Старого,
Аж тут вбігає вам легінь,
Тай геп старому Богу в ноги!...
А сам блідий, як з крейди тїнь!

„Котрий з вас двох тут Господь зветь ся?
Та чорт... хай буде хтонебудь...
А в мені серце шкамом²⁾ рветь ся!...
Їй Богу, жили ся аж рвуть...

„Бо я любив отсе Марічку!...
А дівка-ж то собі й козир³⁾!...
Як полонинская⁴⁾ та чічка⁵⁾,
Що літі⁷⁾ зацвите на гир⁶⁾.

„Така то дівка вам!... Та гляба⁸⁾!
Бо тільки стались ми й любить,
Аж тут і гульк суха та баба,
Що мир косов як швару жнеть.

„Тогди і згадуй лиш як звали!
Аж тут загурдузала⁹⁾ мнов!...
Пустїть, бо рай вам ще запалю!...
Пустїть мя до Марічки знов!

„Бо вна розсядеть ся від руму¹⁰⁾!...
Пускаєте? — бо палю сьвіт!!!

¹⁾ Сокирник — Zimmerman. ²⁾ Шкам — найтонша вовна.
³⁾ Козир — що кожи [sic!] пасе, дуже відважний. ⁴⁾ Полонина —
die Alm, де вівці випасають. ⁵⁾ Чічка — квітка. ⁶⁾ Літі — замість:
в літі. ⁷⁾ На гир — на велику славу, на диво. ⁸⁾ Гляба — годі.
⁹⁾ Загурдузати — кимось, чимось тріснути. ¹⁰⁾ Рум — великий
лемент, плач; румати.

Розсяде-сь — я казав? З розума
Ще зійде! — Се не жарт! Пустіть!““...

„У неї-ж, хлопче, днесь весіля!““ —
Бовкнув Старий. — „А щоб ти здох!...
Чи ти отсе лиш не з похміля?
Та шкода тільки, що-сь ми бог,

„А я-б ти зараз тут примовив¹⁾!...
Весіля — в неї?! Йди ти спать!...
Пускаєш? — ні? — бо — варе²⁾ Богу!
На відмах³⁾ мемо ся рубать!““

„То руш же! забирай-сь ми, друку⁴⁾!““
Старий як з креса се тарах!...
„Але у рай ми вже ні куку⁵⁾!
Чи чув-сь? в рай ми ані пах⁶⁾!““

„Такої, братчики ви мої,
Летінь сокільский се співав!...
Я-ж від Марічки йду с пропоєю...
А в повницю червінця дав!“

Д о р о ж і.

Зацвила — сьвіт увеселила!
Про віщо-ж ти — питаю я —
Ох Боже, рожечко моя,
Лиш свій цвiточок терном вкрила?
О, красна моя ти та мила,

¹⁾ Примовити — когось вибити. ²⁾ Варе — ей Богу! Варе? — чи можу тобі вірити? ³⁾ На відмах рубати-сь — duelliren. ⁴⁾ Друк — Taugenichts. ⁵⁾ Ні куку — аби-сь мені ані заглянув! ⁶⁾ Ані пах! — аби тебе ані чути не було.

Я знаю, чо'!... Та що й казать!...
Такий вже в сему світі лад,
Щоб кожда рожа в терню цвила,
Та з терня світ сей веселила!...

Р о ж а.

(Іранська казочка).

„Коли-ж така она нещасна,
Чого-ж така собі прекрасна?
Убрала яр, вкрасила двір,
Неначе в княжеский порфір,
Сама же терном ся укрила?“
Таке дівчата говорили
В неділеньку та гуляючи,
Ще й в сад царский златоколистий
Та нищечком зазираючи..

„Ох, щоб то я знала!...

Щоб хто вповів, я-б зараз му
Віночок свій дала!“

„Я-ж яблучко!“ — „Я хусточку!“

„Я поцілювала,
Аби вповів!“ —

„Та цур же вам!

А слово — то й слово!“

„Утікаймо, зазулечки!

Се Гуцул з кедрова,

Та ще й стрілець, царский таки...

Тікаймо, сестриці!

А то справди подумає“...

„Хай олень вам снить ся!¹⁾

¹⁾ Як дівці олінь снить ся, то віддасть ся.

А що слово, то є слово...
Котра-ж поцілює?“
„Та що се ти?! Ох, він справди!“...
„Справди, не жартую...
Отак... тай так... та ще й отак“...
„Їй Богу, вмираю!“...
„Поховаю!... А тепер вже
Слухайте, що знаю!

„То був давно колись вам цар,
Та був такий вже лютий-лютий,
Що ні вам лев, ні левопар¹⁾
Такий не може в світі бути!
Та мав той цар одну дочку,
А було на імя їй Рожа,
Так звали ту царівочку.
Але-ж бо й гожа була, гожа!...
Та що з краси, коли-ж она
Стрільця-гільтая полюбила,
Ще й гуцульского легіня!...
Таке она отсе зробила!...
Аж вишпорив²⁾ царский се двір,
Та ну цареви вповідати!...
А цар звелів стрільця мов звівр
Застрілити тай поховати.
Гадаєте — на кладбищу?
Ага! Щоб ті царі здорові!...
Не ласка на охаблищу³⁾
Та на розпутю на шляхови?
А щоб той сьміливий легінь
Ще не надумав-сь нишком встати,
Велів що день шляхом тим він
Мірекі стада⁴⁾ на пашу гнати.
Та ще й державний дав завіт,
Щоб хто шляхом минать тим буде,
Верг на могилу терня віть,
Та ще й вїдив ся⁵⁾ тричи в груди!

¹⁾ Левопар — Leopard. ²⁾ Вишпорити — entdecken. ³⁾ Охаблище — Schindanger. ⁴⁾ Міреке стадо — заміреке, буйне стадо.
⁵⁾ Вїдитись — вдаритись.

Такий се видав він указ!...
А вна? То рула-ж десь? Ні думай!
У них не так, як се у нас,
Що хоть роспережи-сь та румай!...
В них ні чичирк! Мовчи та диш!
А ні, то підеш зорі пасти!¹⁾
Такий то в тих царів бариш!²⁾
Таке у тих царівень щасте!
Ви-ж чуєте? Та раз у ніч —
Старі царі у гостях були³⁾,
А стойкарі та караули
Усі поуспали пріч.

Вна нищечком і викрала-сь
У гай до бабусі...
„Бабусечко, голубочко,
Порай⁴⁾, бо мину ся.
Вони-ж єго могилоньку
Як день так ніч зневажають,
Та стадом ю умішують,
Та терном ю укривають!...
Мірским стадом, єдиная,
В шовкові го виганяючи⁵⁾,
І в полудне, бабусечко,
У мори го напуваючи!...
Порадь, порадь, ох старесенька,
Ні хвилечки не теряючи!
Ось чильця⁶⁾ ти жемчужнії
І чепраги⁷⁾ ще до того!...
Ось і перстні... сей оден лиш
Варт пів царства батька мого!...
Усе бери, єдиная,
Лиш хай они-сь не збиткують!...
Лиш хай єго кровавую
Стадами вни не тратують!...
Лиш хай вни го желізними
Копитами не толочуть!...

¹⁾ Зорі пасти — по смерті. Гуцул каже, що душа вмерлого ледія зорі мов вівці пасе. ²⁾ Бариш — хосен. ³⁾ В гостях бути — відгодитись від дому. ⁴⁾ Порай — порадь. ⁵⁾ В шовкові (траві). ⁶⁾ Чильця — das Diadem. ⁷⁾ Чепраги — die Spangen.

Я дам тобі, що бажати-меш,
Що серденько твоє схоче!“

„Добре, доню! Твою волю
Вчинити я можу.
Мій батько був архі-магом...
І я ти побожу,
Що ні царске морске стадо,
Ні злющі ті люди
Не наблизуть.. Да що з тобов,
Княгине, так буде?
Ти-ж одна у твого батька!..
Кому-ж він корони,
Кому-ж багор та соболі,
Скіпітри та трони
Він оставить?... Не жаль буде?“...
„Най собі тримає!..
Моє царство під могилов
Усе спочиває!..
Копитами убитоє
На битій дорозі!..
От де моє царство й доля!..
Боже милий, Боже!“...

„Не побивай-сь, княгине Роже!
Не побивай-сь, царице, так!..
Я навчу тя тай допоможу,
А допоможу сяк чи так!
Да ще раз кажу: що вітак?“
„Вітак най діє-сь воля Божа!“

„Ходи-ж до комори!
Там ті книги первопсанні
Цардуста отворим.
Ти-ж читаєш Ценд-Авесту?“
„На память умію!“
„Ходи-ж, доню! Та за дверми
Нехай вже надію..
Бо вивчивши-сь підеш на шлях,
А там що ся стане —
Доню, доню!.. Ще роздумай-сь!“...
„Я-ж Рожка Ірана!

Ходім!“

Пішли...

А там на роздорожу,
На копитьмі убитому шляху —
Ні в неї вже надії ні жаху —
Стоїть прекрасна та княгиня Рожа.
Стоїть собі на терновій могилі,
Що вбитого стрільця она покрила,
Стоїть здоймивши руки в зорі д гóрі,
Хитаючи-сь, як згойдане то море;
Стоїть, та мов сонна́я промовляє,
Мов з Ценд-Авести вірші се читає...

І каже:

„О блаже!...
Ти що на білих
Комонях граєш,
Гуляєш
По лукомори,
Зоря від зорі,
І знаєш
Прабога волю
Й людску ти долю!
Чому-же
Мою дав вбити?
Дав під копита
Оружі?...
Ще і під глоги
Лиховорогі —
Для чого?...
Може для того,
Хóроше-боже,
Що мя княгинев,
Що мене Рожев
Назвали?...
Що-м легіня я
Кохала?...
Ох, господине!...
Котру-ж я днину
Твою сьвятиню,

Твої престоли
Паволоками
Не слала?...
Амвру-кадило
Не клала?...
В котру рядами
З подружечками
Пісень ти ранних
Не піла?...
З мірти віночків
Не пліла?...
Твої комоні
В багро-червоні
Крови-покрови
Не вбрала?....
Золотом узди
Не брала?...
На те, щоб нині
На сій могилі
Тя проклинати
Глоговій?...
Хороше-Боже!!!
Богове,

Що в кити та квіти ви китите сьвіт,
І Рожу нещасну скитїть!“...¹⁾

„І скітили вічні ю Богове.
На комонях золотопідкових
Ясен Хорош з сонцем виїжджає...
Море грає, кидрів гай співає...
Де-ж ті люди? — Он²⁾ на роздорожу!...
Терня мечуть?... Ні, прекрасній рожі
Вни дивують ся, що так і вкрила
Ту стрілецьку вбитую могилу“....

¹⁾ Скитити — благословити, помилувати. ²⁾ Он — онде, там.

Під вікни.

Чи, мила, з голуби сю ніч де воркуєш,
Що мбї ти гусли неваче не чуєш?
Що граю, співаю під вікни в-задár?...¹⁾
Хоть виглянь з кубелця, де нічку ночуєш,
Під білим крилечком з голуби воркуєш!
Я рожу принїє ти у дар!

А тая-ж то рожа, зрошена рожа
Віршечки віршує — ох, милий ти Боже!...
А все то на твою рожеву красу!
А ти анї глянеш!... Ох мила, чого же
Горячими сльози зрошаю я рожі
І з місяцем²⁾ зорі пасу?...

Ти чуєш, невірна?... Я знаю, що чуєш!
Три сьвічи воскові — ти вірші віршуєш
Про сокола в клітці, яблінковий сад...
У днину з соко́ли в самборах полюєш...
Пора відпочити, — а ти і не чуєш!...
Хто ме ти соко́лів корта́ть?...

Я буду корта́ть їх як вірним слугою!
Отвор, ох отвор лиш кватиречку твою,
Та нічку як сонцем осьвітї!..
Та білов, мягоньков, як лебідь, рукою
За твоїм превірним, за твоїм слугою
Махни, як рожевая віть!..

Шипіцкі берези.

„Се що за новітна знов гія?...
Таж завтра, сину мій, Ілія⁴⁾!...“

¹⁾ В-задар — дармо. ²⁾ І з місяцем — у фантазії Гуцула то місяць — вівчар. ³⁾ День св. Ілія Гуцули дуже поважають.

Я з кліти ти кресак подам,
Та підеш в Шипіт¹⁾ се на храм
До тети²⁾ твої Аксенїї.
Там дівці дві як ті лелїї⁴⁾.
„Так, дві їх там, мамо!
Дві берези на цвинтарі...
Неначе руками
Та білими шириньками³⁾
Махають на мене,
Аж той місяць в хмарі втонув..
А вни обі, нене,
Перекинули-сь дївками..
А білі вже, білі!...
Знай то срібло, такі білі,
Аж в очех мриїло⁴⁾!...
І в кождої в білих руках
Срібна, мамо, чара.
І неначе вни се з Гіндов⁵⁾
Сидять при вечери
Та моргають ся до него..
А він не веселий...
А вни єго принушкують
З усієї сили.
„Нумо, Юрку! нумо, сизий!
Вино се з Сучави!
А ти, сестро Оленочко,
Чого така стала,
Наче сріблом подунена⁶⁾?...
А-нумо всі трое!“...
І випили... гет аж до дна...
Ох, ненечко моя!...
Гет аж до дна!... І стали се
Вни вити-сь-звивати-сь,
Знай дві гашечці, дві срібні,
І в діл поваляти-сь,
І вити ся... Так як нинї!...

¹⁾ Шипіт — гуцульське село на Буковині. ²⁾ Тета — тітка.
³⁾ Ширинька — хусточка вишивана ⁴⁾ Мриїти — flimmern. ⁵⁾ Гінда
— славний гуцульський опришок. ⁶⁾ Подунути — vergolden versil-
bern.

Ти-ж не видиш, нене?...
Як хилляють та хитають
Ті срібнозелені
Свої віти, свій стан гнучкий,
Неначе у столу?
А той місяць утік, нене,
Далеко десь в доли!...

Керманич.¹⁾

„Ох, братіку-ж ти мій, соколе,
Чого-ж ти поломила-сь воля?
Чого-ж голівоньку склонив
На тісовий отсе ти стів,
Ще й зашумів²⁾, як та тополя?
Я побіжу за воскарков“...
Так, моя сестричко,
За воскарков!... Нехай мені
В одно вна не снить ся,
Та дівчина божевільна!
Як ходить так ходить
По над Черемуш глибокий
Та дивить ся в воду
Єго чорну та непевну...
А сама як пава
У віночку з горицьвіту,
Та з рути, та з блаву³⁾...
Та все дивить ся у воду..
„Марку мій, собою,
Вийди, вийди вже до мене!
Що се вни говорять,
Що ти втонув у Черемши?...
Що-б вни не сплескали!
Та-ж той Чермуш ось як люблю

¹⁾ Керманич — der Flösser, Matrose. ²⁾ Шуміти — seufzen.
³⁾ Блав, блават — die Kornblume.

Голубить ті скали, —
Та тебе-б мав утопити?...
Ні, Марку єдиний!
А я твоїм вже боярам
Й дари приладила:
Кождіському по рантусі,
Ще й по ручникови!
А всім твоїм дружбам, Марку,
По хустці шовковій!..
Де-ж ти бариш¹⁾?... Може й справди
Під білим каменем?...
Я всім роздам рибарчикам
Все моє перетіне,
Ще й монество²⁾ їм розірву! —
Они відшукають!
Они?... Тебе?... Ні, Марочку!
Вни тебе не знають!
Ні то личко румяное,
Ні твою уроду!..
А я знаю... тай тя найду...“
Тай бух, сестро, в воду!
В саме плесо³⁾!...

„А за колоду⁴⁾“

Лягало сонечко спочить...
А як на другий день вставало,
Горицьвіти стрілою гнали
Долів ріков... А се матбуть
У Чорне море вни женуть
Шукать керманича...“

До черленого...

О, ти з черленими очима.
Ти у черленім жупані!

¹⁾ Баритись — піти і не вернути борзо. ²⁾ Монество — eine Münzenschnur um den Hals. ³⁾ Плесо — тихе а дуже глибоке місце у ріці. ⁴⁾ Колода — eine horizontale Wolkenschichte.

Чо' став еси ми за плечима?
Чого не даш спокій мені?!

Чого шумиш над головою
Мені, неначе той упир?
О, я-ж бо знаю думку твою!
Да я ще не тобі на жир,

Та ні тим кремельським каганам,
Щоб мою душу їм продав,
Неначе смоку на снідання! —
Я своєю душу в вас не вкрав!

Желізний двір.

„Які се примхи знов, легіню?
Чого гориш, як у племіню?
Чого палаєш, як той ад?
Та-ж предеї ще не їв ты гад,
Та ні у чорта ще в гостині?“

„Ні, батьку єдиний!...

А той двір там, той желізний —
Зза него я гину!...

Ти-ж не видів?... А я видів!

Желізні кімнати

Й двері й вікна, а в тих вікнах

Желізнії ірати,

Й стів желізний, а на столі

Великий, великий

Крест желізний, ще й сипаний...

А там десь далеко,

Хто знає де — опівнічна

Година гукнула.

Ох, гукнула!... неначе то

Десь в пеклі загуло!...
А в тім дворі наче блисло,
Такі то посьвіти
Там вчинили-сь на-мглі-ока,
Мов несамовиті!...
А в сьвітлицю тобі король
Желізний уходить,
І сльозами уमितую
Царівню уводить...
А уводить на ланцусі!
Ти-ж, батьку, й не бачив,
Які красні ті царівні,
А ще коли плачуть!...
А він, батьку, з нев уходить,
А входить поволи,
І каже їй присягати
У того престола
Желізного, ще й перед тим
Великим, великим
Крестом чорним та желізним...
А дивить так дико,
Неначе пес з черленими
Лихими очима!...
І стоїть він, батьку-ж ти мій.
Єї за плечима,
І каже їй присягати
На желізну книгу...
А та книга ти студена,
Студена як крига!...
А він каже присягати ..
Й она присягає —
Що? — не скажу, мій батечку,
Бо й сам вже не знаю“ ..

Чорний косар.

„Ану-ко, сину, вже досить
Ловити гав, літати в хмари!
Ану у стаю¹⁾ до кошари²⁾!
А ні, то косу та у росу!
Сьогодні пів згарця³⁾ скосить!⁴
„Ні, батьку, пів сьвіта!
Як прочан там той поганий
Та чорноодітий!...
Ти-ж не видиш, як там тяжко
Та важко ступає?...
Та який то крест великий
В руках він тримає?...
Та ще й книгу!... а все чорне,
Неначе ворони!...
А він же з ним, ох батечку,
По сьвітї ся гонить!...
А коса, коса у него!...
Аж, батьку, бою ся!...
А він нею, батьку, косить
Не трави, а душі,
Таки людські, добрі душі,
І кладе валами...
Ми й за літо те не втелим
Й стома косарями,
Що він, батьку, за годину!...
Що казав я? — коси? —
Він крестом так, батьку, стелить,
І в кроваві роси
Він го носить, у червоні!...
А книгов громадить!...
А мечами обертає,
А все Христа ради!...
А спісами ті пологи

¹⁾ Стая — стійло, де стоїть товар у полонині. ²⁾ Кошара — загорода. ³⁾ Згарець — де вперед ліс був, то его випалили, аби трава була.

Він змітує в стоги!...
А поліг той — душі людські!...
Ох, много-ж він, много
Їх і дзвинькає¹⁾ що літа!...
Оттакий то косар, батьку,
Той у чорній свиті!...
Такого-б то і нам треба —
Чи як кажеш, тату?
Коли-ж дуже дорожить ся:
'Му²⁾ душу би дати!“...

Сочава.

„Ох, нуждочко моя з тобов!..
Ох, нуждо ма з тобов, легіню!
Се відки кров у тя на бланах³⁾,?...
А то така ще чорна кров,
Неначе-б різав бісурманів!“...
„Ні, тату, Румуни!
Ти-ж не видиш? у Сочаві
Як обсіли трунву
Мученика великого,
Нового Івана?
А вни були колись люди,
І то ще Славяни!..
І махали-сь не аби-як
З тим поганим Римом!
І мусіли їм Цезарі
Платити від диму,
Ще й битими золотими...
Оттаке то було!..
Аж доки їм вовчинюки
Не пустили куру

¹⁾ Як Гуцул жвавий стіг сіна зробить, то каже: От то дзвинькнув оденок! ²⁾ 'Му — ему. ³⁾ Блани — Pelzverbrämung.

З тих мерзенних своїх амфор,
Та з своїх остерий,
Та з тих своїх — як се й сказать?...
Хай буде: містерий
Фартухових... Таке, батьку!...
Таке отсе було!...
Тогди славні ті Славяни
Від разу забули,
Що вни, й хто вни, і якої
Матери се діти!...
Але давай ніби з римська
То цвірінькотіти,
Що і нині слухать сьмішно!...
Оттаке то диво!...
Аж великий той Декебаль,
Князь їх нещасливий,
На міч пробив-сь, бо не з'умів
Пбгани терпіти!...
А в Сочаві его діти,
Одурені діти
Поклоняють ся і доси
Сьвятому Івану,
А не знають, що то мабуть
Сьвятий той Славянин,
І що нині-завтра встане —
Та не в римській шубі,
Але з мечем у кулаці!
А встане на згубу
Тим славянським апостатам,
Що его убили,
І ту славу батьківськую
В Тибрі утопили,
Та у раби запродали-сь
І я там був, тай ще буду!...
О, буду ще, тату!!!“

У сьвіт!

„Ти що се знов? куда гадаєш?
Куда татарского сїдлаєш?
Куда се остриш твій топір?
І оком іскриш, наче зьвір
Потямив¹⁾ де, сину?“
„Ні, батечку-соколику!...
Ні, мій ти єдиний!...
Мені та зьвір вже обридла,
Як дикі сї гори!
А то море, батьку сизий,
Студене то море
Та голубе запахло ми!...
У сьвіт, батьку, лечу!
Там широко, не так, як в нас,
Що нїде і плечі
Обернути!.. Там з Дунаю
Коня я напою.
Так, з Дунаю!... Що за слово!
Неначе чарою
Мя чарує, наче в зьвіздах
Зьвіздар го читає!...
А і зьвізди там матбути
Іначе сияють...
Правда, батьку? А легіні
Не бють вже медведїв,
Так як у нас, але Турків
Та иншу огиду!
Тай я буду!... На Дунаю —
Там, батьку, матбути
Й ті дївчата не такії,
А в рожках та в рутах,
У неділю як і в будень
В таночках гуляють!...
Там матбути й инших пісень
Садками співають!...
Все про славні богатирі,
Та все про лицарство,

¹⁾ Звір потямити — die Fährte des Wildes entdecken.

Та про Марка царевича
Та Савино царство,
Та про поле, про Косове...
Ох! батьку мій милий!...
Оно мені раз в неділю
Такої ся і снило!...
А снило-сь ми, що-м десь бродив
По саміські брови
У турецких чорних тирбах¹⁾...
Будь, батьку, здоровий!“...

Сербські ваї.

„Слава!“ — „В віки!“ — „Відки?“ — „З прощі!“
„Від Сучави?“ — „Зза Дунаю!“
„Зза Дунаю?! Що-ж там чути
У Болгарий? в сербськім краю?“
„Що-ж би чути в сербськім краю?
Кобзарів та срібні струни,
Та шаблюки дамашкові,
Та рицарські горді думи“.

„Де?! У Сербів! про рицарство?!
Забереш ся, баламуте?!
Там лиш Турка-поганина
Та кайдан рабський лиш чути!...
Думи, кажеш, богатирські?
Хай они-сь їх і тримають!...
Турчин свисне мов собаці,
Сербин рацки²⁾ вже й гуляє!...

„Да нехай собі рацкують,
Аж коліна не облізуть,
Та їм уха чипелями³⁾
Бісурмани не обріжуть, —

1) Тирба — погана, чорна кров. 2) Рацки — на ліктьох і на колінках. 3) Чипіль — тупий ніж.

Лиш хай Лазоря та Марка
Не нехлюють їх язика!
Лиш — а чуй-же!!! — що загуло?!
Бй же Богу, дзвін великий!“

„Так, легіню! дзвін то риче!
Риче левом по Дунаю!
І всіх Сербів він у Таків¹⁾
Ще й на прощу покликає!...
Завтра-ж празник цвітоносний,
В церкві ваї муть сьвятити!...
Видиш, як валить ся нарід?
Ніде й голку пропустити!...

„Так! валить ся сербский нарід,
Що твій Дунай, що то море!...
Аж базар ся, брате, ломить,
Аж гостинці керекорять!...
Аж земля ти застогнала,
Аж оглухли срібні дзвони!...
Так ся товнить він до Спаса
Чудотворної ікони!...

„А той Спас, той чудотворний
У жемчугах ти сияє!...
Сьвітло яре, сьвітло чисте
Та воскове му палає!...
Жемчуг іскрить та леліє,
А жемчугом кожде око!...
І жемчугом кожде серце,
Кожда шабелька при боку!...

„Що шаблі ті?! Преч з шаблями!
Нині ваї муть сьвятити!..
Лик співає... нарід плаче...
Спас ся дивить... меч рокитить...
Де-ж владика білобрадий,
Що і доси го немає? —

¹⁾ Таків — містечко у Сербії, де 1815 Мілош Обренович постане проклямував.

Онде йде вже чесний старець!
Ладьте, Серби, ваші ваї!...

„Да владика ні ся дивить
Ні на Сербів, ні на віти,
А мов громи ті небесні
Став сред храму рокотіти:
„Що ви? ваї?! Шаблю в руки!
Се хай будуть ваші ваї!
Для рабів, для бісурманских
В мене ваїв тут не має!!!“

„Гой, що-ж храмом задзвеніло?
Грім та дзвін та блискавиця!
Нарід морем на подвіре,
А з подвіря в град валить ся!...
Та до ножів... та до Турків...
Ще і місяць не минуло,
А за гордим за Дунаєм
Туркам й слиху вже не було!...“

Зпід юга.

„Якже-ж віє! наче пріє
З під юга!...
Вадь, що з хмари громом вдарить
Потуга?...
Та коли вже, о южани,
Він обсушить ваші рани?
Коли то?
Ще ти то,
Южани?“
„Ще я то!
Почато:
До брани!...“

У гори!

(Пісня).

Там на сівер сині гори,
Сині гори, Гуцул-край!
Всі як Дунай, всі як море,
Всі як мая Бога рай.
А тут скварно¹⁾, а тут сумно,
Прах та пил лиш в очи бє!...
Ах, ви гори мої думні,
Гуцул-гори, де-ж ви є?...

В нас у роги як заграють,
То аж в Бога голос чуть!...
А як з ловів повертають,
То всі гори волев ржуть!...
А тут Турки лиш та ножі,
Та кайдан лиш та роскіш...
В гори, в гори! Гір ми, Боже!
Або в гори, або в гріб!

Король Гуцул.²⁾

Що ти кажеш, що король наш
В Бога зорі завертає?³⁾
А король наш, кріль наш Гуцул
Зорі пасти й не гадає,
А в Сокілєкім ти дрімає,
А дріма вже годів много!
Знаєш, брате мій, за віщо?
Я ти скажу, задля чого.

¹⁾ Скварно — schwül ²⁾ Гуцули покликають ся все на якогось короля та на Чорне море. ³⁾ Зорі завертати мов віщі, то є по смерті.

Десь давно-давно стояла
На Сокілському съвятиня,
Ладн-Дажбога съвятиня,
Вся у рожах та в кидрині,
Вся з кришталю дорогого,
З маймуру та злата кута,
Та в порфіри, та у парчі
Мов княгиня одягнута.

А в съвятині в середині
У просторій златій сали
Два божки, два мармурові
На посадищах стояли:
Перший білий як той лебідь
В сино-золотому морі,
Другий чорний як той ворон,
Як той чорний в Черногорі.

В сю съвятиню пре-прикрасну
Тут сходили ся що літа
В празник Купала съвятого
Гуцули з усеґо сьвіта,
Кріль же Гуцул перший з ними,
Перший він на всі Гуцули,
У рицарстві, богатирстві
Пари в сьвітї му не було.

Всі жертвенники палають
Прасьвятому Білобогу,
І дванацять білих комонь
Вводять легіні в чертоги;
Кождий комонь у порфирах
Та у золоті сияє!...
Лик довкола Білобога
Їх у піснях обвожає.

І дванацять чорних комонь
Вводить другий лик в съвятиню,
Все в чорні в них, все чорно в них:
І зубела і стримені;

Так обводить лик їх чорний
До окола Чорнобога.
Той співає, сей ся дивить
Наче воріг, наче з рога.

І як стали раз по семей
Так божків вни об'їзджати,
Аж нараз — о, хто-б се здумав,
Хто-б не вжах ся, милі братя!...
Оживають вам богове,
Та до долу, та до зброї!...
Й сам князь Гуцул вам не видїв
З роду бучі ще такої!

Так лиш грім у чорній хмарі
Беть ся, веть ся блискавицев...
Видить Гуцул, видить нарід:
Іскра сипле, міч казить ся...
Аж тут — горе! тричи горе!
Білобог став увявати,
А здуфалий кріль той Гуцул
Ну-ж ся з него наругати:

„Що ти, славний Білобоже?
Ти вступаєш сему чорі?!¹⁾
Ха-ха-ха!... то-ж подиви ся,
Як то Гуцул шаблев оре!“...
І що оком ти кліпнути,
Чорнобог вже 'д земли веть ся...
„Видиш, славний Білобоже!
Так то в нас ув Уців беть ся!“

„Й справді, Гуцуле, не згірше
Топірцем се ти махаєш!
Та одну лиш правду в сьвітї,
Ти, небоже, ще не знаєш,
Що де Бог ся з Богом боре,
Не мішати-сь чоловіку!

¹⁾ Чора — чорний чоловік, Циганин.

І ся правда була правдов
Спокон сьвіта, спокон віку.

„Задля того-ж у гору сю
В середину будь заклятий,
І „Сокілський“ ме гора ся
Від сегодня-сь в сьвітї звати;
Бо аж доти меш в ній спати
Ти по моїй божій воли,
Аж на Купала одного,
Пущу свої я сокобли.

„Пущу сімсот семикрати
З свої світлої палати,
І аж доки сю гору вни
Семикрать муть облїтати.
Провали ся в ню, о князю!
І з садами і з сьвятинев
І з усев ватагов твоев,
Що сьміяла-сь з мене нинї!“

Бог промовив — і ся стала
Та жасная божа воля:
Князь з сьвятинев і з ватагов
Провалив ся аж до долу!...
Як і комонь так і всадник,
Всі желїзним сном дрїмають,
Та на Купала сьвятого
Тих соколів дожидають.

А на Купала що сім рік
Він на хвиль сім з сну ся будить,
А протягшиє сюди-туди
Він гука на свої люди,
А гука, що зодрегає-сь
І сьвятиня і палата:
„Нути, Уци! годї спати!
Час матбуть би вже вставати!

„Ти же скорше, чуро-спюху,
Подиви ся по надвірю,

Чи соколів не зіслав ще,
Що так гарно бе-сь на міру!¹⁾
А сли ні, то... як си схоче,
А ми мемо, хлопці, спати,
Та до бою, та до рати
З чортом сили добирати!“...

Й знов на сїм рік усипає,
І рицарство і отроки...
Доки, князю, спати будеш,
І дрімати доки — доки?!...
Не жури ся, руский роде!
Коли встану, то вже встану,
І поборю, о! поборю
Руску долю ту погану!

До Черемшу.²⁾

Чого мене в одно ти лудиш,
О Чорний Черемшу ти наш?
У Чорне³⁾ нести мя гадаєш?
У Чорне нести мя не будеш,
Аж не завяжемо ми Сїч
На чорній нашій Черногорі!
Так говорили вічні зорі
На Купала сьвятого в ніч.
А Сїч нову та дужу-дужу!
А доти годї, чорний друже...

Кидра-княгиня.

„Се куда з сокиров, сину?“
„Ще питаєш? А в кидрину!“

¹⁾ На міру битись — duelliren. ²⁾ Черемуш ділить ся на Чорний і Білий. ³⁾ У Чорне (more).

Халашеви¹⁾ років з триста,
Вже валить ся у долину.
Хочу кидри нарубати
Та в протеси²⁾ утесати;
А я знаю кидер кілька, —
Дзвинькну хату, як палату!“

„По що в кидрину?
Най їх, мій сину!
В кождім кидринци
Бачиш — княгиня!
Вай, хто престольну
Кидру їй рушить! —
Свою він душу
В плат дати мусить!
А за-для того —
Сину мій, сину,
Моя дитино,
Не йди в кидрину!
Наша ще-ж хата
Добре тримає...
Чуєш, як буря
Ве, завиває?!
Не йди-ж до гаю!
Най тя вблагаю!“

„Що, старий, ти се говориш?!
Я би байки мав бояти-сь?
То волію лучше жусом³⁾,
А не Гуцулом се звати-сь!
У кидринци княж-кидрина?...
Що ті люди ще не ввірять!
Я-б хотів отсю сокиру,
Сю банску⁴⁾, з нев попомірять!“...

„Ей сину, сину,
Дай собі покій!“

¹⁾ Халаш — хата. ²⁾ Протіс, протеси — квібок різке Гуцул вздовж на половині, глибоке, і звать ся ті поли цотеси. ³⁾ Жус — Feigling. ⁴⁾ Баня — das Bergwerk. der Hochofen. Банска сокира — велика, добра сокира. [Радше гартована, сталена].

Хоть-би й сам Гуцул,
З Богом не в дроки¹⁾!..
Чуєш, як буря
Свище та віє?
Твоя здуфалість,
Сину, не гріє
Батька старого...
Дай-же си стрим!
Хто в Бога камінь,
Бог в камінь ним!
А ти ще молод,
Шкода-б тебе!
Віл лиш на себе
Глину гребе.“

Але син лиш моргнув усом
Та в кидринець борше чемше²⁾,
Аж пляями загутіло,
Наче вітер у черемсі...
Аж в кидринци зупинив ся.
„А котров з вас заgrimіти?
Сев? — Ба сев! Такої справди
Я й не бачив з роду в сьвітї!“

„Фара, легіню!
Поли рубай,
Відси тікай!
Сяя-ж кидрина
Тої княгині,
Що їй се лїс,
Що їй се гай...
Тікай, тікай!
Вірна ялиця
Се тобі радить.
Тая-ж цариця
З сьвіта тя згладить...
В неї-ж бо, друже,
Прощий нема,

¹⁾ Дроки — дробитись з ким, Kurzweil mit Einem treiben.

²⁾ Чемсати — борзо йти.

Хто на їй кидри
Руки знима!“

Да він сего мов не чує...
Барда блисла, аж загуло...
„Що? Ти стогнеш? Ей, стогни же,
Щоб аж в дблинах заруло!
Щоб аж голос покотив ся!...
Бо я мушу ти признати,
Що такої-м ще не бачив,
Від коли став бардов тяти!“

„Чуєш ти, хлопче?
Не руш сю кидру!
Даю ти волю
В всіх моїх дебрах, —
Дій там, що хочеш...
Відси ти фара!
Чуєш?! Кровава-ж
Моя бо кара!
Я-ж не питаю
Родич проклону,
Ні-же трімбіти,
Ні-же подзвону!...
Руш же ти відси,
Доки ще час!
Доки за гордість
Душу ти дає!“

„Га! то ти то, прелукава?
Я-ж тебе бо ся не бою!
Хоть владі мені тут зараз
І корону красну твою,
А ся кидра, ся столична,
Мойов, кажу, має бути!
Хоть отся сокира мбоя
Мала-б в тобі утонути!“

„Мой ти, ледіню! —
Лиш не сердито!“

Твою тупицю¹⁾
В мені топити?!
Ще за короткі
Руки, небоже!
Се не в Євреях
Купати ножі!...
Дай-жеж си побій,
Коли ти кажу,
Коли, як мати,
Ще тобі ражу!
Глянь лиш докола:
Доста кидрини!
Стане ти, сину,
Й на домовину...
Для того-ж, хлопче,
Шуми домів!
Щоб мій тя вітер,
Щоб мій тя гнів
Силов, небоже,
Відси не мів,
Та не втесав
Ти домовину
З мої кидрини!“

„Що, маро, отсе ти кажеш?
Чи ти з мене лиш не кпиш ся?
Преч мені зперед очий ти!
Руш! ти кажу, бо — диви ся!
В нас лиш в гульках жарти бють ся,
А не в лісі, горда крале!
А де Гуцул не жартує,
Там ні гойса та ні чала“²⁾.

„Так ти? — Про мене-ж!
Кождому воля!
Кождий бо теше
Сам собі долю...“

¹⁾ Тупиця — eine stumpfe, unbrauchbare Axt. ²⁾ Гойса — на ліво, чала — на право.

Гуцул — не Гуцул,
Все чоловік!...
Гоя, вітрове —
Як з поконвік!¹

І загуло, мов у пеклі,
Мов у сірці, у Содомі!...
Ліс тріщить, мов та солома,
Валом, жужмом носять-сь ломми...
Грають громи... Де-ж легінь наш?
І не видно... під кидринов!...
А за три дні й поховали —
Та порожну домовину¹).

Під міров.

Будь здорова!

Будь здорова, Чорногоро!
Вже во вік тя покидаю!...
Муть в трімбіту братя грати,
Я вже з ними не заграю.
Бо заграють тарабани
Ті царські та голоснії,
Та цісарска музик-банда!...
Місяць сьвітить та не гріє...

Та не жаль ми, братя, того
Мого перстня дорогого,
Що у дар дам тарабанцям, —
Але жаль ми лиш одного,
А то кучера лиш того,
Що чесала рідна мати...
Ножички цісарські срібні
Гарно вміють підтинати!

¹) Давно як хто утонув, а трупа не відшукано, то ховали порожню домовину.

Будь здорова-ж, Черногоро!
І трімбіто! і кидрино!
Що вни шепчуть? „Не загинеш?“
Знаю й сам, що не загину!
Гуцулови домовина
Лиш з кидрини з поконвіку!
Будь здорова-ж, моя кидро,
Нім горі ся вернуть ріки!

Царска рожа.

Не знаю, ох милий мій Боже,
Чого мя так гóлов болить!
А все та цісарска та рожа
Мені ся на думці снуєть!

Уповень як золото яєний
Розсипав садами посьвіт,
А стрільчик як місяць прекрасний
В садах тих на варті стоїть.

На варті — ох милий мій Боже!
На стойці стрільчик стояв
Оперед прекрасною рожев,
І руки на грудех він склав.

А рожа до него ся клонить...
А місяць сияє посьвіт...
Раз вийде зза хмари, раз втоне,
А рожа все клонить свій цвѣт!

І в стрільчика серденько крає...
Утер собі сльози як кров...
„Ох роже, ти роже царскáя,
Що робиш, роже, зі мнов!“

А рожа вгинає все віти...
„О стрільче мій, стрільче, не вянь!
Бо я тя любила на сьвіті...
Утри мені з рбсй ти скрань!“

І стрільчик до рожі схилив ся...
І рожа му впала на грудь...
Він плакав, та все лиш дивив ся...
„О роже, здорова ми будь!“

Зза гаю пресьвітле вставало,
Неначе з рожевих се ткань...
Садами стойки ся міняли,
Сияла цісарская брань...

А там — ох, ти милий мій Боже!
А там молод стрільчик лежить,
Неначе уснув си під рожев,
І вчахнену рожу держить...

Держить ю кровавов рукою,
Притис на кровавую грудь...
Ох, роже царская ти мбѣя,
На віки здорова ми будь!...

Кобзарска зірниця.

На небеснім лукомори —
І не зміриш, кілько миль —
Блудить бідна, ніжна зоря,
Як у мраці журавель
Позабут!
Мов прочан той вічноблуд...
Се кобзарска мусить бути!...

З о р я.

Леліла зоря, що леліла,
Відтак розсипала-сь на мак,
Тай маком у болоті сіла
Жабам на втіху!...

Виліз рак
Тай свище: „Так ті зори й треба!
Коли зоря, хай пазить неба!“

Сокілска княгиня.

Не знаю, о брата, чом нині
Такий обгортає мя сум...
А то та Сокілска княгиня
В одно се не сходить ми з дум.

І сонце за Діл вже сідає,
І мракнуть всі гори вже сном,
Лиш той ще Сокілський сияє,
Як з золота кутий шелом.

А долом жасний та глибокий
Той Черемуш дикий гутить,
Як сокіл, як той бистроокий,
Що сівма на лови летить.

А 'д гóрі княгиня прекрасна
Як з маймуру кута стоїть,
І коси як золото ясні
Пустила вітрам на роспліт.

А долом хороший керманич
Кидровов дарабов летить...
О, вже-ж бо пора му на на-ніч,
О, вже-ж бо пора му прибить.

А тая-ж княгиня там 'д гори
Почала косу чесать,
А чешучи косу, як море,
Чудесних пісень співать.

А той там керманич в долині
Забув за дарабу й за сьвіт;
В одно ся лиш дивить 'д княгині,
Що там на Сокілскім стоїть.

А Черемуш, братя, глубокий,
А Черемуш дикий як біс!...
А Черемуш, братя, по скоках¹⁾
Розбиту дарабу поніс.

У р о д а.

Ходить ледінь та по над воду,
Та дивить ся на свою вроду,
Неначе в зеркало. Та ба,
Війнуло, вдарила габа²⁾, —
От вже і по хорошій вроді!
Габи ті, брате, сперти годі.

Хорий стрілець.

У Відни в цісарекім шпитали
Се стрільчик на-смерть лежить,
І ручку білу зовялу
На серденьку держить.

¹⁾ Скоки — die Wasserfälle. ²⁾ Габа — die Springwelle.

І кличе товариша 'д собі :
„О, вірний товаришу мій,
Мене ти на завтра до гробу
Вже гарно та гарно настрій!

„А як меш тесать домовину,
О, брате мій, ласкав же будь,
Теши з запашної кидрини!
Тай се ще не забудь :

„Зелену-зелену кидрову
Затуль мені в руку ти віть...
Й отсю ще шириньку шовкову,
І з дикої рожечки цьвіт!...“

На кафталуці.¹⁾

О море, сине ти море!...
О синий ти, місячний сьвіт!
А на кафталуці там 'д горі
Керманіч стойку стоїть.

А море сине, бре, грає!
А він си думку ведеть:
Куда то море гадає?
Куда то море ринеть?

На кафталуці там 'д горі —
І виняв він карманець,
І зеркальце срібне як море,
І срібний гребенець.

І на кафталуці там 'д горі
Став кучері свої чесать,

¹⁾ Кафталук — der Mastbaum.

Ті кучері свої як море,
І в срібне скло зазирать.

На кафталуці там д' горі —
І срібні сльози утер,
І зеркальцем срібним — та в море!
І срібну зброю припер

До кафталука там 'д горі...
Й пішов го, срібне, шукать
У сивозелізе то море...
А зорі забрали ся спать !...

Л О Е З И Ї

1885—1886 pp.

До ліри.

Сидить легінь, сидить зажуривши-сь,
Головою на ліру схиливши-сь.
„Чи-ж маю я на гуслех заграти,
Чи до ліри як гай заспівати?
Заспіваю я радше до ліри,
Бо на гуслех нема менї віри.
А та ліра все серденько знає,
Струна струні правду вповідає.“

Король Гуцул.

По над Черемущ, над білий
І над чорний, і великий,
Оселили-сь славні Готи,
Нарід храбрый, нарід дикий;
Бо аж там їх, бач, прогнала
Та княгиня Ольга мука
Знад Дністра і Чорноморя,
Невсипуща та гадюка.

Так зайшли вни безталанні
У ті чорні рускі гори,
Попрощавши білі скелі,
Попрощавши сине море;

Там приймили руске слово,
Руску віру і звичаї,
І розжили-сь, і пробули,
Як і нині пробувають.

А король їх Гуцул звав ся,
Як той місяць прехороший,
Мав отроків, мав комонних,
Легінів і всего досить ;
А як стане у шеломі,
То як сонечко засьвітить
В празник Зельмана-Ваяна,
Бога Лада серед літа.

І мав Ладобог сьвятиню
На Соکیلскім на груневи,
Золотом була побита,
Честь і слава королеви!
Легінів триста служило
День і ніч сьвятому Ладі,
Всі в панцирах і порфирах,
Всі у зброї і в булаті.

А одесную в сьвятини
Стояв образ того-ж бога,
Ясний, красний, прехороший,
Як то сонечко в чертогах,
Коли в мори ся скупає
І на сьвіт весело гляне! —
Слава ти, о Ладе-боже,
Сьвітлий Зельмане-Ваяне! —

А по лівім боці храма
Стояв образ Чортовита,
Того ворога тяжкого
Всього миру, всего сьвіта ;
І стояв він чорний, темний,
Оперезаний гадюков,
В лівім кулаці коса му,
А меч захопив в праву руку.

І почав ся празник Лада.
Легіні служащі в ділі
Взяли комоня сьвятого,
Як той сніг, як лебідь білий,
І водили хороводом
Доокола бога-Лада,
Коляду сьвяту поющи,
А за ними вся громада.

А діди собі знов взяли
Чорного коня каліку,
І водили хороводом
Доокола Чорновита,
Але пісень не співали,
Лиш дивили ся понуро,
Як слота, як хмари леду,
В літі град, зимою буря.

А як тричи обійшли їх,
Лики побіч поставали.
Аж тут чудо сотворило-сь,
Про яке ще не чували:
Бо оба боги ожили
І ся схопили з престолів,
Розярені аж до краю,
Наче кождий збожеволів.

І мечі булатні вимкли,
І ся пúстили на себе,
Наче дві ті громовиці,
Що роз'юшуть ся на небі!
Іскри сипали-сь довкола,
Нарід млів з переполоху,
А боги оба рубали-сь
Аж до вбою, аж до здоху.

Але горе, і ще горе!
Ваян-Ладо спотикнув ся,
Хоче падати на землю...
Король Гуцул усьміхнув ся.

„То такий ти бог, о Ладе?!
Хочеш чортови піддати-сь?!
Ха, ха, ха!... то тебе варта,
Вижу, Ваяном і звати!“...

І ухопив топорець свій,
Пустив ся на Чортовита...
Бучі, брани от-такої
Ще не було поки світа!
Чорновит лиш повалив ся,
Ладо схопив ся на ноги...
„Се ратунок був на вчасі!
Слава Господу Прабогу!...“

„Але ти, королю гордий,
Як ти сьмієш ся мішати,
Де боги два стануть в брани,
Два боги, а ще два братя? —
За того тя проклинаю
І всю дружину тут твою,
Що дивила-сь мому впаду
І ругала-сь наді мною!“

„В сю гору тя замикаю,
В їй підземній сьвітлиці,
І Сокілским ме ся звати
По імя се мойї птиці.
Бо аж доти меш там спати,
Доки в літі на Купала
Не зішлю соколів своїх,
Щоб ти вість о прощи дали!“

І як Бог закликав предвічний,
Так ся стало і так було:
Спочиває король Гуцул,
А з ним враз его Гуцули;
Спочиває, поклонившись
На стіл чорний, маймуровий,
Все однакий як бувало,
Молод, красний, чорнобровий!

А що року пробужаєсь
Він на Йвана на Купала,
Протягаєсь. — „Де ти, чуро?
Тож ми твердо, хлопче, спали!
Подиви ся на світ божий,
Чи соколи не злетіли,
Щоб нам стати в брань з невольним
Чортовитом! Меч і стріли!

„А як вни ще не злетіли,
То ще далі спати мушу;
А як вни уже злетіли,
Тогди в брань з проклятим рушу,
Добувати нашу славу,
Добувати руску волю!“
О, злетіть вже раз, злетіте,
Ви сокілскіі соколи!...

А г а с в е р .

І засудили такий суд,
Аби на хрест єго розпяти.
Вмиває руки пан Пилатій,
А вни на ту жасну Голгату
Оперед себе го женуть, —
Та не Пилатія, а Спаса,
Господного Сина!...
Не здужає безталанний,
Не стало вже сили!
І сїв хвильку припочити
На лаві під хатов...
Шевлюга-ж проклятий
Єго трутив з свої лави.
„Рушай, бунтівнику!
На Голгаті припочинеш,
Уже не далеко!“

Тогда Син Божий му прорік :
„Я йду, Агасвере, вмирати,
А ти, ти жий, а жий проклятий,
Проклят скитай ся ти по вік,
Аж доки я во время оно
Не зйду судиев закону!“

І ходить він скитаючи-сь
До нині по сьвітї,
І звуть єго вічним Жидом...
А ті єго діти
Розложили магазини,
Шиньки, склепи, лави,
Так і ловять наші душі
У сіти лукаві.
І доки муть ще ловити ?
На Бога надія !
Завитає і в нас колись
Празник Маковія.

Убогий легінь.

Убогий легінь по горах ходив,
По Чорногорі скитав ся,
Чи де на щастє би не набрив,
Чи би де хлїб му не дав ся.
І так заблукав він на Довбушів грїб,
Чи тут не найшов би насущний хлїб,
Чи тут би талан му не дав ся...

І скинув кріс він з широких пліч,
І зняв кресаню і пави,
І верг далеко від себе пріч
В зелену, шовкову мураву,
І впав на могилу неначе пян :
„Подай менї, калфо, з могили талан !
Подай менї щастє і славу!“

„Будь королем!“ — розляг ся гук. —
„Красуй в золотій ся короні!
Сядь вище князів, сядь вище дук,
На золотокованім троні!“
„Хто? я, о калфо?! Се хліб не мій!
У мене люди не на убій!
Не я судив ся в Нерони!“

„То Довбушем будь!“ — загуло знов. —
„Не хочеш крілем ти бути,
То лий цівками їх чорну кров,
За на́род в кайдан їх окутий!“
„Нї, калфо, нї! Ти-ж кров їх пив,
А твою Дзвінка усїм на див,
Убравши у твої тя сїти“.

„То-ж співаком будь!“ — розляг ся глас,
Аж Черногора загула —
„Не хочеш бути ти калфа в нас,
Якого в нас ще не було,
То-ж співаком будь, з торбами будь,
За прошений хліб зривай свою грудь,
А люди щоб тя і не чули!“

І глухо стало і німо як ріг;
Легінь зірвав ся як з лави,
Й неначе п'яний лісом побіг
Без креса, без пав і без слави.
І ходить потич неначе п'ян,
За ним недоля, як той кайдан,
Недоля чорна, лукава!

І доки буде він ще блукать
По сему білому сьвітї?
І жити би рад, й співати рад,
І рад би в славу одіти-сь,
А тут вже на вічну смеркає ніч...
А що остало-сь?... О пріч з ним, пріч!
Глогові, не лаврові віти!....

Шипіцкі берези.¹⁾

У Шипоті на цвинтари
Дві білі березі
Хиляють ся, хитають ся,
Мов дві нетверезі
Ледащиці-пропійниці
Цілу божу днину;
А о півночі, дівчата,
У глуху годину
Перемітують обі ся
Гарними дівками
У монествах²⁾ та у мирсі³⁾
Та у сафіянах,
Та міняють ся чарками
Двома золотими,
Та до себе припивають...
А о-перед днини
Знов березами стають ся
Такими як були,
І знов собі хитають ся,
Щоб люди не чули.
А ті люди усе знають,
Та борше минають,
А минувши цвинтарище
Нишком вповідають,
Яке диво наробило-сь
Одної неділі
У Шипоті на цвинтари,
Де берези білі.

Жив у Шипоті богач раз,
Богач на всі гори,

¹⁾ Не казка, але факт. Проф. Найбавер путешествуючи у горах видів ще ті берези. Імена я попеременяв, бо родина нещасливих дівчат ще живе. ²⁾ На шнурок насіяні срібні і золоті монети, котрі дівчата на ший носять. На Україні кажуть «намисто». ³⁾ Золоті нитки, убори золотими нитками перетикані.

Та не тішив-сь він ні грішми,
Набитов коморов,
Ні худобов без рахуби,
Та ні полонини,
А тішив ся він доньками:
Калина й Малина
Звали-сь обі. Що за кралі!
Матбуть і за морем
Годі таких пошукати...
Обі як ті зорі,
Як ті ясні у погоду,
Або як ті квіти
Рожі мая, або мірти
Дві пахучі віти.

Але не даром хтось казав,
Що де тобі краса ся вродить,
Там чорт уже й з калитков ходить,
Щоб десятину собі взяв.
Що кажу я? Лиш десятину?
Сто душ провадить до загину,
Стом розриває серце, груди —
Чи в Шипоті, чи денебудь!

Бо Калина і Малина
Гуляли до волі
В свого батька преблагого.
Легіні-ж соколи
Онимали-сь приступити
До такого дива;
Лиш оден ні, лиш Джоґоля
Юрій чорнобривий
Не бояв ся приступити.
„Гоя — каже — брата!
Легіневи воля дочку
І у князя сватать,
А не то що в Микитули!
Тож би то і було!
Правду кажу я, дівчата?
Але най зазулі

Вперед жиру покоштують¹⁾,
А Пречиста божа
В нашій церкві на порозі
Воском поворожить²⁾,
То одна зі мною стане
На слюбнім коверци.
Вадь котра з вас? Угадайте!
Не віщує серце?
Чи Калина, чи — — ? Тимчасом
Бувайте здорові!
Іду спати. Може приснять-сь
Мені чорні брови“.

Та і пішов собі домів.
А що Калина і Малина?
Так голови обом загрів,
Що полюбили до загину,
І нишком до Циганки Хими
О півночі на раду йдуть,
І то так хитро, що мабуть
Одна за другу і не знала.
А чорт вже і з калитков тут,
Щоб свою камату³⁾ узяти.
О, сокотіть ся го, дівчата!

„Циганочко, Волошечко,
Як рідна матусю,
Давай раду, бо я гину,
Трісну, утоплю ся!
Бо я єго полюбила,
А він — хто се знає?
Він Малину може візьме,
А я пропадаю.
Нї, пропала вже! на віки!
Серденько віщує:

¹⁾ Кажуть, що зазуля аж тогди перестас ковати, як букового жиру наїсть ся, і що слюби, брані у той час, доки зазуля кус, не щастять ся. ²⁾ Кажуть, що Пречиста у Богородичин посток зєпнас віск у кождїй церкві на порозі і тогди долю судить. Длїятого мають бути слюби брані по першїй Богородици дуже щасливі. ³⁾ Дикма, процент.

Він з Малинов липа-листу¹⁾,
А з мене кепкує.
Давай раду, Циганочко!
„Та яка-ж тут рада?
Стрій Малину, то відразу
Збудешся досади.
Бо Джоґоля хлопець чесний,
Не поломить слова“.
„То-ж давай!“ — „Даш сто червонних?“
„Двісті! Будь здорова!“
„Стій ще, найтя навчу!“ — „Годі,
Бо завтра забава
У нас буде, ще й з музиков,
А по завтраю — Слава!“

Таке-ж і Малині Циганка казала,
За двісті червонних отрою продала.
Та щазник з калитов²⁾ великов іде,
Бо вже в Микитули й музика гуде.

І гуляли ледіники
Запрошені в гості
На срібними колоколи
Підбитім помості³⁾.
Де-ж Джоґоля молоденький,
Що перед не водить?
У сьвітлиці регочеться,
Що ся аж заходить.
„Вам що, дівки? подуріли?
А вадь ви матбути
Коти дрете?⁴⁾ Встидайтеся!“
„Ні! Ні!“ — „То-ж ану-те,
Пийте одна до другої!
Де-ж чарочки ваші?“
„Ми їх зараз унесемо,
Та ще меду фляшу!“

¹⁾ Прилипати до кого, залицяти ся. ²⁾ Мішок шкіряний на гроші, карман. ³⁾ Давно богачі прибивали зі споду до помосту срібні дзвінки (колоколи), котрі при танцях відзивали-сь і дуже приємний гомін давали. ⁴⁾ У незгоді жити, schimollen.

Ми внесемо повні куби.“
„То пийте-ж же, любі!“
„Ми ся вперед поміняєм“¹⁾...
„Славно! Доказ буде,
Що ви уже поєднали-сь“.
„Здорова-ж, Малино!“
„На здорова, Калиночко!“
„Не до половини,
А до дна аж, Малиночко!“
„До дна й ти, сеструсю!“
„Стійте! Що вам? Чо' так зблїдли?“
„Вибирає душу!“
„Серце в мене розриває!
Нешта мя строїла
Через тебе, мій ти милий!“...
Тай не доповіли,
Але мертві повалили-сь
До самого долу,
Щоб не встати уже більше
Ніколи, ніколи.

На другий день і поховали.
Попи над ними не читали
Нї панахїд, нї парастас,
Але — як ще не було в нас —
На цвинтари в самім куточку
Славногo Микитули дочки
Сварливий паламар загріб.
Учера танці, нинї грїб.

А на третий день — се було
Одної неділі —
Виросли з гробів на чудо
Дві березї білі.
Хиляють ся, хитають ся,
І неначе чари
Подають собі затруті...
Така божа кара!

¹⁾ Знак єднанки і великого приятельства.

Ви-ж чуєте, дівчаточка?
О, слухайте, любі!
Не давайте серцю волю,
Бо дасть вас на згубу.

На новий рік.

І знов один нам рік минув,
Рік распрі, брани, лиха, горя...
У вічності безденне море
Неначе камінь утонув,
А нас як старців загублених
Лишив і голих і студених,
Неначе той діравий міх,
Всім другим народам на сьміх.

А хто винен? — „Ляхи винні,
Ляхи та Румуни!“
Так скажете. О прехитрі
Ви полурозуми!

Що Ляхи нам удіяли,
А що нам Волохи,
Доки ми ще — ми ще були,
Не переполохи?

Доки наша тиха, чесна
Рідна руска хата
Була церков нам, сьвятинев,
Не корчмов проклятов.

Доки наших руских, рідних
Учителів слова
Ми слухали, не Євреїв
Лукавих намовів.

Доки наші многоцінні
І законні гласи
Ми врагам не продавали
За горівки фляшу.

Доки ми о свої діти
І о себе дбали,
Та не корчми, а народні
Доми будували.

Доки корчмами екверними
Не музика гула,
А нам розривка, забава
Лиш читальня була.

Доки ми ще не писали-сь
Ніжними нюньками,
А твердими як той кремень
Були Русинами.

Доти й вороги мовчали,
Як ті цуценята.
Задля того-ж схаменіть ся,
Спам'ятайте-сь, братя!

Пробудіть ся з сну твердого,
Пробудіть з похміля,
Та без рукавиць возьміть ся
До сьвятого діла.

Щоб як рік отсей минеть ся,
А новий настане,
Вас уже людьми застав він,
Вас вже Русинами.

Сего вам благо-бажає
Ваш кобзар-каліка,
І в Сьвятого з неба молить
Щастя вам во віки.

Я не дивую ся...

Я не дивую ся, що ми
Нічого в світі не умієм
(Звичайно, бідні гречкосії);
Але дивую ся, що ми
Нічого вчити ся не хочем,
Хоть нам наука коле в очи,
Хоть нам при кожному лучаю
І верби ї проповідують.

Не цурайте-сь, не цураймо-сь
Ми науки, братя!
Роздивім ся по усюду,
Заздрім в кожду хату,
Щоб навчити ся з чужої,
А не свої хиби,
Що нам вчити-сь ще, а що нам
Забувати треба,
Й до котрого поберіжя
Нам би кермувати,
Щоб до мети ся добити,
В пристань ся дістати.
Бо та руска наша мета
Світла і велика,
Але путь до неї строма,
Прикра і далека.
І ніхто ї нам не справить,
Як свята наука;
Задля того-ж, рускі братя,
Книжку, книжку в руки!

W. A.
3/4

Старий господар умирає і сина навчає (А).

Я умираю, сину, лишаю вас,
А ти ряди господов у добрий час,

Але ряди нев так, о сину любий,
Аби ти завиділи всі, всі люди.

Най перша буде челядь твоя печаль :
Діли з нев твою радість, діли твій жаль ;
Она тобі родина і дальша, й блища :
Нічо варт топорець без топорища.

Ти будеш мати, сину, багато слуг,
Але лиш посидючий господі друг ;
Такий тебе не лишить у пригоді ;
Найліпший той слуга, що мало ходить.

Людий багато в світі, найбільше злих,
Але найгірший воріг тобі в грудех :
Єму не дай лиш, сину, надто волю,
А збічних ворогів не бій-сь ніколи.

Розумний друг, о сину, як добрий хліб,
Але з дурним не дружи, бо трутить в гріб,
Або — що гірше гробу — у неславу !
Від неї не втечеш і під мураву.

Що думаєш, не флявор на весь світ !
Заперта кождому набита кліть ;
А на роствір стоїть пуста лиш хата.
Язик за Юду май, а не за брата !...

Не будь упертий, сину, повільний будь !
Бгачкі бо ребра лиш тримають грудь.
Найліпша шабля, сину, та що гнеть ся ;
Тверде, крошке желізо зараз треть ся.

Плохим за надто бути не є гаразд,
Але і гордість, сину, нічо не дасть ;
Фудульного ніхто ся не страхає,
А гордого і чмут за дурня має.

В війні пробують, сину, шаблі гарт,
Приятеля в нещастю, що він варт,

Коня під тягарем, вола у плузї,
А богобойного лиш у недузї.

Не вір котюзї ти, як ся ластить,
Нї гадинї тогди, як нїби спить,
А щастю й тільки нї, як ти сприяє!
Лиш Бог сьвятий оден не ошукає.

Для того, сину мій, єму лиш вір,
Єму лиш уповай, єму ся кір,
А він не лишить тя в тривозї, сину! —
Він зробить з днини ніч, а з ночи днину.

Старий господар умирає і сина навчає (Б).

Я умираю, сину, лишаю вас,
А ти ряди господов у добрий час,
Але ряди не так, о сину любий,
Аби ти завидїли всі, всі люди.

За все най буде челядь твоя печаль,
Дїли з нев твою радість, дїли твій жаль;
Бо близький є сардак, сорочка-ж блища;
Нїчо варт топорець без топорища.

Ти будеш мати, сину, богато слуг.
Але лиш посидючий господї друг;
Найлїпший той слуга, що мало ходить,
Той тя не лишить, сину, у пригодї.

Добрий сусїд, о сину, як добрий хлїб,
А злий тобі копає під боком грїб;
Бокуй від него, сину, як лиш можеш,
Або посїй траву вже на порозї.

Приятеля як маєш, то го велич,
Бо вірний друг, як в брани булатний меч,
Або як добрий якор, сину, в бури.
Вірли лиш ломять хмари, а не кури.

Громаду твою, сину, поважай,
І на поталу людем ї не дай,
Бо у громадї, сину, своя сила.
Дурна скубе лиш гуска свої крила.

І церков твою вельми почитай,
Але і те всегда на гадці май,
Що й вовк вбираєть ся в овечу шубу
Собі на жир, а жертві на погубу.

За все найдуще, сину, тих ся бій,
Що хочуть в тебе взяти нарід твій,
Сокровище твое що найдороще.
Не бій ся дебр, а бій-сь в болотї трощи.

А кілько Господь добрий днів ти дасть,
І чи ти горе всудить, чи гаразд.
Не прогніви лиш, сину, правду божу,
А Бог сьвятий всегда ти допоможе.

До наших ромунізаторів.

У Тартарі сидить Сізіп
Та камінь таскає,
А той камінь з окаянным
Жмурка собі грає:
Бо той думає, що має.
Єго вже, де хоче,
А тим часом сіромаха
Лиш вивалить очи,

Бо химерний каменнєско
Му тикне, бач, дулю,
Та ну собі у свояси
Чкурнув як та куля,
Многогрішнику старому
На новую кару,
Що задумав го доконче
Затаскати в хмару.

Той камінь кари, то є ми,
А ви — Сізіпі ті модерні,
Що загадали прештудерно
Перекотити нас, самі
Не знавши ще, чи в Букурешти,
Чи на Тарпей який нарешті,
Аби перекотити лиш!
Бо хто не лакім на бариш?

Схаменїть ся, нерозумні,
Та вдарте ся в груди,
Аби й на вас не упали
Жасні божі суди,
Як на того лукавого
В Корінфтах владику!
Бо ми — камінь, але камінь
Твердий та великий,
Сто раз більший, як той, що го
Сізіп там таскає...
Аби, як він розженеть ся
По свому звичаю,
І таскайла не розплескав,
Як ту паланицю!
Бо вішав Гриць, аж доки не
Повісили Гриця!

Наші „Старі“.

„Лиш пес старий“, — так кажуть люди, —
„А чоловік все молодий“.

Се може й правда у людей,
А в нас, у Русинів, на чудо
Ще в пелінках, а вже „Старий“,
І вже — о божа мати крий! —

Уже учить ся собака
Нарід продавати,
І за рускі, людскі душі
Карбованці брати,
Як за Христа невинного
Ісхаріот Юда.

А доки ще й на них впадуть
Жасні божі суди,
Як на того предателя, —
А нас розпинають
І терновими вінцями
Що двини вінчають,
І привалюють камінем
У новій могилі,
Бо боять ся, щоб не вкресла
Божественна сила.

Але та сила вже й ожила,
Від гроба камінь відвалила
І засіяла на весь сьвіт.
Счез нечестивих скверн совіт,
А фарисеї невсипущі,
Як пси на ярмарку де суці,
Пропали без вісти як тьма.
Неправді жизни бо нема!

Оттаке то й ваше буде,
Старі ви собаки!
Пес гавкає і на Бога,
А Бог все однакий,
Не боїть ся ваших пащий
Ні вашого зуба,

Бо неправда сама себе
Самов себе губить;
Як той шкорпій їдовитий
Себе собов тратить,
Засадивши своє жало
В грудь свою прокляту.

О, схаменіть ся уже раз,
Ви обскуранти, ідіоти!
Бо ми вже люди, а не скоти,
Бо правда з нами і за нас,
А з вами лож одна мерзенна,
Та Абля кров сьвята, невинна
На ваших каїнских руках.
І буде Каїна вас жах
Всім на покай, усім на диво,
Гадюки гнати аж у Неву,
А Фурії за вами в слід...
Се божий суд і наш завіт.

Хіба доли яке діло?

Іду з швинку, потикаю-сь,
З своїов долев зустрічаю-сь;
Хитаю ся, витаю ся,
Про здоровя питаю ся.
А вна мині відповіла:
„Коли хочеш, хлопче, жити,
Треба дома спати вчити-сь“.
Хіба доли яке діло?

Кресак.

У неділю дуже рано
Ледінь кресак обшиває
У золоті огальони, —
Кому він ся ним поклонить?
Чи цареви, чи дівчині,
Чи на новій домовині
Побратимки го покладуть
Тай до церкви пишно зладять?

У кожусі.

„Єдина, кохана
Дівчино моя,
Скажи мині вірну правду,
Чи будеш моя?“
„Се лиш знає воскаречка
Та той в небесіх,
А може й той, що приходить
В новім кожусі!“

Правда.

„Скажи мені, моя мила,
Де місяць днує,
А я тобі скажу правду,
Де правда та є.“
„Хіба в церкві на коверци?“
„Ой ні, душко, моє серце!
Бо та правда сама в собі:
Лиш в колисці та у гробі“.

У д о в а .

Ішла вдова дорогою
Ще й з пляшкою здоровою,
Да так собі засьміяла-сь,
Аж собаки дивували-сь.
Ой собаки, ой собаки,
Забили-сьте хлопцям баки,
Бо хто іде, а ви „гаву“,
Вчинили-сьте в селі славу.

СПІВАННИКИ.

І. СПІВАННИК ДІЛЯ ГОСПОДАРСКИХ ДІТОЧОК.

1. О Боже, милий сьвіте.

О Боже, милий сьвіте,
Який ти добрий дітем:
Ти дав їм голосочок
До красних співаночок.

А вни собі співають,
Як соловейко в гаю,
Як ластівятко в стрісі,
Щиглятко на горісі.

А ми собі співаєм,
Як пташка рано в маю,
Тай ще співати будем,
Доки послужать груди.

О Боже, милий сьвіте,
Який ти добрий дітем:
Даєш їм голосочок
До красних співаночок.

2. Більший сокіл як лелик.

Більший сокіл як лелик,
Більший сокіл, серденько, як лелик;

А я хлопчик невелик,
А я хлопчик, серденько, невелик.

Мене мати не біла,
Коло мене ходила.

По всіх ночах не спала,
Коло мене страждала.

Мене дядик згодував,
А тепер мя в школу дав,

Аби я ся добре вчив,
Вітцю, мамці віддячив.

Бо так Господь повелів --
Я слухаю божих слів.

3. Гой на Йвана вилітали рої.

Гой на Йвана вилітали рої.
Що є краще, школярики ви мої:
Чи весна та, що плугами орють?
Чи то літо, коли рожі цвітуть?
Гой чи осінь, коли женців збірять?
Чи зима та, що ніхто їй не рад?

Красна весна — ластівочки ідуть,
По під стріхи кубелечка си вють;
Красне й літо, бо вже жниво іде,
Дядик женців на ланочки веде;
Красна й осінь, бо веселі двори,
Господь-батько набиває комори;
Красна й зимка, бо коляднички ідуть,
По під вікни колядочки ведуть.

Красна й весна — плуг у поле іде,
А погонич круторогі веде;
Красне й літо, бо бжілки ся роять,
В полонинах овечки ся доять;

Красна й осінь, бо ситний цілий сьвіт,
Красна й осінь, а й зиму не гудіть,
Бо під зимков спочиває земля. —
Красне кожде, що Бог Господь создав.

4. Біла береза на ярі!

Біла береза на ярі;
А ми собі бідні школярі.
Ми отчешу не знаєм,
Але з миски добре рубаєм.
Ми й рахувати не вмієм,
А я горнець каші сам виїм.
Ми і писати не дуже,
А як пустять з школи, — ми гузя!
А за псалтірю не згадуй,
А гандри бити — порадуй.
Але то інак чей буде:
Ще мають бути з нас люди.
Ми ся навчим Богу молити,
Буде нас Господь любити.
Ми ся навчим гарно читати,
На втіху вітцю тай мати.
А як упишем-вмалюєм,
Аж ся пан професор здивує.
А як нам скажуть лічити,
Ми можем і Жида навчити.
Аби-сьте знали, так буде,
Бо ще мають бути з нас люди.

5. Нема ліпше в сьвіті жити.

Нема ліпше в сьвіті жити,
Як на божий хліб робити.
Гей! Соб! Гей га!
Гей, соб! Хліб робити.

Бо хто з Богом на-спів оре,
Тот не знає, що є горе.

А хто з Богом на-спів сїє,
Голодами він не мліє.

А хто з Богом на-спів косить,
Їсти в чужих він не просить.

А хто Богу кусень дає,
Від чужого не жадає.

6. Пішов голос по грому.

Пішов голос по грому :
Підем, хлопці, до дому,
Підем, хлопці, в добрий час,
Аби слава була з нас.

Як нас пустять до дому,
Ми ся Богу помолим,
І Богу ся помолим,
Професорам поклоним.

А як рушим ми домів,
Без пустоти, галасів,
А хто йти-ме дорóгов,
Ми ся низко поклоним.

А як йти-мем по-при хрест,
Ми віддамо Богу честь :
Бо так Господь приказав,
Аби мир го величав.

Ми худібку не вдарим,
Дорогов ся не барим ;
Бо худібку — хто ю бє,
Тот без неї бідує.

А як прийду до дому,
Образам ся поклоню,
Тай таткови, тай мамці,
Тай всїй в хаті челядці.

Відтак піду у кутик,
Тай книжечку у руки :
Аби кождий в хаті знав,
Що я не друк, а школяр.

7. Боже з неба високого.

Боже з неба високого,
Глянь на мене молодого :
Дай ми розум до науки,
До роботи чемні руки !

Самі руки не згодують,
Хоть най кілька вни гарують ;
Ще й розуму до рук треба :
Бог не вийде з плугом з неба.

А де розум є з руками,
Там з снопочка буде кланя ;
А де руки є з розумом,
Там заробить крейцар суму.

Боже з неба високого,
Слухай ласкав слова мого :
Дай ми руки до роботи,
До науки дай охоти !

8. Ластівочко, щебетюшко.

Ластівочко, щебетюшко,
Де ти від нас, душко, йдеш ?
Що ти дітем з того сьвіта,
З теплих країв принесеш ?

Принесу вам весну красну,
Принесу вам ружин цвіт,
Лиш учіть ся, діти любі,
Лиш учіть ся — вчіть ! вчіть !

Гой учить ся, діти, свѣта!
Що наука, то й гаразд;
Лан не дасть вам хлѣба всѣгди,
А наука всѣгди дасть.

Гой учить ся, діти, свѣта,
Бо що Господь, то і свѣт;
Що зіжнеть ся, то минеть ся,
Що ся навчить — нїт! нїт!

9. Рідний край.

Там, де я родив ся, там мій рідний край;
Слави, щастя, долї, Боже єму дай!
Слави, щастя, долї, веселу годину,
Мир во віки вічні, мир на Буковину!

Там, де я родив ся, там мій рідний дїм;
Слави, щастя, долї дай там, Боже, всїм!
А найпаче нени і вітцєви мому,
Мир во віки вічні, мир у ріднім дому.

10. Зазулька.

У гаю зазулька кує, кує,
А хлопчик зазульку чує, чує:
Куку, куку! Куку, куку!
Не чув я зазульки вже від року.

А де-ж ти, зазулько, була, була?
Яке-ж ти триванє вела, вела?
Куку, куку! Куку, куку!
Я краще тривала, як ти, друку!

Я в лїсї збирала все жир та жир,
А ти си, паничу, лиш гандри бив.
Куку, куку! Куку, куку!
Злетіла зазулька: штуку-пуку!

11. Женці.

Серед літа, серед сьвіта, серед годиночки
Повів неник, повів милий женців на ланочки.

Гой жніть, женці, гой жніть, мої, пшеницю тай жито,
Бо то в Бога у сьвятого до столу накрито.

Гой жніть, женці, гой жніть, мої, срібними серпами,
Стануть клані золотії пишними рядами.

А в пшеници блават цвите у голубі квіти,
Щоб нищого, убогого хлібом нагледіти.

А в пшеници блават цвите, ще й мак поломистий,
Щоб наш кусень справедливий, щоб наш кусень
[чистий.

А в пшеници блават цвите тай біла рокита,
Аби серцем нелукавим Господа хвалити.

12. Вороний.

І шумить і гримить, дробен дощик іде;
А хто-ж мого вороного напоїти поведе?

Ой ніхто не веде, поведу я го сам,
Що й моєму вороному за драбину сїнца дам.

Ой сїнца я му дам, ще й солімки встелю,
А як буду вже великий, осїдлати повелю.

Осїдлати звелю та й поїду у зруб;
Вороненький мені милий, вороненький мені люб!

13. Вечер.

Гой, вечер, вечер, тиха погода,
За голубі гори сонце заходить,
А голубі гори нічка вкриває.
Жене хлопець вівці, в сопівку грає.

А волики ричуть з поля ідучи,
При чистім потоці водичку пючи.
Над чистов водою верба схилила-сь,
Цілу божу днинку в воду дивила-сь,
У чистій водици віти купала.
Цілу божу днинку пташка співала,
А тепер в гніздечку пташка ночує,
А лиш соловейка самого чує.
Де-ж ти бариш ся, місяць молодий?
Ясний, срібнорогой, сходи вже, сходи!
Сходи вже, ясний, зіроньки тя ждуть,
По голубім небі таночки ведуть.
А труднії люди ідуть з Богом спать;
Гой, поможи Боже всім здоровим встать!

14. До школи!

Руш, хлопці, до школи,
Борзо, не поволи!
Уже доста гандри бити,
Прийшла пора, щоб ся вчити.

Сьвятая наука,
Легкі в неї руки,
Дає волі і путері;
В неї жниво на папері.

Жніть, жніть тото жниво,
Отто буде, хлопці, диво,
Та ще й яке диво буде,
Що з мужика будуть люди!

15. Коби в мене!

Коби я мав хатку
Мальовану, гладку,
А в тій хаті сьвічку,
Вогник цілу нічку!

Я в хатці сидів би,
Вогник мій горів би,
А я собі пісні
Приспівав бих, шів бих!

Коби я мав цару,
Ще й воликів пару,
До того плужочок,
Ба ще й батіжочок!
Я волики пас би,
А з батіжка трас би,
Ще й у пальчик свис бих,
Аж до дому час би!

Коби я мав вівці,
Небогато — двісті,
Та ще й полонинку,
Сіна на всю зимку!
Овечки доїв бих,
Сирець собі їв бих,
А в флюяру гравши
У стаї сидів бих.

16. Мир вам.

Мир вам, братя, всі приносим,
Мир великий, мир сьвятий,
Мир у Бога з неба просим:
Боже сьвіта, мир наш крий!
Хоть добро є в сьвітї, в краю,
Хоть є воля, хоть є хліб,
А як мира в нім не має,
Край свій рідний, як би й гріб.

Чоловік хоть мучить в потї,
Хоть кривавий ллеть ся піт,
Він не гине від роботи,
Бог до праці дав го в сьвіт;

Аж як мира му не стане,
Аж тогди в нїм гинь, горуй!
Мира, мира, вічний Пане!
Мира сьвіту подаруй!

17. Спочинок по праці.

Сїв си хлопчик над книжками
У сьвітлиці при столі, —
Куку сонце у віконце,
Та до хлопця: „Хлопче мій,
Покинь, каже, книжку,
Та біжи ся грати!“
„Ні, не піду, сонце любе,
Маю ще читати“.

Сїв си хлопчик та читає
У сьвітлиці при столі, —
Куку пташка зпід нанашка,
Та до хлопця: „Пітьпілі!
Покинь, хлопче, книжку,
Та біжи ся грати!“
„Ні, не піду, пташке люба,
Маю ще писати“.

Як скінчив же він писати,
Склав папери, помолив-сь,
Та тогди аж вийшов з хати
Та на сонце подивив-сь.
„Гоя — каже — гоя!
Аж тепер є воля моя!
Аж тепер я грати буду,
Мило випічну від труду“.

18. Піснь плугатаря.

Гий! Гий!
Гий волики-ж мої рогаті!
Підемо у поле орати!
Та гий же!

Та виорем нивку дрібненько,
Як радо руске серденько.

Та виорем нивку глібоко,
Утішить ся боже аж око.

Та посієм жито, пшеничку,
Буде на люди й на птичку,

Й перепелички крилаті,
Й волики мої рогаті.

А ти, Господи Отче наш,
Дай нам насущний хлібець наш!

А ти, Отче наш в небесїх,
Погодуй щедро вся і всїх,

Й благослови руску ти ниву,
І нас в годину шасливу!

19. Січень.

Тепер, хлопці, не дивниця,
Що на дворі метелиця,
Бо се січень а не косень,
Що бігали хлопці босі.

Тепер, хлопці, треба хуху,
Бо на дворі заверюха,
Треба кучми, кожушини,
Бо без шуби цапок гине.

Бо цап кричить: „Я вмираю,
Так мя січень підтинає!“
А собачий бараниско
Бе з голого цапа кпнско:

„Гой, ти цапе з бородою,
Чому я ся, бач, не бою
Нї морозу, та нї сїчня? —
Бо ще шуба тогорічна!“

20. Лютий.

Хто того рака не знає,
Що так крепко в уха щепає?

Ще й у підошви скобиче:
Кивай ся борше, паничу!

А як потисне за руку:
Ну-но до ціпа, ти друку!

Бо мене „лютим“ назвали,
Та ще й „крутифіст“ додали.

Бо я сидіти не можу;
Гайда до ліса, небоже!

Бери сокиру тай сани,
Бо далі дров ти не стане.

Тогди меш дуги в кулаки,
Бо я вмю вчити бурлаки!

За тоє мене ти не судь,
А як не замерзнеш, здоров будь!

21. Марот.

Гой та як то настав місяць марот,
То увеселив ся увесь народ:

Юха!
Вюха! злюха!
Заверюха!

Лиш баба Євдоха невесела,
Навіть лягла спати без вечері;

Навіть і снідати не хотіла,
Бо малин доконче захотіла.

Гой убрала-ж бо вна сім кожухів:
Тепер ся не бою заверюхи!

Гой та пішла-ж вона ба й до гаю :
Що кожух лиш змогне — вна скидає.

А як всі їх звергла до кожуха,
Задушила бабу заверюха!...

А всім бабам з того научене :
Най не ходять марта у малини!...

22. Гераклій.

Пішов Гераклій молодий,
Щоб змірить божий сьвіт,
Пізнати люди і людий,
Кушать полин і мід.

І так зайшов він в темний гай
Аж на саму розпуть,
Де дві дорозі правять в край
І чести і облуд.

Дорога-ж чести бо узка,
Заріє ї бод і гліг,
Іти нев трудно, не пуска,
Щіллеть ся кров ти з ніг!...

Гостинець блуду же широк,
Квітчастий, запашний,
Розкіш що ступень, гир що крок :
Лиш їж, гуляй та пий!...

Але Гераклій молодий
В путь чести навернув :
За те-ж він славний у людий
І милий Богу був.

23. Що я люблю, в що вірую, на що надію-сь.

Я люблю мою Русь Україну ;
Я вірую в єї будучину ;
В тій то надії я живу й умру.

24. У що турати?

У силу, сину, не турай,
Бо сила, сину, є зрадлива;
Нев завоюєш нині край,
А завтра вбють тя незчливі.

І в гроші, сину, ти не вір,
Бо гріш, як казують, мамона:
Сьогодні в скрини перебір,
А завтра вітер нев ся гонить.

Лиш в розум, сину, уповай,
Бо сей не зрадить тя во віки;
Єму просьвіти лиш додай,
А будеш в сьвітї чоловіком!

25. Слава хлібороба.

Нема краще, діти мої,
Як у спілці з Богом
Обробляти сьвяту землю
Волом круторогим.
Бо хто оре, а хто сїє,
І гній в поле возить,
В того свій хліб, не куплений,
Чужого не просить.
І на столі застеленім
Свій мід в своїй чаши,
А за столом Мати Божа
У долошки пляше.

ІІ. БАЙКИ.

1. Коник каже :

Я гуляю, я буяю, як вітер у гаю,
Ношу свого господаря, де сам загадає :
До родини у гостину, до цїсаря в Відни,
Де ту славу добувають жовнярики вгідні.
Тому мене він кохає, на стайни тримає,
Вичісує щіточками, в ріці напуває.
Тому би я і не хотїв, лиш коником бути,
Свому газді молодому всю славу добути.

2. Волик каже :

Гуляй собі, товаришку, вербуй газді славу !
Не оден вже свого пана лишив під моравов.
А я буду на пшеницю у поли орати ;
Звеселить ся мій господар в новій теплій хатї,
І столи ся повгинають під хлїбом-дарою,
Він бідного погодує, прагнущих напоїть,
І у Бога щастя, долї і царства добуде...
Гуляй коню по облоню, я орати буду.

3. Песик каже :

Я стережу газді хату, сокочу маржину,
Мене студінь утинає, надвірками гину.
А кіт собі лиш на печи простирає лаби!
Хіба газді ліпше ката, як сторожа треба?

Я студінями сам оден
Пантрую хату ніч і день,
А з ката ми яка робота?
Як днина божа, печи пасти,
Та де гарненько що украсти!..

4. Медвідь у пасіці.

„А хто там добрий?“ — „Та я, медвідь!
Тут мені зараз увесь ваш мід!
Бо я великий, а ви як полова!“ —
„А, просим, а просим, кушайте здорові!“

Упхав медвідь до улия душку,
А бжולי жалцями то в носик, то в ушка
Так і рубають — відбагло ся й меду!
„Медок, та не твій, наш пане медведю!“

5. Когут і кравець.

„А кб-ко-ко!“ — „Хто того?“ — „Я, когут!
Аби мині зараз фрак, кравче, тут!
Аби мині камізелька та й штани,
Бо я іду собі в місто, у пани!“

Отак пішов кбкош у місто;
Не поміг му й фрачок із фісти;
Бо скоро го панський кухар там уздрів,
Зварив пану на обід го, а пан з'їв.

6. Кінь і батіг.

Хтось їхав раз, тай став си попасати,
Як то звичайно у дорозі;
Батіг лишив на возі,
А сам пішов собі у хату.

А кінь як вчепить ся батігга:
„Ай, ти непевний, каже, друку!
Таже ти вбив мя до живого!...
Ти клочаний, прядівний тлуку!“

„А знаєш, що? — батіг му мовить, —
Ану тягни-ко ти, як треба,
Чи будеш битий? Ні, далєбі,
Бо, бач, батіг лиш ся нетяги ловить“.

Як кінь уздрів, що тутка лихо
І що батіг не знає жарту,
Так тяг, так тяг, аж ся задихав...
Так гостить кождий, хто упертий.

7. Лев і его міністри.

„Королю!“ — каже граф медвідь,
А вовк за ним: „Пресьвітлий пане,
Ми коло тебе охрест станем,
Аби то дрантя тая сміть,
Нажльобавши-сь по самі уха,
Не ображали твої слухи
То скаргами, то сим, то тим,
Сегодне Павло, завтра Клим“.

„О ні, — відповідає лев, —
Лиш сего, панчики, не буде!
Бог дав ми в руки свої суди,
І щоб корону я носив
Покровом на́рода і права!
В сім королів состоїть слава!“
Щасливий на́рід того краю,
Де так король собі гадає!...

8. Кіт і лис.

Раз кіт і лис пішли собі в дорогу,
А у дорозі, бач, балакаєть ся много
Пустого й чемного. — „От, — каже кіт, —
Лукавий нині, брате, сьвіт!...
Куда ні рушиш ся — усе тривога!
Там пси, там пугачі, там дідьчі сови,
Що годі вийти й за поріг,
Аби тебе хтобудь не перебіг.
Я лиш гадаю: от, на примір, ми,
Ще й в літі, не серед зими
Мандруємо собі здорові,
А може-ж знати хто, чи там з діброви
На нас вже не летить пів копи псів?“

„Нехай летить, коби лиш я здоров! —
Сьмієть ся лис. — У моїй се головці
Є тільки фіглів, тільки штук,
Що я не бою ся ні псисків, та ні ловців,
Та ні стрільця поганих рук!
А ти, небоже коте?“ — „Я одним
Однісіньку лиш штучку знаю,
Але за те у ню так уповаю,
Неначе в мене вна і ем і переєм„.

„Ха-ха, ха-ха! — зареготав ся лис, —
Одну лиш штучку, коцуре небоже?!
Що ся одна тобі поможе!...
Від мене, небораче, вчи-сь
Усіх тих штук, що ними сьвіт ся дурить!
Але з однов... се Химини лиш кури!“...
Але ще сего лис не доповів,
Як з ліса вибігає лая псів!
Кіт драла зараз дав на дуба,
А з лиса вже й здоймають шубу.

Не штука, хлопче, сто штук знати!
А штука є: з одної користати.

9. Жаби.

„Ох дай-же, Боже, та весноньки діждати,
Як соловії вже будемо співати!“

Так в зимі жаби під льодом ся молили.
Дав Господь весну, і крига ся розбила,
Вилізли жаби на береги ся гріти, —
І що-ж відтак? Як думаете, діти?
Мабуть як соловії щибетали?

Помалу! —

Бо так закрикали, нівроку,
Як і тогідного се року.

Так не оден і чоловік
В біді ридає, молить Бога;
А як минула ся тривога,
То він по давньому все: „крік“
Як ті жаби, що вилізли з підледу.
Огида і умре огидов!...

10. Гривко і Сивко.

Оден господар мав два сторожі при хаті,
А то такі, що пошукати!
Лиш що Гривко лїнвивий трохи був,
І в лїтні дни, як від Сивка я чув,
Любив гарненько попїспати.

Але прийшла зима. Мороз кресав.
Сивко й Гривко в клубки ся звили...
Гривко-ж у плач: „О, Сивку, брате милий,
Коби вже Господь Бог то лїтечко лиш дав,
Тогди в сей час будую собі хату!“

Дав Бог і лїтечка діждати.
Гривко який за довгий був,
Протяг ся в холодку, (за хату вже й забув);
Але Сивко го будить: „Брате!
Вставай, мем хату будувати!“

„Чи ти осліп еси до ката,
Чи що тобі?! — гавкнув Гривко,
Аж перепудив ся Сивко. —
Не видиш, де мій ніс? де мої лаби?
А ще й мій довгий хвіст? — Хиба би
Я одурів, таку велику хату
Загадувати будувати!“

„Таже-ж ти сам казав“. — „Але коли?
Ще у зимі! Тепер-же-ж дав Бог літо,
А літо на тото, щоб спати та ся гріти,
А не будинки там у біса будувати!
Лиши мене! я хочу спати“.

Беріть собі на розум діти:
Таких Гривків багато є на сьвітї!

11. Заяць.

„О, Боже мій! — так заяць раз ридав —
Ти кождому якусь потугу дав:
Дав чоловіку ум, дав псови зуби,
Медвідь з корінєм вириває дуби,
Мурашки навіть кождий ся боїть!
Але мене?... О, гіренький мій сьвіт!
Шкода лиш, що я чимось зву ся!...
От лучше піду, утоплю ся,
Тай спокій голові... Нема мені чо' жить!“

Пішов наш куций ся топить.
Приходить понад став (се діяло-сь в неділю);
Жаби на березі ся гріли,
Тай керекорили, звичайно як жаби:
Про смутчі бузьки, про Шваби,
Як з булков їх собі у маслі смажуть,
Відтак знов про ворони вражі...
Аж тут з корчів наш заяць — гульк!
Жаби усї як раз у воду бульк!
А заяць зупинив-сь тай каже:

„Коли-ж мене хоть жаба ся боїть,
То не гіренький ще мій сьвіт!“..

12. Заяць і лев.

„Чи правда то, — так заяць куций
У Лева-короля питав, —
Що цап раз з книжки нам читав,
Що всі звірські князі і дуки буцім
Якоїсь примхи ся жахають,
А то такої ніжної...?“ — „Я знаю! —
Му перебив король, — на примір кажуть,
— Що я ся бою когута,
Кінь верхоблюда, і так далі. Та
Я сему, сину, не пораджу,
Бо се є правда“. — „Коли так, —
Обізвав-сь заяць неборак, —
То не дивую-сь я на примху мою:
Чого я псів тих так ся бою!“..

Що може — вибачайте ми — дурак! —
Що лев то лев, не заяць неборак!..

13. Кінь.

Се діяло-сь зза давних ще давен,
Коли ще чоловік не знав коня сідлати,
Та ні у віз его впрягати.
Як раз прийшов до него кінь оден,
Тай каже: „О, ратуй мя, друже,
Бо олень в лісі там — та так доїв ми дуже,
Що годі вже терпіть!“ — „І ти наговорив! —
Му чоловік відповідає, —
Таже-ж ти, друже, дуже добре знаєш,
Що я за оленем не пушу-сь у погоню!
Не правду може я се кажу, коню?“
„То-ж осідлай мене! — му каже кінь, —

Зроби мені зубела в зуби,
До них дай поводи, хоть най лиш будуть з луба,
Тогди ся не жури, що олень той не наш!
Ти будеш мати галдамаш,
А я знов свою мсту!“ — І так ся стало:
Коня як стій в зубела вбрали,
І сїв на него чоловік.
Позбув свій олениско вік.
Коневи на душі аж лекше стало!
„Пусти-ж мене тепер.“ — „Помалу!
Добро, що ти мене навчив,
Тебе як маю зубелати:
Тепер ти мій вже, пане брате,
І меш мене, де схочу сам, носив,
І плуг мій тяг, і віз, і сани!
Не вчи мя другий раз, моспане!“

Не дайте мсті, о діти, волю,
Аби і ви так не попали-сь у неволю,
Як той наш мстивий кінь! Та й се ще памятай:
Як зубелать себе, нікого не навчай!

СЛАВА ІГОРЯ

відспівав

Ігор Федькович.

Перевід без дозволу автора заперщаєть ся во імени законів і чести

Боярину

ІВАНУ ФЕДОРОВИЧУ

клонить

Співак

Боярине!

Не синого шеломом вишу Дону,
Ні соколів я на лебедів стадо
На лови пуцу, але ліпо й радо
У золотії струни я задзвоню.

І слова їх глагол тобі поклоню,
І буде слава Русев рокотати,
З хиж кмета ся переселить в палати,
А там на княжескім засяде тронї.

Але ще коніє би приломити
В чужому поли, і багровим щитом
Ту руську землю перегородити;

І комоні ті борзі осідлати,
Ті уму комоні, сьвяті, крилаті :
По тому аж Половців зустрічати !

Половці! — Де-ж они, ті діти Хина? —
Хіба за тим хиновським довгим муром? —
О, би! — арку. — Але присіли юром
Ту Русь і хочуть нічев вкрити днину.

Да тяжко, пане, бути полонену !
Ще тяжше, бути полонену дуром,
Найтяжше же, тим сівверним Овлуром,
А пренайтяжше, — за рублі куплену !

І чую вже опівнічні теліги,
Як в Осмомисла княжество ся точуть,
І отън его престол присісти хочуть !

Да злат престол не стане за телігу ;
На юзі сівверну топити-сь снігу !
Так мої віщі струни ми рокочуть !

А що-ж мині, питаєш, до Хозарства? —
Боярине! — як Дону є без моря,
Главі без пліч, а без небіся зорям,
Так Руси є без своего боярства !

Уви лиш того ляцкого коярства!...
На свій убій, на свое й наше горе
Узяли запад крамолний за взори,
І кождому запрагло-сь свого царства !

У нему же нещасні й утонули!...
За ними в слід боярство поленуло,
Шукаючи — чого? — й самі не знавши !

Нещасні вни! нещасні і пропавші!...
Чи-ж кращі є над волю караули,
Над сьвіжий лавр — криваві і зовявші?...

. Що-ж з тими? — питаєш, пане.
Відомств писані сьвітам закони!
Хто брата топить, той і сам з ним тоне! —
Забули зовсім, що й они Славяни...

Але не йди на брата, брате, в брани! —
Криваві с крив збирають лиш полони,
А Каїна страшне то знамя оно
Горить во вік на Каїновій скрани!

А шкода!... О, би в час ся схаменули,
Берзеркерську піяну лють проснули,
І в круг Славян, круг міра, повернули!

Тогди благі би їх витали Лари,
Мутного сну розсунули би хмари,
А Руси й Польщі би не було пари!

Слава Ігоря.

І БОЯР НАШИХ СЛАВА!

До Велеса!

Великий наш великих пісень Боже,
О Велесе, о, Місяцю, Королю!
Начати мою пісню ми не гоже,
Аж прежде я тобі ся не помолю!

Прабожий сине, ти у синих рожах
На голубім припочивая ложи!
Коли-ж така сьвята вже твоя воля,
Мя засудити на співацку долю:

Подаждь же ми й орган, настрій ми й струни,
Навчи й гармонії небесні руни,
І віщі персти як на ні вкладати!

Й вооружи в огненні прамуни
Ти мого духа, хай як море руне,
І ме во вік ти славу рокотати!

До Бояна!

Й до тебе, Бояне, времен Траяна
Віщуне, півче, творче, соловію,
Й до тебе клоню ніжну свою скраню! —
До кого-ж і і склоню? — д' кому й сьмію?...

Душа як море сине то леліе.
По нему думи, як в неділю рано
Лебеді білі по тих фалях пняних,
Порозсували-сь, а оно лиш мріе,

Як в срібній мглi зашiнене то море!
О, Бояне, співацкiй наш ти княже,
Десь Даждбога сьвятi, жемчужнi двори?...

На тих шклянних леліють зорев горах!...
А хто-ж же путь до них мині покаже?...
Ти, Бояне, ти вічна моя зоря!

До Ісаї!*)

Й до тебе, князю Скальдів, Ісаіе,
Коліно своє у покорі клоню!
Валгальскіі тереми вже леліють,
І Скальдів лик во златі арфи дзвонить.

А ти засів еси на княжiм тронi,
І Валдера-Даждбога піснь ся піе...
Як місяць, що в рожевій мглi він мріе,
О так ринуть їх віщіі гармони!

А я лиш стою, та й ся прислухаю....
О, так шклянне лиш ваше море грає,
Великий Тора-Бога ти віщуне!

Ти віщі перети на живiї струни
Поклав еси..... ожили давні руни.....
А я лиш стою, та й ся прислухаю!

*) Ісаія Тегнер, автор поеми „Frithjofs-Sage“, яку далі на-
слідуює Федькович.

До Ігоря!

Тобі же, полюбовниче Боянів,
Що синого хотів-єсь випить Дону,
Тобі-ж коліно своє не приклоню? —
Загнали в срібло-злато вельми рано!...

В неділю вельми рано, князю й пане!
Але не в поход вже, й не пити Дону:
Во струни золоті Бояни дзвонять
У твою путь, у сьвітлу троп Трояню!

А ти пусти соколів десять, пане,
Соколів десять ясных вельми рано
На тих лебедів стадо: мої думи!

А ні, то я їх пущу, мій соколе!
Червоним щитом переложу поле!
А ти благослови ми, Осмоуме!

Слава Ігоря.

І БОГАМ НАШИМ СЛАВА!

I.

Княждвір.

О, Дніпре, Дніпре наш, женеш у сине море
Як кругав у ліси, як сокіл в чорні гори.

І мало чи времен з тобов переминуло,
І у часу морях з тобою утонуло.

Втонули времена, а ти усе ще граєш,
І своїм берегам всю правду вповідаєш,

Як в гуслех Велеса та віща струна струні,
Старих віщобниках съвятая руна руні.

О так, старий Дніпре, ти з берегом говориш
І в твоїх зеркалах ті вічні зорі зориш.

А ясна зіронька у зіроньки питає:
О, чий то, чий то двір так в золоті сіяє? —

То князя Олеша пресьвітлий княжий двір,
А в княжеских садах все рожа та самбір,

Та темний кіпарис, та сріблесті сокорі,
Та як при серденьку — калина при яворі,

А він якусь чудну і казку вповідає,
Ніхто її не чув, ніхто і й не вгадає,

Хіба ялиця та, що так за кидром тужить,
За кидром золотим, що він в Лівані служить.

Далеко то матбуть!... нещасна ти години!....
Але вернім хіба до білої калини,

Що так склонила ся при пишному яворі,
А явір той пишний здоймаєть ся аж в зорі,

Як Даждбога шелом, що в сонечку леліє;
О, зелен явір ти! хай бурий вітер віє,

Нехай він княжий сад до долу нагинає,
Тебе однако він як райгород минає,

Тому й калина так до тебе горне-сь дуже,
І ніби тя блага: осокоти мя, друже,

Бо я ще молода, най ягодочки врожу,
Та гай увесь скрашу ще краще по над рожу!

А райські пташки ті збиточливі як діти....
Тому-ж до тебе я і горну свої віти,

Ти яворочку мій! — я твоя є єдина
У княжеских садах червоная калина!

II.

Ігор і Ярославна.

То не вітер, то не явір в княждворах хитає,
А то в князя, у старого, Ігор виростає,

У рицарство виростає молодий та гожий,
А з ним разом Ярославна, краща стократь-рожий.

Краща рожі, краща цвѣту, що в садах леліє,
Гляне рицар на княгиню, мало не зомліє.

О, бих мав я, каже, зорі, й сам ще був зорею,
Я окув би ся в монество на ї лебідь-шию!

О, бих мала я той місяць під уповня ясний,
Я-б окути з него дала щит ему прекрасний!

О, бих мав я всі жемчуги, що земля го родить,
Я би вривив дорожечки, де ї ніжка ходить!

О, бих мала райські пюрця, Дойнину шириньку,
Я зладила би постільку білу білесеньку! —

Так то вни ся полюбили, що й самі не чули,
Та й на віщо було чути? — вни щасливі були!

По садочку си гуляють — він на гуслах грас,
А она му з мірту й рожі все вінки сплітає.

Видиш, милий? — о, що красні!... як підем до дому
Уквітчу ти срібні тули, та й усі шеломи!

На що, сиза? — до шеломів квіточки не вють ся!
Ще підоздря тії слуги... вже і так сміють ся...

Най сміють ся пренедобрі! — це-ж що незвичайно? —
Я поскаржу-сь завтра батьку!... муть вни чути, най-но!

Твому батьку? — ох недобра!... що ти се говориш?
Я-б відразу, як тут стою, скочив в сине море-ж! —

Та й втонув-би-сь?.... Що, ти плачеш? — я-ж це лиш
[жартую!

А! жартую!... жарту сего я не потребую!..

Йди! я гніваю-сь на тебе!... Де-ж я, душко, піду? —
Ще й питаєть! — батько ждати ме нас до обіду! —

А поїдеш так на лови? — Де? у ту діброву?
Там так темно!... та бо... що знов? чо' так сунеш брови?

Я-ж поїду! — о, мій Боже!... ти бо як дитина!...
Як я кажу, що поїду... Бож не сердь-сь, єдина! —

А, не сердь ся!... батько кажуть... Що они казали? —
Що-б казали?... але чо' вни вчора ся сьміяли?...

Вчора, кришко? — а то з чого? — з чого, моя мила?
Чи-ж я знаю?... я в кросенцях, знай, шириньку шила...

Шовком, мила?—Відь що шовком!... так я й помилида-сь...
Помилила-сь? — Я-ж не кажу?... Я таке нашила...

Що такого? — Я-ж за сором бих не уповіла,
Би-сь і плакав!... але... зараз... що я то хотіла?...

Що, голубко? — А! вже знаю! — Чо' ти, Ігор, вчора...
Що я вчора? — А учора, як вернув з собора —

Що-сь так думав? — Я? — не думав! я не памятаю...
А учора, як-сьте з батьком повернули з раю?

А! вже знаю! — це-ж ми були в Даждбога континї —
Аж над морем? — чо'-ж ходили це ви до сьвятині?

Були й братя? Гнївош? Благош? — Правда, сиза, були;
Вни-ж бо горді, не входили — отже-ж і не чули,

Як той прастар, старесенький! — Знаю, милий знаю!
Що-ж, мій сизий? — Угадай лиш! — Як-же-ж я вгадаю?

Він розказував про Долю... Що-ж казав про Долю?
От!... Це що ти? — Я до сонця Даждбога помолю!

Він є ліпший, як та Доля!... правда, сизокрилий?...
Так они все розмовляли, так они любили;

Він Добрини уповів би, та гаразд не вміє,
Вна би батькови сказала — що-ж, коли не сьміє. —

Тільки й сьміє та уміє, що на ті ширинци
Шовком... то-ж на ній малює серце при серденьци!

Так то красно!... ще і мирсов-золотом обводить!...
Все мисливця вишиває, як на лови ходить

Побережям, або бором, або темним лугом,
А стрільця тобі усього виведе жемчугом,

Так що так вже!... А княжевич дебрами гуляє,
Та і те лиш, те одне лиш він на думці має,

Як би ймити райську пташку в золоті силечка,
Бо она-ж і так і любить, так їх до сердечка

Було й тулить!... що стрільцєви аж ся вчинить горе! —
Може й диво? — А на скелях-шпилях понад море

Процвітає сонзіль-квітка пречудесним цвїтом,
Процвітала, та й гадала, що ніяким сьвїтом

Ї ніхто вже так високо там займать не буде? —
Так про віщо-ж у Прабога ті рицарські люди!?

Би лиш оленя гонили, та ті дикі кози?
О, княжевичів на тоє не создали Бози!

А на тоє їх создали, би в шклянних тих скалах
Для княгинь тих рожетварих сонзіля шукали.

Ігорєви-ж молодому того тільки й треба,
Бо він рад би, би ті скелі до самого неба

Досягали, ті шклянні та жемчужні скелі!
Аби там аж добувати сонзіль свої милі!

III.

Ігор і Добринич.

Гой гой, Добрине, це зовсім лихо! —

Який же біс? —

А не кричить так, бо можна й тихо —

Відь тут не ліс! —

Бо вчує князь ще у кеменаті,
Хоть князя доч :
Тогди вже ух не позатикати —
Роби що й хоч !

Та-ж то бо й щось, о тота княгівня,
Той рожев гай !
Та чарівниця, та чорнобрівня !
Хоть пропадай !...

То відти вітер !? — такої віс ?! —
Гай гай, та й ну !...
Хорошу, вижу, отцей ми ше
Тут новину ! —

Та ти лиш твої ті примхи, деду ! —
О, всі Боги !...
Ей Мерту, що ні руки не звезду,
Та ні ноги !

Такої ?! — гарно ! — та цю хоробу —
Нехай ї біс ! —
Зазнав і я ; не одному хлопц
Вна втерла ніс ! —

То чо' вклинаєш ? — Або-ж кохати —
Богам се в прек ? —
Ач дала вна ся й Богам тим знати ! —
Лиш Цур та Пек ! —

Га ну, що-ж діять ! — така вже доля ! —
Та це-ж не жарт !
Дай раду, батьку, сли твоя воля,
І сли-м в тя варт !

Не дуже, друже, бо мусиш знати,
Що — чорта з сім ! —
Тобі нічо' тут не облизати ! —
Бо ти вповім :

Сей князь, сей Олеш, Прабоже ложе,
Кесарський внук :
Тому й не мірять тобі, небоже,
З ним твій тулук!

По друге, треба тобі ще й знати —
На це Боги! —
Що Ярославни ті горді братя
Нам вороги!

О так, мій сину, така причина! —
Хоть дій, що хоч,
То не для тебе отця калина,
Князів сих доч!

Старий — то ще би! це муж є правий,
Не крутоус:
Але сини 'го, той рід лукавий
Не любять Рус!

Тому-ж си вибий дурні ті кави
Ти з голови,
Та до княгині коточі гави
Ти не лови!

Бо батько дав тя, аби-сь рицарства
Ти тут набув,
А він — ади що! аж до кесарства
Клепаню здув! —

Або-ж то що я? — який Половець,
Чи Печиніг?
У мене кожний напередовець,
Що носить ріг

Отцей зелізний, що кровйов грає:
Що носить меч!
А ним хто грає, той сьвіт палає,
І глави з плеч!

А доки ратай ще той при мині,
Та я си цар,
І здойму очи хоть до богині,
Бо сьвіт базар,

Де той торгує, що в зброю дзвонить,
І пряже лук!
У вершу зброя тобі нагонить,
Великих щук!

Тому-ж красуй ся, ти моя роже,
Над Красопань! —
За ню й з тобов я, сьвятий Даждбоже,
Риснув бих в брань!

IV.

Ярослав і Олеш.

У Олеша теремах два престоли,
Два золоті, оба порфіром вкриті,
На них сидять праясні два соколи,
У білі кудри як у сніг сповиті.

О, не соколи се, а дві се скели,
І не дві скели се, а два се други,
Що душі дві в одну вни душу злили,
Як в лук оден би два жемчужні пруги.

Князь Олеш це, і Ярослав той славний,
Що золотим він Києвом владіє;
Що той старий, а сей ще більше давний,
Буй кучер їх як срібен сніг леліє.

Оттак сидять оба вни на престолі,
На їх чолі, як давні божі руни
Написані тяжков рукою долі,
Тяжкії думи, як Богів прамуни.

Вже вечеріє, Ярослав, брате!
Рече князь Олеш по великій хвили;
Уже соколами нам не літати,
І в сонце нести-сь вже не стало сили.

І вже непитій в чаши мід чорніє,
Рука мечеві вірно вже не служить,
Вже підмогильний вітер мразом віє,
І Мерота той чорний ворон кружить.

Але Богів да будеть вічна воля!
Не нам сьвяті закони їх судити,
А та неублагаемая доля
Як трошу тре хоть би й булатні щити.

Тому й велів синам я нашим, брате,
Се Ігорю, і Гнівошеви мому,
О-перед сей престол сегодне стати,
Бо їм обом не має буть окрому.

І в дружестві обом їм вік пробути,
Як ми его пробули, мій ти брате,
Тому-ж я їх і хочу упімнути,
Нім Мерот ще відойме слово злате. —

Сказав, — махнув — князі два молодії
Ввійшли в терем, і вдарили поклони,
Оден чолом, як з білої лелії,
А другий знов понурим як два скони.

У того меч у пояса сніяє,
Як Даждбога той меч, що з сьвітла кутий,
А в сего знов вогнем увесь палає,
Неначе він у Пекола добуттй.

Вклонили ся княжевичі тай стали,
Оден як жар, а другий цвѣг лелії,
І на мечі ся ясні поспирали,
Як дуби два, два дуби молодії.

А Олеш князь здвигнув ті божі брови,
І на князів як ясеним сонцем глянув: —
Ну, рицарі, як дужі, як здорови? —
Що вижу? — чо' мій Ігор так зівянув? —

Не гоже так, не гоже, мої діти! —
Що доки Лель вам младість сіє з неба:
Не в Мерота долішній край гледіти,
А в Даждбога веселе око треба.

Як нам ся двом у него заглядало! —
Да що-ж робить! — минуло, то й минуло! —
Кому-ж би то і сего сьвіта стало,
Єсли би в нім нікого не відбуло? —

Тому-ж, сини, зладили-сь ми в дорогу,
У Даждбога жемчужнії тереми,
І дякуем найпаче же Прабогу,
Що добру лиш там славу два ведем ми.

А вас лишаємо на сему сьвіті,
Аби і ви таку собі добули,
І в лавор Даждбога жемчужнім цьвіті
За много літ до нас прибули.

Тому-ж любіте ся як рідні братя,
Як ті вітці ся ваші два любили!
Бо що варт меч, єсли без рукоятя,
Чи рукоять що без меча знов сили?

А меч да будь ваш народу сторожев,
Не катом! — О, се памятайте, діти!
Меч має быть городам обгорожев,
І ворогам писати лиш завіти!

А щит ваш крий лиш ратая стодолю,
Тогда-ж він і твердий як кремій буде,
І у найтящі дни, в тяжку недолю,
Укріє й народа і ваші груди.

Однов руков сьвіт Даждбог наш тримає,
А другов смерть і надгороду сїе :
Оттак і князь тримати правду має,
Без ї він чирв, що сьвітить а не грїє.

Тому-ж, як вічевий ти дзвін ударить,
Тогди там меч не має що робити,
А ні шелом там має подлогарить,
Найменьше же гулять жемчужні щити.

Бо там лиш розум, мудрість лиш та воля
Давати мають князеви совіти ;
Однакий там і князь і ратай з поля,
Душа одна, і всі Прабожі діти :

То й всім нехай однакі судять-сь суди !
Нам Даждбог не заквив долонев неба,
А розтворив на ввесь го сьвіт і люди, —
З Богів князям же приклад брати треба.

Тому й не будь ти каменем ніколи,
А будь бгачким та чистим тим булатом ! —
Найлучший меч збигаєть ся на поли,
Твердий шелом здобять наймягшим златом.

Чужий жупан ніколи не загре, —
Ні хлем чужий ти наготу укріе :
Так той, що на батьків ся честь надїє,
Й за славою чужу могилу рие.

Тому старай-сь ти слави сам добути,
Тогди-ж она і твоя буде слава ! —
Чужу усе землев, могиллов чути ;
Чим сьвіжя, тим і пожитніща страва.

За много розуму нема ні в кого,
Аби і як він мудрий звав-сь на сьвітї
Да тих людий, що знають се, не много
Находить ся на земському повітї.

Але дурний однако дурнем буде,
Хоть скрань его в короні хай сніяє;
А мудрого-ж бо почитають люди,
Хоть в нищий кут стола він засідає.

До друга ти дорога не далека,
Хоть навіть би на шпиль, на чорногору,
Але до ворога она велика,
Хоть мешкав би і поуз твого двору.

Пуста, порожна хата пустков віє,
І кождому вна на розтвір зїпає:
От так і з тим ся, діти мої, дїє,
Що дружества він з кождим си шукає.

Тому й оден тобі най друг лиш буде;
Сли твою тайну знають більш одного,
То знатимуть і всі ї зараз люди; —
Два други о одного вже за много. —

Оттак, сини, оттак то, мої чада! —
Міркуйте-ж си останні сї завіти,
Бо я іду у путь Дажбога Лада,
А то тяжка дорога, мої діти,

Бо вна до Мерота провадить суду,
Де кожду лож беруть під гострі коси;
То лож і я казати вам не буду,
Як уста сї не знали і і доси.

О Прабоже, отце-ж моя й надія!...
Позволь ся вздріть в сьвятих твоїх теремах,
Де щити твої вічну сьвітлість сїя,
А не у Пекола тих чорних зимах. —

О Даждбоже!... А ти, мій милий брате,
Товаришу!... ми красний вік пробули,
Тому-ж нам ся і красно розпрощати,
Щоб сьвіт се знав, і діти наші чули! —

Товаришу! як скели дві над морем
Стояли ми у кожній бурі віку,
І з долею бороли ся, і з горем,
І все, як то пристойть чоловіку.

Лукавства ми і підлости не знали,
І вірним щитом крили-сьмо друг друга,
Враз плакали, ураз же і гуляли,
Одна нам була й слава і наруга;

І куснем ми одним ся поділили,
І правдою однов оба горіли,
І вірне ми друг друга сокотили,
І все, що нам Богове заповіли:

Спасибіг же тобі, єдиний друже!
Тепер ся дій Богів съвятая воля! —
О, брате мій, мій заповідний луже,
Прощай, прощай!... розлука — людска доля!...

На се устане Ярослав той славний,
І сободем утре жемчуг си з твари...
Ні, брате мій, товаришу мій давний:
А чей Боги нас не розібють з пари!

А Мерота ті гострі смерті коси
Перетнуть вік, да дружество ніколи,
Ішли ураз ту земску путь ми доси,
То й підемо ураз по Божій воли

На другий съвіт, у Прабога тереми,
В чертог его той съвітлий та величний,
З витязями звитати-сь там старими,
На весел пир Даждбожий безконечний!

А ви, сини, останете-сь на съвіті,
Чи на гаразд, чи горе — звістно доли!
Да мете чтить ви Прабога завіти,
То й доля не поборе вас ніколи.

Бо доля, сину, беть ся в наших грудех,
І Пекола вогонь нам в жилах грає,
Однако, як в народах так і в людех,
І нами вна сюда й тудя турає.

Але Боги обвели-ж бо завіти,
Як золотий вікар нам на сторожи :
О, сохранить, о сохранить їх, діти,
И не дайте ся звести з них сьвіта ложки

Бо вни як ті небесні, вічні дуги,
Що сьвіт увесь на них супочиває :
Переступи-ко лиш сьвяті ті круги —
Ого! вже й Пекола гаде тя має! —

А йме вас тая раз у свої шпони,
Тогди пропали-сьте, сини, на віки!
Тогди самі-ж Богів сьвяті закони
У вогняні ся перекинуть ріки! —

Оттак князі ще много говорили,
Неначе би з віщобників Бояни,
Неначе давні руни ті з могили,
Неначе два времен старих Траяни.

А Олеш ще ізрік се злате слово
До Гнівоша, до сина свого люба :
О сину, щит кріпкий, й сния багрово,
І слонить тя він від меча і руба :

Оттак і правда від неправди, сину,
Хранить і заступає чоловіка :
Держи-ж ся ї, а у лиху годину
Она в пригоді стане ти до віка.

А твій народ ти довжен почитати,
І чоловіка мать за чоловіка ;
Бо благодать росте лиш з благодати,
А з волі воля знов, се з поконвіка!

Бо хоть і слад, сидіти на престолі,
І в порфір та в соболі грудь вкривати :
Да краще народа корити-сь воли,
І сладше з ним, аніж над ним стояти. —

Тому же й ти сваволі сокоти ся,
Як мати від вогню тя сокотила!
Бо над тираном три мечі аж вися,
Й проклонами укрита му могила. —

Знов гордості ми сокотить ся, чада,
Бо гордостев нікого не напудиш,
А кождому ся омерзиш гірш Ада,
І від розумного осміян будеш.

Знов не хвали пред вечером ти днину,
Як не велич по шатах чоловіка,
Ні мід, котрого єсь не пив ще, сину ;
Твердий дерен, да твердша ще осіка.

А добрий меч досьвідиш аж у брани,
А не тогди, як в пішві ясно дзвонить ;
Над піснев суд най судять лиш Бояни,
А князь най люд від напасти боронить.

За все-ж ти поручити, сину, мушу
Сестру твою, доньку мою єдину :
О, сокоти ї чисту, божу душу
Від всего зла, від кожного загину !

Бо много є его у сему сьвітї,
І много сїтий зрада накладає ;
Як мило процвітає рожа літї —
Під нев нераз бо й гадина чигає.

А тая гадь є пристрасть і нарови,
Що душу вни ведуть у вічну згубу ;
Богам вір, не горячій юній крови,
В любов вір, да ніколи в пристрасть любу !

А сли ї трафить ся від Лада пара,
То не розбий ї, сину, без причини;
Нелюбе дружество, то чорна хмара,
А любе -- сонце сьвітле, небо сине.

А вік, о сину, не трива на віки,
Одна часиночка — а більш нічого!
У море-ж бо усї стікають ріки,
Безсмертних нїт, кром Прабога одного. —

Оттак князі ще много рокотали
Як буркунн, — як сиві два голуби,
А їм сини оба ся поклоняли
Як к' сонцям двом два горді райські дуби.

83564

B 3.121

1986

1992

B

B 3.121